

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Π.Μ.Σ. Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση
και
Βιώσιμη Ανάπτυξη

**Το Διεθνές Καθεστώς της Διαχείρισης των Γενετικών Πόρων
(Genetic Resources): Εξελίξεις και Προοπτικές**

Επιβλέπων Καθηγητής: Ευάγγελος Ραυτόπουλος
Ουρανία Αναστασιάδου
Αθήνα 2011

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	σελ.5
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΚΑΘΕΣΤΩΤΩΝ	
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΤΙΚΩΝ ΚΑΘΕΣΤΩΤΩΝ	
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ	σελ.9
1.1. Η πορεία προς τη διαμόρφωση των καθεστώτων διαχείρισης των γενετικών	
πόρων	σελ.9
1.1.1. Η πορεία προς τη CBD.....	σελ.10
1.1.2. Η συμβολή του FAO στη διαχείριση των φυτικών γενετικών πόρων.....	σελ.11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΟΜΑΔΕΣ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΤΟΥ	
ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ.....	σελ.15
2.1. Ομάδες συμφερόντων των αναπτυγμένων και αναπτυσσομένων χωρών στη	
διαμόρφωση του καθεστώτος της διαχείρισης των γενετικών πόρων.	
.....	σελ.15
2.1.1. Οι υποομάδες των αναπτυσσομένων χωρών: Κράτη με ισχυρές οικονομίες	
(Group of Like Minded Megadiverse Countries) και κράτη με ελλειμματικές	
υποδομές.....	σελ.17
2.1.2. Τα υποσύνολα των αναπτυγμένων κρατών.....	σελ.20
2.1.3. Οι δύο πόλοι στη διαχείριση των γενετικών πόρων.....	σελ.21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΤΩΝ ΚΑΘΕΣΤΩΤΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ	
ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ.....	σελ.22
3.1. Η πολλαπλή διακυβέρνηση στη διαχείριση των γενετικών πόρων.....	σελ.22
3.1.1. WIPO.....	σελ.25
3.1.2. TRIPs.....	σελ.28
3.1.3. UPOV.....	σελ.36
3.1.4. ILO.....	σελ.41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ	
ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ	
ΔΙΑΣΤΑΣΗ.....	σελ.43
4.1. Ο ρόλος των αυτοχθόνων και των τοπικών κοινοτήτων στη διατήρηση των	
γενετικών πόρων.....	σελ.43

4.2. Η παραδοσιακή γνώση (Traditional Knowledge-TK) που συνδέεται με τους γενετικούς πόρους ως προστατευόμενο παράγωγο αγαθό της βιοποικιλότητας.....σελ.51	σελ.51
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥΣ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ CBD ΚΑΙ ΤΟ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΗΣ NAGOYA.....σελ.60	σελ.60
5.1. Το συστατικό καθεστώς της προστασίας των γενετικών πόρων στη Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα.....σελ.60	σελ.60
5.1.1. Ο ορισμός των γενετικών πόρων.....σελ.61	σελ.61
5.1.2. Λήψη μέτρων.....σελ.62	σελ.62
5.1.3. Αντικείμενο.....σελ.64	σελ.64
5.1.4. MAT.....σελ.64	σελ.64
5.1.5. Τεχνολογική και Επιστημονική Συνεργασία.....σελ.65	σελ.65
5.1.6. Οικονομικοί πόροι.....σελ.67	σελ.67
5.2. Η πορεία μετά τη CBD προς ένα καθεστώς ειδικής διαχείρισης των γενετικών πόρων.....σελ.68	σελ.68
5.3. Το αντικείμενο του εκτελεστικού πρωτοκόλλου της Nagoya ως εξειδίκευση των προβλέψεων της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα.....σελ.71	σελ.71
5.3.1. Προοίμιο.....σελ.74	σελ.74
5.3.2. Αντικείμενο.....σελ.74	σελ.74
5.3.3. Ορολογία.....σελ.75	σελ.75
5.3.4. Εμβέλεια.....σελ.75	σελ.75
5.3.5. Σχέση με άλλα καθεστώτα και όργανα.....σελ.75	σελ.75
5.3.6. Διανομή του οφέλους.....σελ.76	σελ.76
5.3.7. Η προηγούμενη ύστερα διαφώτιση συναίνεση.....σελ.78	σελ.78
5.3.8. Η πρόσβαση στην παραδοσιακή γνώση.....σελ.79	σελ.79
5.3.9. Ειδικές προβλέψεις.....σελ.80	σελ.80
5.3.10. Μηχανισμός για την κατανομή του οφέλους.....σελ.80	σελ.80
5.3.11. Διασυννοριακή Συνεργασία.....σελ.81	σελ.81
5.3.12. Η παραδοσιακή γνώση που σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους.....σελ.81	σελ.81
5.3.13. Εθνικά Κέντρα και Αρμόδιες Εθνικές Αρχές.....σελ.82	σελ.82
5.3.14. Κέντρο διαχείρισης πληροφοριών.....σελ.83	σελ.83

5.3.15. Λήψη Μέτρων.....	σελ.83
5.3.16. Παρακολούθηση της χρήσης των γενετικών πόρων.....	σελ.84
5.3.17. Συμμόρφωση με τους MAT.....	σελ.86
5.3.18. Υποδειγματικές συμβατικές ρήτρες.....	σελ.86
5.3.19. Κώδικες διαδικασίες, κατευθυντήριες γραμμές, πρακτικές και πρότυπα.....	σελ.87
5.3.20. Ενημέρωση και ενίσχυση θεσμικών υποδομών.....	σελ.87
5.3.21. Μεταφορά τεχνολογίας και συνεργασία.....	σελ.90
5.3.22. Οικονομικός μηχανισμός και Πόροι.....	σελ.90
5.3.23. Η Συνέλευση των Μερών.....	σελ.91
5.3.24. Βοηθητικά Σώματα και υποχρέωση Αναφοράς.....	σελ.92
5.3.25. Εκτίμηση και Αναθεώρηση.....	σελ.93
5.3.26. Υπογραφή, Έναρξη ισχύος και Επιφυλάξεις.....	σελ.93
5.3.27. Αποχώρηση.....	σελ.93
5.3.28. Αξιολόγηση.....	σελ.94
5.4. Ερμηνεία του όρου “Fair and equitable Benefit-sharing”.....	σελ.98
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο: ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΑΘΕΣΤΩΤΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ (CASE STUDIES ΜΗΧΑΝΙΣΜΩΝ ABS).....	σελ.108
6.1. Κατοχύρωση δικαιωμάτων χρήσης πατεντών και ίδρυση τραπεζών γενετικών πόρων.....	σελ.108
6.2. Η Κοινότητα των Άνδων.....	σελ.114
6.3. Ο Νόμος της Κόστα Ρίκα.....	σελ.117
6.4. Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο για τη διαχείριση των γενετικών πόρων και ειδικότερα υπό τη θέσπιση του νόμου 3937 της 29/31.3.2011 για τη βιοποικιλότητα.....	σελ.122
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ: “Access and Benefit-sharing” της Ναγκόγια-Ένας μηχανισμός εν δυνάμει εφαρμογής.....	σελ.126
Παράρτημα:NAGOYA PROTOCOL	σελ.132
Βιβλιογραφία.....	σελ.156

Πρόλογος

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι το νέο διεθνές καθεστώς που διαμορφώνεται και οι αλλαγές που αυτό θα επιφέρει μετά τη θέσπιση του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια για τη διαχείριση των γενετικών πόρων. Στο παρόν πόνημα, επίσης, γίνεται αναφορά τόσο στις κοινωνικές συνθήκες που εκκόλαψαν τη νέα αντίληψη για τη διαχείριση των γενετικών πόρων και της παραδοσιακής γνώσης που συνδέεται με αυτούς όσο και στα αίτια που διαφοροποίησαν την μέχρι πρότινος άποψη ότι οι γενετικοί πόροι αποτελούν «κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας» και είναι ελεύθερα προσβάσιμοι και εκμεταλλεύσιμοι χωρίς αντισταθμιστικό αντάλλαγμα για τη χρήση τους.

Ειδικότερα, στο πρώτο μέρος της εργασίας αποτυπώνεται η διαμόρφωση της πορείας που οδήγησε στα συμβατικά καθεστάτα διαχείρισης των γενετικών πόρων, ενώ στο δεύτερο μέρος απεικονίζεται το περιεχόμενο των καθεστώτων αυτών και η εξωτερική επιρροή τους σε περιφερειακά και τοπικά καθεστάτα διαχείρισης. Συγκεκριμένα, στο 1^ο κεφάλαιο σκιαγραφείται η ιστορική εξέλιξη της συγκρότησης των καθεστώτων, που περιλαμβάνει την πορεία προς τη Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα (CBD) και τη συμβολή του Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) στη διαχείριση των φυτικών γενετικών πόρων. Στο 2^ο κεφάλαιο απεικονίζονται οι ομάδες συμφερόντων που διαμορφώθηκαν στις διαπραγματεύσεις και οι οποίες αποτελούνται από τις αναπτυσσόμενες χώρες και τις υποομάδες τους και τις αναπτυγμένες χώρες και τα υποσύνολα τους.

Στο 3^ο κεφάλαιο αποτυπώνεται η διάσπαση της διακυβέρνησης στη διαχείριση των γενετικών πόρων, που εκφράζεται με την ύπαρξη πολλαπλών καθεστώτων διακυβέρνησης που αναπτύχθηκαν στα πλαίσια του WIPO, WTO, UPOV και ILO. Στο 4^ο κεφάλαιο αναφέρονται οι θεμελιώδεις παράγοντες που διαδραμάτισαν ρόλο και εξακολουθούν, στη διαχείριση των γενετικών πόρων, αποτυπώνοντας την οικονομική, πολιτική και κοινωνική διάσταση της διαχείρισης. Τέτοιοι παράγοντες είναι οι αυτόχθονες πληθυσμοί, οι τοπικές κοινότητες και η παραδοσιακή γνώση αυτών των φορέων που λειτουργούν καταλυτικά στη διαχείριση των εν γένει φυσικών πόρων.

Στο 5^ο κεφάλαιο αναλύεται το περιεχόμενο του συμβατικού καθεστώτος της CBD όσον αφορά τη διαχείριση των γενετικών πόρων και ο ρόλος του στα επερχόμενα

διακηρυκτικά καθεστώτα. Επιπλέον, αναλύεται και αξιολογείται το περιεχόμενο του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια, ενώ στο τέλος σχολιάζεται ερμηνευτικά ο όρος ‘fair and equitable Benefit-sharing’, που εντοπίζεται στα συμβατικά κείμενα της διαχείρισης των γενετικών πόρων. Στο τελευταίο κεφάλαιο επιχειρείται μια αναφορά σε περιπτώσεις εφαρμογής (case studies) κατοχύρωσης πατεντών που συνδέονται με γενετικούς πόρους και περιφερειακών ή τοπικών μηχανισμών Access and Benefit-sharing (της Κοινότητας των Άνδεων, του Νόμου της Κόστα Ρίκα για τη Βιοποικιλότητα και του εσωτερικού νομοθετικού πλαισίου για τη διαχείριση της βιοποικιλότητας) όσον αφορά τη διαχείριση των γενετικών πόρων. Τέλος, ακολουθούν ο προβληματισμός και τα συμπεράσματα που συνάχθηκαν εξ αφορμής του παρόντος κειμένου.

Το νέο καθεστώς που φιλοδοξεί να διαμορφώσει το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια επιδιώκει να ρυθμίσει έναν έως τώρα κατά την πλειοψηφία των περιπτώσεων, άναρχο χώρο αλόγιστης και ανέλεγκτης εκμετάλλευσης των γενετικών πόρων που εντοπίζονται κυρίως στα αναπτυσσόμενα κράτη. Ακόμα και στις περιπτώσεις που υπήρχαν και ακόμα υφίστανται ρυθμίσεις για την εκμετάλλευση των εν γένει φυσικών πόρων, αυτοί αποτελούν περιεχόμενο διμερών συνήθως συμφωνιών που φανερώνουν την ανομοιομορφία που εξακολουθεί να υπάρχει στο χώρο της διαχείρισης των φυσικών και ειδικότερα των γενετικών πόρων.

Ο νεοσυσταθείς μηχανισμός της Access and Benefit-sharing of Genetic Resources’ utilization (Πρόσβαση και διανομή του Οφέλους από τη χρήση των Γενετικών Πόρων) του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια, αποτελεί ένα μηχανισμό εν δυνάμει λειτουργίας, αφού ακόμα τουλάχιστον όσο γραφόταν η παρούσα, δεν είχε τεθεί σε ισχύ. Το γεγονός αυτό, αποτελεί και την εν γένει δυσκολία της μελέτης, διότι δεν επιτρέπει να διαφανεί εύκολα η τυχόν αποτελεσματικότητα του και να εντοπιστούν οι ενδεχόμενες αδυναμίες του.

Παρόλα αυτά, επιδιώκεται μέσω της αναφοράς εθνικών πολιτικών να διαφανεί κατά πόσο οι αρχές που αποτυπώνονται στο Πρωτόκολλο της Ναγκόγια έχουν διαμορφώσει ένα νέο «τοπίο» ιδίως για τα αναπτυσσόμενα κράτη και τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες των αυτοχθόνων και των τοπικών κοινοτήτων στη διαχείριση των γενετικών πόρων και στη δίκαιη και κοινωνικώς ωφέλιμη διανομή των προϊόντων που προέρχονται από τη χρήση τους με έμφαση στα επιτεύγματα της βιοτεχνολογίας.

Για την παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκαν κείμενα τεκμηρίωσης, βιβλιογραφία, αρθρογραφία και ηλεκτρονικές πηγές. Εν τούτοις, η μελέτη και έρευνα για το σύγχρονο καθεστώς διαχείρισης των γενετικών πόρων δεν μπορεί παρά να θεμελιώνεται όλο και πιο στέρεα σε βάθος χρόνου, ο οποίος θα αποκαλύψει αν οι καινοτομίες που εισήγαγε το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια υπό το πλαίσιο που καθόρισε η Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα (άρθρα 15 και 8 CBD) βρήκαν πρόσφορο έδαφος για να καλλιεργήσουν όρους για μια εν τοις πράγμασι βιώσιμη χρήση των αγαθών της βιοποικιλότητας και μια δίκαιη διανομή των «καρπών» της με στόχο την επισιτιστική ασφάλεια και ευημερία όλης της ανθρωπότητας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή του Παντείου Πανεπιστημίου, στον Τομέα των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, κ. Ευάγγελο Ραυτόπουλο, για την ευκαιρία που μου έδωσε, παροτρύνοντας με, να ασχοληθώ με ένα τόσο σύγχρονο θέμα, για την καθοδήγηση και την υπομονή του σε όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας μου και επίσης, τις πολύτιμες συμβουλές και προτάσεις του, οι οποίες διευκόλυναν την περαίωση της προσπάθειας μου.

**ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ
ΚΑΘΕΣΤΩΤΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΤΙΚΩΝ ΚΑΘΕΣΤΩΤΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

1.1. Η πορεία προς τη διαμόρφωση των καθεστώτων διαχείρισης των γενετικών πόρων.

Επιστημονικές παρατηρήσεις πιστοποιούν¹ ότι λόγω ανθρωπογενούς παρέμβασης η ποικιλία των γονιδίων, των ειδών και των οικοσυστημάτων συρρικνώνεται με ταχύτητα προκαλώντας τη μεγαλύτερη κρίση που έχει γνωρίσει ο πλανήτης. Το ένα τέταρτο της χλωρίδας απειλείται με εξαφάνιση, οι πληθυσμοί των σπονδυλωτών έχουν μειωθεί κατά 1/3 τα τελευταία 30 χρόνια, ο δασικός πλούτος έχει κατακερματιστεί και έχει πληγεί η ποικιλομορφία των καλλιεργειών. Η αντίληψη² του φαινομένου ότι τα είδη εκλείπουν σταδιακά και ότι η βιοποικιλότητα συρρικνώνεται ανησυχητικά εξαιτίας των δασικών καταστροφών, της εξαφάνισης εστιών της χλωρίδας και πανίδας, όπως των υδροβιότοπων και της μόλυνσης των θαλασσών, οδήγησε τη διεθνή κοινότητα σε δράση για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Η δράση για την προστασία της βιοποικιλότητας ξεκίνησε σαν καμπάνια για την προστασία των τροπικών δασών και ιδιαίτερα του Αμαζονίου, επειδή γενικότερα τα δασικά οικοσυστήματα θεωρούνται³ κατεξοχήν χώροι βιολογικής ποικιλομορφίας στους οποίους ενδημούν το 50 με 70% των ειδών της παγκόσμιας πανίδας.

Τα αίτια⁴ της απώλειας της βιολογικής ποικιλομορφίας εντοπίζονται είτε σε νόμιμη είτε σε παράνομη δράση των οικονομικών δρώντων, όπως των εταιριών είτε των μελών των τοπικών κοινωνιών που επιχειρούν να αποκομίσουν κέρδος ή απλώς να εξασφαλίσουν την επιβίωση τους, χωρίς να λαμβάνουν μέτρα για τη διατήρηση

¹HARROP R., STUART, “Analysis ‘Living In Harmony With Nature?’ Outcomes of the 2010 Nagoya Conference of the Convention on Biological Diversity”, Journal of Environmental Law 23 (2011), 117-128. Διαθέσιμο στο <<http://jel.oxfordjournals.org/content/23/1/117.full>>.

²LOUKA, ELLI, International Environmental Law. Fairness, Effectiveness, and World Order, Cambridge, University Press, 2006, pages 288-289, 296-297, 299-314.

³*Ibid.*

⁴*Ibid.*

των οικοσυστημάτων. Ενδείξεις για την υποβάθμιση της βιοποικιλότητας αποτελούν η καταστροφή των εστιών της πανίδας, η αλόγιστη καλλιέργεια, η μόλυνση και η εξάντληση των φυσικών πόρων. Η αιτία, όμως, της φθοράς της βιολογικής ποικιλομορφίας έγκειται στην φτώχεια που πηγάζει από την υπανάπτυξη, στην υπερεκμετάλλευση της γης, στις πληθυσμιακές αλλαγές και στην αποτυχία των εθνικών πολιτικών.

Οι αρχικές συνθήκες⁵ για την προστασία της βιοποικιλότητας αφορούσαν συγκεκριμένα είδη και οικοσυστήματα και είχαν περιφερειακή ισχύ. Στη Σύνοδο Κορυφής για τη Γη (Συνδιάσκεψη της UNCED-United Nations Conference on Environment and Development) το 1992 στο Ρίο «ανοίχτηκαν» για υπογραφή 2 κείμενα δεσμευτικής ισχύος, η Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα (CBD-Convention on Biological Diversity) και η Συνθήκη Πλαίσιο για την Κλιματική Αλλαγή (United Nations Framework Convention on Climate Change). Η CBD είναι ένα παράδειγμα δεσμευτικού κειμένου διεθνούς δικαίου με γενικές κατευθυντήριες ρυθμίσεις και αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια μιας συνθήκης-πλαισίου για παγκόσμια αντιμετώπιση του φαινομένου της υποβάθμισης και απώλειας της βιοποικιλότητας. Η Συνθήκη, που αποτελείται από 42 άρθρα και 3 παραρτήματα, ασχολείται τόσο με την προστασία της βιοποικιλότητας όσο και με τη διανομή των ωφελειών από την εκμετάλλευση και την εμπορευματοποίηση των φυσικών πόρων.

1.1.1. Η πορεία προς τη CBD.

Το UNEP⁶ συγκάλεσε το Νοέμβριο του 1988 ένα Ad Hoc Working Group⁷ εμπειρογνομόνων για τη βιοποικιλότητα με σκοπό να ερευνήσει την ανάγκη για θέσπιση μιας διεθνούς συνθήκης. Το Μάιο του 1989 συγκροτήθηκε ένα Ad Hoc Working Group τεχνικών και νομικών με στόχο να προετοιμάσουν ένα διεθνές νομικό εργαλείο για τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση των αγαθών της βιοποικιλότητας. Οι ειδικοί έλαβαν υπόψη «την ανάγκη να διανεμηθούν τα κόστη και τα οφέλη ανάμεσα σε αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες», όπως επίσης «τρόπους και μέσα για να στηρίξουν την καινοτομία των ντόπιων πληθυσμών».

⁵ LOUKA, ELLI, op. cit, σελ. 288-289, 296-297, 299-314.

⁶ Διαθέσιμο στο < <http://www.cbd.int/history/> > .

⁷ Ομάδα εργασίας για διεκπεραίωση συγκεκριμένου σκοπού.

Το Φεβρουάριο του 1991, το Ad Hoc Working Group μετονομάστηκε σε Διακυβερνητική Επιτροπή Διαπραγμάτευσης. Οι εργασίες της Επιτροπής κορυφώθηκαν στις 22 Μαΐου του 1992 με τη Διάσκεψη του Ναϊρόμπι για την υιοθέτηση του συμφωνημένου κειμένου της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα. Η Συνθήκη «άνοιξε» για υπογραφή την 5^η Ιουνίου του 1992 στη Διάσκεψη του ΟΗΕ για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο⁸ και παρέμεινε «ανοιχτή» για υπογραφή μέχρι την 4^η Ιουνίου του 1993, κατά την οποία είχε λάβει 168 υπογραφές. Η Συνθήκη όμως έλαβε ισχύ την 29^η Δεκεμβρίου του 1993, κατά την οποία είχε ήδη επικυρωθεί από 30 Μέρη.

Τα συμβαλλόμενα Μέρη⁹ στη Συνθήκη σήμερα είναι 192 κράτη¹⁰ με «ηχηρή» την άρνηση των Η.Π.Α., οι οποίες την υπέγραψαν, αλλά δεν την επικύρωσαν, να δεσμευθούν, διότι ως κράτος με ανάπτυξη στην βιοτεχνολογία, που βασίζεται στην εκμετάλλευση των γενετικών πόρων και όχι μόνο, δείχνουν απροθυμία να μοιραστούν με τα αναπτυσσόμενα Μέρη τις εφαρμογές αυτής της προόδου, όπως εντέλλεται η Συνθήκη.

Ειδικότερα, πριν τη Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα οι γενετικοί πόροι θεωρούνταν κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας και η πρόσβαση σε αυτούς ήταν ελεύθερη¹¹ και χωρίς περιορισμούς. Στην πορεία όμως, προβλήθηκε όλο και πιο έντονα το αίτημα των αναπτυσσόμενων χωρών που συγκέντρωναν την πλειοψηφία των πλουτοπαραγωγικών πηγών και κατ' επέκταση των φυσικών πόρων για μια δίκαιη κατανομή των ωφελειών που πηγάζουν από την εκμετάλλευση των πόρων αυτών και των παραγώγων τους.

1.1.2. Η συμβολή του FAO στη διαχείριση των φυτικών γενετικών πόρων.

Από το 1983 τα Ηνωμένα Έθνη μέσω του Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας (Food and Agriculture Organization -FAO) ανέπτυξαν ένα παγκόσμιο

⁸The Rio "Earth Summit".

⁹Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/information/parties.shtml>> .

¹⁰Μεταξύ αυτών έχει συμβληθεί και η Ε.Ε.

¹¹DE JONGE, BRAM, "What is Fair and Equitable Benefit-sharing?", J Agric Environ Ethics (2011), 127-146. Διαθέσιμο στο <<http://www.springerlink.com/content/p4122020q6064r0w/fulltext.pdf>> .

σύστημα για τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση των φυτικών γενετικών πηγών για τη διατροφή και τη γεωργία. Το σύστημα αυτό απαρτίζουν¹² :

1. Η Επιτροπή για τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους (Commission for Plant Genetic Resources -CPGR), που αποτελεί ένα διακυβερνητικό forum.
2. Η μη δεσμευτική συμφωνία με τον τίτλο Διεθνή Διαχείριση των Φυτικών Γενετικών Πόρων (International Undertaking on Plant Genetic Resources -IUPGR). Το αντικείμενο¹³ της συμφωνίας αποτελεί η επιδίωξη για εξασφάλιση της ασφαλούς διατήρησης και προώθησης της χωρίς περιορισμούς διαθεσιμότητας και βιώσιμης χρήσης των φυτικών γενετικών πόρων για τις παρούσες και μέλλουσες γενιές, παρέχοντας ένα ελαστικό πλαίσιο για επιμερισμό των ωφελειών και του κόστους της χρήσης των πόρων. Επίσης, η συμφωνία περιλαμβάνει¹⁴ τα Δικαιώματα των Αγροτών (Farmers' Rights) ως προσπάθεια για αναγνώριση της συνεισφοράς τους στη διατήρηση και ανάπτυξη της φυτικής παραγωγής, η οποία συγκροτεί τη βάση της διατροφής σε ολόκληρο τον κόσμο.
3. Ένας προσωρινός οικονομικός μηχανισμός με την ονομασία Διεθνές Ταμείο για τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους (International Fund for Plant Genetic Resources) για την ενίσχυση των Δικαιωμάτων των Αγροτών μέσω των κυβερνήσεων. Ο μηχανισμός απέτυχε να εκπληρώσει το στόχο του λόγω της έλλειψης εισφορών.
4. Το Παγκόσμιο Σχέδιο Δράσης για τη Διατήρηση και τη Βιώσιμη Χρήση των Φυτικών Γενετικών Πόρων για τη Διατροφή και τη Γεωργία (The Global Plan of Action for the Conservation and Sustainable Utilization of Plant Genetic resources for Food and Agriculture), που υιοθετήθηκε το 1996, από τη Διεθνή Τεχνική Διάσκεψη για τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους.

¹²DUTFIELD, GRAHAM, "Intellectual property rights, trade and biodiversity: The case of seeds and plant varieties", Background Paper, Intersessional Meeting on the Operations of the Convention, Montreal, Canada (1999), 5-80. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.sristi.org/material/mdpipr2003/MDPIPR2003CD/M5%20Intellectual%20property%20rights.pdf>> .

¹³*Ibid.*

¹⁴*Ibid.*

Το 2001 ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών (Food and Agriculture Organization-FAO) υιοθέτησε¹⁵ τη διεθνή Συνθήκη¹⁶ για τους Φυτογενετικούς Πόρους¹⁷ για τη Διατροφή και τη Γεωργία (International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture -ITPGRFA) με στόχο¹⁸ να αναγνωρίσει τη θεμελιώδη προσφορά των αγροτών στην βιοποικιλότητα γεωργικών ειδών επισιτισμού, να ιδρύσει ένα σύστημα που θα παρέχει στους αγρότες, τους παραγωγούς και τους επιστήμονες την πρόσβαση στους φυτικούς γενετικούς πόρους και τέλος να διασφαλίσει ό,τι όσοι λαμβάνουν όφελος από τη χρήση των φυτικών γενετικών πόρων, το μοιράζονται με τις χώρες προέλευσης αυτών των πόρων. Η Συνθήκη αυτή ίδρυσε μια λίστα από 64 βασικά είδη γεωργικής συγκομιδής και ζωοτροφής, τα οποία καθίστανται άνευ όρων προσβάσιμα στα κράτη-μέλη της Συνθήκης μέσω ενός πολυμερούς συστήματος πρόσβασης και επιμερισμού του οφέλους από τη χρήση των πόρων αυτών. Μέλη¹⁹ της Συνθήκης είναι 127 χώρες, στις οποίες συγκαταλέγονται και οι Η.Π.Α., οι οποίες μέχρι σήμερα δεν έχουν επικυρώσει

¹⁵KORTHALS, MICHIEL - DE JONGE, BRAM, “Two different ethical notions of benefit sharing of genetic resources and their implications for global development”, New Genetics and Society, Vol. 28 (2009), 87–95. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.ingentaconnect.com/content/routledg/cngs/2009/00000028/00000001/art00007>>.

¹⁶FAO (2001). International Treaty on Plant and Genetic Resources for Food and Agriculture, Rome, 3 November 2001, United Nations, Άρθρο 1 (Στόχοι):

1.1 Στόχοι της παρούσας Συνθήκης είναι η διατήρηση και η βιώσιμη χρήση των φυτογενετικών πόρων για τη διατροφή και τη γεωργία και η σωστή και δίκαιη διανομή των ωφελημάτων που προκύπτουν από τη χρήση τους σε εναρμόνιση με τη Σύμβαση για τη βιολογική ποικιλότητα, για την αειφόρο γεωργία και την επισιτιστική ασφάλεια.

1.2 Οι στόχοι αυτοί επιτυγχάνονται με την αποκατάσταση στενών δεσμών μεταξύ της παρούσας συνθήκης και του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών για τη διατροφή και τη γεωργία, καθώς και της Σύμβασης για τη βιολογική ποικιλότητα. Διαθέσιμο στο: <<http://www.fao.org/legal/treaties/033t-e.htm>>.

¹⁷Φυτογενετικοί πόροι για τη διατροφή και τα τρόφιμα, σύμφωνα με τη Διεθνή Συνθήκη του FAO, 2001, είναι το γενετικό υλικό φυτικής προέλευσης που έχει πραγματική ή δυνητική αξία για τη διατροφή και τη γεωργία. Διαθέσιμο στο <http://www.minagric.gr/greek/data/Guide-Questionn_Apodek-Ekthesi-FAO_final.pdf>.

¹⁸Διαθέσιμο στο <http://www.planttreaty.org/texts_en.htm>.

¹⁹Διαθέσιμο στο <<http://www.fao.org/Legal/TREATIES/033s-e.htm>>.

τη Συνθήκη. Ο FAO, πάντως, ήρθε αντιμέτωπος με ποίκιλα προβλήματα²⁰ κατά τη διαδικασία εφαρμογής του πολυμερούς συστήματος που επιδίωξε να εφαρμόσει με τη Συνθήκη για τους Φυτογενετικούς Πόρους. Λόγου χάρη, κάποιες χώρες, ειδικότερα του Νότου, εξαίρεσαν τους φυτικούς γενετικούς πόρους που χρησιμοποιούνται στη γεωργία από τον πολυμερή μηχανισμό της Συνθήκης του FAO με στόχο να τους διαπραγματευτούν επικερδώς υπό το καθεστώς της CBD. Αντίθετα, κάποιες χώρες, κυρίως προερχόμενες από το Βορά, δεν δείχνουν διάθεση να προβούν σε επωφελείς για τις χώρες του Νότου διακανονισμούς.

Το φορτισμένο ιστορικό παρελθόν πολλών αναπτυσσομένων χωρών που αφαιμάχθηκαν όσον αφορά τον φυσικό τους πλούτο από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις, αλλά και η δράση των σύγχρονων πολυεθνικών εμπορικών εταιριών, ώθησε τα κράτη αυτά να απαιτήσουν κάποιου είδους αντάλλαγμα για τους γενετικούς πόρους που εδώ και αιώνες συντηρούν στο έδαφος τους και οι οποίοι καθίστανται αντικείμενο κερδοφόρας εκμετάλλευσης από τον αναπτυγμένο Βορά, που διαθέτει εν αντιθέσει, με τα αναπτυσσόμενα κράτη, την τεχνογνωσία για την αξιοποίηση τους. Επιπλέον, τα αναπτυσσόμενα κράτη αδυνατούν²¹ να προστατεύσουν μέσω του θεσμού της πνευματικής ιδιοκτησίας τους γενετικούς πόρους στη φυσική τους μορφή διότι δεν υπάγονται στην προστασία του θεσμού αυτού και γιατί δεν έχουν αποτελεσματικό εσωτερικό δίκαιο για την προστασία ευρεσιτεχνιών μιας τυχόν καινοτομίας που βασίζεται πάνω στους πόρους αυτούς.

Το κενό που υφίσταται στην απόδοση δικαίου ανταλλάγματος για τις χώρες που συντηρούν γενετικούς πόρους, την περιβαλλοντική υποβάθμιση από την υπερεκμετάλλευση αυτών, την ακαταλληλότητα του θεσμού της πνευματικής ιδιοκτησίας να προστατέψει τους γενετικούς πόρους και την αδυναμία του να κατοχυρώσει δικαιώματα των αναπτυσσομένων κρατών και τοπικών πληθυσμών, επιδιώκει να αντιμετωπίσει ο μηχανισμός της πρόσβασης και του επιμερισμού του οφέλους από τη χρήση των γενετικών πόρων (Access and Benefit-sharing of Genetic Resources-ABS), που ιδρύεται με τη CBD και εξειδικεύεται στο Πρωτόκολλο της Ναγκόγια του 2010. Το σύστημα συναλλαγής που επιβάλλει αυτός ο μηχανισμός

²⁰KORTHALS, MICHIEL - DE JONGE, BRAM, op. cit., σελ.87-95.

²¹DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, J Agric Environ Ethics (2011), 127-146. Διαθέσιμο στο <<http://www.springerlink.com/content/p4122020q6064r0w/fulltext.pdf>>.

αποτελέσσε ένα πάγιο αίτημα των αναπτυσσομένων που πήρε ρητή έκφραση στο περιεχόμενο της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα και στο προαναφερθέν εκτελεστικό της Πρωτόκολλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: ΟΜΑΔΕΣ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ ΤΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

2.1. Ομάδες συμφερόντων των αναπτυγμένων και αναπτυσσομένων χωρών στη διαμόρφωση του καθεστώτος της διαχείρισης των γενετικών πόρων.

Η σύγκρουση θέσεων μεταξύ των κρατών του αναπτυγμένου Βορά και αναπτυσσομένου Νότου, που οφείλεται στην ετερότητα των συμφερόντων που πρεσβεύουν, βρήκε διέξοδο και στο πεδίο της διανομής των καρπών της βιοποικιλότητας. Η διαφοροποίηση των συμφερόντων έγκειται στο γεγονός ότι οι περισσότεροι βιολογικοί πόροι ενδημούν στην επικράτεια του αναπτυσσομένου Νότου, ενώ ο βιομηχανοποιημένος Βοράς που είναι φτωχότερος σε φυσικούς πόρους, διαθέτει την τεχνογνωσία για την αξιοποίηση τους και τους ιδιωτικούς φορείς (πολυεθνικές) για την εκμετάλλευση των πόρων αυτών.

Μέχρι πρόσφατα, οι αναπτυγμένες χώρες εκμεταλλεύονταν ελεύθερα τους πόρους των αναπτυσσομένων για την παραγωγή εμπορικών προϊόντων, αφού οι πόροι αυτοί θεωρούνταν «κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας». Εταιρίες με έδρα τα αναπτυγμένα κράτη, παράγουν προϊόντα βιοτεχνολογίας και όχι μόνο, με πρώτη ύλη γενετικούς πόρους των αναπτυσσομένων χωρών. Τα προϊόντα αυτά προστατεύονται με διπλώματα ευρεσιτεχνίας ή με άλλα πνευματικά δικαιώματα, αποφέροντας τεράστια κέρδη στους φορείς των δικαιωμάτων αυτών. Από τα κέρδη αυτά, οι χώρες καταγωγής των γενετικών πόρων, που συνήθως εντοπίζονται στον αναπτυσσόμενο Νότο, δεν δικαιούνται απολαβών, αντίθετα όταν επιδιώκουν να προμηθευτούν προϊόντα προερχόμενα από την πρώτη ύλη που διαθέτουν, τα οποία είναι συχνά ζωτικής σημασίας, αδυνατούν να αντεπεξέλθουν στο υψηλό τους κόστος. Το γεγονός αυτό από μόνο του αποτελεί έναν ετεροβαρή συσχετισμό στις συναλλαγές μεταξύ Βορά-Νότου.

Υπολογίζεται²² ότι περίπου το 85% της καταγεγραμμένης χλωρίδας εντοπίζεται στις παραδοσιακές εστίες των αυτοχθόνων. Για παράδειγμα, τα τροπικά δάση που παρέχουν κατοικία για 50 εκατομμύρια ιθαγενείς πληθυσμούς θεωρούνται ότι περιλαμβάνουν περισσότερο από το μισό των ειδών όλης της χλωρίδας και πανίδας του πλανήτη. Η ανάπτυξη της βιοτεχνολογίας και η φαρμακοβιομηχανία χρησιμοποιεί συχνά ως πρώτη ύλη τους πόρους που εντοπίζονται στις εστίες των αυτοχθόνων, οι οποίοι με την παραδοσιακή γνώση τους πάνω στη χρήση των πόρων αυτών, προμηθεύουν με ένα ανεκτίμητης αξίας κεφάλαιο τη σύγχρονη επιστήμη και βιομηχανία.

Δεν είναι σπάνιο, επίσης, οι φυσικοί πόροι στις περιοχές των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων να λεηλατούνται, γεγονός που διακυβεύει την επιβίωση αυτών των πληθυσμών, ενώ για τη διαθεσιμότητα της πρώτης ύλης δεν αποκομίζουν κανένα αντάλλαγμα. Για να διαπιστωθεί το μέγεθος αυτής της παροχής και εξάρτησης σε πρώτη ύλη, αρκεί να αναλογιστεί κανείς ότι το 80%²³ του πληθυσμού των αναπτυσσομένων χωρών εξαρτώνται από φαρμακευτικά σκευάσματα που προέρχονται από φυτικούς πόρους που φιλοξενούν κατά βάση στο έδαφος τους για κάλυψη βασικών ιατρικών αναγκών.

Υπό τις συνθήκες αυτές, κρίθηκε απαραίτητη η ίδρυση ενός καθεστώτος που θα αποσκοπεί σε μια ισότιμη συνεργασία και όχι απλά σε μια διαχείριση συγκρούσεων. Έτσι, η ισότιμη συνεργασία θα προσφέρει όφελος από τη χρήση των πόρων στις αναπτυσσόμενες χώρες και θα καλλιεργήσει κίνητρο για τη διατήρηση των πόρων και της εν γένει βιοποικιλότητας στο διηνεκές τόσο για τα κράτη όσο και για τις τοπικές κοινότητες, που ωφελούνται²⁴.

²²BEYERLIN, ULRICH, “Bridging the North-South Divide in International Environmental Law”, Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, ZaöRV 66(2006), 259-296. Διαθέσιμο στο <http://www.zaoerv.de/66_2006/66_2006_2_a_259_296.pdf>.

²³*Ibid.*

²⁴*Ibid.*

Το 2002, οι Διακηρύξεις των Cancun στο Μεξικό και του Cusco στο Περού των αναπτυσσομένων χωρών,²⁵ προετοίμασαν το πολιτικό κλίμα για τη θέσπιση δεσμευτικών ρυθμίσεων στη διαχείριση των γενετικών πόρων. Οι Διακηρύξεις αυτές αποσκοπούσαν στην προστασία της συνεισφοράς των αυτοχθόνων στη βιοποικιλότητα και στη ρύθμιση ενός μηχανισμού ρύθμισης της ABS (Access and Benefit-sharing).

2.1.1. Οι υποομάδες των αναπτυσσομένων χωρών: Κράτη με ισχυρές οικονομίες (Group of Like Minded Megadiverse Countries) και κράτη με ελλειμματικές υποδομές.

Τον Ιανουάριο του 2005, συγκροτήθηκε μια ομάδα²⁶ μεγάλων αναπτυσσομένων χωρών με κοινή θέση και διαφοροποίηση από τα άλλα κράτη (Group of Like Minded Megadiverse Countries-LMMC) που αποτελούνταν από 17 αναπτυσσόμενα κράτη, μέσα στα οποία ήταν οι πρόσφατα βιομηχανοποιημένες χώρες, όπως η Βραζιλία, η Κίνα και η Ινδία, αλλά μεταξύ των άλλων και²⁷ το Μεξικό, η Κολομβία, η Κόστα Ρίκα, το Εκουαδόρ, η Ινδονησία, η Κένυα, το Περού, η Νότια Αφρική και η Βενεζουέλα. Αυτές οι χώρες που κατείχαν όλες μαζί το 60-70% της βιοποικιλότητας, υιοθέτησαν ένα διακηρυκτικό κείμενο για τη διαχείριση των γενετικών πόρων. Το κείμενο αυτό είχε τον τίτλο Επίσημη Διακήρυξη του Νέου Δελχί των διαφοροποιημένων και μεγάλων αναπτυσσομένων χωρών για την Πρόσβαση και Διανομή του Οφέλους (the New Delhi Ministerial Declaration of Megadiverse Countries on Access and Benefit Sharing), στο οποίο μεταξύ άλλων δηλωνόταν ότι ο προτεινόμενος μηχανισμός για την πρόσβαση στους πόρους και τη διανομή του οφέλους από τη χρήση τους (ABS) περιλαμβάνει στην αίτηση για την

²⁵Βολιβίας, Βραζιλίας, Κίνας, Κολομβίας, Κόστα Ρίκα, Φιλιππίνων, Ινδίας, Ινδονησίας, Κένυας, Μαλαισίας, Μεξικού, Περού, Νότιας Αφρικής και Βενεζουέλας. Διαθέσιμο στο: <<http://www.comunidadandina.org/ingles/document/cusco29-11-02.htm>>.

²⁶BEYERLIN, ULRICH, op. cit., σελ.259-296.

²⁷SIEBENHUNER, BERND-SUPLIE, JESSICA, “Implementing the access and benefit-sharing provisions of the CBD: A case for institutional learning”, Ecological Economics 53 (2005), 507– 522. Διαθέσιμο στο <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800904004549>>.

κατοχύρωση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας τον εντοπισμό της χώρας προέλευσης των βιολογικών πόρων και της σχετικής με αυτούς παραδοσιακής γνώσης, μαζί με την ανάληψη υποχρέωσης ότι οι εσωτερικοί νόμοι και οι πρακτικές της χώρας καταγωγής των πόρων έχουν ληφθεί υπόψη και ταυτόχρονα οι ειδικές υποχρεώσεις σε περίπτωση αποτυχίας εντοπισμού της χώρας καταγωγής, άρα και μη αναφοράς της στην αίτηση για την προστασία πνευματικών δικαιωμάτων.

Επιπλέον, η ομάδα²⁸ αυτή των αναπτυσσόμενων χωρών που διαφοροποιήθηκε, συμφώνησε να διασφαλίσει ότι το προτεινόμενο καθεστώς ABS, περιλαμβάνει νομικά δεσμευτικά εργαλεία, προϋποθέτει την προηγούμενη ύστερα από ενημέρωση συναίνεση της χώρας της καταγωγής των πόρων και αμοιβαία συμφωνηθέντες όρους μεταξύ των παραγωγών των πόρων και των επικαρπωτών τους. Η διακήρυξη στόχο είχε να αναδιαρθρώσει το σύστημα ανισομερής συναλλαγής μεταξύ Βορά-Νότου και να αμβλύνει τις διαφορές μεταξύ των ομάδων κρατών.

Στην προσπάθεια αυτή αρχές,²⁹ όπως η βιώσιμη ανάπτυξη, η κοινή, αλλά διαφοροποιημένη ευθύνη, η ισότιμη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και η ορθόνομη³⁰ διανομή των ωφελειών, θα μπορούσαν να εξομαλύνουν τις αντιθέσεις μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων και να γεφυρώσουν το χάσμα απόψεων και συμφερόντων τους. Αναλυτικότερα, στις διαπραγματεύσεις της CBD διαμορφώθηκαν³¹ δύο ομάδες συμφερόντων, που συγκρότησαν συνασπισμούς. Ο ένας συνασπισμός ήταν η προαναφερόμενη ομάδα, δηλαδή το Group of Like Minded

²⁸BEYERLIN, ULRICH, “Bridging the North-South Divide in International Environmental Law”, Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, ZaöRV 66(2006), 259-296. Διαθέσιμο στο <http://www.zaoerv.de/66_2006/66_2006_2_a_259_296.pdf>.

²⁹*Ibid.*

³⁰ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2004, σελ.29-30: «Η απόδοση του όρου «*equitable*» με την ελληνική λέξη «*ισότιμος*» είναι εμφανώς ατυχής, αφού «*ισότιμος*» σημαίνει «αυτός που έχει τα ίδια δικαιώματα με άλλον». Η ορθή απόδοση του όρου «*equitable*» (...) συνδέεται με την εισαγωγή της έννοιας της δικαιοσύνης στην κατανομή και διαχείριση πόρων και αποτελεί εκφορά δεσπόζοντος κανόνα διανεμητικής προσέγγισης(...).

³¹SIEBENHUNER, BERND-SUPLIE, JESSICA, op. cit., σελ. 507– 522.

Megadiverse Countries (LMMC) που εξέφραζε τα συμφέροντα των παραγωγών χωρών γενετικών πόρων και της σχετικής με αυτούς παραδοσιακής γνώσης. Το συμφέρον αυτού του συνασπισμού εκφράστηκε με την επιδίωξη να ρυθμιστούν οι δραστηριότητες της βιοτεχνολογίας και της βιοαναζήτησης (bioprospecting) και να διασφαλιστεί η μεταφορά των ωφελειών από τη χρήση των πόρων στις χώρες και στις τοπικές κοινότητες που συνεισέφεραν στη διατήρησή τους. Οι Φιλιππίνες και η Κοινότητα των Άνδεων πρωτοστάτησαν ανάμεσα στις χώρες με άφθονες πλουτοπαραγωγικές πηγές για την εφαρμογή ενός σταθερού εθνικού και περιφερειακού καθεστώτος για το bioprospecting στην επικράτεια τους. Γενικότερα, η κοινή θέση των κρατών των αναπτυσσόμενων διαμορφώθηκε με την ίδρυση του ‘Group of Like Minded Megadiverse Countries’ το 2002, το οποίο απαίτησε και προώθησε τη θέσπιση δεσμευτικού καθεστώτος, εθνικών κανονισμών και διοικητικού μηχανισμού για την εφαρμογή ενός αποτελεσματικού μηχανισμού ABS, αλλά και τη χρηματοδότηση και συμμετοχή των κοινωνικών φορέων στη διαχείριση των γενετικών πόρων. Επίσης, πέτυχαν να περιλάβουν στο διακηρυκτικό κείμενο των Κατευθυντηρίων Γραμμών της Βόννης, το 2002, μέτρα και προτάσεις που αφορούν τον εντοπισμό της καταγωγής των γενετικών πόρων.

Στην ευρύτερη ομάδα των αναπτυσσόμενων χωρών, εκτός από την ομάδα Like Minded Megadiverse Countries, που διαθέτουν ισχυρές αναπτυσσόμενες οικονομίες συγκροτήθηκε και ένας έτερος συνασπισμός, το υποσύνολο των χωρών παραγωγών γενετικών πόρων, όπως κρατών της Αφρικής και μερικών μικρών νησιωτικών κρατών. Αυτά τα κράτη λόγω των πενιχρών υποδομών τους, επικεντρώθηκαν στο αίτημα για εξάλειψη της φτώχειας και κατάργηση των μονοπωλίων στα προϊόντα της βιοτεχνολογίας. Θεώρησαν την βιοαναζήτηση ως απειλητική για αυτούς δραστηριότητα, διότι ήταν και είναι εκτεθειμένοι στη βιοπειρατεία και ανίσχυροι στις ρυθμίσεις κατοχύρωσης πνευματικών δικαιωμάτων. Υποομάδα συμφερόντων στις αναπτυσσόμενες χώρες αποτελούν και οι αυτόχθονες μαζί με τις τοπικές κοινότητες που αποτελούν παραγωγούς φυσικών πόρων και δημιουργούς της παραδοσιακής γνώσης, επιδιώκοντας να αναγνωριστούν τα εθιμικά συστήματα αυτοδιαχείρισης των γενετικών πόρων, που συντηρούνται στις εστίες τους.

2.1.2. Τα υποσύνολα των αναπτυγμένων κρατών.

Στη διαδικασία διαπραγμάτευσης της CBD, αλλά και του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια, συνασπίστηκε³² σε σύνολο και η ομάδα των βιομηχανικά αναπτυγμένων κρατών, που αποτελούν κυρίως τους χρήστες και επικαρπωτές των φυσικών πόρων. Αυτή τη συμμαχία προσεταιρίζονται οι φαρμακευτικές εταιρίες και η αγροβιομηχανία, που ασκούν καταλυτική επιρροή στις οικονομικές αποφάσεις της πολιτικής εξουσίας. Ο συνασπισμός αυτός είναι διστακτικός στην ισχύ ενός δεσμευτικού καθεστώτος ABS, διότι θεωρεί ότι θα ανασχέσει την ταχύτατη εξέλιξη της βιοτεχνολογίας, ενώ επίσης εκδηλώνει απροθυμία στη μεταφορά της τεχνολογίας στα αναπτυσσόμενα κράτη. Της συμμαχίας αυτής ηγούνται οι Η.Π.Α, οι οποίες αρνούνται να επικυρώσουν τη CBD και υποστηρίζουν τις διμερείς συμφωνίες ανάμεσα στο κράτος και τους ιδιωτικούς φορείς. Δηλαδή, έναν κατακερματισμό των συμφωνιών ABS και όχι έναν μηχανισμό που θα επιλαμβάνεται σχεδόν για όλες τις περιπτώσεις συναλλαγής.

Στην ομάδα, όμως, των αναπτυγμένων κρατών εντάσσεται και ένα υποσύνολο, που υιοθέτησε διαφορετική αντίληψη από αυτή των Η.Π.Α., δηλαδή συνηγόρησε στην προώθηση της διαδικασίας διαπραγμάτευσης για την υιοθέτηση διεθνών συμφωνιών για την ABS. Αυτή η συμμαχία περιλαμβάνει αναπτυγμένες χώρες με ισχυρή φαρμακοβιομηχανία, όπως η Σουηδία, η Αυστραλία, ο Καναδάς και η Ε.Ε. Κοινός τόπος των θέσεων αυτών των χώρων, είναι η προάσπιση των συμφερόντων της βιομηχανίας μέσω όμως ενός καθεστώτος που θα διέπεται από σαφείς ρυθμίσεις, που θα προάγουν την επιστημονική έρευνα και την ανάπτυξη. Θεωρούν ότι το μέχρι σήμερα αρρύθμιστο πλαίσιο της διαχείρισης των γενετικών πόρων δημιουργεί αβεβαιότητα και είναι χρονοβόρο με αποτέλεσμα να αποβαίνει αντιπαραγωγικό,³³ αφού θα πρέπει οι χρήστες των πόρων να διαπραγματευτούν

³²SIEBENHUNER, BERND-SUPLIE, JESSICA, “Implementing the access and benefit-sharing provisions of the CBD: A case for institutional learning”, *Ecological Economics* 53 (2005), 507– 522. Διαθέσιμο στο <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800904004549>>.

³³“One representative from Novartis described the burdensome attempt to find an agreement with the Brazilian government which finally failed due to criticism of the legitimacy of a bilateral agreement between Novartis and the government. Critics feared a buy-out of genetic resources to the benefits of the central government. In this situation, an international regime can help to legitimize these

ατομικά με ένα πλήθος φορέων, όπως κυβερνήσεις, αυτόχθονες ή τοπικές κοινότητες για να αποκτήσουν πρόσβαση στους γενετικούς πόρους. Οι χώρες αυτές έχουν διαδραματίσει το ρόλο διοργανωτή και χρηματοδότη για τη σύγκληση Διασκέψεων στις διαπραγματεύσεις της CBD, για αυτό και οι Κατευθυντήριες Γραμμές της Βόννης θα μπορούσαν να θεωρηθούν αποτέλεσμα³⁴ της δράσης αυτών των κρατών για τη διαμόρφωση ενός εθελοντικού μηχανισμού που θα προλείπει το έδαφος για μια ισχυρότερη κανονιστική ρύθμιση.

2.1.3. Οι δύο πόλοι στη διαχείριση των γενετικών πόρων.

Παρατηρήθηκαν, λοιπόν, 2 πόλοι στο ζήτημα της διαχείρισης των γενετικών πόρων, οι οποίοι αποτελούνται από τα αναπτυγμένα και αναπτυσσόμενα κράτη. Σε κάθε πόλο, όμως αναπτύχθηκαν υποομάδες με ειδικότερα συμφέροντα από αυτά της ευρύτερης ομάδας. Στον αναπτυγμένο Βορά εγκολπώνονται 2 απόψεις, η μία πρεσβεύει την άρνηση ενός ενιαίου μηχανισμού για την ABS και η άλλη την υιοθέτηση ενός μηχανισμού που θα προωθεί ταυτόχρονα την βιοτεχνολογική έρευνα και την ανάπτυξη. Στους κόλπους των αναπτυσσόμενων χωρών επιδιώκεται η αναγνώριση της συνεισφοράς των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων και η διανομή του οφέλους από τη χρήση των πόρων στα κράτη και τους φορείς που τους διατηρούν. Μέσα σε αυτή την ομάδα, ένα υποσύνολο κρατών που βαρύνονται με δυσμενείς γεωγραφικούς και κοινωνικούς όρους στην επικράτεια τους, αντιτίθεται στην προώθηση του *bioprospecting* και επικεντρώνεται στο αίτημα της εξάλειψης της φτώχειας.

Αυτές οι αντιθέσεις θα μπορούσαν να αποτελέσουν πρόσκομμα στη λειτουργία ενός μηχανισμού ABS και να δημιουργήσουν στο διεθνή χώρο ένα μωσαϊκό διάσπαρτων επαχθών διμερών συμφωνιών κυρίως για τα σε υπανάπτυξη κράτη. Μόνο ένας μηχανισμός ABS που θα ικανοποιήσει σε κάποιο ποσοστό τα αντικρουόμενα συμφέροντα θα στηρίξει ένα πραγματικά βιώσιμο μοντέλο συναλλαγής των γενετικών πόρων. Ένας τέτοιος μηχανισμός είναι απαραίτητος για

agreements as long as they adhere to international standards'', SIEBENHUNER, BERND-SUPLIE, JESSICA, *supra* note 32, σελ. 516.

³⁴SIEBENHUNER, BERND-SUPLIE, JESSICA, *op. cit.*, σελ. 507– 522.

να καθορίσει ένα διαφανές και λειτουργικό πλαίσιο στο χώρο της διαχείρισης των πόρων, που μέχρι σήμερα χαρακτηριζόταν και θα εξακολουθεί έως την ισχύ του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια, από την πολυμέρεια και των κατακερματισμό πολλαπλών συμφωνιών.

Ανασταλτικός παράγοντας, όμως στη λειτουργία ενός τέτοιου μηχανισμού αποτελεί η άρνηση των Η.Π.Α, να επικυρώσει τη CBD, εφόσον εκείνες διαθέτουν ίσως και το μεγαλύτερο κεφάλαιο έρευνας στη βιοτεχνολογία παγκοσμίως και στη φαρμακοβιομηχανία (λ.χ. εταιρία Pfizer). Παρόλα αυτά, η υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια, έστω και χωρίς επικύρωση από πολλές αναπτυγμένες χώρες, θα ενισχύσει τη λειτουργία του μηχανισμού ABS και ίσως σταδιακά εξαλείψει τα προβλήματα που θα δημιουργήσει η άρνηση των Η.Π.Α, να υιοθετήσουν τους νέους όρους συναλλαγών που επιτάσσει η CBD και το εκτελεστικό της Πρωτόκολλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΤΩΝ ΚΑΘΕΣΤΩΤΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

3.1. Η πολλαπλή διακυβέρνηση στη διαχείριση των γενετικών πόρων.

Στη διαχείριση των γενετικών πόρων έχουν διαμορφωθεί πολλαπλά καθεστώτα διακυβέρνησης με διαφορετική αντίληψη για τους όρους και τις προϋποθέσεις πρόσβασης στους γενετικούς πόρους, διανομής των ωφελειών τους και κατοχύρωσης δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας για ευρεσιτεχνίες που προέρχονται από αυτούς. Αυτή η διάσπαση της διακυβέρνησης εκφράζεται με τη διαμόρφωση διάφορων *fora*, στα οποία τα ζητήματα που αναφέρονται στην πρόσβαση στους γενετικούς πόρους, στη σχετική με αυτούς παραδοσιακή γνώση και στα δικαιώματα βιομηχανικής (ευρεσιτεχνίες, σήμα, επωνυμία, βιομηχανικά σχέδια και υποδείγματα χρησιμότητας) και πνευματικής ιδιοκτησίας, έχουν αποτελέσει κυρίαρχο θέμα συζήτησης. Τέτοια είναι η Διάσκεψη των Μερών της CBD (Convention on Biodiversity, 1992), το Συμβούλιο της TRIPS (Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, 1994) του WTO (World Trade Organization), ο WIPO (World Intellectual Property Organization, 1967), η UPOV (Union for the Protection of New Varieties of Plants, 1961) και ο ILO (International Labour Organization, 1919). Μεταξύ αυτών των

καθεστώτων αναπτύχθηκαν συνέργειες,³⁵ όπως για παράδειγμα η Διάσκεψη της CBD ζήτησε από τη Γραμματεία του καθεστώτος να συνεργαστεί με τη Γραμματεία του WTO για ενημέρωση όσον αφορά τους σκοπούς και τις εξελίξεις του καθεστώτος της CBD και για να συνδράμει στον καθορισμό των σχέσεων μεταξύ των καθεστώτων και του πεδίου εφαρμογής της CBD και της TRIPs. Παράλληλα, υπάρχει παρατηρητής της Γραμματείας της CBD στον ΠΟΕ (WTO) και συγκεκριμένα στην Επιτροπή για το Εμπόριο και το Περιβάλλον (Committee on Trade and Environment-CTE) για θέματα που αφορούν τη CBD.

Στην 6^η Διάσκεψη³⁶ της CBD το Μάιο του 2002 υιοθετήθηκε ένα μη δεσμευτικό κείμενο, οι Κατευθυντήριες Γραμμές της Βόννης για την Πρόσβαση στους Γενετικούς Πόρους και τη Δίκαιη και Ορθόνομη³⁷ Διανομή των ωφελειών από τη Χρήση τους (Bonn Guidelines on Access to genetic Resources and Fair and Equitable Sharing of the Benefits Arising out of their Utilization, 2005). Σύμφωνα με αυτές, τα Μέρη παροτρύνονται να υιοθετήσουν μέτρα που ενθαρρύνουν την αναφορά της χώρας καταγωγής των γενετικών πόρων, των κατόχων της παραδοσιακής γνώσης και εφευρέσεις και πρακτικές των αυτοχθόνων και των τοπικών κοινοτήτων στις αιτήσεις για κατοχύρωση δικαιωμάτων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας. Επίσης, οι Κατευθυντήριες Γραμμές της Βόννης αναφέρονταν σε νόμιμα αναγνωρισμένο πιστοποιητικό αναφοράς της χώρας προέλευσης και παραγωγού των πόρων που θα λειτουργεί και ως αποδεικτικό της χορήγησης προηγούμενης συναίνεσης για τη χρήση των πόρων και της παραδοσιακής γνώσης και το οποίο θα

³⁵ANURADHA, R.V-DHAR, BISWAJIT, “Access, benefit sharing, intellectual property rights: Establishing linkages between the agreement on trips and the convention on biological diversity”, Centre for WTO Studies, Indian Institute of Foreign Trade, New Delhi (2002), 1-25. Διαθέσιμο στο: <<http://wtocentre.iift.ac.in/Papers/2.pdf>>.

³⁶*Ibid.*

³⁷ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2004, σελ.29-30: «Η απόδοση του όρου «*equitable*» με την ελληνική λέξη «*ισότιμος*» είναι εμφανώς ατυχής, αφού «*ισότιμος*» σημαίνει «αυτός που έχει τα ίδια δικαιώματα με άλλον». Η ορθή απόδοση του όρου «*equitable*» (...) συνδέεται με την εισαγωγή της έννοιας της δικαιοσύνης στην κατανομή και διαχείριση πόρων και αποτελεί εκφορά δεσπόζοντος κανόνα διανεμητικής προσέγγισης(...).

αναφέρει, επιπλέον, τη σύναψη αμοιβαίων συμφωνηθέντων όρων. Η απώτερη επιδίωξη αυτού του κειμένου *soft law* ήταν η εναρμόνιση της διαδικασίας για τα πιστοποιητικά προέλευσης των γενετικών πόρων και η αναγνώριση τους από τα γραφεία κατοχύρωσης πνευματικών δικαιωμάτων και ευρεσιτεχνίων σε όλα τα κράτη-μέλη.

Στα πολλαπλά *fora* διαχείρισης των γενετικών πόρων τέθηκε μεταξύ άλλων το ερώτημα για το αν θα υπάρχουν ως προαπαιτούμενα για την κατοχύρωση δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας για επινοήσεις που προέρχονται από γενετικούς πόρους ή σχετικής με αυτούς παραδοσιακής γνώσης, 2 ζητήματα. Αυτά είναι πρώτον, ο εντοπισμός της χώρας καταγωγής των πόρων και δεύτερον, η χορήγηση ύστερα από διαφώτιση του συναινούντος της προηγούμενης συναίνεσης για τη χρήση των πόρων. Η συναίνεση αυτή θα προέρχεται είτε από το κράτος παραγωγού των πόρων είτε από το κράτος στο οποίο έχει χορηγηθεί δικαίωμα εκμετάλλευσής τους.

Για τα 2 αυτά προαπαιτούμενα έχει δημιουργηθεί ο προβληματισμός αν πράγματι είναι συμβατά με τη Συνθήκη TRIPs του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (World Trade Organization-WTO), ώστε να διαφανεί αν οι χώρες που είναι τόσο μέλη της TRIPs όσο και μέλη της CBD, όπως είναι οι περισσότερες θα μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις και των δύο συμβατικών καθεστώτων, χωρίς παραβίαση των υποχρεώσεών τους που πηγάζει από τη μια ή την άλλη πλευρά. Επίσης, τόσο στα πλαίσια³⁸ του WTO όσο και του WIPO (World Intellectual Property Organization), υπήρχαν χώρες που προέβαλλαν το αίτημα να τεθεί ως προϋπόθεση, που θα περιλαμβάνεται στην αίτηση κατοχύρωσης πνευματικού δικαιώματος ή ευρεσιτεχνίας που σχετίζεται με γενετικούς πόρους τόσο η αναφορά της χώρας καταγωγής των γενετικών πόρων όσο και η χορήγηση προηγούμενης συναίνεσης για τη χρήση των πόρων αυτών. Ο προβληματισμός που τέθηκε από την υποβολή αυτού του αιτήματος ήταν ό,τι αν τα 2 προαναφερόμενα προαπαιτούμενα θεωρηθούν ως όροι για την κατοχύρωση πατέντας (*conditions on patentability*),³⁹ τότε θα εγείρονταν

³⁸PIRES DE CARVALHO, NUNO, “Requiring Disclosure of the Origin of Genetic Resources and Prior Informed Consent in Patent Applications Without Infringing The TRIPS Agreement: The Problem and The Solution”, *Re-Engineering Patent Law Vol.2* (2000), 371-401. Διαθέσιμο στο: <<http://law.wustl.edu/journal/2/p371carvalho.pdf>> .

³⁹*Ibid.*

από τρίτους (χώρες καταγωγής πόρων και/ή τους χορηγούς της προηγούμενης συναίνεσης) αξιώσεις από το κέρδος που θα προέκυπτε από τη χρήση του πνευματικού δικαιώματος ή της ευρεσιτεχνίας.

Τα 2 προηγούμενα προαπαιτούμενα θα εφαρμόζονται, σύμφωνα με τη θεωρία,⁴⁰ αποκλειστικά στην βιοτεχνολογία και μόνο όταν οι γενετικοί πόροι που χρησιμοποιούνται στην πατέντα, συντηρούνται στον τόπο καταγωγής τους. Όταν απομονώνονται συστατικά από τους γενετικούς πόρους ή όταν τα τελευταία συνθέτονται με άλλα, ο σύνδεσμος ανάμεσα στην ευρεσιτεχνία και τους πόρους αποδυναμώνεται και έτσι χάνεται η αξία της αναφοράς της προέλευσης των πόρων στην πατέντα. Επιπλέον, τα 2 προαπαιτούμενα (χώρα καταγωγής πόρων και/ή η χορήγηση της προηγούμενης συναίνεσης) αναφέρονται αποκλειστικά σε πνευματικά δικαιώματα και ευρεσιτεχνίες και όχι σε εμπορικά απόρρητα ούτε σε ποικιλίες φυτών που προήλθαν από αναπαραγόμενους φυτικούς γενετικούς πόρους. Σκόπιμο, λοιπόν θα ήταν να εξεταστεί αναλυτικότερα η στάση των κρατών σε έκαστο forum.

3.1.1. WIPO.

Στη συνάντηση⁴¹ της Μόνιμης Επιτροπής του WIPO για το Νόμο των Ευρεσιτεχνιών (Standing Committee on the Law of Patents-SCP) το Σεπτέμβριο του 1999, η Κολομβία πρότεινε να περιληφθούν στο σχέδιο της Συνθήκης για τις Ευρεσιτεχνίες τα παρακάτω:

1. Η προστασία της βιομηχανικής ιδιοκτησίας να εγγυηθεί την προστασία της εθνικής βιολογικής και γενετικής κληρονομιάς. Κατά συνέπεια, για την κατοχύρωση πνευματικών δικαιωμάτων για στοιχεία που συνδέονται με αυτή την κληρονομιά πρέπει τα τελευταία να έχουν αποκτηθεί νόμιμα.
2. Κάθε έγγραφο θα εξειδικεύει τον αριθμό εγγραφής του συμφωνίας που επιτρέπει την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και θα αναφέρει τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που παρασκευάστηκαν ή προέκυψαν από γενετικούς πόρους που προήλθαν από χώρες που είναι κράτη-μέλη της Συνθήκης περί Ευρεσιτεχνιών.

⁴⁰PIRES DE CARVALHO, NUNO, op. cit, σελ.371-401.

⁴¹*Ibid.*

Έτσι, η κολομβιανή πρόταση έθεσε ως προϋπόθεση για την κατοχύρωση ευρεσιτεχνιών και πνευματικών δικαιωμάτων την αναφορά των χωρών προέλευσης των χρησιμοποιούμενων πόρων και της προηγούμενης συναίνεσης τους. Στην πρόταση αυτή αντιτάχθηκαν οι Η.Π.Α, η Ε.Ε. και η Ιαπωνία, για αυτό η Συνθήκη για Νόμο περί Ευρεσιτεχνιών (Patent Law Treaty, 2000) υιοθετήθηκε χωρίς αναφορά στην κολομβιανή πρόταση.

Η Γραμματεία του WIPO, πάντως, προσκάλεσε⁴² τα κράτη-μέλη να εξετάσουν, το 2000, την ίδρυση μιας Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τους Γενετικούς Πόρους, την Παραδοσιακή Γνώση και τις Λαϊκές Παραδόσεις (Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore-IGC). Επιπλέον, η ίδια Γραμματεία πρότεινε 3 θέματα με τα οποία θα έπρεπε να ασχοληθεί η συγκεκριμένη Επιτροπή, τα οποία αφορούν ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας που σχετίζονται πρώτον, με την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τον επιμερισμό του οφέλους από τη χρήση τους, δεύτερον με την προστασία της παραδοσιακής γνώσης, σχετικής ή όχι με τους πόρους και τρίτον, με την προστασία της έκφρασης των λαϊκών παραδόσεων. Στις συνεδριάσεις της Επιτροπής, που συγκροτήθηκε, το 2001-2002 η συζήτηση ξετυλίχθηκε γύρω από το πώς ο νόμος περί ευρεσιτεχνιών μπορεί να αποτρέψει το σφετερισμό της παραδοσιακής γνώσης και να προάγει τη διανομή του οφέλους από τη χρήση της.

Παράλληλα, η Διαρκής Επιτροπή⁴³ για το Νόμο περί Ευρεσιτεχνιών (Standing Committee on Law of Patents-SCP) ασχολήθηκε με την εναρμόνιση θεμάτων που σχετίζονταν με τους όρους κατοχύρωσης πνευματικών δικαιωμάτων και την ισχύ των πατεντών μέσω της υιοθέτησης της Συνθήκης για τον Ουσιαστικό Νόμο περί Ευρεσιτεχνιών (Substantial Patent Law Treaty- SPLT). Η Διαρκής Επιτροπή για το Νόμο περί Ευρεσιτεχνιών αποφάσισε ότι οι προβλέψεις της Συνθήκης για τον Ουσιαστικό Νόμο περί Ευρεσιτεχνιών (SPLT) θα πρέπει να αναφέρονται σε

⁴²ANURADHA, R.V-DHAR, BISWAJIT, “Access, benefit sharing, intellectual property rights: Establishing linkages between the agreement on trips and the convention on biological diversity”, Centre for WTO Studies, Indian Institute of Foreign Trade, New Delhi (2002), 1-25. Διαθέσιμο στο: <<http://wtocentre.iift.ac.in/Papers/2.pdf>>.

⁴³*Ibid.*

ζητήματα χορήγησης και εγκυρότητας πατεντών, όπως ορισμοί για την καινοτομία, την τεχνική πρωτοτυπία, τη βιομηχανική εφαρμογή, την αναφορά της χώρας προέλευσης, τα υποδείγματα εφαρμογής και την ερμηνεία των προβαλλομένων απαιτήσεων από τα κράτη. Άρα, η Patent Law Treaty, που τέθηκε σε ισχύ το 2005, αφορά τα διαδικαστικά ζητήματα των ευρεσιτεχνιών (λ.χ. το maximum των τυπικών απαιτήσεων κατοχύρωσης, το μορφότυπο των αιτήσεων, τη μηχανοργάνωση της διαδικασίας που θα πρέπει να τραπεύει σε ηλεκτρονική κτλ.), ενώ η Substantial Patent Law Treaty θα περιέχει ουσιαστικού δικαίου διατάξεις.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι κάθε διαδικασία που εξελίσσεται σε ένα διεθνές forum διαδραματίζει πολύτιμο ρόλο στο πως θα αντιμετωπίσει το διεθνές δίκαιο τα επιτεύγματα που βασίζονται στους βιολογικούς πόρους, περιλαμβανομένων των γενετικών και της παραδοσιακής γνώσης. Η Ιαπωνία και οι Η.Π.Α., υποστήριξαν⁴⁴ ότι τα ζητήματα που αφορούν τη CBD δεν ανήκουν στο πλαίσιο των κανονισμών της πνευματικής ιδιοκτησίας. Άλλες χώρες, όπως η Ελβετία υποστήριξαν ότι τόσο για το ζήτημα της βιοποικιλότητας όσο και της παραδοσιακής γνώσης, ο WIPO είναι κατάλληλος για να επιληφθεί αυτών των θεμάτων.

Υποστηρίζεται ότι κάποιες αναπτυγμένες χώρες επιχειρούν να αποκλείσουν τη διαπραγμάτευση των παραπάνω θεμάτων από το forum του ΠΟΕ και συγκεκριμένα τη Συμφωνία της TRIPs, ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες, όπως η Ινδία που συμμετέχουν στη CBD και στον WIPO, προωθούν τη διαπραγμάτευση αυτών των θεμάτων όχι μέσω του WIPO, αλλά υπό τη σκέπη της TRIPs (1994) του ΠΟΕ. Ο λόγος⁴⁵ αυτής της διαφοροποίησης των θέσεων μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων έγκειται στο ότι ο ΠΟΕ διαθέτει ένα ισχυρό μηχανισμό συμμόρφωσης για την υλοποίηση των ρυθμίσεων του, σε αντίθεση με τον WIPO που δεν διαθέτει ανάλογο μηχανισμό. Ειδικότερα, ο ΠΟΕ για την υλοποίησή⁴⁶ των συστάσεων προς τα κράτη-μέλη που δεν συμμορφώνονται ακολουθεί τη μέθοδο της παροχής αντισταθμιστικών ανταλλαγμάτων στο θιγόμενο Μέρος ή της έγκρισης αντιποίνων (retallatory measures). Για αυτό το λόγο, οι αναπτυγμένες χώρες

⁴⁴ANURADHA, R.V-DHAR, BISWAJIT, op. cit, σελ.1-25.

⁴⁵*Ibid.*

⁴⁶ΣΤΕΦΑΝΟΥ, Α. ΚΩΝ/ΝΟΣ-ΓΚΟΡΤΣΟΣ, ΒΛ. ΧΡΗΣΤΟΣ, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005.

προωθούν την εξεύρεση λύσης στο ζήτημα διαχείρισης των γενετικών πόρων μέσα σε ένα μη δεσμευτικό πλαίσιο, σε αντίθεση με την επιδίωξη των αναπτυσσομένων, ώστε να μην αναγκαστούν να μοιραστούν μέρος από τα οφέλη που τους προσφέρει η αξιοποίηση των πόρων μέσω της βιοτεχνολογίας.

3.1.2. TRIPs.

Στα πλαίσια του ΠΟΕ, οι αναπτυσσόμενες χώρες από την Ασία, τη Λατινική Αμερική και την Αφρική επεδίωξαν να αναδείξουν το θέμα της σχέσης των δύο καθεστώτων TRIPs και CBD. Υπέβαλαν προτάσεις, στο Συμβούλιο της TRIPs, ώστε οι υποχρεώσεις που επιβάλλουν τα δύο καθεστάτα να μην αποβαίνουν αντιφατικές. Αποκορύφωμα αυτών των προτάσεων ήταν η αναγνώριση της Διακήρυξης Υπουργών της Ντόχα (Doha Ministerial Declaration-DMD),⁴⁷ στην 4^η σύγκληση της Διάσκεψης Υπουργών των κρατών-μελών του ΠΟΕ, που διεξήχθη το Νοέμβριο του 2001, η οποία στο άρθρο 19⁴⁸ αναφέρει ότι το Συμβούλιο της TRIPs οφείλει να εξετάσει τη σχέση της TRIPs με τη CBD, την προστασία της παραδοσιακής γνώσης και της λαϊκής παράδοσης. Ειδικότερα, η Βραζιλία, η Κίνα, η Κούβα, η Δομινικανή Δημοκρατία, το Εκουαδόρ, η Ινδία, το Πακιστάν, το Περού, η Ταϊλάνδη, η Βενεζουέλα, η Ζάμπια και η Ζιμπάμπουε υπέβαλλαν πρόταση στο Συμβούλιο της TRIPs τον Ιούνιο του 2002, υποστηρίζοντας⁴⁹ ότι ο αιτών την κατοχύρωση πνευματικού δικαιώματος για καινοτομία που σχετίζεται με βιολογικό υλικό ή παραδοσιακή γνώση θα πρέπει :

- (i) να αποκαλύπτει την πηγή του βιολογικού πόρου και/ή της παραδοσιακής γνώσης που χρησιμοποιείται στην εφεύρεση.
- (ii) Να παρέχει απόδειξη για τη χορήγηση προηγούμενης συναίνεσης ύστερα από διαφώτιση του συναινούντος σύμφωνα με την εσωτερική νομοθεσία και

⁴⁷ANURADHA, R.V-DHAR, BISWAJIT, “Access, benefit sharing, intellectual property rights: Establishing linkages between the agreement on trips and the convention on biological diversity”, Centre for WTO Studies, Indian Institute of Foreign Trade, New Delhi (2002), 1-25. Διαθέσιμο στο: <<http://wtocentre.iift.ac.in/Papers/2.pdf>>..

⁴⁸ Διαθέσιμο στο <http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm>.

⁴⁹ANURADHA, R.V-DHAR, BISWAJIT, op. cit, σελ.1-25.

(iii) να παρέχει απόδειξη για τη δίκαιη και ορθόνομη⁵⁰ διανομή του οφέλους σύμφωνα με τη νομοθεσία της χώρας παραγωγού των πόρων.

Με αυτές τις ρυθμίσεις τα αναπτυσσόμενα κράτη υποστήριξαν ότι τα δύο καθεστώτα της TRIPs και της CBD θα μπορέσουν να εφαρμοστούν χωρίς αντιφάσεις.

Οι Η.Π.Α. και η Ιαπωνία όμως αντιτάχθηκαν στις παραπάνω θέσεις υποστηρίζοντας⁵¹ ότι:

(i) Η συμμόρφωση με τη CBD θα πρέπει να αντιμετωπιστεί μέσω των εθνικών μηχανισμών ABS και διμερών συμφωνιών.

(ii) Τα αντικείμενα της CBD και TRIPs δεν είναι αντιφατικά μεταξύ τους.

(iii) Επεκτείνοντας την υποχρέωση της αναφοράς της χώρας καταγωγής των πόρων και των κατόχων της παραδοσιακής γνώσης στην TRIPs για προϊόντα που βασίζονται σε βιολογικούς πόρους θα παραβιαστεί η αρχή της μη διάκρισης ανάμεσα στα πεδία της τεχνολογίας που διέπει τη Συμφωνία, αφού θα επιβάλλει ένα επιπλέον βάρος στις βιοτεχνολογικές ευρεσιτεχνίες.

(iv) Η υποχρέωση της αναφοράς της χώρας προέλευσης των πόρων και των κατόχων της παραδοσιακής γνώσης θα αποτελέσει ένα πρόσθετο και περιττό βάρος στους αιτούντες διπλώματα ευρεσιτεχνίας και στα γραφεία που τα εκδίδουν.

(v) Οι πλούσιες σε βιοποικιλότητα χώρες θα πρέπει να συγκροτήσουν βάσεις δεδομένων των βιολογικών τους πόρων και της παραδοσιακής γνώσης, ώστε να επιτρέψουν στα γραφεία των ευρεσιτεχνιών σε όλο τον κόσμο να διεξάγουν καλύτερη έρευνα.

Η Ε.Ε. αποδείχθηκε πιο ευαίσθητη στον προβληματισμό των αναπτυσσόμενων χωρών και η κύρια θέση της ήταν είναι ότι η TRIPs δεν αποκλείει από τα Μέλη να απαιτήσουν την αποκάλυψη της προέλευσης των πόρων ή την απόδειξη για την πρόσβαση στους πόρους και τη διανομή του οφέλους από τη χρήση τους. Παρόλα αυτά, υποστήριξε, επίσης, ότι οι συνέπειες της μη αναφοράς της προέλευσης των πόρων, δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με τους νόμους για τη βιομηχανική ιδιοκτησία και τα πνευματικά δικαιώματα, γενικότερα. Δηλαδή, επεδίωξε την ίδρυση ενός καθεστώτος που δεν θα γεννά υποχρεώσεις συμμόρφωσης

⁵⁰ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ. 29-30.

⁵¹ANURADHA, R.V-DHAR, BISWAJIT, *op. cit.*, σελ.1-25.

μέσω των διεθνών κανόνων βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 27 (*Patentable Subject Matter*) παρ.3⁵² της Συμφωνίας TRIPs, που αναφέρεται στα αντικείμενα και τις διαδικασίες που υπόκεινται στις ρυθμίσεις περί ευρεσιτεχνιών, τα Μέλη μπορούν να εξαιρέσουν από τις ρυθμίσεις για κατοχύρωση πνευματικής ιδιοκτησίας διαγνωστικές, θεραπευτικές και χειρουργικές μεθόδους για θεραπεία ανθρώπων ή ζώων. Επίσης, δύνανται να εξαιρούνται από την TRIPs φυτά και ζώα εκτός από μικροοργανισμούς και ειδικότερα η βιολογική διαδικασία για τη παραγωγή φυτών ή ζώων άλλων εκτός από τη μη βιολογική ή μικροβιολογική διαδικασία. Παρόλα αυτά, τα Μέλη θα παρέχουν προστασία για ποικιλίες φυτών είτε με πατέντες είτε με ένα αποτελεσματικό *sui generis* σύστημα ή με κάποιο συνδυασμό και των 2.

Αρα, οι γενετικοί πόροι στη μορφή που εντοπίζονται στη φύση εξαιρούνται από την προστασία της Συμφωνίας TRIPs και ο μόνος τρόπος να τεθούν υπό την αιγίδα προστασίας της είναι η τήρηση των 2 προαπαιτούμενων⁵³ (που δέχεται η CBD

⁵²TRIPs Agreement, Article 27.1: Subject to the provisions of paragraphs 2 and 3, **patents shall be available for any inventions**, whether products or processes, in all fields of technology, provided that they are new, involve an inventive step and are capable of industrial application.(...).

27.2: Members **may exclude from patentability inventions**, the prevention within their territory of the commercial exploitation of which is necessary to protect *ordre public* or morality, including to protect human, animal or plant life or health or to avoid serious prejudice to the environment, provided that such exclusion is not made merely because the exploitation is prohibited by their law.

27.3: Members **may also exclude from patentability**:

(a) diagnostic, therapeutic and surgical methods for the treatment of humans or animals;

(b) plants and animals other than micro-organisms, and essentially biological processes for the production of plants or animals other than non-biological and microbiological processes. However, Members shall provide for the protection of plant varieties either by patents or by an effective *sui generis* system or by any combination thereof. The provisions of this subparagraph shall be reviewed four years after the date of entry into force of the WTO Agreement. Διαθέσιμο στο: <http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/t_agm0_e.htm>.

⁵³Σύμφωνα με τον DUTFIELD, GRAHAM “TRIPS does not require national IPR regimes to be identical. Countries have the right to adopt *higher* standards than TRIPS requires.(...) TRIPS is the *only* international agreement that refers specifically to the possibility of a *sui generis* IPR system”, “Intellectual property rights, trade and biodiversity: The case of seeds and plant varieties”, Background Paper, Intersessional Meeting on the Operations of the Convention, Montreal, Canada (1999), 5-80, Chapter 6. Διαθέσιμο στο:

και το Πρωτόκολλο της), δηλαδή ο εντοπισμός και η αναφορά της χώρας προέλευσης των πόρων και/ή χορήγηση της προηγούμενης συναίνεσης για τη χρήση αυτών. Η επεξεργασία των γενετικών πόρων, παρόλα αυτά, μέσω της βιοτεχνολογίας με κάποιες πάντα εξαιρέσεις,⁵⁴ τους αναγάγει σε αντικείμενα προστασίας από την TRIPs. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 27 (*Patentable Subject Matter*) παρ.1 της TRIPs, που αναφέρει ποιά χαρακτηριστικά πρέπει να διαθέτει μια επινόηση για να κατοχυρωθεί ως ευρεσιτεχνία (patent), η τελευταία είναι δυνατή για κάθε εφεύρεση ή επινόηση με την προϋπόθεση⁵⁵ ότι είναι νέα, περιλαμβάνει κάποιο βαθμό πρωτοτυπίας ('an inventive step') και είναι βιομηχανικά εφαρμόσιμη ('industrial application'). Από το άρθρο αυτό επιβεβαιώνεται ξανά ότι δεν μπορεί να κατοχυρωθεί η προστασία των γενετικών πόρων, έτσι όπως βρίσκονται στη φύση κατά τη Συμφωνία της TRIPs. Επίσης, σύμφωνα με το σκοπό του άρθρου 29 (*Conditions on Patent Applicants*) της ίδιας Συμφωνίας, τα Μέλη έχουν υποχρέωση να εξηγούν πως λειτουργούν οι εφευρέσεις, χωρίς να προβλέπεται η αναφορά της πηγής τους, δηλαδή του υλικού των γενετικών πόρων που τυχόν συνέβαλλαν ουσιαστικά σε αυτές τις τεχνικές επινοήσεις.

Γίνεται λοιπόν, φανερό ότι η Συμφωνία της TRIPs απαιτεί τρεις προϋποθέσεις για την κατοχύρωση ευρεσιτεχνίας, δηλαδή τη νεωτερικότητα, την εφευρετικότητα και τη βιομηχανική εφαρμογή, γεγονός που αφήνει εκτεθειμένους στον κίνδυνο σφετερισμού τους γενετικούς πόρους. Το ίδιο μπορεί να εντοπιστεί⁵⁶ και στο πρώτο

<<http://www.sristi.org/material/mdpipr2003/MDPIPR2003CD/M5%20Intellectual%20property%20rights.pdf>>.

⁵⁴Σύμφωνα με τους ANURADHA, R.V-DHAR, BISWAJIT "Indian Patent law: Section 3(j) of the Patents Act, 1970 (as amended in 2002)": "(...) discovery of any living thing or non-living substance occurring in nature, are excluded from the purview of patentability", "Access, benefit sharing, intellectual property rights: Establishing linkages between the agreement on trips and the convention on biological diversity", Centre for WTO Studies, Indian Institute of Foreign Trade, New Delhi (2002), 7. Διαθέσιμο στο <<http://wtocentre.iift.ac.in/Papers/2.pdf>>.

⁵⁵PIRES DE CARVALHO, NUNO, "Requiring Disclosure of the Origin of Genetic Resources and Prior Informed Consent in Patent Applications Without Infringing The TRIPS Agreement: The Problem and The Solution", *Re-Engineering Patent Law Vol.2* (2000), 371-401. Διαθέσιμο στο: <<http://law.wustl.edu/journal/2/p371carvalho.pdf>>.

⁵⁶PIRES DE CARVALHO, NUNO, op. cit., σελ.371-401.

σχέδιο του Νόμου για τη Συνθήκη των Ευρεσιτεχνιών (Patent Law Treaty-PLT) στα πλαίσια του WIPO, η οποία είναι συμπληρωματική της «Συνθήκης των Παρισίων για την Προστασία της Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας όσον αφορά τις ευρεσιτεχνίες» και από την οποία έχει αντλήσει στοιχεία της η TRIPs⁵⁷.

Ωστόσο, στα πλαίσια της TRIPs υφίσταται περιθώριο για την προστασία της χρήσης των γενετικών πόρων στις ευρεσιτεχνίες. Συγκεκριμένα, το άρθρο 8 παρ.2 της TRIPs,⁵⁸ δίνει το δικαίωμα στα κράτη-μέλη να θεσπίσουν τα κατάλληλα μέτρα για να καταπολεμήσουν την καταπάτηση της πνευματικής ιδιοκτησίας ακόμα και στην περίπτωση που δεν τηρούνται οι όροι για τη χρήση των γενετικών πόρων σε ευρεσιτεχνίες. Αυτό είναι γνωστό ως το δόγμα «βρώμικα χέρια» (“doctrine of unclean hands”),⁵⁹ που χαρακτηρίζει τη διαδικασία σφετερισμού εξουσίας χρήσης που δεν δόθηκε νόμιμα. Άλλο επίσης δόγμα που χρησιμοποιείται, σύμφωνα με τη θεωρία⁶⁰ για την καταπολέμηση της ιδιοτελούς εκμετάλλευσης των γενετικών πόρων είναι το δόγμα του «αδικοιολόγητου πλουτισμού» (“Unjust enrichment”),⁶¹ σύμφωνα με το οποίο αδικοιολόγητος πλουτισμός υπάρχει όταν ένα μέρος επωφελείται κέρδους και ωφελημάτων χωρίς νόμιμη αιτία και για αυτό υποχρεούται

⁵⁷“Although the TRIPs Agreement added a new dimension to intellectual property— the trade-related dimension— it is undeniable that the failure of the negotiations of the original PLT convinced some parties to the GATT to include intellectual property in the ministerial declaration of Punta del Este in 1986”, PIRES DE CARVALHO, NUNO, *supra* note 55, σελ.387.

⁵⁸TRIPs Agreement, 1994, Article 8.2 (Principles): Appropriate measures, provided that they are consistent with the provisions of this Agreement, may be needed to prevent the abuse of intellectual property rights by right holders or the resort to practices which unreasonably restrain trade or adversely affect the international transfer of technology. Διαθέσιμο στο:
<http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/t_agm0_e.htm>.

⁵⁹VAN OVERWALLE, GEERTRUI, “Protecting and sharing biodiversity and traditional knowledge: Holder and user tools”, *Ecological Economics*, 53 (2005), 585– 607. Διαθέσιμο στο:
<<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800904004574>>.

⁶⁰*Ibid.*

⁶¹*Ibid.*

να επιστρέψει τον πλουτισμό στην πλευρά εις βάρος της οποίας ωφελήθηκε. Το δόγμα αυτό χρησιμοποιείται⁶² συχνά στο πλαίσιο του 'bioprospecting'.

Για άλλη μια φορά στο στίβο των διαπραγματεύσεων αναδύθηκαν οι διαφορές του αναπτυγμένου Βορά με τον αναπτυσσόμενο Νότο. Οι Η.Π.Α επέμεναν να διατυπωθεί ευκρινώς ότι ο μοναδικός λόγος για να ανακληθεί μια πατέντα είναι να μην τηρηθούν οι παραπάνω τρεις προϋποθέσεις που κατ' αυτές εκφράζονταν με τους όρους 'novelty, usefulness, nonobviousness', θέση την οποία υποστήριξε και η Ε.Ε. Αντίθετα, στη συνάντηση⁶³ του Συμβουλίου της TRIPs στις 7-8 Ιουλίου του 1999, η αντιπροσωπεία της Ινδίας, μια χώρα με πλούσια βιοποικιλότητα, πρότεινε να ενσωματωθεί στο άρθρο 29 της TRIPs, η αναφορά της καταγωγής των στοιχείων που χρησιμοποιούνται για την κατοχύρωση πατεντών, άποψη με την οποία συμφώνησαν η Κένυα, η Νότια Αφρική και το Πακιστάν, ενώ η Νορβηγία εξέφρασε την άποψη ότι η πρόταση της Ινδίας πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη.

Όσον αφορά τις 2 απαιτήσεις που προβάλουν τα αναπτυσσόμενα κράτη στα διεθνή fora, δηλαδή την αναφορά της χώρας προέλευσης των πόρων και/ή την αναφορά των χορηγών της προηγούμενης συναίνεσης για τη χρήση τους, οι οποίες είναι σύμφωνες με τη φιλοσοφία της CBD, έχουν ενσωματωθεί σε 2 καθεστώτα,⁶⁴ την Απόφαση (Andean Decision: No. 391) της Κοινότητας των Άνδεων⁶⁵ (Κολομβία, Βολιβία, Εκουαδόρ, Περού, Βενεζουέλα) του 1996, που ιδρύει ένα Κοινό Καθεστώς για την Πρόσβαση στους Γενετικούς Πόρους (Common Regime on Access to Genetic Resources) και στο Νόμο⁶⁶ για τη Βιοποικιλότητα (No. 7788) της Κόστα Ρίκα που θεσπίστηκε στις 27 Μαΐου του 1998. Και στα δύο καθεστώτα οι αιτούντες

⁶²VAN OVERWALLE, GEERTRUI, op. cit., σελ. 585– 607.

⁶³PIRES DE CARVALHO, NUNO, "Requiring Disclosure of the Origin of Genetic Resources and Prior Informed Consent in Patent Applications Without Infringing The TRIPs Agreement: The Problem and The Solution", Re-Engineering Patent Law Vol.2 (2000), 371-401. Διαθέσιμο στο: <<http://law.wustl.edu/journal/2/p371carvalho.pdf>>.

⁶⁴*Ibid.*

⁶⁵Διαθέσιμο στο <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=223610> και στο <<http://www.comunidadandina.org/ingles/who.htm>>.

⁶⁶Βλ. υποσημείωση 62.

κατοχύρωση πνευματικών δικαιωμάτων είναι υποχρεωμένοι να δίνουν στα γραφεία κατοχύρωσης πνευματικής ιδιοκτησίας και ευρεσιτεχνιών, πληροφορίες που αφορούν την καταγωγή των γενετικών πόρων και αποδείξεις της προηγούμενης συναίνεσης από τις κυβερνητικές αρχές, αλλά και από τους κατόχους της παραδοσιακής γνώσης που σχετίζεται με τους πόρους αυτούς.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η διαφοροποίηση στη διαχείριση των γενετικών πόρων μεταξύ του ΠΟΕ, της CBD και του WIPO οφείλεται στο ό,τι ο πρωταρχικός σκοπός⁶⁷ του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου είναι η κατάργηση των τεχνητών εμποδίων στις εμπορικές συναλλαγές και όχι η προστασία των πόρων και των πνευματικών δικαιωμάτων, τα οποία κατά την πολιτική του WTO, θα πρέπει να μην αποτελούν πρόσκομμα στο ελεύθερο εμπόριο. Πάντως, στην περίπτωση που γινόταν δεκτό από τον WIPO, να εισαχθεί στην υπό διαπραγμάτευση Συνθήκη για τον Ουσιαστικό Νόμο περί των Ευρεσιτεχνιών, η υποχρέωση αναφοράς της χώρα προέλευσης των πόρων, των κατόχων της παραδοσιακής γνώσης και της προηγούμενης συναίνεσης τους, τότε θα επερχόταν ένα αποτελεσματικό πλήγμα στην αντιμετώπιση της βιοπειρατείας και η κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων θα απέβαινε πιο αξιόπιστη, αφού θα μπορούσε να αναγνωριστεί ο φορέας της συμβολής σε ένα ανθρώπινο επίτευγμα, ο οποίος μπορεί να μην είναι μόνο ατομικός, αλλά και συλλογικός, όπως μια τοπική κοινότητα.

Όσον αφορά την TRIPs και τη CBD υπάρχουν δύο βασικές διαφορές ανάμεσα τους, που εντοπίζονται στο ό,τι, σε αντίθεση με τη CBD στην TRIPs, δεν απαιτείται η αναφορά του κράτους προέλευσης των γενετικών πόρων ή η χορήγηση της προηγούμενης συναίνεσης ως προαπαιτούμενο για να γίνει η χρήση τους με σκοπό την κατοχύρωση μιας ευρεσιτεχνίας. Επίσης, για το αποτέλεσμα της χρήσης αυτής δεν αποδίδεται όφελος ούτε στα κράτη παραγωγούς των πόρων ούτε στις τοπικές κοινότητες παραγωγούς ή θεματοφύλακες της παραδοσιακής γνώσης. Άρα, η TRIPs δεν αναγνωρίζει ούτε ευθέως ούτε έμμεσα την κυριαρχία των κρατών στους φυσικούς τους πόρους και τη συμβολή των αυτοχθόνων και των τοπικών κοινοτήτων στη διατήρηση των πόρων αυτών και στην παραδοσιακή γνώση.

⁶⁷PIRES DE CARVALHO, NUNO, "Requiring Disclosure of the Origin of Genetic Resources and Prior Informed Consent in Patent Applications Without Infringing The TRIPs Agreement: The Problem and The Solution", *Re-Engineering Patent Law Vol.2* (2000), 371-401. Διαθέσιμο στο: <<http://law.wustl.edu/journal/2/p371carvalho.pdf>>.

Συνεπώς, το στοίχημα μετά την ισχύ του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια θα είναι να εξομαλυνθεί η αντίθεση μεταξύ του καθεστώτος που πηγάζει από τη CBD και το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια και της TRIPs, ώστε το ένα καθεστώς να μην αποτελεί πρόσκομμα για τους στόχους του άλλου.

Σύμφωνα με τον κανόνα του διεθνούς δικαίου που ορίζει ότι οι ειδικές συνθήκες υπερισχύουν των γενικών, οι πολυμερείς περιβαλλοντικές Συμφωνίες μπορούν να θεωρηθούν⁶⁸ ειδικότερες και να υπερισχύσουν των γενικότερων ρυθμίσεων του ΠΟΕ (Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου) ή του WIPO. Επίσης, υφίσταται⁶⁹ τεκμήριο ενάντια στη σύγκρουση μεταξύ των διάφορων διεθνών κανόνων, το οποίο εφαρμόστηκε από το Δευτεροβάθμιο Δικαιοδοτικό Όργανο του ΠΟΕ σε μια σειρά διενέξεων. Συγκεκριμένα, κατά το τεκμήριο αυτό οι κανόνες του ΠΟΕ θα πρέπει να ερμηνεύονται με τρόπο, που να ενισχύεται η εφαρμογή των Περιβαλλοντικών Συμφωνιών.

Όσον αφορά τον ΠΟΕ, στο προοίμιο⁷⁰ της Συμφωνίας ίδρυσης του WTO αναφέρεται ότι τα Μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου «αναγνωρίζουν ότι στις σχέσεις τους στο πεδίο του εμπορίου και της οικονομίας θα διεξάγεται προσπάθεια με την προοπτική να βελτιωθούν οι όροι διαβίωσης, εξασφαλίζοντας πλήρη απασχόληση και μια μεγάλη και σταθερή αυξανόμενη ποσότητα πραγματικού εισοδήματος και πραγματική ζήτηση και διευρύνοντας την παραγωγή των εμπορικών προϊόντων και των υπηρεσιών, αναζητώντας ταυτόχρονα την εναλλακτική χρήση των

⁶⁸ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΟΥ, ΒΙΚΥ, «Παγκόσμια Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση: Τα Δεδομένα, οι Προκλήσεις και η Πορεία προς την Ενδυνάμωση της», Νόμος και Φύση (2004), 1-18. Διαθέσιμο στο: <<http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=68&lang=1&catid=1>>.

⁶⁹*Ibid.*

⁷⁰“recognise that their relations in the field of trade and economic endeavour would be conducted with a view to raising the standards of living, ensuring full employment and a large and steadily growing volume of real income and effective demand and expanding the production of and trade in goods and services, while allowing for optional use of world's resources with the objective of sustainable development, seeking both to protect and preserve the environment and to enhance the means of doing as in a manner consistent with their respective needs and concerns at different level of economic development”, ANURADHA, R.V-DHAR, BISWAJIT, *supra* note 47, σελ.2.

παγκόσμιων πόρων με σκοπό τη βιώσιμη ανάπτυξη, επιδιώκοντας τόσο να προστατέψουν και να διατηρήσουν το περιβάλλον όσο και να εμπλουτίσουν τα μέσα για την επίτευξη αυτού του στόχου με τρόπο σύμφωνο με τις σχετικές ανάγκες και τα προβλήματα που εντοπίζονται σε κάθε διαφορετικό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης».

Από το προοίμιο αυτό φαίνεται, λοιπόν, ότι οι στόχοι του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου δεν είναι αντισυμβατικοί με τη Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα, αντίθετα είναι αλληλοσυμπληρωματικοί, εφόσον η χρήση των πόρων ορίζεται ότι πρέπει να λαμβάνει χώρα με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη. Για να επιτευχθεί αυτό, τα βασικά μέσα της CBD είναι τόσο η αναγνώριση της εθνικής κυριαρχίας στους φυσικούς πόρους όσο και η αναγνώριση των δικαιωμάτων και της συνεισφοράς των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων στη διατήρηση των πόρων αυτών. Άρα και τα δύο καθεστώτα που δημιουργήθηκαν, αυτό δηλαδή του WTO και αυτό της CBD δύνανται να υπηρετήσουν τον ίδιο απώτερο στόχο, δηλαδή τη βιώσιμη ανάπτυξη, η οποία είναι συνυφασμένη με την ορθολογική και δίκαιη διαχείριση των φυσικών πόρων, με διαφορετικά όμως θεσμικά μέσα.

Γενικότερα, η βιοτεχνολογία έθεσε νέους προβληματισμούς για τις ρυθμίσεις της κατοχύρωσης δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας, εφόσον τα πολύτιμα επιτεύγματα της βασίστηκαν στην πρώτη ύλη των γενετικών πόρων των αναπτυσσόμενων χωρών και στην παρακαταθήκη της παραδοσιακής γνώσης των αυτοχθόνων και των τοπικών κοινωνιών. Άρα, το αίτημα των αναπτυσσόμενων για αναφορά του τόπου προέλευσης των πόρων, τον προσδιορισμό των κατόχων της παραδοσιακής γνώσης και της χορήγησης της προηγούμενης συναίνεσης, θα διασφαλίσει την αυθεντικότητα των πατεντών, ώστε πράγματι να προστατεύεται η επινόηση που είναι πρωτότυπο επίτευγμα και όχι ο σφετερισμός της δημιουργικότητας των πραγματικών δικαιούχων.

3.1.3. UPOV.

Η Διεθνής Ένωση για την Προστασία των Νέων Φυτικών Ποικιλιών (Union for the Protection of New Varieties of Plants-UPOV) είναι ένας διακυβερνητικός οργανισμός με έδρα τη Γενεύη. Ο οργανισμός ιδρύθηκε από τη Διεθνή Συνθήκη⁷¹ της

⁷¹UPOV(1991).*International Convention of the Union for the Protection of New Varieties Plants*, March 1991, Geneva, International Union for the Protection of New Varieties of Plants.(Εφεξής “UPOV”). Διαθέσιμο στο: <http://www.upov.int/index_en.html>.

Ένωσης για την Προστασία των Νέων Φυτικών Ποικιλιών, η οποία υιοθετήθηκε στο Παρίσι το 1961 και αναθεωρήθηκε το 1972, το 1978 και το 1991 και η οποία έχει ως αντικείμενο την προστασία των νέων φυτικών ποικιλιών, περιλαμβανομένων βέβαια και όσων προέρχονται από φυτικούς γενετικούς πόρους μέσω της κατοχύρωσης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι αλληπάλληλες τροποποιήσεις της Συνθήκης ήταν επακόλουθο της ανάπτυξη της βιοτεχνολογίας, ώστε η Συνθήκη να ανταποκριθεί στις νέες ανάγκες. Το 1991, όποτε και έλαβε χώρα η τελευταία αναθεώρηση της, ο οργανισμός απαριθμούσε⁷² 18 αναπτυγμένες χώρες με περιορισμένο πρωτογενή τομέα και η πιο σημαντική αλλαγή⁷³ που επέφερε την ίδια χρονιά στη Συνθήκη, η τελευταία τροποποίηση της, ήταν η πρόβλεψη των Αναγκαία Παραγομένων Ποικιλιών (Essentially Derived Varieties-EDVs), σύμφωνα με την οποία η λεγόμενη «εξαίρεση για ερευνητικούς σκοπούς» που εισήχθηκε το 1978, επιτρέποντας στους παραγωγούς να χρησιμοποιούν ελεύθερα παραγόμενες ποικιλίες για έρευνα και για αναπαραγωγή νέων ποικιλιών, αποκλείστηκε. Το 2002 ο οργανισμός άρχισε να διευρύνεται, αφού είχε ήδη αγγίξει των αριθμό⁷⁴ των 50 κρατών-μελών με διαφορετικό ρυθμό ανάπτυξης μέσα στις οποίες συγκαταλέγονταν οι Η.Π.Α. και η Αυστραλία, ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες ανήλθαν σε δεκατέσσερις.

Κάθε κράτος-μέλος δύναται να αναγνωρίσει το δικαίωμα στους παραγωγούς νέων φυτικών ποικιλιών κατοχύρωσης του είδους που δημιούργησαν μέσω της χορήγησης τίτλου ή κατοχύρωσης πατέντας (δικαιώματος ευρεσιτεχνίας). Οι προϋποθέσεις της Συνθήκης της UPOV για τη χορήγηση του τίτλου ή της κατοχύρωσης πατέντας διαφέρουν⁷⁵ από αυτές της Συνθήκης TRIPs του ΠΟΕ, που απαιτεί την καινοτομία, το τεχνολογικό προβάδισμα και την βιομηχανική εφαρμογή για την αναγνώριση πνευματικού δικαιώματος. Αντίθετα, η Συνθήκη της UPOV θέτει ως προαπαιτούμενο την καινοτομία, η οποία μπορεί να είναι και εθνική και όχι

⁷²DHAR, BISWAJIT, “Sui Generis Systems for Plant Variety Protection, Options under TRIPS, A Discussion Paper”, Quaker United Nations Office, Geneva (2002), 2-27. Διαθέσιμο στο: <<http://www.geneva.quno.info/pdf/sgcoll.pdf>>.

⁷³*Ibid.*

⁷⁴*Ibid.*

⁷⁵*Ibid.*

αποκλειστικά παγκόσμια νεωτερικότητα,⁷⁶ όπως απαιτεί η TRIPS. Επιπλέον, η προστασία της TRIPS μπορεί να επεκταθεί μόνο σε προϊόντα και διαδικασίες που δεν έχουν εισαχθεί στην αγορά την ημέρα της καταχώρισης της αίτησης, αντίθετα σύμφωνα με την τη Συνθήκη της UPOV⁷⁷ μια φυτική ποικιλία δύναται να θεωρηθεί νέα με την προϋπόθεση ότι δεν έχει διατεθεί για πώληση ή εμπορευματοποιηθεί μέσα στη χώρα κράτους-μέλους της UPOV στην οποία αιτείται η προστασία για περισσότερο από έναν χρόνο. Επίσης, μια ποικιλία δύναται να θεωρηθεί νέα αν δεν

⁷⁶UPOV Convention, 1991, Chapter III: Conditions for the grant of the breeder's right, Article 5 (Conditions of Protection):

- (1) [Criteria to be satisfied] The breeder's right shall be granted where the variety is
- (i) new,
 - (ii) distinct,
 - (iii) uniform and
 - (iv) stable.
- (2) [Other conditions] The grant of the breeder's right shall not be subject to any further or different conditions, provided that the variety is designated by a denomination in accordance with the provisions of Article 20, that the applicant complies with the formalities provided for by the law of the Contracting Party with whose authority the application has been filed and that he pays the required fees. Διαθέσιμο στο:
- <http://www.upov.int/export/sites/upov/en/publications/pdf/upov_inf_6_1.pdf>.

⁷⁷UPOV Convention, 1991, Article 6.1.(Novelty) :

- (1) [Criteria] The variety shall be deemed to be new if, at the date of filing of the application for a breeder's right, propagating or harvested material of the variety has not been sold or otherwise of to others, by or with the consent of the breeder, for purposes of exploitation of the variety
- (i) in the territory of the Contracting Party in which the application has been filed earlier than one year before that date and
 - (ii) in a territory other than that of the Contracting Party in which the application has been filed earlier than four years or, in the case of trees or of vines, earlier than six years before the said date. Διαθέσιμο στο:
- <http://www.upov.int/export/sites/upov/en/publications/pdf/upov_inf_6_1.pdf>.

έχει διατεθεί για πώληση ή εισαχθεί στην αγορά σε καμιά άλλη χώρα που δεν είναι κράτος-μέλος για πάνω από 4 χρόνια για όλες τις ποικιλίες φυτών εκτός⁷⁸ από τα αμπέλια, τα δέντρα του δάσους, τα καρποφόρα δέντρα και τα διακοσμητικά, για τα οποία η περίοδος της εμπορευματοποίησης δεν πρέπει να υπερβαίνει τα 6 χρόνια. Το κριτήριο της καινοτομίας (novelty) ορίστηκε ως έννοια στην αναθεώρηση του 1972.

Δεύτερο κριτήριο, της Συνθήκης της UPOV είναι η λεγόμενη διαφοροποίηση, το οποίο σκοπεύει να συμπληρώσει το κριτήριο της καινοτομίας. Σύμφωνα με αυτό, κάθε προστατευόμενη ποικιλία φυτών χρειάζεται να είναι ευκρινώς διακριτή⁷⁹ από κάθε άλλη κοινώς γνωστή ποικιλία για να κατοχυρωθεί. Μια ποικιλία θεωρείται κοινώς γνωστή, όταν καλλιεργείται ή εισάγεται στην αγορά, περιλαμβάνεται σε δημόσια βάση δεδομένων για φυτικές ποικιλίες ή έχει δημοσιευθεί η περιγραφή της. Κατά το σχέδιο της Συνθήκης κρίθηκε ότι αυτά τα κριτήρια δεν είναι αποκλειστικά, αλλά ενδεικτικά. Το τρίτο κριτήριο για την προστασία της φυτικής ποικιλίας κατά την ίδια Συνθήκη είναι η ομοιογένεια, το οποίο αναφέρεται στο φύλο των αναπαραγόμενων ειδών των φυτικών ποικιλιών και το τέταρτο κριτήριο είναι η σταθερότητα των χαρακτηριστικών της ποικιλίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Συνθήκη για την Προστασία των Νέων Φυτικών Ποικιλιών προϋπήρξε της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα, της TRIPs και του WIPO και κατά το διάστημα εφαρμογής της έλαβαν χώρα γεγονότα αξιοσημείωτα στο χώρο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Συγκεκριμένα, το 1980, το Ανώτατο Δικαστήριο των Η.Π.Α. εξέδωσε⁸⁰ μια απόφαση ορόσημο, σύμφωνα με την οποία θα μπορούν πια να κατοχυρωθούν πνευματικά δικαιώματα πάνω σε ζωντανούς οργανισμούς. Ειδικότερα, στην υπόθεση Diamond κατά Chakrabarty, το Δικαστήριο κατέληξε ότι μπορεί να κατοχυρωθεί πατέντα για την προστασία ενός βακτηριδίου, το οποίο είχε αναπτύξει ο μικροβιολόγος Chakrabarty, σύμφωνα με την Αμερικανική Νομοθετική Πράξη για τις Πατέντες, θέτοντας έτσι στο περιθώριο την προηγούμενη πρακτική που δεν επέτρεπε την κατοχύρωση πατέντας για ζωντανή ύλη. Η πρώτη, πάντως, κατοχύρωση πατέντας

⁷⁸DHAR, BISWAJIT, “Sui Generis Systems for Plant Variety Protection, Options under TRIPs, A Discussion Paper”, Quaker United Nations Office, Geneva (2002), 2-27. Διαθέσιμο στο: <<http://www.geneva.quino.info/pdf/sgcol1.pdf>>.

⁷⁹*Ibid.*

⁸⁰*Ibid.*

είχε ως αντικείμενο μια ποικιλία καλαμποκιού με ασυνήθιστα υψηλό επίπεδο αμινοξέων.

Η εύνοια που έδειξε η Συνθήκη της UPOV φαίνεται να ευνόησε περισσότερο τους παραγωγούς από τους αγρότες και μικροκαλλιεργητές. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς τη δικαστική διαμάχη που διεξήχθη μεταξύ του αγρότη Percy Schmeiser κατά της εταιρίας Μονσάντο. Συγκεκριμένα, ο Percy Schmeiser,⁸¹ ένας αγρότης της περιοχής Saskatchewan στον Καναδά ενεπλάκη σε 40χρονη διαμάχη με την αμερικανική εταιρία Μονσάντο για σπόρους από τους οποίους παράγεται λάδι (oilseeds). Η εταιρία αυτή, η οποία παράγει και εμπορεύεται γενετικά τροποποιημένα προϊόντα και φυτοφάρμακα, ενήγαγε το 1998 μέσω της θυγατρικής της στον Καναδά έναν αγρότη που είχε καλλιεργήσει, κατά αυτήν, παράνομα σπόρους ('Roundup Ready Canola'), οι οποίοι είχαν την ιδιότητα να είναι ανθεκτικοί σε ζιζανιοκτόνα με την χημική ουσία glyphosphate ύστερα από γενετική τροποποίηση τους από την εταιρία. Οι σπόροι αυτοί είχαν ήδη κατοχυρωθεί ως πατέντα, για αυτό η εταιρία Μονσάντο ως δικαιούχος χρήσης της ευρεσιτεχνίας αυτής προέβαλε τον ισχυρισμό ότι ο συγκεκριμένος αγρότης χρησιμοποίησε τη γονιδιακή αυτή πατέντα χωρίς την άδεια της. Αντίθετα, ο Percy Schmeiser αντέκρουσε, ισχυριζόμενος ότι οι καλλιέργειες του περιείχαν το μεταλλαγμένο σπόρο ύστερα από μόλυνση του εδάφους από τέτοιους σπόρους που μεταφέρθηκαν με τον αέρα, τα έντομα, τα διερχόμενα μεταφορικά οχήματα και το θεισμό. Το δικαστήριο απέρριψε τους ισχυρισμούς του εναγομένου και δικαίωσε την εταιρία Μονσάντο. Η συγκεκριμένη υπόθεση είναι ενδεικτική του ελέγχου που δύνανται να ασκήσουν οι εταιρίες στον πρωτογενή τομέα εκμεταλλευόμενες τα κερδοφόρα επιτεύγματα της βιοτεχνολογίας, που κατοχυρώνονται μέσω της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Από την έκβαση της παραπάνω δικαστικής διένεξης γίνεται φανερό ότι τα αναφερόμενα δικαιώματα της Συνθήκης της Ένωσης για την Προστασία των Νέων Φυτικών Ποικιλιών, αποτέλεσαν, μεταξύ άλλων και όχημα των πολυεθνικών της αγροβιομηχανίας στο να κατευθύνουν το είδος και την ποιότητα της αγροτικής παραγωγής, μεγιστοποιώντας τα κέρδη τους και καθιερώνοντας συχνά μονοπώλια. Με τον τρόπο αυτό οι καλλιεργητές δέχτηκαν ένα καίριο πλήγμα, αφού για να

⁸¹Βλ. υποσημείωση 78.

χρησιμοποιήσουν τα βιοτεχνολογικά προϊόντα της αγροβιομηχανίας θα έπρεπε να προμηθευτούν την αντίστοιχη άδεια χρήσης και να καταβάλλουν για αυτή ανάλογο ή και επαχθές οικονομικό αντάλλαγμα, με αποτέλεσμα την απώλεια του αποκλειστικού ελέγχου τόσο στην επιλογή του είδους καλλιέργειας όσο και στην ποιότητας της. Έτσι, η αγροτική παραγωγή εξαρτάται και διακυμαίνεται από την εταιρική στρατηγική, η οποία είναι αυτή κυρίως που διαθέτει το κεφάλαιο για να παράγει τις νέες φυτικές ποικιλίες.

3.1.4. ILO.

Το σποραδικά επικυρωμένο, αλλά δεσμευτικό κείμενο 169 του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας⁸² (International Labour Organisation-ILO) που αποτελεί μια συνθήκη, επιχειρεί να προασπίσει την ευάλωτη θέση των αυτοχθόνων πληθυσμών στις σύγχρονες οικονομικοκοινωνικές δομές. Το κείμενο αυτό ανάγεται στο 1959 (αναθεωρήθηκε το 1989) και αποτελεί μια Συνθήκη του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας που αναγνωρίζει το δικαίωμα ιδιοκτησίας⁸³ των αυτοχθόνων στη γη που διαβιούν και δικαίωμα επικαρπίας σε περιοχές που δεν καταλαμβάνονται αποκλειστικά από αυτούς, αλλά στις οποίες είχαν παραδοσιακά πρόσβαση, η οποία τους εξασφαλίζει τη συνέχεια της φυλής τους και τις παροδοσιακές τους ασχολίες. Επίσης, κατοχυρώνεται το δικαίωμα συμμετοχής τους στη χρήση, διαχείριση και

⁸²ILO (1989). Indigenous and tribal peoples Convention: No. 169, Governing Body of the International Labour Office, Geneva, 27 June 1989, ILO. (Εφεξής “*Indigenous and tribal peoples Convention: No. 169*”). Διαθέσιμο στο: <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_123946.pdf>.

⁸³Indigenous and tribal peoples Convention: No. 169, 1989, Article 14: 1. **The rights of ownership and possession** of the peoples concerned **over the lands** which they traditionally occupy shall be recognised. In addition, measures shall be taken in appropriate cases to safeguard the right of the peoples concerned to use lands not exclusively occupied by them, but to which they have traditionally had access for their subsistence and traditional activities. Particular attention shall be paid to the situation of nomadic peoples and shifting cultivators in this respect(...). Διαθέσιμο στο: <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_123946.pdf>.

συντήρηση των φυσικών της πόρων της γης τους⁸⁴. Ακόμα και στις περιπτώσεις που το κράτος έχει εξασφαλίσει το δικαίωμα χρήσης τέτοιων πόρων οφείλει να συμβουλευέται τους αυτόχθονες, να διασφαλίσει ότι δεν θα πληγούν τα συμφέροντα τους, ότι θα συμμετέχουν στα οφέλη της χρήσης και θα αποζημιωθούν δικαίως για κάθε ζημία που ενδεχομένως θα προκύψει.

Γίνεται φανερό ότι αυτή η Συνθήκη του ILO είναι ιδιαίτερος προοδευτική για την εποχή της, αφού αναγνωρίζει τα κυριαρχικά δικαιώματα των αυτοχθόνων πάνω στη γη που εντοπίζονται οι εστίες τους και αυτοδιάθεση στη διαχείριση των φυσικών τους πόρων, απαίτηση που υπήρξε διακαής για αυτούς τους πληθυσμούς εδώ και χρόνια. Αυτό όμως το στοιχείο αποτέλεσε και την εγγενή της αδυναμία, αφού πολλά κράτη⁸⁵ δίστασαν και εξακολουθούν να διστάζουν να ανταποκριθούν σε ένα τόσο ρηξικέλευθο καθεστώς για την εποχή του, αναβάλλοντας έτσι να επικυρώσουν τη Συνθήκη.

⁸⁴Indigenous and tribal peoples Convention: No. 169, 1989, Article 15: 1.The rights of the peoples concerned to the **natural resources** pertaining to their lands shall be specially safeguarded. These rights include the right of these peoples to participate in the use, management and conservation of these resources.

2. In cases in which the State retains the ownership of mineral or sub-surface resources or rights to other resources pertaining to lands, governments shall establish or maintain procedures through which they shall consult these peoples, with a view to ascertaining whether and to what degree their interests would be prejudiced, before undertaking or permitting any programmes for the exploration or exploitation of such resources pertaining to their lands. The peoples concerned shall wherever possible participate in the benefits of such activities, and shall receive fair compensation for any damages which they may sustain as a result of such activities. Διαθέσιμο στο:

<http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_123946.pdf>.

⁸⁵Μόνο 22 κράτη έχουν επικυρώσει τη Συνθήκη. Διαθέσιμο στο < <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/ratific.pl?C169>> .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

4.1. Ο ρόλος των αυτοχθόνων και των τοπικών κοινοτήτων στη διατήρηση των γενετικών πόρων.

Σήμερα διαβιούν πάνω από 350⁸⁶ εκατομμύρια ιθαγενών πληθυσμών, πολλοί από τους οποίους εντοπίζονται σε απομακρυσμένες περιοχές, διατηρώντας στενή σχέση με τη φύση. Η Ομάδα Εργασίας των ΗΕ για τους Αυτόχθονες Πληθυσμούς (UN Working Group on Indigenous peoples) και η Υποεπιτροπή των ΗΕ για την Αποφυγή της Διάκρισης και Προστασία των Μειονοτήτων (United Nations Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities) όρισε⁸⁷ ότι ιθαγενείς πληθυσμοί είναι αυτοί που έχουν ιστορική συνέχεια αποτελώντας κοινωνίες που δεν έχουν δεχθεί εισβολή ή είναι προαποικιακές και θεωρούν τους εαυτούς τους ξεχωριστούς από άλλους τομείς της κοινωνίας στις περιοχές τους, δεν είναι κυρίαρχοι στην κοινωνία, αλλά είναι αποφασισμένοι να διατηρήσουν, να αναπτύξουν και να μεταδώσουν στις μελλοντικές γενιές τα πατρογονικά τους εδάφη και την εθνική τους ταυτότητα, σαν βάση για τη συνέχιση της ύπαρξης τους ως λαών, σύμφωνα με τα δικά τους πρότυπα κουλτούρας, τους κοινωνικούς θεσμούς και τα δικαιϊκά συστήματα, ενώ ταυτόχρονα κατ' αυτούς ανήκουν στους ιθαγενείς

⁸⁶GOEL, S. MALINI, Keeping biopirates at bay, creating a new legal and institutional protection regime for traditional knowledge, Master of Arts in Law and Diplomacy Thesis, The Fletcher School, Tufts University, 2003. Διαθέσιμο στο:

<<http://dl.tufts.edu/ProxyServlet?url=http://repository01.lib.tufts.edu:8080/fedora/get/tufts:UA015.012.DO.00021/bdef:TuftsPDF/getPDF&filename=tufts:UA015.012.DO.00021.pdf>>.

⁸⁷“Those who have a historical continuity with pre-invasion, pre-colonial societies, consider themselves distinct from other sectors of society in their territories; form non-dominant sectors of society; are determined to preserve, develop and transmit to future generations their ancestral territories, and their ethnic identities, as the basis of their continued existence as peoples, in accordance with their own cultural patterns, social institutions and legal systems and belong to indigenous peoples through self-identification as indigenous.”, GOEL, S. MALINI *supra* note 86, σελ.5.

πληθυσμούς σύμφωνα με τον αυτοπροσδιορισμό τους ως αυτοχθόνων. Υπάρχουν κοινές αξίες⁸⁸ που συνδέουν τους ιθαγενείς πληθυσμούς κυρίως η κουλτούρα, συλλογικά δικαιώματα, υποχρεώσεις και ο ολιστικός τρόπος που αντιλαμβάνονται και συνδέονται με τον περιβάλλοντα φυσικό κόσμο.

Η μελέτη πάνω στην κοινωνική οργάνωση των τοπικών κοινοτήτων και αυτοχθόνων (Indigenous and Local Communities -ILCs) διαμόρφωσε δύο αντιλήψεις⁸⁹ για τη συμβολή της κοινότητας στη διαχείριση των φυσικών πόρων και κατ' επέκταση των γενετικών. Σύμφωνα με την πρώτη θεωρία, οι δομές της τοπικής κοινότητας θεωρήθηκαν ότι αναστέλλουν την κοινωνική πρόοδο, αντίθετα κατά την εκ διαμέτρου αντίθετη άποψη, η τοπική κοινότητα διαδραματίζει εποικοδομητικό ρόλο στην αποκέντρωση, την πολιτική συμμετοχή και τη διατήρηση του περιβάλλοντος. Η πρώτη αρνητική άποψη για το ρόλο της κοινότητας κλονίστηκε από τα φτωχά αποτελέσματα που επέφεραν δεκαετίες στρατηγικών διαχείρισης των πόρων από τις κεντρικές διοικήσεις, ο οποίες αναγκάστηκαν να επαναπροσδιορίσουν το ρόλο της κοινότητας στη διαχείριση των φυσικών πόρων, περιλαμβανομένων των γενετικών.

Οι πρόσφατες αντιλήψεις για την κοινότητα διαμορφώθηκαν υπό το πλαίσιο μεταμόρφωσης της κοινωνίας από τις αλλαγές που προκάλεσε η βιομηχανοποίηση, η μαζική παραγωγή και το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Τα πρώτα οικοσυστήματα και οι πληθυσμοί που φιλοξενούσαν μεταλλάχθηκαν σε τοπικές κοινότητες που απώλεσαν την αρμονική σχέση τους με τη φύση, κυρίως λόγω των δομών της σύγχρονης κρατικής εξουσίας⁹⁰ και της επικράτησης των όρων της αγοράς. Η θεωρία υποστήριξε ότι η κοινωνική οργάνωση μετέβη από τις κοινωνικές σχέσεις που βασίζονταν στα ταξικά προνόμια, στο δίκτυο συγγενειών και στην κοινοκτημοσύνη

⁸⁸GOEL, S. MALINI, ‘‘Keeping biopirates at bay, creating a new legal and institutional protection regime for traditional knowledge’’, *supra* note, *infra*.

⁸⁹Ο προβληματισμός και το περιεχόμενο του υποκεφαλαίου βασίζεται κυρίως πάνω στο άρθρο των AGRAWAL, ARUN-GIBSON, C. CLARK, ‘‘Enchantment and Disenchantment: The Role of Community in Natural Resource Conservation’’, *World Development*, Vol. 27(1999), 629-649. Διαθέσιμο στο <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X98001612>>. Στο τέλος του υποκεφαλαίου ακολουθεί και ο σχολιασμός της γραφούσης.

⁹⁰Η οποία ευνοεί την αστικοποίηση και την επέκταση των πόλεων.

σε μια άλλη μορφή κοινωνικής οργάνωσης βασισμένης στη σύμβαση, την ιδιοκτησία και τα ατομικά δικαιώματα.⁹¹

Πάντως, υπήρξαν και ανθρωπολογικές έρευνες που υιοθέτησαν την άποψη ότι οι κοινότητες μπορεί και να μην προβαίνουν σε βιώσιμη χρήση των αγαθών της βιοποικιλότητας, διότι⁹² για την επιβίωση τους βασίζονται σε πόρους (άγρια πανίδα, δασική ξυλεία, αλιεία, πόσιμο νερό), τους οποίους συχνά χρησιμοποιούν αλόγιστα και εξαντλούν. Εμπειρικά στοιχεία σε αγροτικές κοινότητες, στις οποίες η δημογραφική αύξηση επέφερε και αύξηση της κατανάλωσης των πόρων, έδειξαν τον κίνδυνο που διέτρεχαν οι τελευταίοι. Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν στην άποψη ότι ακόμα και αν κάποτε οι πληθυσμοί διαχειρίζονταν βιώσιμα τους γενετικούς πόρους, η εποχή αυτή έχει παρέλθει ανεπιστρεπτί. Η αντίληψη αυτή στήριξε πολιτικές πρακτικές που στόχο είχαν να εκδιώξουν τους αυτόχθονες ή ντόπιους, όπως τα εθνικά πάρκα και ο καθορισμός προστατευμένων περιοχών.

Παρόλο που οι παραπάνω ιδέες υφίστανται ακόμα, οι πρόσφατες απόψεις για το ρόλο των τοπικών κοινοτήτων στη διατήρηση της βιοποικιλότητας έχουν αλλάξει ριζικά, αναγνωρίζοντας τον καίριο ρόλο που δύναται να διαδραματίσει ο τοπικός πληθυσμός για τη βιώσιμη χρήση της. Για το λόγο αυτό πολλοί διεθνείς οργανισμοί και Μη Κυβερνητικές στηρίζουν υπό την αιγίδα τους τοπικά κοινοτικά προγράμματα για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και τη διαχείριση των πόρων. Εν τούτοις, πολλές φορές η κακοδιαχείριση των κεφαλαίων, η αδιαλλαξία των τοπικών πληθυσμών και η έλλειψη εναλλακτικών τρόπων διαβίωσης των τοπικών κοινοτήτων οδηγούν σε φτωχά αποτελέσματα όσον αφορά την επιτυχία αυτών των προγραμμάτων. Πάντως χρόνο με το χρόνο αυξήθηκε η προβολή των αιτημάτων των τοπικών πληθυσμών για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους στο φυσικό τους χώρο, περιλαμβανομένων και της διαχείρισης των πόρων τους, γεγονός στο οποίο

⁹¹Όπως υποστηρίζεται από τον Sir Henry Maine και παρουσιάζεται στο άρθρο των AGRAWAL, ARUN-GIBSON, C. CLARK, “Enchantment and Disenchantment: The Role of Community in Natural Resource Conservation”, World Development, Vol. 27(1999), 629-649. Διαθέσιμο στο: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X98001612>.

⁹²Όπως υποστηρίζεται από τον Garrett Hardin και παρουσιάζεται στο άρθρο των AGRAWAL, ARUN-GIBSON, C. CLARK, “Enchantment and Disenchantment: The Role of Community in Natural Resource Conservation”, World Development, Vol. 27(1999), 629-649. Διαθέσιμο στο: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X98001612>.

καταλυτικό ρόλο διαδραμάτισαν και οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Με τον καιρό παγιώθηκε η ιδέα ότι ο άνθρωπος δύναται να επιβιώσει αρμονικά με το φυσικό περιβάλλον, διότι το τελευταίο δεν εξελίχθηκε χωριστά από αυτόν, αλλά είναι συνυφασμένο με την παρουσία του, αφού κατ' ουσία είναι ένα ανθρωπογενές περιβάλλον.

Στο σημείο αυτό πρέπει να εξεταστεί ποια είναι τα χαρακτηριστικά εκείνα των τοπικών κοινοτήτων που δρουν καταλυτικά στη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση των πόρων. Ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου της κοινότητας όσον αφορά την καταλυτική της δράση στη διατήρηση της βιοποικιλότητας αποκάλυψε ότι 3 όψεις της κοινότητας είναι οι πιο σημαντικές στη διαχείριση των πόρων, δηλαδή το περιορισμένο μέγεθος του πληθυσμού της μαζί με το «στενό» χώρο στον οποίο αυτή εντοπίζεται, η ομοιογένεια της και τα κοινά συμφέροντα ή πρότυπα (γνώσεις, πρακτικές ή τεχνικές) που ενστερνίζεται. Κατά τους Arun Agrawal και Clark C. Gibson⁹³ υφίσταται μια πιο πολιτική προσέγγιση αναφορικά με τη διαχείριση των πόρων, σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να εξεταστούν τα πολλαπλά συμφέροντα της κοινότητας και οι δρώντες της όσον αφορά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και οι εξωτερικοί και εσωτερικοί θεσμικοί φορείς που επηρεάζουν την τελευταία.

Πράγματι, οι τοπικές κοινότητες χαρακτηρίζονται από τον περιορισμένο χώρο στον οποίο διαβιούν και τον εξίσου μικρό αριθμό των προσώπων που τις συγκροτούν. Τα μέλη μικρών ομάδων που εντοπίζονται στον ίδιο χώρο, όχι μόνο αλληλεπιδρούν μεταξύ τους πιο συχνά, αλλά και συνδέονται στενά με τον περιβάλλοντα χώρο αναπτύσσοντας συχνά πρακτικές για την αξιοποίηση των φυσικών πόρων. Πάντως, σε αυτό το επιχείρημα μπορεί να αντιταχθεί ότι οι πόροι που δύνανται οι κοινότητες αυτές να αξιοποιήσουν δεν μπορούν παρά να εντοπίζονται σε περιορισμένη εμβέλεια, λόγω του περιορισμένου αριθμητικά δυναμικού της ομάδας και του οριοθετημένου χώρου δράσης της. Συνεπώς, σε αυτές τις περιπτώσεις δεν μπορεί παρά και η διαχείριση των πόρων να είναι περιορισμένη τόσο στο χώρο όσο και στη δυναμική της.

Άλλο χαρακτηριστικό της τοπικής κοινότητας είναι η ομοιογένεια της σε χαρακτηριστικά, όπως η εθνικότητα, η θρησκεία και η γλώσσα, γεγονός που συμβάλλει στην ανάπτυξη εσωτερικής συνεργασίας, ενδεχομένως στην αποφυγή

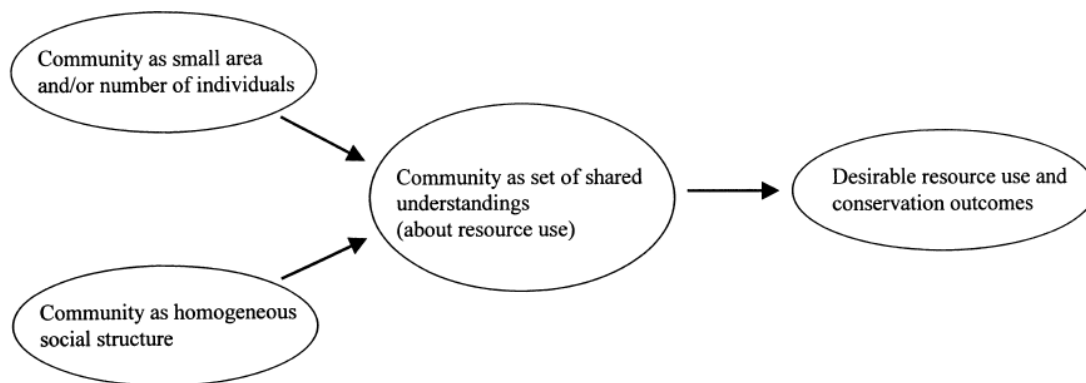
⁹³AGRAWAL, ARUN-GIBSON, C. CLARK, "Enchantment and Disenchantment: The Role of Community in Natural Resource Conservation", *supra* note 91, *infra*.

συγκρούσεων και στην προαγωγή της συνέργειας για τη διαχείριση των γενετικών πόρων και όχι μόνο. Πάντως και σε αυτό το επιχείρημα μπορεί να αντιπαρατεθεί ότι δεν αρκεί η ύπαρξη κοινών γνωρισμάτων σε μια ομάδα για την επιτυχή διαχείριση των πόρων.

Άλλο ιδιαίτερο γνώρισμα της τοπικής κοινότητας είναι τα κοινά συμφέροντα και οι κοινές πρακτικές που μοιράζονται τα μέλη της. Τα δύο αυτά χαρακτηριστικά προάγουν τη βιώσιμη διαχείριση των πόρων που αποτελεί έκφραση της γενικότερης συλλογικής διαχείρισης που μπορεί να υπάρχει σε μια κοινότητα που ενυπάρχουν κοινά συμφέροντα. Παρόλα αυτά, τα κοινά συμφέροντα μιας ομάδας μπορεί και να αντιστρατεύονται τη διατήρηση των φυσικών πόρων. Λόγου χάρι⁹⁴, τον πρώτο καιρό της αποικιακής περιόδου στη Λατινική Αμερική, επικρατούσε η αντίληψη ότι η γη ήταν χρήσιμη μόνο όταν αποψιλωνόταν από τα δέντρα και χρησιμοποιούνταν για τη γεωργική καλλιέργεια. Επίσης, σε πολλά μέρη της Αφρικής η άγρια ζωή θεωρείται απειλή τόσο για τις καλλιέργειες όσο και για τον άνθρωπο και όχι πόρος που θα πρέπει να διατηρηθεί.

Κατά άλλη όμως άποψη τα παραπάνω τρία αναφερόμενα χαρακτηριστικά, δηλαδή το περιορισμένο μέγεθος του πληθυσμού της κοινότητας μαζί με το στενό χώρο στον οποίο αυτή εντοπίζεται, η ομοιογένεια της και τα κοινά συμφέροντα ή πρότυπα (γνώσεις, πρακτικές ή τεχνικές) που αυτή ενστερνίζεται, δεν συνδέονται αποκλειστικά με μια συμπεριφορά βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων.

⁹⁴Όπως υποστηρίζεται από τους Marks (1984), Naughton-Treves, (1997) και παρουσιάζεται στο άρθρο των AGRAWAL, ARUN-GIBSON, C. CLARK, “Enchantment and Disenchantment: The Role of Community in Natural Resource Conservation”, World Development, Vol. 27(1999), 629-649. Διαθέσιμο στο <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X98001612>>.

AGRAWAL, ARUN-GIBSON, C. CLARK, ‘‘Enchantment and Disenchantment: The Role of Community in Natural Resource Conservation’’, World Development, Vol. 27(1999), 629-649.

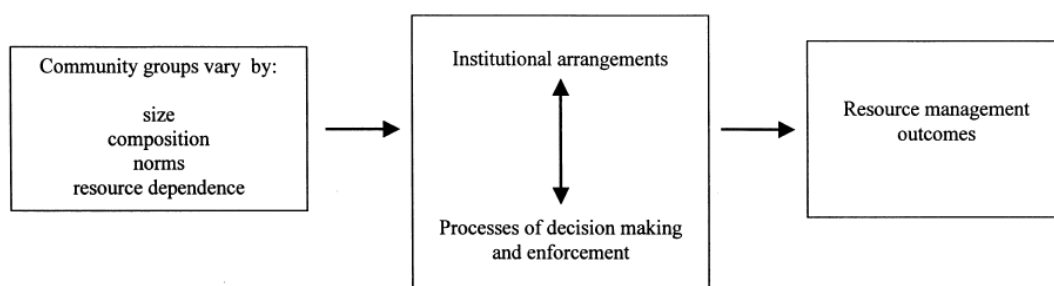
Διαθέσιμο στο <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X98001612>>.

Κατά τους Arun Agrawal και Clark C. Gibson⁹⁵, για να διαφανεί η σχέση της κοινότητας με τους φυσικούς πόρους, θα πρέπει να εξεταστούν και τα πολλαπλά συμφέροντα που πρεσβεύουν τα μέλη της κοινότητας, ο τρόπος λήψης αποφάσεων και οι εξωτερικοί και εσωτερικοί θεσμικοί φορείς που επηρεάζουν τη διαδικασία αυτή.

Πράγματι, σε μια κοινότητα δύνανται να υπάρχουν τόσα πολλαπλά και διαφορετικά συμφέροντα όσα και οι δρώντες που τα πρεσβεύουν. Ανάλογα με τη συμμετοχή των μελών της κοινότητας στα πολιτικά δρώμενα και στο βαθμό που αυτή ενθαρρύνεται από την καθεστηκύα τάξη της, τα μέλη της συνδιαλέγονται για να εξισορροπήσουν τα αντικρουόμενα συμφέροντα, περιλαμβανομένου και του τρόπου διαχείρισης των πόρων. Η διαδικασία αυτή της εξισορρόπησης συμφερόντων επηρεάζεται από θεσμικούς φορείς, οι οποίοι διαμορφώνουν τη συμπεριφορά των δρώντων στη διαδικασία διαβούλευσης για τη λήψη αποφάσεων. Τέτοιοι φορείς είναι η πολιτεία και όπως αυτή εκφράζεται μέσω της εκτελεστικής εξουσίας και οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Ειδικότερα, η νομοθεσία, η εφαρμογή της και ο τρόπος επίλυσης των διαφορών κατά την εφαρμογή των ρυθμίσεων ορίζεται από την πολιτεία και επηρεάζει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στις τοπικές κοινότητες. Επίσης και

⁹⁵AGRAWAL, ARUN-GIBSON, C. CLARK, ‘‘Enchantment and Disenchantment: The Role of Community in Natural Resource Conservation’’, *supra* note 91, *infra*.

οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις με την κατά τόπο δράση τους επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων στις μικρές κοινωνίες των τοπικών κοινοτήτων. Άρα οι παράγοντες αυτοί (τα πολλαπλά συμφέροντα που πρεσβεύουν τα μέλη της κοινότητας, ο τρόπος λήψης αποφάσεων και οι εξωτερικοί και εσωτερικοί θεσμικοί φορείς) δύνανται να δράσουν καταλυτικά στη συμπεριφορά των μελών μιας κοινότητας και στον τρόπο που αυτά διαχειρίζονται τους φυσικούς πόρους. Η ισχύς της επιρροής αυτής βέβαια διακυμαίνεται ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της κοινότητας, δηλαδή το μέγεθος της, τη σύνθεση της, τα πρότυπα συμπεριφοράς που υιοθετεί και το βαθμό αυτοδιάθεσης στη διαχείριση των πόρων της.

AGRAWAL, ARUN-GIBSON, C. CLARK, ‘Enchantment and Disenchantment: The Role of Community in Natural Resource Conservation’, World Development, Vol. 27(1999), 629-649.

Διαθέσιμο στο <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X98001612>>.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό, ότι δεν μπορεί να παραμεριστεί ο ρόλος των τοπικών κοινοτήτων και αυτοχθόνων πληθυσμών στο ζήτημα της διαχείρισης των φυσικών πόρων. Η διαβίωση των τοπικών κοινοτήτων είναι συνυφασμένη με την παρουσία τους στο χώρο, άρα και ο βαθμός εξάρτησης τους από τους φυσικούς πόρους είναι μεγάλος. Η εγγύτητα της τοπικής κοινότητας με το φυσικό περιβάλλον, της επιτρέπει να τους εντοπίσει, να τους διατηρήσει και τέλος, ανάλογα με τις δυνατότητες της να τους αξιοποιήσει. Ενδέχεται, όμως, να δράσει και εις βάρος των πόρων αυτών και να τους εξαντλήσει. Το αν το πρότυπο συμπεριφοράς που θα ακολουθηθεί συνάδει με τη βιώσιμη ανάπτυξη, δεν εξαρτάται μόνο από τις παραπάνω αναφερόμενες μεταβλητές (μέγεθος του πληθυσμού, χώρος, ομοιογένεια, κοινά συμφέροντα, πρότυπα, πρακτικές ή τεχνικές, πολλαπλά συμφέροντα, διαδικασία λήψης αποφάσεων και επιρροή της από τους θεσμικούς φορείς), αλλά φαίνεται να

επηρεάζεται και από τις ανάγκες που κατά προτεραιότητα υπαγορεύει το βιοτικό επίπεδο της κοινότητας να καλυφθούν.

Τοπικές κοινότητες που καλύπτουν τις βιοτικές τους ανάγκες με επάρκεια, κυρίως το ζήτημα του επισιτισμού, δύνανται να προβούν σε βιώσιμα πρότυπα διαχείρισης των πόρων τους. Πολλές φορές μάλιστα, η επάρκεια των αγαθών τους μπορεί να οφείλεται και σε αυτό το φιλικό προς το περιβάλλον διαχειριστικό μοντέλο που εφαρμόζουν. Για το λόγο αυτό, η θεσμική στήριξη αυτών των κοινοτήτων είτε από την πολιτεία είτε από άλλους φορείς (ΜΚΟ ή διεθνείς οργανισμούς) είναι απαραίτητη είτε με τη μορφή χρηματοδότησης είτε με τη μεταφορά τεχνογνωσίας.

Οι αυτόχθονες πληθυσμοί και οι τοπικές κοινότητες, ενώ συμβάλλουν καίρια στη διατήρηση των φυσικών πόρων δεν μπορούν εύκολα να θεμελιώσουν δικαίωμα ιδιοκτησίας στην πατρογονική τους γη, αλλά είναι έκθετοι στη διακριτική ευχέρεια ή πολλές φορές αυθαιρεσία της εκτελεστικής εξουσίας. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς ότι για να αποκομίσουν τα οφέλη που επιφυλάσσει για αυτούς το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια θα πρέπει να έχει προηγηθεί θεμελιωμένο δικαίωμα ('established right') τους πάνω στους πόρους από την εθνική νομοθεσία.

Άρα γίνεται φανερό ότι ο ρόλος των ιθαγενών και τοπικών πληθυσμών είναι καταλυτικός τόσο στην κοινωνική όσο και στην οικονομική διαχείριση των γενετικών πόρων. Η αποτελεσματικότητα όμως αυτού του ρόλου εξαρτάται από την πολιτική μεταχείριση που τους επιφυλάσσει το θεσμικό πλαίσιο στο οποίο είναι ενταγμένοι αυτοί οι πληθυσμοί, δηλαδή από το αν ή όχι, δύνανται να θεμελιώσουν κυριαρχικά δικαιώματα στις πατρογονικές τους εστίες και δικαίωμα αυτοδιαχείρισης των φυσικών πόρων που εντοπίζονται σε αυτές.

Το αποκεντρωμένο μοντέλο διαχείρισης των γενετικών πόρων από τους τοπικούς πληθυσμούς είναι πια το ζητούμενο, αφού η κεντρική διοίκηση δεν μπορεί να διαθέτει την ευελιξία και το μέγεθος του ανθρώπινου δυναμικού για να αναλάβει αποκλειστικά τη διαχείριση τους ή να εντοπίσει τα κατά τόπους προβλήματα μιας τέτοιας διαδικασίας. Συνεπώς, ο ρόλος των τοπικών κοινοτήτων και των αυτοχθόνων αποδεικνύεται καταλυτικός στη διαχείριση των καρπών της βιοποικιλότητας και ιδίως, στην πρωτογενή παραγωγή (γεωργία) που αποτελεί τη λύδια λίθο στην αντιμετώπιση του παγκόσμιου επισιτισμού.

4.2. Η παραδοσιακή γνώση (Traditional Knowledge-TK) που συνδέεται με τους γενετικούς πόρους ως προστατευόμενο παράγωγο αγαθό της βιοποικιλότητας.

Οι ιθαγενείς πληθυσμοί σε ολόκληρο τον κόσμο εκκολάπτουν και προστατεύουν την παραδοσιακή γνώση, η οποία διαδραματίζει λειτουργικό ρόλο σε πολλούς τομείς. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (The World Intellectual Property Organization -WIPO) ορίζει⁹⁶ την παραδοσιακή γνώση ως κουλτούρα των ιθαγενών και πνευματική ιδιοκτησία, κληρονομιά των αυτοχθόνων και κληρονομιά εθνικών δικαιωμάτων. Ειδικότερα,⁹⁷ η παραδοσιακή γνώση περιλαμβάνει, τη λογοτεχνία, καλλιτεχνικές ή επιστημονικές εργασίες, εκδηλώσεις, εφευρέσεις, επιστημονικές ανακαλύψεις, σχέδια, διακριτικά γνωρίσματα και σύμβολα, απόρρητες πληροφορίες και καινοτομίες ή δημιουργίες που θεμελιώνονται στην παράδοση. Η θεμελίωση στην παράδοση λαμβάνει χώρα, όταν έχουμε αναφορά σε ένα σύστημα γνώσης που μεταφέρεται προφορικά από γενιά σε γενιά, προσιδιάζει σε ένα συγκεκριμένο πληθυσμό και σε μια περιοχή και συνεχώς εξελίσσεται σε διαλεκτική σχέση με τις μεταβολές στο περιβάλλον.

Η Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα αναγνωρίζει⁹⁸ στο άρθρο 8(j) την κρίσιμη συμβολή της παραδοσιακής γνώσης (Traditional Knowledge-TK) των αυτοχθόνων

⁹⁶GOEL, S. MALINI, Keeping biopirates at bay, creating a new legal and institutional protection regime for traditional knowledge, Master of Arts in Law and Diplomacy Thesis, The Fletcher School, Tufts University, 2003. Διαθέσιμο στο:

<<http://dl.tufts.edu/ProxyServlet/?url=http://repository01.lib.tufts.edu:8080/fedora/get/tufts:UA015.012.DO.00021/bdef:TuftsPDF/getPDF&filename=tufts:UA015.012.DO.00021.pdf>>.

⁹⁷*Ibid.*

⁹⁸Ο προβληματισμός και το περιεχόμενο του υποκεφαλαίου βασίζεται κυρίως πάνω στο άρθρο του SINGH NIJAR, GURDIAL, “Incorporating Traditional Knowledge in an International Regime on Access to Genetic Resources and Benefit Sharing: Problems and Prospects”, The European Journal of International Law, Vol. 21 (2010), 457-475. Διαθέσιμο στο:

<<http://ejil.oxfordjournals.org/content/21/2/457.full.pdf>>. Στο τέλος του υποκεφαλαίου ακολουθεί και ο σχολιασμός της γραφούσης.

και τοπικών κοινοτήτων που σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους για τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση των στοιχείων της βιοποικιλότητας και επιτάσσει την προστασία της, τη συντήρηση της και τον εμπλουτισμό της. Στη συνέχεια το εκτελεστικό Πρωτόκολλο της Ναγκόγια εξειδίκευσε την προστασία της TK που προέβλεπε η CBD.

Έχει πια ευρέως αναγνωριστεί ότι η TK που συνδέεται με τους γενετικούς πόρους έχει βιομηχανική εφαρμογή, όπως λόγου χάρη, είναι καίρια η συμβολή της στη σύγχρονη ιατρική επιστήμη, αφού υπολογίζεται ότι τα $\frac{3}{4}$ των φυτών που παρέχουν ενεργά συστατικά για συνταγογραφούμενα φάρμακα μπόρεσαν να αξιοποιηθούν εξαιτίας της χρήσης τους αρχικά στην παραδοσιακή ιατρική των τοπικών κοινοτήτων. Η πρόσφατη αξία της παγκόσμιας αγοράς για τα φυτά που χρησιμοποιούνται στην ιατρική και αποκαλύφθηκε η χρήση τους μέσω της παραδοσιακής γνώσης των τοπικών πληθυσμών, υπολογίζεται στα 43 δισεκατομμύρια δολάρια. Η βιοτεχνολογία, που δημιουργεί προϊόντα τροποποιώντας μορφές ζωής έχει αυξήσει την αξία της παραδοσιακής γνώσης, ενώ ώθησε στην αγορά έδωσε και η κατοχύρωση των ευρεσιτεχνιών (πατέντες) των νέων γονιδιακών μορφών ζωής που διαμόρφωσε η σύγχρονη τεχνολογία. Συνεπώς, η TK που συνδέεται με τη χρήση των βιολογικών και γενετικών πόρων συνεχίζει να αποτελεί ένα αναπόσπαστο θεμέλιο στη διαχείριση, διατήρηση και βελτίωση μιας ευρείας ποικιλίας πόρων.

Τη δεκαετία του 1970, τα αναπτυσσόμενα κράτη διαμαρτυρήθηκαν, επειδή οι γενετικοί πόροι διαρπάζονταν από το έδαφος τους, χωρίς αντάλλαγμα, θεωρούμενοι «κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας» και εισέρχονταν πάλι στην επικράτεια τους ως τροποποιημένο αγαθό χρηματικά ανταλλάξιμο και πολλές φορές τόσο ακριβό που ήταν αδύνατον για εκείνα να το προμηθευτούν, παρόλο που η δημιουργία αυτών των προϊόντων σχετίζεται με την παραδοσιακή γνώση και τις πρακτικές των τοπικών κοινοτήτων των αναπτυσσόμενων χωρών. Για το λόγο αυτό, μέσω των διαπραγματεύσεων για τη CBD, ο αναπτυσσόμενος Νότος επιδίωξε και πέτυχε τελικά να θεσπιστούν διατάξεις που επανορθώνουν αυτό το άνισο και επαχθές σύστημα συναλλαγής, θεμελιώνοντας, όχι μόνο κυριαρχικό δικαίωμα των κρατών στους πόρους τους, αλλά και δικαίωμα να ρυθμίζουν την πρόσβαση σε αυτούς και στην παραδοσιακή γνώση που συνδέεται με τη χρήση τους. Παρόλα αυτά, το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια δεν αναγνωρίζει στους αυτόχθονες κυριαρχικό δικαίωμα πάνω στους

γενετικούς πόρους των εστιών τους, παρά μόνο αν αυτό έχει θεμελιωθεί από την εθνική νομοθεσία της επικράτειας στην οποία διαβιούν.

Ο ρόλος των τοπικών κοινοτήτων και των αυτοχθόνων στη διατήρηση και τον εμπλουτισμό της βιοποικιλότητας αναγνωρίστηκε όλο και περισσότερο όσο τα οφέλη της παραδοσιακής γνώσης διαδίδονταν. Η παραδοχή αυτή εκφράστηκε με το κείμενο των Κατευθυντήριων Γραμμών της Βόννης⁹⁹ για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη δίκαιη και ορθόνομη¹⁰⁰ διανομή του οφέλους από τη χρήση τους, που υπογράφηκε από την 6^η Διάσκεψη των Μερών της CBD το 2002, σύμφωνα με το οποίο ορίζεται ότι το κράτος οφείλει να σέβεται τα θεμελιωμένα δικαιώματα των τοπικών κοινοτήτων που συνδέονται με τους πόρους. Επίσης, στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Αυτοχθόνων Πληθυσμών (Declaration on the Rights of Indigenous People-UNDRIP, 2007) των Ηνωμένων Εθνών, που αποτελεί ένα μη δεσμευτικό κείμενο (soft law), τα κράτη συμφώνησαν να λάβουν μέτρα για την αναγνώριση και προστασία της άσκησης των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων (Άρθρο 31), στα οποία περιλαμβάνεται το δικαίωμα «να διατηρούν, να ελέγχουν, να προστατεύουν και να αναπτύσσουν», μεταξύ άλλων την πολιτιστική τους κληρονομιά και την παραδοσιακή γνώση, όπως επίσης και τις επιστημονικές και τεχνολογικές τους κατακτήσεις, περιλαμβανομένων των γνώσεων για τους γενετικούς πόρους, σπόρους, φάρμακα, των ιδιοτήτων της χλωρίδας και της πανίδας και των προφορικών παραδόσεων. Παράλληλα, το στρατηγικό κείμενο της Ατζέντα 21 του 1993, αναγνωρίζει την αξία της διατήρησης των εθιμοτυπιών και πρακτικών με στόχο την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας των ιθαγενών. Το 2002 οι Διακηρύξεις των Cancun και Cusco¹⁰¹ προετοίμασαν το πολιτικό κλίμα που για τη θέσπιση δεσμευτικών ρυθμίσεων αναγνώρισης της προσφοράς των αυτοχθόνων και προστασία της παραδοσιακής τους γνώσης.

⁹⁹“The Bonn Guidelines require the state to respect the ‘established legal rights of ILCs associated with the [resource]’”, SINGH NIJAR, GURDIAL, “Incorporating Traditional Knowledge in an International Regime on Access to Genetic Resources and Benefit Sharing: Problems and Prospects”, *supra* note 98, σελ. 459.

¹⁰⁰PAYTOΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ.29-30.

¹⁰¹ Διαθέσιμο στο <<http://www.comunidadandina.org/ingles/document/cusco29-11-02.htm>>.

Υπάρχουν ποικίλοι τύποι δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τους γενετικούς πόρους, όπως:

- Εντοπισμός πόρων από είδη και ποικιλίες με ωφέλιμη χρήση, λ.χ. για ιατρικούς σκοπούς.
- Τεχνικές αγροτικής διαχείρισης: Μέθοδοι καλλιέργειας, συντήρησης, αποθήκευσης.
- Διατήρηση οικοσυστημάτων και βιοποικιλότητας μέσω πρακτικών που διέπονται από την αρχή της πρόληψης και προφύλαξης, όπως το ό,τι οι πόροι χρησιμοποιούνται στο αναγκαίο μέτρο λ.χ. χειρωνακτική-επιλεκτική συλλογή των δασικών προϊόντων και όχι μαζική, θήρα για λόγους συντήρησης και με μεθόδους κατ' αναλογία του σκοπού. Η διατήρηση της βιοποικιλότητας κάποιων περιοχών οφείλεται συχνά και στη σύνδεση τους με την πολιτιστική παράδοση των τοπικών πληθυσμών, όπως η αναγωγή περιοχής σε ιερό.
- Συστήματα ταξινόμησης γνώσης, όπως ταξινόμηση παραδοσιακών φυτών. Η παραδοσιακή γνώση, οι νεωτερισμοί και οι πρακτικές των τοπικών πληθυσμών βρίσκονται σε διαλεκτική σχέση ή ανατροφοδότηση με το οικοσύστημα, καθώς οι πληθυσμοί αυτοί βρίσκονται σε στενή σχέση με το φυσικό περιβάλλον και αναπτύσσονται παράλληλα.

Χωρίς αυτή τη συνεχή ανατροφοδότηση του οικοσυστήματος, οι πόροι αυτοί θα μπορούσαν να έχουν εξαφανιστεί, για το λόγο αυτό η παραδοσιακή γνώση που συνδέεται με τους γενετικούς πόρους είναι καίρια τόσο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας όσο και για τη βιώσιμη χρήση της. Για παράδειγμα, η χρήση του φυτού γένους *Hoodia* σαν υποκατάστατο τροφής και νερού από τους ιθαγενείς της φυλής *San* της Αφρικής, οι οποίοι χρησιμοποιούσαν το φυτό αυτό κατά τη διάρκεια του κυνηγιού,¹⁰² για να επιμηκύνουν το διάστημα αντοχής στην έλλειψη τροφής, διαμόρφωσε ένα εμπορικό προϊόν. Στην περίπτωση αυτή, οι πόροι και η παραδοσιακή γνώση των τοπικών κοινοτήτων των αυτοχθόνων *San* που κατοικούν στη Ναμίμπια, τη Νότια Αφρική και την Μποτσουάνα αξιοποιήθηκαν για την παραγωγή ενός φαρμακευτικού σκευάσματος.

¹⁰² Διαθέσιμο στο <www.sos-arsenic.net/english/homegarden/hoodia.html>.

Η εμπορευματοποίηση των συστατικών του φυτού γένους *Hoodia* ως φαρμάκου διήρκησε για πολλά χρόνια χωρίς να υφίσταται η προηγούμενη συναίνεση ή η αναγνώριση της συμβολής της κοινότητας των *San*, οι οποίοι ήταν οι γνήσιοι κάτοχοι της γνώσης για τη χρήση του συγκεκριμένου φυτού. Το Νοτιοαφρικανικό Συμβούλιο για την Επιστημονική και Βιομηχανική Έρευνα (South African Council for Scientific and Industrial Research -CSIR) κατοχύρωσε δικαιώματα¹⁰³ για τη χρήση αυτού του προϊόντος, που χρησιμοποιήθηκε για σκευάσματα κατά της παχυσαρκίας¹⁰⁴ και εισχώρησε σε συμφωνίες με ιδιωτικές εταιρίες. Τότε οι διασυνοριακές κοινότητες των *San* οργανώθηκαν μεταξύ τους σε ένα συμβούλιο και ανέπτυξαν διαδικασίες για να επιληφθούν το θέμα της διαχείρισης της κοινοτικής παραδοσιακής γνώσης και να μετέχουν στα οφέλη που αποκόμιζε το CSIR. Έτσι, ιδρύθηκε ένα κοινό ταμείο για να διασφαλίσει την ίση διανομή του οφέλους ανάμεσα στις κοινότητες των *San* της περιοχής.

www.sos-arsenic.net/english/homegarden/hoodia.html:

Ο κάκτος *Hoodia*

¹⁰³Κείμενο διαδικτύου με τον τίτλο “Hoodia cactus: Western drug industry exploits developing countries”:

“(…) CSIR researchers discovered the plant contained a previously unknown molecule, which has since been christened P57. CSIR, which patented the compound in 1997, sold the license to a Cambridgeshire, England bio-pharmaceutical company by the name of Phytopharm plc, which in 1998, subleased it and the marketing rights to U.S. pharmaceutical giant Pfizer Corporation for US\$32 Million plus royalties from future sales”. Διαθέσιμο στο:

< www.sos-arsenic.net/english/homegarden/hoodia.htm >.

¹⁰⁴ Διαθέσιμο στο < www.sos-arsenic.net/english/homegarden/hoodia.html >.

Η παραδοσιακή γνώση (TK) μπορεί να χρησιμοποιηθεί¹⁰⁵ εμπορικά με πολλούς τρόπους είτε δηλαδή, με την αυθεντική μορφή της είτε σαν παράγωγο προϊόν των γενετικών πόρων είτε σαν συμβολή σε έρευνα για παραγωγή προϊόντος. Πολλές τοπικές κοινότητες έχουν συνάψει κοινοτικά πρωτόκολλα που αφορούν την πρόσβαση στη σχετιζόμενη με τους γενετικούς πόρους παραδοσιακή γνώση και στα οποία περιλαμβάνουν τα έθιμα και τις συναλλακτικές συνήθειες αυτών των κοινοτήτων. Πολλοί, επίσης, αυτόχθονες πληθυσμοί ίδρυσαν ένα τοπικό καθεστώς διαχείρισης που βασίζεται στο εθιμικό δίκαιο. Λόγου χάρη, στις Περουβιανές Άνδεις λειτουργεί ένα μοντέλο διαχείρισης του οφέλους από τη χρήση των πόρων και της σχετικής με αυτούς παραδοσιακής γνώσης που βασίζεται σε έναν εθιμικό νόμο των τοπικών κοινοτήτων *Quechua*. Ειδικότερα, σε μια έκταση¹⁰⁶ που περιλαμβάνει 8.661 εκτάρια και βρίσκεται στην «Ιερή Κοιλάδα» των Ίνκας, 8.000 χωρικοί και ιδιοκτήτες αυτής της γης από 6 τοπικές κοινότητες, απασχολούνται με τη συστηματική καλλιέργεια της πατάτας. Γενικότερα, οι αυτόχθονες του Περού και του Εκουαδόρ συνέστησαν κοινά πρωτόκολλα βασισμένα στο εθιμικό δίκαιο για τη ρύθμιση της πρόσβασης στην TK και την ενσωμάτωση αυτών των ρυθμίσεων στους εθνικούς νόμους της ABS (Access and Benefit-sharing).

http://www.farmersrights.org/bestpractices/success_benefit-sharing_7.html:
‘Potato Park’

¹⁰⁵ Η Ινδία έχει τεκμηριώσει ψηφιακά την TK που συνδέεται με την παραδοσιακή ιατρική για να κατοχυρώσει τη χρήση της απέναντι σε αξιώσεις δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που θα μπορούσαν να εγερθούν. Η πληροφορία αυτή προέρχεται από το άρθρο του SINGH NIJAR, GURDIAL, “Incorporating Traditional Knowledge in an International Regime on Access to Genetic Resources and Benefit Sharing: Problems and Prospects”, *supra* note 98, σελ. 469.

¹⁰⁶ “Potato Park”. Διαθέσιμο στο < http://www.farmersrights.org/bestpractices/success_benefit-sharing_7.html >.

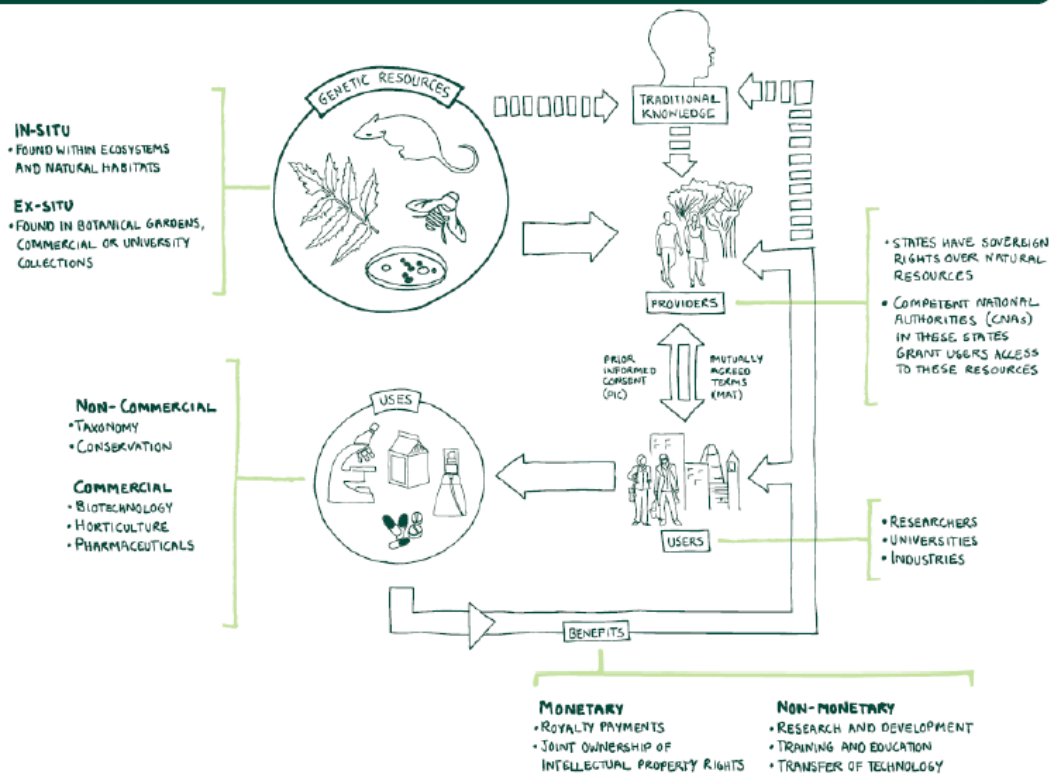
Από τα παραπάνω συνάγεται ότι η παραδοσιακή γνώση των τοπικών κοινοτήτων και των αυτοχθόνων που σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους είναι, εκτός από ένα πολιτιστικό αγαθό και ένα οικονομικό μέγεθος συναλλαγής στις σύγχρονες αγορές. Παράλληλα, η συμβολή της παραδοσιακής γνώσης μαζί με τις συχνά συνυφασμένες πρακτικές της, εντοπίζεται και στην επιστήμη, αφού είναι αξιοποιήσιμη από τη σύγχρονη έρευνα. Η συνεισφορά των τοπικών κοινοτήτων και ιθαγενών στη διαγενεακή διατήρηση αυτής της παραδοσιακής γνώσης είναι καταλυτική, για αυτό το λόγο η CBD και το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια, επιτάσσει την προηγούμενη συναίνεση των τοπικών πληθυσμών στη χρήση της TK ή άλλως, την έγκριση αυτών των πληθυσμών για τη χρήση αυτή ή τη συμμετοχή τους στη διαδικασία αξιοποίησης της.

Το ερώτημα που τίθεται είναι αν αυτό το καθεστώς θα καθιερώσει εν τέλει, νέους όρους εκμετάλλευσης της παραδοσιακής γνώσης, σύμφωνα με τους οποίους θα λαμβάνονται υπόψη οι δημιουργοί της, δηλαδή οι ιθαγενείς πληθυσμοί και οι τοπικές κοινότητες. Αυτό αποτελεί γεγονός καίριο, σε μια εποχή που ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (WTO) επιβάλλει από το 1995 συμμόρφωση με την TRIPs (Trade Related Intellectual Property Rights agreement), που αποτελεί συμφωνία για το εμπόριο σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα και δεν αναγνωρίζει,¹⁰⁷ σε αντίθεση με τη CBD, τη σπουδαιότητα της παραδοσιακής γνώσης που σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους και την εθνική κυριαρχία σε αυτούς.

Συνεπώς, επίκειται η σύγκρουση δύο συστημάτων συναλλαγής των γενετικών πόρων και της σχετιζόμενης με αυτούς παραδοσιακής γνώσης. Σύμφωνα με το παλαιότερο σύστημα, δεν αναγνωρίζεται η οικονομική και κοινωνική συμβολή των πληθυσμών που συντηρούν γενετικούς πόρους και εκκολάπτουν την παραδοσιακή γνώση, ενώ κατά το νέο, εν αναμονή ισχύος, καθεστώς, θα πρέπει, όχι μόνο να αναγνωρίζονται αυτοί οι πληθυσμοί, αλλά και να τους αποδίδονται τα οφέλη που αναλογούν στη συνεισφορά τους. Εναπόκειται στο μέλλον να δείξει ποιό από τα 2 συστήματα συναλλαγής θα αποβεί πιο ισχυρό και λειτουργικό.

¹⁰⁷ Διαθέσιμο στο < www.sos-arsenic.net/english/homegarden/hoodia.html>.

Key themes on access and benefit-sharing

<http://www.cbd.int/abs/information-kit-en/powerpoint.shtml>

**ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ ΚΑΘΕΣΤΩΤΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥΣ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ CBD ΚΑΙ ΤΟ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΤΗΣ NAGOYA

5.1. Το συστατικό καθεστώς της προστασίας των γενετικών πόρων στη Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα.

Η θέσπιση των διατάξεων της CBD αποτελεί¹⁰⁸ μια δραστική αντίδραση στο φαινόμενο της «βιοπειρατείας» που επέβαλλε μονοπώλια στη διαχείριση του οφέλους της χρήσης των γενετικών πόρων, μέσω των αναπτυγμένων κρατών που εκμεταλλεύτηκαν και εξακολουθούν να απομυζούν τη βιοποικιλότητα των αναπτυσσομένων, αλλά και την παραδοσιακή γνώση των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων. Επίσης, στοχεύει στο να θέσει νέους όρους στην βιοαναζήτηση ('bioprospecting'¹⁰⁹) τερματίζοντας ένα καθεστώς αλόγιστα ελεύθερης πρόσβασης στους φυσικούς πόρους, το οποίο αφαιμάζε, όχι μόνο, το φυσικό πλούτο πολλών κρατών, αλλά και αποδόμησε την ισχύ του κοινωνικού τους ιστού. Παρόλα αυτά, και σήμερα εξακολουθούν να υφίστανται κράτη που είτε δεν προσχώρησαν στη Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα είτε «φιλοξενούν» ή εκμεταλλεύονται πόρους που υπάγονται σε καθεστώς εκμετάλλευσης που ίσχυε πριν τη Συνθήκη του 1992.

Η Συνθήκη για την Βιοποικιλότητα, δεν ιδρύει πρότυπα προστασίας, αλλά επιδιώκει¹¹⁰ να δημιουργήσει το πλαίσιο ενός καθεστώτος που στοχεύει στη διατήρηση των φυσικών πόρων, στην αποκατάσταση των εκφυλισμένων οικοσυστημάτων και της διαχείρισης τραπεζών γονιδίων (genes' banks). Μέσα για την ίδρυση του καθεστώτος προστασίας είναι η διακήρυξη της εθνικής κυριαρχίας

¹⁰⁸HARROP R., STUART, "Analysis 'Living In Harmony With Nature?' Outcomes of the 2010 Nagoya Conference of the Convention on Biological Diversity", *Journal of Environmental Law* 23 (2011), 117-128. Διαθέσιμο στο <<http://jel.oxfordjournals.org/content/23/1/117.full>>.

¹⁰⁹"Bioprospecting involves the extraction of plants and other products from forests for the purpose of scientific exploration or commercialization", LOUKA, ELLI, *supra* note 2, σελ. 303.

¹¹⁰LOUKA, ELLI, "International Environmental Law. Fairness, Effectiveness, and World Order", *supra* note 2, σελ. 288-289, 296-297, 299-314.

στους φυσικούς πόρους, τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και η μεταφορά τεχνολογίας.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το Προοίμιο της CBD, η διατήρηση και βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας είναι καίριας σημασίας για την τροφή, την υγεία και τις υπόλοιπες ανάγκες του αυξανόμενου παγκόσμιου πληθυσμού. Για την επίτευξη όμως αυτών των στόχων αναγκαία είναι η πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και στην τεχνολογία. Συνεπώς, η Συνθήκη αναγάγει την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και την τεχνολογία σε απαραίτητα μέσα για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Κατά το άρθρο 1¹¹¹ της Συνθήκης, η τελευταία περιλαμβάνει τρία βασικά αντικείμενα:

- Τη διατήρηση της βιοποικιλότητας
- τη βιώσιμη χρήση των συστατικών της και
- τη δίκαιη και ορθόνομη¹¹² διανομή των ωφελειών που προκύπτουν από τη χρήση της,

περιλαμβανομένων την υπό όρους πρόσβαση στους γενετικούς πόρους, την μεταφορά της σχετικής τεχνολογίας, την κατάλληλη χρηματοδότηση και λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα που υφίστανται πάνω σε αυτούς τους πόρους και την εν λόγω τεχνολογία.

5.1.1. Ο ορισμός των γενετικών πόρων.

Η έννοια γενετικοί πόροι (Genetic Resources-GR) αναφέρεται στο άρθρο 2 (Use of Terms) της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα.¹¹³ Οι γενετικοί πόροι¹¹⁴ αποτελούν μέρος της βιοποικιλότητας, η οποία ορίζεται βάση της προαναφερόμενης Συνθήκης, ως η ποικιλία των ζώντων οργανισμών κάθε προέλευσης περιλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, χερσαίων, θαλάσσιων και άλλων υδατικών οικοσυστημάτων και οικολογικών συμπλεγμάτων, των οποίων αποτελούν μέρος.

¹¹¹UNEP (1992). Convention on Biological Diversity, United Nations Conference on Environment and Development, Rio, 5 June 1992, United Nations Environmental Programme. (Εφεξής “CBD”). Article I (Objectives). Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/convention/text/>>.

¹¹²ΠΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ. 29-30.

¹¹³Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/convention/text/>>.

¹¹⁴“Frequently asked questions on access and benefit-sharing –ABS”. Διαθέσιμο στο: <<http://www.cbd.int/abs/doc/abs-factsheet-faq-en.pdf>>.

Περιλαμβάνεται επίσης και η ποικιλότητα εντός των ειδών, μεταξύ των ειδών και των οικοσυστημάτων (Article 2. CBD). Όσον αφορά τους γενετικούς πόρους, αυτοί ορίζονται στο άρθρο 2 της Συνθήκης, ως υλικό φυτού ή ζώου, μικροβιακής ή άλλης προέλευσης που περιλαμβάνει λειτουργικές μονάδες κληρονομικότητας (γενετικό υλικό) και το οποίο έχει τωρινή ή εν δυνάμει μελλοντική αξία. Επίσης, η Συνθήκη στο άρθρο 2, διακρίνει τα κράτη σε χώρες προέλευσης των γενετικών πόρων και σε χώρες χορηγούς των πόρων αυτών.

5.1.2. Λήψη μέτρων.

Η Συνθήκη τονίζει ότι τα κράτη οφείλουν να διατηρούν τη βιοποικιλότητα όσο το δυνατόν καλύτερα και στην καλύτερη κατάσταση ('as far as possible and as appropriate') μέσω της λήψης μέτρων που θα προστατεύουν την βιολογική ποικιλομορφία στη φύση είτε σε τράπεζες γονιδίων. Η Συνθήκη θεωρεί τόσο την εθνική δράση όσο και τη διμερή ως τις πιο αποτελεσματικές και επειδή οι περισσότερες πηγές των γενετικών πόρων εντοπίζονται στις αναπτυσσόμενες χώρες, ενώ οι τράπεζες γονιδίων στις αναπτυγμένες, η Συνθήκη εντέλλεται¹¹⁵ τη δημιουργία τέτοιων τραπεζών και στα αναπτυσσόμενα κράτη.

Επίσης, εξαιτίας του ό,τι συχνά η διατήρηση των φυσικών πόρων και κατ' επέκταση των γενετικών πόρων, στον τόπο εκκόλαψης τους, επιδιώκεται στην πράξη με μεθόδους που καταλήγουν σε κατάφωρη καταπάτηση των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων πληθυσμών και εν τέλει στην αποβολή¹¹⁶ τους από την πατρογονική τους γη, η Συνθήκη πρόβλεψε στο άρθρο 8, την αναγνώριση των δικαιωμάτων των γηγενών πληθυσμών και των τοπικών κοινοτήτων στη γνώση, τις εφευρέσεις και τις πρακτικές τους ('knowledge', 'innovations' and 'practices'). Η αναγνώριση αυτή εκφράζεται με την προηγούμενη έγκριση αυτών των πληθυσμών στη χρήση της γνώσης τους και τη συμμετοχή τους στη διανομή του κέρδους που προκύπτει από την εκμετάλλευσή της. Με τον τρόπο αυτό, η Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα συστήνει

¹¹⁵CBD, 1992, Article 9 d,e (Ex-situ Conservation).

Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/convention/text/>>.

¹¹⁶Λόγου χάρι, όπως στους αυτόχθονες κατοίκους της Αμερικανικής ηπείρου και των Αβοριγίνων στην Αυστραλία κ.α.

ένα καθεστώς προστασίας για τους αυτόχθονες πληθυσμούς και τις τοπικές κοινωνίες.

Κατά το άρθρο 9¹¹⁷ της CBD, κάθε συμβαλλόμενο στη Συνθήκη Μέρος θα πρέπει να καταβάλλει προσπάθεια όσο αυτό είναι εφικτό και κατάλληλο για τη συμπλήρωση των μέτρων (in-situ¹¹⁸ measures) που συμβάλλουν στη διατήρηση της βιοποικιλότητας στη φυσική της εστία με τους εξής τρόπους :

Κατά το άρθρο 9, κάθε Μέρος οφείλει να υιοθετήσει μέτρα για την εκτός των φυσικών εστιών συντήρηση των συστατικών της βιοποικιλότητας με προτεραιότητα τη διατήρηση των συστατικών αυτών στη χώρα προέλευσης τους. Επίσης, κατά την 2η παράγραφο του ίδιου άρθρου, τα Μέρη πρέπει να ιδρύουν και να διατηρούν υποδομές για τη συντήρηση των συστατικών της βιοποικιλότητας εκτός της φυσικής τους εστίας και επιπρόσθετα να προωθούν την έρευνα σε φυτά, ζώα και μικροοργανισμούς με προτίμηση τις χώρες προέλευσης των γενετικών πόρων. Σύμφωνα με την 3η παράγραφο, κάθε Μέρος οφείλει να υιοθετήσει μέτρα για την ανάκαμψη, την αποκατάσταση και την επανεισαγωγή των απειλούμενων ειδών στις φυσικές τους εστίες υπό τις κατάλληλες συνθήκες και κατά την 4η παράγραφο, κάθε συμβαλλόμενο Μέρος επιτάσσεται να ρυθμίσει και να διαχειριστεί συλλογή (τράπεζες γονιδίων: gene banks) από βιολογικούς πόρους που προέρχονται από τις φυσικές τους εστίες για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και εκτός των εστιών της, χωρίς απειλή των οικοσυστημάτων και πληθυσμών που ενδημούν στη χώρα προέλευσης της. Τέλος, κατά την 5^η παράγραφο του ίδιου άρθρου, θα πρέπει τα Μέρη να συνεργάζονται στην παροχή οικονομικής βοήθειας και όχι μόνο, για τη συντήρηση της βιοποικιλότητας εκτός των φυσικών εστιών της και τη διατήρηση υποδομών στήριξης αυτής στις αναπτυσσόμενες χώρες.

¹¹⁷CBD, 1992, Article 2, paragraph 9: “Ex-situ conservation” means the conservation of components of biological diversity outside their natural habitats. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.cbd.int/convention/text/>>.

¹¹⁸*Ibid.*, Article 2, paragraph 14: “In-situ conservation” means the conservation of ecosystems and natural habitats and the maintenance and recovery of viable populations of species in their natural surroundings and, in the case of domesticated or cultivated species, in the surroundings where they have developed their distinctive properties. Διαθέσιμο στο: <<http://www.cbd.int/convention/text/>>.

5.1.3. Αντικείμενο.

Το 3ο αντικείμενο¹¹⁹ της Συνθήκης για την Βιοποικιλότητα (Convention on Biodiversity-CBD) αναφέρεται στη δίκαιη και ορθόνομη¹²⁰ διανομή των ωφελειών (χρηματικών ή μη) από τη χρήση των γενετικών πόρων και της σχετιζόμενης με αυτούς παραδοσιακής γνώσης. Το άρθρο 15¹²¹ της ίδιας Συνθήκης αναγνωρίζει την κυριαρχία των κρατών στα δικαιώματα που απορρέουν από τους φυσικούς πόρους που διατηρούνται και αναπτύσσονται στο έδαφος τους και θεσπίζει το δικαίωμα πρόσβασης στους πόρους αυτούς με άδεια των κρατών που στην επικράτεια τους, τους εκκολάπτουν και τους συντηρούν. Επίσης, ορίζει ότι κάθε συμβαλλόμενο, στη συνθήκη, κράτος υποχρεούται να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις εκείνες που θα διευκολύνουν την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους για σκοπούς συμβατούς με το περιβάλλον.

5.1.4. MAT.

Το δικαίωμα πρόσβασης για εκμετάλλευση των γενετικών πόρων προϋποθέτει ό,τι θα συμφωνηθούν αμοιβαία όροι¹²² (Mutually Agreed Terms-MAT) μεταξύ χρήστη και παρέχοντος του δικαιώματος πρόσβασης και ό,τι το κράτος που χορηγεί το δικαίωμα αυτό, θα παράσχει την εκ των προτέρων συναίνεση του (Prior Informed Consent-PIC). Η συναίνεση αυτή θα παρέχεται ύστερα από ενημέρωση του χορηγού,

¹¹⁹Η CBD περιλαμβάνει τρία αντικείμενα που έγκεινται στη διατήρηση της βιολογικής ποικιλομορφίας, στη βιώσιμη χρήση των συστατικών της βιοποικιλότητας και στη δίκαιη και ορθόνομη διανομή των ωφελειών που προκύπτουν από τη χρήση των γενετικών πόρων. Για τον όρο «ορθόνομη» βλ. ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ. 29-30.

¹²⁰ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ. 29-30.

¹²¹CBD, 1992, Article 15(Access to Genetic Resources).

Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/convention/text/>>.

¹²²*Ibid.*, Article 15.4, 15.5. Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/convention/text/>>.

θα χορηγείται από αρμόδια εθνική αρχή¹²³ και θα είναι σύμφωνη με την εθνική νομοθεσία. Οι αμοιβαίως συμφωνηθέντες όροι (Mutually Agreed Terms-MAT) ορίζουν το πώς θα διανέμονται τα οφέλη που προκύπτουν από την εμπορική ή άλλη χρήση των γενετικών πόρων μεταξύ του κράτους που έχει στην κυριότητα του τους πόρους αυτούς και του φορέα που ωφελείται από τους «καρπούς» της χρήσης αυτής σαν επικαρπωτής. Επίσης, προβλέπεται στις παραγράφους 6 και 7 του άρθρου 15, η ανάπτυξη έρευνας με συνεργασία του κράτους παραγωγού των γενετικών πόρων και τη συμμετοχή του τελευταίου στα αποτελέσματα της έρευνας αυτής.

Οι αμοιβαίως συμφωνηθέντες όροι (Mutually Agreed Terms-MAT) ανάμεσα στον παρέχοντα το δικαίωμα πρόσβασης (και κύριο των φυσικών πόρων) και στο χρήστη των πόρων αυτών αφορούν την εμπορική ή μη χρήση τους και τη σχετική με αυτούς παραδοσιακή γνώση (Traditional Knowledge-TK). Τέτοια χρήση θεωρείται, λόγου χάρη, η εκμετάλλευση για έρευνα και ανάπτυξη νέων φαρμακευτικών και βιοτεχνολογικών προϊόντων. Επιπλέον, η διανομή η ο επιμερισμός του οφέλους¹²⁴ (Benefit-sharing) αφορά, όχι μόνο το χρηματικό κέρδος, όπως αποζημίωση για χρήση πνευματικών δικαιωμάτων (royalties), αλλά και το άυλο όφελος της μεταφοράς τεχνογνωσίας, τεχνολογίας και εκπαίδευσης.

¹²³Το 2002 τα μέρη της CBD υιοθέτησαν το διακηρυκτικό κείμενο “Bonn Guidelines” το οποίο στοχεύει να βοηθήσει τα μέρη και τους κοινωνικούς εταίρους στην εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου για τους γενετικούς πόρους, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη του διοικητικού μηχανισμού, της νομοθεσίας και των πολιτικών μέτρων για τη δίκαιη και ορθόνομη διανομή οφέλους από τη χρήση των τους γενετικών πόρων και στη διαπραγμάτευση των MAT. Για τον όρο «ορθόνομη» βλ. ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ. 29-30.

¹²⁴CBD (2002). Bonn Guidelines on Access and Benefit-Sharing and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising Out of Their Utilization, COP VI, Decision 24, Hague, April 2002, CBD. Appendix II: Benefits (Ωφέλειες: κέρδη χρηματικά ή μη π.χ. πληρωμή για χρήση πνευματικού δικαιώματος, αμοιβή για εκμετάλλευση αποκλειστικά ή από κοινού, συμμετοχή σε έρευνα και στα αποτελέσματα της, υποδομές και μεταφορά τεχνολογίας). Διαθέσιμο στο:

<<http://archive.defra.gov.uk/environment/biodiversity/geneticresources/documents/bonnguidelines.pdf>>.

5.1.5. Τεχνολογική και Επιστημονική Συνεργασία.

Σύμφωνα με το άρθρο 16 της CBD,¹²⁵ η μεταφορά της τεχνολογίας μεταξύ των Μερών, συμπεριλαμβανομένης της βιοτεχνολογίας, που σχετίζεται με τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και η χρήση των γενετικών πόρων υπό την προϋπόθεση πάντα ότι δεν προκαλείται βλάβη στο περιβάλλον, είναι αναγκαίες προϋποθέσεις για την επίτευξη των στόχων της Συνθήκης. Η πρόσβαση των αναπτυσσόμενων χωρών στην τεχνολογία και η μεταφορά αυτής στα εν λόγω κράτη, θα πρέπει να παρέχεται με δίκαιους και όσο το δυνατόν προνομιακούς όρους, σύμφωνα με τον οικονομικό μηχανισμό ενίσχυσης που προβλέπει η Συνθήκη και με τους όρους που αναγνωρίζει το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας για τυχόν κατοχυρωμένα δικαιώματα (άρθρο 16, παρ.2). Τα αναπτυσσόμενα κράτη οφείλουν να λαμβάνουν νομοθετικά, διοικητικά και πολιτικά μέτρα για να εξασφαλίσουν τη διάχυση της τεχνολογίας και των ωφελειών της στην επικράτεια τους (άρθρο 16, παρ.3). Τόσο ο ιδιωτικός τομέας όσο και το θεσπισμένο δίκαιο προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας θα πρέπει να συμβάλλει στην επίτευξη των σκοπών της CBD με τη συμβολή τόσο του εσωτερικού όσο και του διεθνούς δικαίου (άρθρο 16, παρ.4,5).

Στο άρθρο 18 της CBD, που τιτλοφορείται «Τεχνολογική και Επιστημονική Συνεργασία», αναφέρεται η ίδρυση ενός μηχανισμού που θα προωθήσει τη συνεργασία (clearing-house mechanism¹²⁶) και μάλιστα προωθεί, όχι μόνο την ανάπτυξη της δυτικής τεχνολογίας, αλλά και της παραδοσιακής τεχνογνωσίας των αυτοχθόνων κοινοτήτων (άρθρο 18, παρ.4).

Στο άρθρο 19 της CBD, που τιτλοφορείται ως «Η Διαχείριση της Βιοτεχνολογίας και Διανομή των Ωφελειών της» (Article 19. Handling of Biotechnology and Distribution of its Benefits) ορίζεται ότι κάθε συμβαλλόμενο Μέρος οφείλει να πάρει τα κατάλληλα μέτρα για να διασφαλίσει τη δραστική συμμετοχή των αναπτυσσόμενων χωρών στην βιοτεχνολογική έρευνα και ιδίως των χωρών που παρέχουν τους γενετικούς πόρους για την έρευνα αυτή (άρθρο 19, παρ.1). Για τα εν λόγω κράτη, προβλέπεται και προτεραιότητα στην κάρπωση των ωφελειών αυτής της έρευνα βάσει πάντοτε αμοιβαία συμφωνημένων όρων (άρθρο 19, παρ.2).

¹²⁵CBD, 1992, Article 16 (Access to and Transfer of Technology). Διαθέσιμο στο: <http://www.cbd.int/convention/text/>.

¹²⁶*Ibid.*, Article 18.3. Διαθέσιμο στο <http://www.cbd.int/convention/text/>.

Επίσης, προβλέπεται η σύναψη πρωτοκόλλου για την τυχόν επίδραση των γενετικά μεταλλαγμένων οργανισμών στην βιοποικιλότητα και η υποχρέωση πληροφόρησης για αυτούς τους οργανισμούς (άρθρο 19, παρ.3,4).

5.1.6. Οικονομικοί πόροι.

Στο άρθρο 20 της CBD, που έχει τον τίτλο «Οικονομικοί Πόροι», ορίζεται ότι τα συμβαλλόμενα Μέρη οφείλουν να στηρίζονται οικονομικά μεταξύ τους και να δημιουργήσουν κίνητρα για την επίτευξη των όρων της Συνθήκης. Ιδιαίτερα, τα αναπτυγμένα κράτη οφείλουν να χορηγήσουν νέους και πρόσθετους οικονομικούς πόρους στα αναπτυσσόμενα για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της Συνθήκης και να προσαρμοστούν στις αλλαγές που επιβάλλει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες των ελάχιστα αναπτυγμένων χωρών και των μειονεκτούντων κρατών, όπως είναι τα νησιωτικά κράτη και αυτά που είναι ευάλωτα στις περιβαλλοντικές συνθήκες. Χαρακτηριστικό είναι, ότι στην παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου, αναφέρεται ότι η δυνατότητα υλοποίησης των στόχων της Συνθήκης εξαρτάται από τη συμβολή των αναπτυγμένων κρατών και υπογραμμίζεται ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η προτεραιότητα των αναπτυσσόμενων χωρών είναι η κοινωνικοοικονομική τους ανάπτυξη και η εξάλειψη της φτώχειας.

Στο άρθρο 21 της CBD, που φέρει τον τίτλο «Οικονομικός Μηχανισμός», αναφέρεται η ίδρυση ενός οικονομικού μηχανισμού για την παροχή βοήθειας στις αναπτυσσόμενες χώρες που θα διοικείται από τη Συνέλευση των Μερών υπό δημοκρατικές και διαφανείς διαδικασίες. Για την πρόσβαση και τη χρήση των πόρων που θα συλλέγονται από το μηχανισμό, θα υφίσταται παρακολούθηση και αξιολόγηση. Ο μηχανισμός αυτός δεν θα συστήνει απλά ένα ταμείο υποστήριξης των αναπτυσσόμενων Μερών, αλλά και θα ενισχύει τους υφιστάμενους οικονομικούς φορείς να στηρίξουν τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας.

Η Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα στόχευσε, μεταξύ άλλων, να δημιουργήσει το γενικό πλαίσιο για ένα επικείμενο εξειδικευμένο καθεστώς¹²⁷, το οποίο αφορά το ζήτημα της διανομής των ωφελειών από τη χρήση των γενετικών πόρων και της παραδοσιακής γνώσης που σχετίζεται με αυτούς. Η δημιουργία ενός τέτοιου πλαισίου

¹²⁷CBD (2010). Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their utilization to the Convention on Biological Diversity, COP 10, Nagoya, 18-29 October 2010, CBD. (Εφεξής ‘‘Nagoya Protocol’’). Διαθέσιμο στο: <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

σε μια διεθνή συνθήκη καθολικής σχεδόν συμμετοχής, ήταν απαραίτητη για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα της ρύθμισης, αλλά και για έναν επιπλέον λόγο, που έγκειται στο γεγονός ότι το υφιστάμενο καθεστώς προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας δεν είναι κατάλληλο για να προστατέψει αυτούσιους τους γενετικούς πόρους και την σχετιζόμενη με αυτούς παραδοσιακή γνώση. Παρόλα αυτά, στη CBD ελλοχεύει και μια εγγενής αδυναμία, δηλαδή το γεγονός ότι η αποτελεσματικότητα της εφαρμογής της όσον αφορά τη μεταφορά κεφαλαίων και τεχνογνωσίας στα αναπτυσσόμενα κράτη, εξαρτάται από τη βούληση των αναπτυγμένων κρατών. Με τον τρόπο αυτό, από τη μια ιδρύεται υποχρέωση στα αναπτυγμένα κράτη να συνδράμουν τα αναπτυσσόμενα, αλλά από την άλλη εξακολουθεί να υφίσταται ένα καθεστώς εξάρτησης με πιο αδύναμο μέρος πάλι τον αναπτυσσόμενο Νότο.

Εν τέλει, οι στόχοι¹²⁸ της CBD για το 2010 δεν επιτεύχθηκαν και αυτό γιατί, η υποκεφαλαιοδότηση στα προγράμματα διατήρησης της βιοποικιλότητας διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην αποτυχία των κυβερνήσεων να εκπληρώσουν τους στόχους τους. Παρόλα αυτά, τα ζητήματα που έθεσε η CBD δεν άφησαν ανεπηρέαστα τα κράτη που προέβησαν σε ενέργειες διαμόρφωσης διακηρυκτικών κειμένων.

5.2. Η πορεία μετά τη CBD προς ένα καθεστώς ειδικής διαχείρισης των γενετικών πόρων.

Το Φεβρουάριο 2002,¹²⁹ οι υπουργοί περιβάλλοντος δώδεκα κρατών (Βραζιλία, Κίνα, Κολομβία, Κόστα Ρίκα, Εκουαδόρ, Ινδία, Ινδονησία, Κένυα, Μεξικό, Περού,

¹²⁸“The 33 member nations of the OECD donated US\$8.5 billion for climate-change mitigation projects in 2008, but only \$3 billion annually for biodiversity”, HARROP R., STUART, “Analysis ‘Living In Harmony With Nature?’ Outcomes of the 2010 Nagoya Conference of the Convention on Biological Diversity”, *supra* note 1, σελ.119.

Διαθέσιμο στο: <<http://jel.oxfordjournals.org/content/23/1/117.full>>.

¹²⁹GOEL, S. MALINI, Keeping biopirates at bay, creating a new legal and institutional protection regime for traditional knowledge, Master of Arts in Law and Diplomacy Thesis, The Fletcher School, Tufts University, 2003, 41-43. Διαθέσιμο στο:

<<http://dl.tufts.edu/ProxyServlet?url=http://repository01.lib.tufts.edu:8080/fedora/get/tufts:UA015.012.DO.00021/bdef:TuftsPDF/getPDF&filename=tufts:UA015.012.DO.00021.pdf>>.

Ν.Αφρική, Βενεζουέλα) συναντήθηκαν στο Κανκούν (Cancun) του Μεξικού για να συζητήσουν για θέματα σχετικά με τη βιοποικιλότητα και μεταξύ άλλων και για την προστασία της παραδοσιακής γνώσης καταλήγοντας στη Διακήρυξη του Κανκούν με ανάλογο περιεχόμενο. Στα πλαίσια της Παγκόσμιας Διάσκεψης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002, οι αντιπρόσωποι των κρατών της Βολιβίας, της Βραζιλίας, της Κίνας, της Κολομβίας, της Κόστα Ρίκα, των Φιλιππίνων, της Ινδίας, της Ινδονησίας, της Κένυας, της Μαλαισίας, του Μεξικού, του Περού, της Νότιας Αφρικής και της Βενεζουέλας, ως συνέχεια της συνάντησης στο Κανκούν (Cancun), συναντήθηκαν στο Κούσκο (Cusco) του Περού, το Νοέμβριο του 2002, για να δημιουργήσουν ένα σχέδιο δράσης, που διαμορφώθηκε ως η «Διακήρυξη του Cusco». Τα αποτελέσματα της συνάντησης περιλάμβαναν δέσμευση:

- Για προώθηση του bioprospecting με τρόπο που δεν βλάπτει τη βιοποικιλότητα, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία και επίσης, δέσμευση, επίσης, για αντιμετώπιση της βιοπειρατείας και της παράνομης πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και τη χρήση της παραδοσιακής γνώσης.
- Για τη διαμόρφωση *sui generis* καθεστώτων, που προστατεύουν την παραδοσιακή γνώση βάση των δικαιωμάτων προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας και άλλων εργαλείων.
- Για δημιουργία μηχανισμού συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών. Επίσης, δέσμευση για την προώθηση της μεταφοράς τεχνολογίας και υποδομών.
- Για συγκρότηση μηχανισμού που θα εγγυηθεί τη δίκαιη και ορθόνομη¹³⁰ διανομή των ωφελειών που πηγάζουν από τη χρήση της βιοποικιλότητας και της παραδοσιακής γνώσης (προβλέποντας την προηγούμενη συναίνεση για τη χρήση και τη διανομή του οφέλους).

Επιπλέον, η διεθνής κοινότητα τον Σεπτέμβριο του 2007 υιοθέτησε το πρώτο στα χρονικά, Παγκόσμιο Σχέδιο Δράσης για τους Γενετικούς Πόρους των Αγροτικών Ζώων¹³¹ (Global Plan for Action for Animal Genetic Resources and the Interlaken Declaration), το οποίο αποτελείται από εικοσιτρείς Στρατηγικές Προτεραιότητες με

¹³⁰ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ. 29-30.

¹³¹ Διαθέσιμο στο <http://www.ari.gov.cy/content/INTERLAKEN_GREEK.pdf>.

στόχο την αντιμετώπιση της διάβρωσης της γενετικής ποικιλομορφίας των αγροτικών ζώων. Η υλοποίηση αυτού του Παγκόσμιου Σχεδίου Δράσης στοχεύει στην πραγμάτωση των Στόχων για την Ανάπτυξη της Χιλιετίας και ιδιαίτερα τον Στόχο 1 για την εξάλειψη της φτώχειας και πείνας, και τον Στόχο 7 που αφορά την εξασφάλιση της βιωσιμότητας του περιβάλλοντος. Το Παγκόσμιο Σχέδιο Δράσης ήταν το επιστέγασμα διαπραγμάτευσης που περιελάμβανε τη συμμετοχή 169 χωρών και υιοθετήθηκε από τις αντιπροσωπείες 109 χωρών που συμμετείχαν στη Διεθνή Τεχνική Διάσκεψη για τους Γενετικούς Πόρους των Αγροτικών Ζώων που πραγματοποιήθηκε στο Ιντερλάκεν της Ελβετίας, 3–7 Σεπτεμβρίου του 2007. Οι αντιπροσωπείες υιοθέτησαν επίσης τη Διακήρυξη του Ιντερλάκεν για τους Γενετικούς Πόρους των Αγροτικών Ζώων, μέσω των οποίων επιδιώκουν τη βιώσιμη χρήση και ανάπτυξη των γενετικών πόρων των αγροτικών ζώων για τα τρόφιμα και τη γεωργία και την ανάπτυξη της υπαίθρου. Οι αντιπροσωπείες των χωρών δεσμεύθηκαν για τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε αυτούς τους πόρους και τη διασφάλιση της δίκαιης και ορθόνομης¹³² κατανομής των ωφελειών που προκύπτουν από τη χρήση τους. Ο FAO έχει δεσμευθεί¹³³ για την εφαρμογή του Παγκόσμιου Σχεδίου Δράσης για τους Γενετικούς Πόρους των Αγροτικών Ζώων. Η Επιτροπή του FAO για τους Γενετικούς Πόρους για τα Τρόφιμα και τη Γεωργία ανέλαβε να συντονίζει το σχέδιο και να εποπτεύει την πορεία υλοποίησής του.

Οι Διακηρύξεις των Cancun, Cusco και Interlaken προετοίμασαν το πολιτικό κλίμα που θα έθετε τις βάσεις για την υιοθέτηση των ρυθμίσεων που έχουν δεσμευτικό περιεχόμενο. Τέτοιο ρυθμιστικό περιεχόμενο απεικονίζεται στο επικείμενο εκτελεστικό Πρωτόκολλο της Ναγκόγια, που επιδιώκει να εισάγει έναν ενιαίο μηχανισμό καθολικής ισχύος για τα Μέρη που θα ρυθμίζει το μέχρι σήμερα κατακερματισμένο ή άναρχο χώρο συναλλαγής των καρπών της βιοποικιλότητας.

¹³²Βλ. υποσημείωση 130.

¹³³ Διαθέσιμο στο <http://www.ari.gov.cy/content/INTERLAKEN_GREEK.pdf>.

<http://www.cbd.int/abs/doc/protocol/factsheets/factsheet-nagoya-en.pdf>

5.3. Το αντικείμενο του εκτελεστικού πρωτοκόλλου της Nagoya ως εξειδίκευση των προβλέψεων της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα.

Στην Παγκόσμια Διάσκεψη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002 (World Summit on Sustainable Development Johannesburg, September 2002) συγκλήθηκαν¹³⁴ διαπραγματεύσεις για τη συγκρότηση ενός διεθνούς καθεστώτος που θα εξειδίκευε τη CBD όσον αφορά το 3^ο αντικείμενο της, δηλαδή τη διανομή του οφέλους (fair and equitable sharing) από τη χρήση των γενετικών πόρων. Η Διάσκεψη των συμβαλλομένων Μερών της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα στην 7^η σύγκληση της το 2004 ανταποκρίθηκε θετικά στην πρόταση για διαπραγμάτευση ενός καθεστώτος για την υλοποίηση της εφαρμογής των άρθρων 15 (Access to Genetic

¹³⁴Nagoya Protocol, 2010 και Strategic Plan, 2010. Διαθέσιμα στο: <<http://www.cbd.int/abs/text/>> και <<http://www.cbd.int/decision/cop/?id=12268>>.

Resources) και 8(j) (Traditional Knowledge) της CBD. Τον Οκτώβριο του 2010 στη 10^η Διάσκεψη των Μερών στη Ναγκόγια της Ιαπωνίας συμφωνήθηκαν νέοι στρατηγικοί στόχοι και τελειοποιήθηκε το δεσμευτικό κείμενο του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια. Έτσι, συμφωνήθηκε το νέο Στρατηγικό Σχέδιο (Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020) και το Πρωτόκολλο για την Πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη δίκαιη και ορθόνομη¹³⁵ Διανομή του Οφέλους από τη χρήση τους (Access and Benefit sharing).

Ο τίτλος για το νέο Στρατηγικό Σχέδιο είναι: «Ζώντας σε αρμονία με τη φύση» ('Living in harmony with nature'), αποτελείται από Παράρτημα με 6 τμήματα (I-VI) και περιλαμβάνει 5 στρατηγικούς σκοπούς (strategic goals A-E), οι οποίοι συνίστανται σε 20 ειδικότερους στόχους που ονομάζονται 'Aichi Biodiversity Targets', από την αντίστοιχη περιφέρεια της Ιαπωνίας. Λόγου χάρη, στο άρθρο 11 τμήματος II με τίτλο 'VISION' (προοπτική) αναφέρεται ότι «Μέχρι το 2050, η Βιοποικιλότητα εκτιμάται, διατηρείται, αποκαθίσταται και χρησιμοποιείται με σοφία, συντηρώντας τις λειτουργίες των οικοσυστημάτων, διατηρώντας έναν υγιή πλανήτη και παραδίδοντας τα αναγκαία οφέλη σε όλους». Επιπλέον, αναφέρεται ως στόχος στο τμήμα IV (Target 18 of strategic goal E) ότι μέχρι το 2020 «η παραδοσιακή γνώση» θα είναι «σεβαστή». Με τον τρόπο αυτό τίθεται ένα χρονικό όριο στο στόχο της CBD του άρθρου 8(j) που αναφέρεται στην παραδοσιακή γνώση των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων. Στο τμήμα I, στο άρθρο 5 του Στρατηγικού Σχεδίου δράσης επιδιώκεται η αντιμετώπιση της φθίνουσας πορείας της βιοποικιλότητας. Ειδικότερα, στο τμήμα IV, ο στόχος 11 (strategic goal C) επιδιώκει να πετύχει την προστασία πάνω από το 17% του εδάφους και των εσωτερικών υδάτων και 10% των θαλάσσιων περιοχών μέχρι το 2020. Παράλληλα, στο ίδιο τμήμα στους στόχους προστασίας εντοπίζονται και οι κοραλλιογενείς ύφαλοι (Target 10 in strategic goal B) με χρονικό όριο το 2015. Τα τμήματα V και VI (Sections V and VI) του Στρατηγικού Σχεδίου δράσης ασχολούνται με την εφαρμογή και τους υποστηρικτικούς μηχανισμούς. Ειδικότερα, το τμήμα V αναφέρεται στη χρηματοδότηση, στους εθνικούς και περιφερειακούς στόχους σε συνδυασμό με ειδικότερες στρατηγικές και σχέδια δράσης, στην έκθεση αναφοράς της προόδου και στη μέθοδο αξιολόγησης της, ενώ

¹³⁵ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ. 29-30.

το τμήμα VI αναφέρεται στο δυναμικό των υποδομών, την παρακολούθηση και την εκτίμηση των συνθηκών βιοποικιλότητας.

Όσον αφορά το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια,¹³⁶ αυτό υιοθετήθηκε μετά από 6 χρόνια διαπραγματεύσεων στην ομώνυμη πόλη της Ιαπωνίας, την 29^η Οκτωβρίου του 2010 και τιτλοφορείται «Πρόσβαση στους Γενετικούς Πόρους και Δίκαιη και Ορθόνομη¹³⁷ Διανομή του Οφέλους που προκύπτει από τη χρήση τους» (Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their utilization) αποτελώντας μια νέα συμπληρωματική συμφωνία εξειδίκευσης της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα που συγκροτείται από 36 άρθρα και ένα παράρτημα.

Γενικά, το Πρωτόκολλο προάγει¹³⁸ τη νομική σαφήνεια τόσο για τους παραγωγούς των γενετικών πόρων όσο και για τους χρήστες αυτών. Προβλέπει ειδικότερες υποχρεώσεις για συμμόρφωση με την εσωτερική νομοθεσία ή κανονιστικές απαιτήσεις για το Μέρος που παρέχει τους γενετικούς πόρους, αλλά και συμβατικές υποχρεώσεις μεταξύ των Μερών που περιέχονται στους αμοιβαία συμφωνηθέντες όρους (Mutually Agreed Terms-MAT). Οι προβλέψεις αυτές θεωρούνται η καινοτομία του Πρωτοκόλλου διότι δύνανται να εξασφαλίσουν ό,τι το Μέρος που παράγει γενετικούς πόρους θα αμειφθεί για τη συμβολή του αυτή, όταν οι τελευταίοι διακομιστούν από την επικράτεια του. Επίσης, το Πρωτόκολλο ενισχύει τη δυνατότητα των ιθαγενών και τοπικών κοινοτήτων να ωφεληθούν από τη χρήση της παραδοσιακής γνώσης τους στην οποία προβαίνουν άλλα συμβαλλόμενα Μέρη και η οποία σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους (Traditional Knowledge-TK), όπως και των πρωτότυπων τεχνικών και πρακτικών, που επίσης συνδέονται με τους γενετικούς πόρους. Με τους τρόπους αυτούς, αποσκοπείται η δημιουργία κινήτρων για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, της βιώσιμης χρήσης της και της μεγιστοποίησης της συμβολής της στην βιώσιμη ανάπτυξη και στην ανθρώπινη ευημερία.

Το πρωτόκολλο θα τεθεί σε ισχύ όταν επικυρωθεί από 50 χώρες. Μέχρι στιγμής έχουν υπογράψει το πρωτόκολλο 11 κράτη (Ζάμπια, Σουδάν, Σεϋχέλλες,

¹³⁶ Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/about/>>.

¹³⁷ Βλ. υποσημείωση 135.

¹³⁸ Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/about/>>.

Ρουάντα, Μεξικό, Μάλι, Εκουαδόρ, Κολομβία, Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία, Βραζιλία, Αλγερία).

5.3.1. Προοίμιο.

Ειδικότερα, στο προοίμιο του το Πρωτόκολλο, μεταξύ άλλων λαμβάνει υπόψη¹³⁹ τόσο τη διεθνή Συνθήκη για τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους για τα Τρόφιμα και τη Γεωργία (The International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture-ITPGR) του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Τρόφιμα και τη Γεωργία (FAO) όσο και τη Διακήρυξη του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων¹⁴⁰. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι αναγνωρίζει την οικονομική αξία της βιοποικιλότητας, την επίδραση της κλιματικής αλλαγής σε αυτήν και τη συμβολή των γυναικών¹⁴¹ στη διατήρηση της.

5.3.2. Αντικείμενο.

Αντικείμενο του Πρωτοκόλλου, σύμφωνα με το άρθρο 1 είναι η δίκαιη και ορθόνομη¹⁴² διανομή του οφέλους που προκύπτει από τη χρήση των γενετικών

¹³⁹Nagoya Protocol, 2010, Preamble, Paragraph 16:

Recognizing the interdependence of all countries with regard to genetic resources for food and agriculture (...) in the context of poverty alleviation and climate change and acknowledging the fundamental role of the International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture and the FAO Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture (...). Διαθέσιμο στο: <<http://www.cbd.int/abs/about/>>.

¹⁴⁰Nagoya Protocol, 2010, Preamble, Paragraphs 26, 27:

Noting the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, and *Affirming* that nothing in this Protocol shall be construed as diminishing or extinguishing the existing rights of indigenous and local communities (...). Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/about/>>.

¹⁴¹*Ibid.*, Preamble, Paragraph 11:

Recognizing also the vital role that women play in access and benefit-sharing and affirming the need for the full participation of women at all levels of policy-making and implementation for biodiversity conservation. Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/about/>>.

¹⁴²PAYTOΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ. 29-30.

πόρων, η υπό όρους πρόσβαση σε αυτούς και η μεταφορά της τεχνολογίας σε συνδυασμό με την κατάλληλη κεφαλαιοδότηση, χωρίς να παραβλέπονται τα υφιστάμενα δικαιώματα στους πόρους αυτούς και στην τεχνολογία.

5.3.3. Ορολογία.

Στο άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου που αναφέρεται στη χρήση της ορολογίας, αξιοσημείωτο είναι ότι δίνεται ο ορισμός της έννοιας «Χρησιμοποίηση των γενετικών πόρων», ο οποίος περιλαμβάνει τη διεξαγωγή έρευνας και την αξιοποίηση των γενετικών και/ή βιοχημικών συνθέσεων των γενετικών πόρων, συμπεριλαμβανομένων και των βιοτεχνολογικών εφαρμογών. Όσον αφορά την έννοια της «βιοτεχνολογίας»,¹⁴³ αυτή ορίζεται στο πρωτόκολλο ως οποιαδήποτε τεχνολογική εφαρμογή που χρησιμοποιεί βιολογικά συστήματα, ζώντες οργανισμούς ή παράγωγα τους με σκοπό να φτιάξει ή να τροποποιήσει προϊόντα ή διαδικασίες για συγκεκριμένη χρήση.

5.3.4. Εμβέλεια.

Το άρθρο 3¹⁴⁴ του Πρωτοκόλλου φέρει τον τίτλο «Εμβέλεια» του καθεστώτος και πανηγυρικά αναφέρει ότι το καθεστώς εφαρμόζεται στις περιπτώσεις των γενετικών πόρων που αναφέρονται στο άρθρο 15 της CBD και στα οφέλη που πηγάζουν από τη χρήση αυτών των πόρων και επίσης, στη σχετιζόμενη με τους πόρους αυτούς παραδοσιακή γνώση και στα οφέλη από τη χρησιμοποίηση της, αντίστοιχα.

5.3.5. Σχέση με άλλα καθεστώτα και όργανα.

Σύμφωνα με το άρθρο 4, που φέρει τον τίτλο «Σχέση με διεθνείς συμφωνίες και όργανα», το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια αποτελεί ένα συμπληρωματικό εργαλείο

¹⁴³Nagoya Protocol, 2010, Article 2 (Use of Terms): (d)“Biotechnology” as defined in Article 2 of the Convention means any technological application that uses biological systems, living organisms, or derivatives thereof, to make or modify products or processes for specific use; Διαθέσιμο στο: <<http://www.cbd.int/abs/about/>>.

¹⁴⁴*Ibid.*, Article 3(Scope). Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/about/>>.

εφαρμογής της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα και δεν εμποδίζει την πλήρωση τυχόν άλλων υποχρεώσεων από άλλα διεθνή καθεστώτα, τις οποίες έχουν αναλάβει, τα συμβαλλόμενα στο Πρωτόκολλο Μέρη, αρκεί η ανάληψη αυτών των τελευταίων να μην εναντιώνεται στο αντικείμενο της CBD και του Πρωτοκόλλου της.

5.3.6. Διανομή του οφέλους.

Στο άρθρο 5, που φέρει τον τίτλο «Δίκαιη και ορθόνομη¹⁴⁵ διανομή του οφέλους» αναφέρεται ότι το όφελος από τη χρήση των γενετικών πόρων πρέπει να διανέμεται με δίκαιο¹⁴⁶ και ορθόνομο τρόπο και με αμοιβαία συμφωνημένους όρους (Mutually Agreed Terms-MAT) μεταξύ του συμβαλλόμενου κράτους-παραγωγού των γενετικών πόρων ή αποκτώντος τους πόρους αυτούς με παράγωγο τρόπο, σύμφωνα με τους όρους του Πρωτοκόλλου και μεταξύ του Μέρους που είναι επικαρπωτής των πόρων αυτών. Το άρθρο 5 παρ.2, του Πρωτοκόλλου ορίζει ότι τα κράτη οφείλουν να λάβουν τα απαραίτητα νομοθετικά, διοικητικά και πολιτικά μέτρα για να διασφαλίσουν τη δίκαιη και ορθόνομη¹⁴⁷ διανομή των ωφελειών από τη χρήση γενετικών πόρων, στους οποίους οι ιθαγενείς και οι τοπικές κοινότητες έχουν θεμελιώσει δικαίωμα σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Πάντως στην περίπτωση αυτή, το Πρωτόκολλο μένει ανενεργό, αν η εθνική νομοθεσία δεν κατοχυρώνει τα δικαιώματα των αυτοχθόνων στους φυσικούς πόρους των εστιών τους. Σημειωτέον ότι στις περισσότερες περιπτώσεις των αυτοχθόνων και τοπικών πληθυσμών η διαχείριση των πόρων αυτών ανάγεται σε εθιμικούς κανόνες. Κατά την παράγραφο 4 του άρθρου 5 το όφελος από τη χρήση των γενετικών πόρων δύναται να είναι χρηματικό ή μη και δεν περιορίζεται μόνο σε αυτά που ενδεικτικά αναφέρονται στο Παράρτημα του Πρωτοκόλλου, αλλά μπορεί να «ενδυθεί» ποικίλες μορφές. Ειδικότερα, στο τέλος του Πρωτοκόλλου παρατίθεται το παράρτημα που έχει τον τίτλο «Χρηματικά και μη χρηματικά οφέλη» και αναφέρει ότι τα χρηματικά οφέλη περιλαμβάνουν, χωρίς να περιορίζονται τα εξής:

¹⁴⁵PAYTOΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ. 29-30.

¹⁴⁶Ο δίκαιος τρόπος επιμερισμού λαμβάνει υπόψη τη συνεισφορά στη διατήρηση, βιωσιμότητα και αξιοποίηση των πόρων.

¹⁴⁷Βλ. υποσημείωση 145.

- a) Αμοιβή για κάθε δείγμα.
- b) Προκαταβολές.
- c) Αμοιβή για την επίτευξη εγχειρήματος.
- d) Αμοιβή για χρήση.
- e) Αμοιβή για χρήση πνευματικού δικαιώματος.
- f) Πληρωμή άδειας για εμπορευματοποίηση.
- g) Ειδικές εισφορές σε ταμεία για τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας.
- h) Μισθοί και προνομιακοί όροι αμοιβαίως συμφωνημένοι.
- i) Χρηματοδότηση έρευνας.
- j) Κοινοπραξίες.
- k) Από κοινού χρήση σχετικών πνευματικών δικαιωμάτων.

Τα μη χρηματικά οφέλη, περιλαμβάνουν, χωρίς να περιορίζονται :

- a) Συμμετοχή στα ερευνητικά αποτελέσματα και στην αναπτυξιακή πρόοδο.
- b) Συνεργασία και συνεισφορά στην επιστημονική έρευνα και σε αναπτυξιακά προγράμματα, ιδιαίτερα στην βιοτεχνολογία και όπου αυτό είναι δυνατόν με Μέρος που παρέχει γενετικούς πόρους.
- c) Συμμετοχή στο προϊόν της ανάπτυξης.
- d) Συνεργασία και συμμετοχή στην επιμόρφωση και την εκπαίδευση.
- e) Εισαγωγή υποδομών και βάσεων δεδομένων στις περιοχές παραγωγής των γενετικών πόρων.
- f) Μεταφορά, στον χορηγό των γενετικών πόρων, της γνώσης και της τεχνολογίας (περιλαμβανομένης της βιοτεχνολογίας ή τεχνογνωσίας που σχετίζεται με τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και τη βιώσιμη χρήση της) υπό δίκαιους και προνομιακούς όρους, περιλαμβανομένων συναινετικών και προτιμησιακών όρων.
- g) Ενίσχυση του δυναμικού διαμετακόμισης της τεχνολογίας.
- h) Θεσμική θωράκιση των υποδομών.
- i) Έμψυχο και άψυχο υλικό για να ενισχύσει την εφαρμογή των κανονισμών πρόσβασης στους γενετικούς πόρους.
- j) Εκπαίδευση σχετική με τους γενετικούς πόρους και με την πλήρη συμμετοχή των χωρών που παράγουν γενετικούς πόρους ή ακόμα και με τη διεξαγωγή της επιμόρφωσης στο έδαφος τους.

- k) Πρόσβαση στις επιστημονικές πληροφορίες που σχετίζονται με τη βιοποικιλότητα (λ.χ. βιολογικές αποτιμήσεις και επιστημονικές ταξινομήσεις).
- l) Συμβολή στην τοπική οικονομία.
- m) Στοχευμένη έρευνα στις βασικές ανάγκες, όπως υγεία και διατροφική ασφάλεια, λαμβάνοντας υπόψη την εσωτερική χρήση των γενετικών πόρων στο Μέρος που τους παράγει.
- n) Συμφωνίες για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους που δύνανται να δημιουργήσουν συνεργασίες στο θεσμικό τομέα, επαγγελματικό και άλλους τομείς.
- o) Οφέλη για τη διατροφή και την εξασφάλιση του επισιτισμού.
- p) Κοινωνική αναγνώριση.
- q) Από κοινού ιδιοκτησία πνευματικών δικαιωμάτων.

5.3.7. Η προηγούμενη ύστερα από διαφώτιση συναίνεση.

Το άρθρο 6, που φέρει τον τίτλο «Πρόσβαση στους γενετικούς πόρους», επιβάλλει στα Μέρη που επιδιώκουν να χρησιμοποιήσουν γενετικούς πόρους είτε κράτους που είναι παραγωγός των πόρων αυτών είτε κράτους που απέκτησε τους πόρους αυτούς με παράγωγο τρόπο σύμφωνα με το Πρωτόκολλο, να εξασφαλίζουν την προηγούμενη συναίνεση (Prior Informed Consent-PIC) των τελευταίων, η οποία θα χορηγείται, αφού έχει προηγηθεί πληροφόρηση στον παραγωγό των γενετικών πόρων ή στον χορηγό του δικαιώματος χρήσης αυτών¹⁴⁸. Έτσι, θεμελιώνεται η εθνική κυριαρχία των κρατών στους γενετικούς πόρους που παράγουν.

Στο άρθρο 6 παρ.2 του Πρωτοκόλλου τα Μέρη επιτάσσονται να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα με στόχο να εξασφαλίσουν ότι για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους έχει προηγηθεί η προηγούμενη συναίνεση ύστερα από διαφώτιση ή έγκρισή ή συμμετοχή των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων για τους πόρους εκείνους στους οποίους έχουν θεμελιώσει δικαίωμα. Αυτό σημαίνει ότι όπου το εσωτερικό δίκαιο δεν έχει κατοχυρώσει τα δικαιώματα των αυτοχθόνων πάνω στους γενετικούς πόρους, οι τελευταίοι δεν μπορούν να αξιώσουν τα οφέλη από τη χρήση τους, με αποτέλεσμα οι ρυθμίσεις του Πρωτοκόλλου να καθίστανται ανεφάρμοστες.

Για την απαίτηση χορήγησης προηγούμενης συναίνεσης κάθε Μέρος πρέπει να θεσπίσει τα απαραίτητα νομοθετικά, διοικητικά και πολιτικά μέτρα που θα

¹⁴⁸Για αυτό και η συναίνεση συνοδεύεται από το επίθετο «informed».

διασφαλίσουν τη σαφήνεια και διαφάνεια στην όλη διαδικασία πρόσβασης και διανομής του οφέλους, εξαλείφοντας τη δυνατότητα αυθαιρεσίας. Επιπλέον, τα Μέρη οφείλουν να παρέχουν πληροφορίες για τη διαδικασία της αίτησης χορήγησης προηγούμενης συναίνεσης, να συγκροτήσουν στην επικράτεια τους, Αρμόδια Εθνική Αρχή (Competent National Authority) που θα αποφασίζει, επί αυτών των αιτημάτων με αποτελεσματικό τρόπο και μέσα σε εύλογο διάστημα, χορηγώντας ή όχι άδεια εκμετάλλευσης των γενετικών πόρων και κοινοποιώντας την απόφαση αυτή στο Κέντρο Πληροφοριακής Διαχείρισης για την Πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη διανομή του οφέλους (An Access and Benefit-sharing Clearing-House). Το κέντρο αυτό θα διαδραματίζει ενημερωτικό ρόλο για το εθνικό κανονιστικό πλαίσιο που ισχύει για τους γενετικούς πόρους. Συγχρόνως, τα Μέρη οφείλουν να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των αυτοχθόνων και των τοπικών πληθυσμών στη διαδικασία της προηγούμενης συναίνεσης ή σε έγκριση της χρήσης των γενετικών πόρων που συντηρούν. Παράλληλα, τα Μέρη θα πρέπει να θεσπίσουν ένα σαφές κανονιστικό πλαίσιο για τη σύναψη των αμοιβαία συμφωνημένων όρων, οι οποίοι σύμφωνα με το Πρωτόκολλο πρέπει να είναι γραπτοί και να περιλαμβάνουν ρήτρα επίλυσης διαφορών, όρους σε σχέση με την ωφέλιμη διανομή και την τυχόν κατοχύρωση πνευματικών δικαιωμάτων, επιπλέον όρους όσον αφορά την επικείμενη χρήση από τρίτο Μέρος και τέλος όρους για την αλλαγή πρόθεσης, όπου είναι δυνατόν.

5.3.8. Η πρόσβαση στην παραδοσιακή γνώση.

Σύμφωνα με το άρθρο 7, που φέρει τον τίτλο «Πρόσβαση στην παραδοσιακή γνώση που συνδέεται με γενετικούς πόρους» τα Μέρη δεσμεύονται να διασφαλίσουν μέσω της εσωτερικής τους νομοθεσίας ότι η πρόσβαση στην παραδοσιακή γνώση των ιθαγενών και των τοπικών κοινοτήτων, θα λαμβάνει χώρα ύστερα από την προηγούμενη συναίνεση ή την έγκριση τους και με αμοιβαία συμφωνημένους όρους μεταξύ των Μερών. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην περίπτωση της χρήσης γενετικών πόρων και παραδοσιακής γνώσης των αυτοχθόνων επιτρέπεται, εκτός από την εκ των προτέρων συναίνεση και η εκ των υστέρων αποδοχή της χρήσης, δηλαδή η έγκριση. Αυτό όμως, δεν προβλέπεται για τη χρήση των γενετικών πόρων των εθνικών κρατών, η οποία απαιτεί την προηγούμενη συναίνεση που θα έχει δοθεί, αφού έχει προηγηθεί η διαφώτιση του συναινούντος Μέρους (Prior Informed Consent-PIC).

5.3.9. Ειδικές προβλέψεις.

Στο άρθρο 8 που έχει τον τίτλο «Ειδικές προβλέψεις» ορίζεται ότι η νομοθεσία κάθε Μέρους για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και την ωφέλιμη διανομή, πρέπει να προωθεί την έρευνα για τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, ενώ ταυτόχρονα προβλέπεται η λήψη μέτρων για τις περιπτώσεις που απειλείται κίνδυνος για τη δημόσια υγεία ή που απαιτείται ταχύτατη πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και διανομή των ωφελειών της χρήσης τους, περιλαμβανομένων και μέτρων θεραπευτικής αποκατάστασης, ιδίως στα αναπτυσσόμενα κράτη. Επίσης, υποδεικνύεται ότι το θεσμικό πλαίσιο των Μερών πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη σημασία των γενετικών πόρων για τον επισιτισμό, τη γεωργία και τη διατροφική ασφάλεια.

5.3.10. Μηχανισμός για την κατανομή του οφέλους.

Στο άρθρο 9¹⁴⁹ του Πρωτοκόλλου, προβλέπεται ότι τα Μέρη οφείλουν να ενθαρρύνουν τη διοχέτευση των ωφελειών που προέρχονται από τη χρήση των γενετικών πόρων στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και στη βιώσιμη χρήση των συστατικών της. Επίσης, στο άρθρο 10¹⁵⁰ προτείνεται η ίδρυση ενός παγκόσμιου πολυμερούς μηχανισμού για τη διανομή του οφέλους από τη χρήση γενετικών πόρων και της σχετιζόμενης με αυτούς παραδοσιακής γνώσης, που προκύπτουν σε διασυννοριακές περιπτώσεις, στις οποίες προφανώς δεν είναι εύκολο να εντοπιστεί η χώρα καταγωγής των γενετικών πόρων ή στις περιπτώσεις εκείνες που δεν μπορεί να χορηγηθεί ή να αποκτηθεί η προηγούμενη συναίνεση. Τα οφέλη αυτού του μηχανισμού πρέπει να διοχετεύονται στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και στη βιώσιμη χρήση των συστατικών της.

¹⁴⁹Nagoya Protocol, 2010, Article 9 (Contribution to conservation and sustainable use). Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

¹⁵⁰*Ibid.*, Article 10 (Global multilateral benefit-sharing mechanism). Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

5.3.11. Διασυνοριακή συνεργασία.

Στο άρθρο 11, που φέρει τον τίτλο «Διασυνοριακή συνεργασία» προβλέπεται ότι στις περιπτώσεις που η καταγωγή των γενετικών πόρων εντοπίζεται σε περισσότερες χώρες, οι τελευταίες οφείλουν να προβούν σε συνεργασία. Το αντίστοιχο προβλέπεται και για τη σχετική με τους γενετικούς πόρους παραδοσιακή γνώση που εντοπίζεται σε περισσότερους από έναν αυτόχθονες πληθυσμούς και τοπικές κοινότητες.

5.3.12. Η παραδοσιακή γνώση που σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους.

Το άρθρο 12 του Πρωτοκόλλου με τον τίτλο «Παραδοσιακή γνώση που σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους» δεσμεύει τα Μέρη να λαμβάνουν υπόψη το εθνικό δίκαιο, τυχόν κοινοτικά πρωτόκολλα σε σχέση με την πρόσβαση στην παραδοσιακή γνώση, τη δίκαιη και ορθόνομη¹⁵¹ διανομή του οφέλους της και τις διαδικασίες στις οποίες προβαίνουν οι αυτόχθονες και οι τοπικές κοινότητες, οι οποίες σχετίζονται με την παραδοσιακή γνώση που αφορά γενετικούς πόρους. Τα Μέρη, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, οφείλουν να ιδρύσουν μηχανισμούς ενημέρωσης για τους εν δυνάμει χρήστες της παραδοσιακής γνώσης σχετικά με τις υποχρεώσεις τους και τα μέτρα για τη χρήση και τη διανομή του οφέλους αυτής. Κατά την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, τα Μέρη οφείλουν να προσπαθούν να υποστηρίξουν την ανάπτυξη των αυτοχθόνων και των τοπικών κοινοτήτων, κάνοντας μνεία στο σημείο αυτό στην ενίσχυση των γυναικών. Η ενίσχυση αυτή οφείλει να λάβει χώρα μέσω κοινοτικών συμφωνιών (πρωτοκόλλων) που αφορούν τους γενετικούς πόρους, της διαμόρφωσης των ελάχιστων απαιτήσεων που θα περιλαμβάνουν οι αμοιβαία συμφωνηθέντες όροι (MAT) και τέλος μέσω υποδειγματικών συμβατικών ρητρών για τη δίκαιη και ορθόνομη¹⁵² διανομή των ωφελειών που προκύπτουν από τη χρήση της παραδοσιακής γνώσης που σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους. Κατά την παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου, δεν πρέπει να περιορίζεται η εθνική χρήση και η ανταλλαγή των γενετικών πόρων και της

¹⁵¹ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ. 29-30.

¹⁵²*Ibid.*

σχετιζόμενης με αυτούς παραδοσιακής γνώσης, μεταξύ των τοπικών κοινοτήτων και των αυτοχθόνων που διεξάγεται σύμφωνα με τους όρους της Συνθήκης.

5.3.13. Εθνικά Κέντρα και Αρμόδιες Εθνικές Αρχές.

Σύμφωνα με το άρθρο 13 του Πρωτοκόλλου, που έχει τον τίτλο «Εθνικά Κέντρα και Αρμόδιες Εθνικές Αρχές» (National Focal Points and Competent National Authorities) κάθε Μέρος οφείλει να καθορίσει ένα Εθνικό Κέντρο που θα παρέχει πληροφορίες στους αιτούντες την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους, για τη διαδικασία απόκτησης της προηγούμενης συναίνεσης και της διαμόρφωσης των αμοιβαία συμφωνηθέντων όρων. Το αντίστοιχο ορίζεται για όσους επιζητούν να χρησιμοποιήσουν την παραδοσιακή γνώση των ιθαγενών, όπου και σε αυτήν την περίπτωση θα πρέπει να είναι καθορισμένο ένα Εθνικό Κέντρο (National Focal Point-NFP) που θα παρέχει πληροφόρηση για τη διαδικασία και τον τρόπο απόκτησης της προηγούμενης συναίνεσης ή της έγκρισης ή της συμμετοχής των τοπικών κοινοτήτων. Επίσης, τα NFPs θα παρέχουν πληροφορίες για τις Αρμόδιες Εθνικές Αρχές, τους αυτόχθονες, τις τοπικές κοινότητες και τους κοινωνικούς εταίρους και θα είναι αρμόδια για την επικοινωνία με τη Γραμματεία του καθεστώτος. Κάθε Μέρος εντέλλεται από το Πρωτόκολλο, επίσης, να ορίσει Αρμόδια Εθνική Αρχή (Competent National Authority-CNA), η οποία θα είναι υπεύθυνη για τη χορήγηση της πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και της σχετιζόμενης με αυτούς παραδοσιακής γνώσης ή την έκδοση πιστοποίησης ότι οι προϋποθέσεις για την πρόσβαση έχουν πληρωθεί και επίσης, ως υπηρεσία θα είναι αρμόδια να συμβουλεύει για τις διαδικασίες λήψης της προηγούμενης συναίνεσης και προσχώρησης στους αμοιβαία συμφωνημένους όρους. Τα μέρη μπορούν να ενοποιήσουν τις παραπάνω 2 υπηρεσίες σε μια ενιαία και επιπλέον, δεσμεύονται να ενημερώνουν τη Γραμματεία του καθεστώτος για αυτές, την αρμοδιότητας της κάθε μιας, αν είναι περισσότερες από μια και για τυχόν αλλαγές που θα προκύψουν στο μέλλον.

5.3.14. Κέντρο διαχείρισης των πληροφοριών.

Στο άρθρο 14¹⁵³ προβλέπεται ένα Κέντρο διαχείρισης διαθέσιμων πληροφοριών (An Access and Benefit-sharing Clearing-House) από τα συμβαλλόμενα Μέρη σε σχέση με το αντικείμενο του Πρωτοκόλλου. Το Κέντρο αυτό θα είναι μέρος ενός ευρύτερου μηχανισμού πληροφόρησης (clearing-house mechanism) που προβλέπεται στο άρθρο 18. Κάθε Μέρος οφείλει, χωρίς βλάβη στην προστασία απορρήτων, να διαθέτει στο Κέντρο κάθε πληροφόρηση που απαιτείται από το Πρωτόκολλο και από τις αποφάσεις της Διάσκεψης των Μέρων. Η πληροφόρηση αυτή περιλαμβάνει νομοθετικά, διοικητικά και πολιτικά μέτρα που αφορούν το αντικείμενο του Πρωτοκόλλου, πληροφορίες σχετικά με τα Εθνικά Κέντρα (National Focal Points-NFPs) και τις Αρμόδιες Εθνικές Αρχές (Competent National Authorities-CNAs) και πληροφόρηση σε σχέση τις άδειες πρόσβασης ή πιστοποιήσεις χορήγησης προηγούμενης συναίνεσης ή τη σύναψη αμοιβαία συμφωνημένων όρων. Πρόσθετες πληροφορίες, αν είναι διαθέσιμες, μπορεί να αφορούν τις σχετικές υπηρεσίες των αυτοχθόνων και των τοπικών κοινοτήτων, πρότυπα συμβατικών ρητρών, κώδικες καθοδήγησης και τυχόν επιτυχημένες πρακτικές. Ο τρόπος λειτουργίας του κέντρου, περιλαμβανομένων των αναφορών, θα καθορισθεί από τη Διάσκεψη των Μερών.

5.3.15. Λήψη μέτρων.

Στο άρθρο 15¹⁵⁴ προβλέπεται ότι κάθε Μέρος οφείλει να λάβει αποτελεσματικά και ανάλογα μέτρα για να διασφαλίσει ό,τι οι γενετικοί πόροι στην επικράτεια του χρησιμοποιούνται υπό τους όρους που ορίζει το Πρωτόκολλο και ό,τι έχουν συναφθεί αμοιβαία συμφωνημένοι όροι για τη χρήση τους. Δηλαδή, οφείλει να ιδρύσει ένα θεσμικό πλαίσιο ελέγχου της υλοποίησης των όρων του Πρωτοκόλλου. Επίσης, δεσμεύεται να θεσπίσει μέτρα για την περίπτωση μη συμμόρφωσης με τις

¹⁵³Nagoya Protocol, 2010, Article 14 (The access and benefit-sharing Clearing-House and information-sharing). Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

¹⁵⁴Nagoya Protocol, 2010, Article 15 (Compliance with domestic legislation or regulatory requirements on access and benefit-sharing). Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

προϋποθέσεις της εσωτερικής νομοθεσίας ή των κανονιστικών απαιτήσεων του Πρωτοκόλλου, περιλαμβανομένων των συμβατικών δεσμεύσεων των αμοιβαία συμφωνηθέντων όρων. Επιπλέον, οφείλει να λάβει μέτρα για τυχόν αναφερόμενη παραβίαση των όρων πρόσβασης και διανομής του οφέλους ή κανονιστικών απαιτήσεων. Τα αντίστοιχα προβλέπει το άρθρο 16 για την προηγούμενη συναίνεση, έγκριση ή συμμετοχή των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων στη διαδικασία για την απόφαση εκμετάλλευσης της παραδοσιακής γνώσης τους που σχετίζεται με γενετικούς πόρους, από τρίτους.

5.3.16. Παρακολούθηση της χρήσης των γενετικών πόρων.

Σύμφωνα με το άρθρο 17, που φέρει τον τίτλο «Παρακολούθηση της χρήσης των γενετικών πόρων» (Monitoring the Utilization of Genetic Resources), τα συμβαλλόμενα Μέρη για να ενισχύσουν τη συμμόρφωση με τις απαιτήσεις του Πρωτοκόλλου, οφείλουν να λάβουν μέτρα εποπτείας και να διευρύνουν τη διαφάνεια όσον αφορά τη χρησιμοποίηση των γενετικών πόρων. Τέτοια μέτρα θα πρέπει να περιλαμβάνουν τον προσδιορισμό Σημείων Ελέγχου (Check Points), τα οποία θα επιτελούν τις εξής υπηρεσίες:

- (i) Θα συλλέγουν ή θα λαμβάνουν σχετικές πληροφορίες που αφορούν την προηγούμενη συναίνεση, την προέλευση των γενετικών πόρων, τη σύναψη των MAT και τη χρήση των γενετικών πόρων.
- (ii) Θα λαμβάνουν από τους χρήστες τις πληροφορίες που απαιτούνται και μέτρα για τις περιπτώσεις μη συμμόρφωσης.
- (iii) Τις πληροφορίες που συγκεντρώνουν τα Σημεία Ελέγχου, περιλαμβανομένων και όσων περιέχονται σε διεθνή πιστοποιητικά συμμόρφωσης όπου αυτά είναι διαθέσιμα, θα τις διοχετεύουν, με επιφύλαξη την προστασία τυχόν εμπιστευτικών πληροφοριών, στα σχετικά εθνικά κέντρα, στο Μέρος που χορήγησε την προηγούμενη συναίνεση και στο Access and Benefit-sharing Clearing-House.
- (iv) Θα πρέπει να είναι αποτελεσματικά και να διατελούν τις παρακάτω λειτουργίες:
 - (a) Τα Σημεία Ελέγχου οφείλουν να είναι σχετικά με τη χρησιμοποίηση των γενετικών πόρων ή με τη συλλογή σχετικών πληροφοριών σε κάθε στάδιο

έρευνας, ανάπτυξης, καινοτομίας πριν την εισαγωγή στην αγορά ή κατά αυτήν και σε άλλα παρόμοια στάδια.

- (b) Θα πρέπει να ενθαρρύνουν τους επικαρπωτές και τους παραγωγούς των γενετικών πόρων να περιλαμβάνουν προβλέψεις στους αμοιβαία συμφωνημένους όρους για τη διάχυση της πληροφόρησης που αφορά την εφαρμογή της συμφωνίας, περιλαμβανομένων και των αναφερομένων απαιτήσεων και τέλος,
- (c) οφείλουν να ενισχύσουν τη χρήση εργαλείων και δικτύων για αποτελεσματική επικοινωνία.

Στην παράγραφο 2 του άρθρου 17, αναφέρεται ότι άδεια ή ισοδύναμη πράξη για τη πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και στη σχετική με αυτούς παραδοσιακή γνώση θα πρέπει να γνωστοποιείται στο Access and Benefit-sharing Clearing-House και θα αποτελεί ένα διεθνώς αναγνωρισμένο πιστοποιητικό συμμόρφωσης. Κατά την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, ένα διεθνώς αναγνωρισμένο πιστοποιητικό συμμόρφωσης θα αποτελεί τεκμήριο ό,τι η πρόσβαση στους αναφερόμενους γενετικούς πόρους έλαβε χώρα σύμφωνα με την προηγούμενη συναίνεση του Μέρους που παράγει ή χορηγεί τους γενετικούς πόρους και ό,τι οι αμοιβαία συμφωνημένοι όροι έχουν συναφθεί όπως απαιτεί η εσωτερική νομοθεσία ή κανονιστικές απαιτήσεις του Μέρους που χορήγησε την προηγούμενη συναίνεση. Στην παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου, καθορίζεται το ελάχιστο περιεχόμενο¹⁵⁵ που πρέπει να περιλαμβάνει ένα πιστοποιητικό συμμόρφωσης, όταν δεν εμπίπτει στην κατηγορία του απορρήτου. Γενικότερα, η ρύθμιση αυτή καθιερώνει μια διαδικασία εποπτείας μέσω

¹⁵⁵Το ελάχιστο περιεχόμενο του πιστοποιητικού περιγράφεται στο άρθρο 17 παρ.4 του Nagoya Protocol, 2010: The internationally recognized certificate of compliance shall contain the following minimum information when it is not confidential:

- (a) Issuing authority;
- (b) Date of issuance;
- (c) The provider;
- (d) Unique identifier of the certificate;
- (e) The person or entity to whom prior informed consent was granted;
- (f) Subject-matter or genetic resources covered by the certificate;
- (g) Confirmation that mutually agreed terms were established;
- (h) Confirmation that prior informed consent was obtained; and
- (i) Commercial and/or non-commercial use. Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

αποτελεσματικών ελέγχων σε κάθε στάδιο χρήσης των γενετικών πόρων, όπως στο στάδιο της έρευνας, της εφαρμογής και της εμπορευματοποίησης των πόρων αυτών ή των προϊόντων τους.

5.3.17. Συμμόρφωση με τους MAT.

Στο άρθρο 18 του Πρωτοκόλλου που τιτλοφορείται «Συμμόρφωση με τους αμοιβαία συμφωνημένους όρους», αναφέρεται ότι κάθε Μέρος πρέπει να ενθαρρύνει τους παραγωγούς και χρήστες των γενετικών πόρων ή /και της παραδοσιακής γνώσης που σχετίζεται με αυτούς, να περιλαμβάνουν στους MAT (Mutually Agreed Terms) διαδικασία επίλυσης διαφορών, για την οποία θα γίνεται μνεία της δικαιοδοσίας στην οποία θα υπάγεται η διαφορά, το εφαρμοστέο δίκαιο και επιλογές εναλλακτικής διαδικασίας επίλυσης, όπως διαμεσολάβηση ή διαιτησία. Στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, επιβάλλεται κάθε Μέρος να προνοεί για την ύπαρξη ένδικου βοηθήματος σε περίπτωση που αναφύονται διαφορές που αφορούν τους MAT. Επίσης, σύμφωνα με την παράγραφο 3, κάθε Μέρος οφείλει να λαμβάνει αποτελεσματικά μέτρα που διασφαλίζουν την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και την αμοιβαία αναγνώριση και εκτέλεση αλλοδαπών δικαστικών και διαιτητικών αποφάσεων. Η αποτελεσματικότητα του συγκεκριμένου άρθρου θα εξεταστεί από τη Διάσκεψη των Μέρων.

5.3.18. Υποδειγματικές συμβατικές ρήτρες.

Κατά το άρθρο 19¹⁵⁶, τα Μέρη οφείλουν να προωθούν τη διαμόρφωση, τον εκσυγχρονισμό και τη χρήση υποδειγματικών συμβατικών ρητρών ως όρων που θα περιλαμβάνονται στους MAT. Η Διάσκεψη των Μερών θα εκτιμά περιοδικά τη χρήση των παραπάνω ρητρών. Με τον τρόπο αυτό το Πρωτόκολλο υποδεικνύει την επιδίωξη μιας ενιαίας μορφοποίησης όσων αφορά τους όρους που περιέχονται στις συμβάσεις των MAT. Έτσι, ενδεχομένως να μπορεί καλύτερα να αξιολογείται το περιεχόμενο των MAT, να διευκολύνονται τα Μέρη με τη φτωχότερη εμπειρία στις διαπραγματεύσεις και να εφαρμόζεται πιο αξιόπιστα η αρχή της ίσης μεταχείρισης

¹⁵⁶Nagoya Protocol, 2010, Article 19 (Model contractual clauses). Διαθέσιμο στο: <http://www.cbd.int/abs/text/>.

που επιβάλλει την αντιμετώπιση με τον ίδιο τρόπο των ομοίων περιπτώσεων και τη διαφορετική των ανόμοιων.

5.3.19. Κώδικες διαδικασίας, κατευθυντήριες γραμμές, πρακτικές και πρότυπα.

Σύμφωνα, με το άρθρο 20, που φέρει τον τίτλο «Κώδικες διαδικασίας, κατευθυντήριες γραμμές και καλύτερες πρακτικές και/ή πρότυπα» κάθε συμβαλλόμενο Μέρος οφείλει να ενισχύει τη διαμόρφωση, τον εκσυγχρονισμό και την εθελοντική χρήση κωδίκων διαδικασίας, κατευθυντήριων γραμμών και καλύτερων πρακτικών και/ή προτύπων που σχετίζονται με την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη διανομή του οφέλους από τη χρήση τους. Η Διάσκεψη των Μερών θα τα εκτιμά όλα αυτά περιοδικά για ενδεχόμενο υιοθέτησης τους.

5.3.20. Ενημέρωση και ενίσχυση θεσμικών υποδομών.

Κατά το άρθρο 21, κάθε Μέρος οφείλει να λάβει μέτρα που θα εγείρουν το ενδιαφέρον για τη σημασία των γενετικών πόρων και της σχετικής με αυτούς παραδοσιακής γνώσης. Τέτοια μέτρα περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την προώθηση εφαρμογής του Πρωτοκόλλου, την οργάνωση συναντήσεων μεταξύ αυτοχθόνων, τοπικών κοινοτήτων και κοινωνικών εταίρων, υπηρεσία εξυπηρέτησης για ιθαγενείς, τοπικές κοινότητες και ενδιαφερόμενους κοινωνικούς εταίρους, διάχυση της πληροφόρησης από το Εθνικό Clearing-House, προώθηση των εθνικών κωδίκων διαδικασίας, κατευθυντήριων γραμμών και καλύτερων πρακτικών και/ή προτύπων που σχετίζονται με την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη διανομή του οφέλους από τη χρήση τους πάντα σε συνεργασία με τους ιθαγενείς, τις τοπικές κοινότητες και τους ενδιαφερόμενους κοινωνικούς εταίρους.

Επίσης, κατά το άρθρο 21, τα μέτρα που θα εγείρουν το ενδιαφέρον για τη σημασία των γενετικών πόρων και της σχετικής με αυτούς παραδοσιακής γνώσης, θα πρέπει να περιλαμβάνουν την ανταλλαγή της εσωτερικής, περιφερειακής και διεθνούς εμπειρίας για το θέμα της διαχείρισης των γενετικών πόρων. Επιπλέον, τα μέτρα θα πρέπει να προβλέπουν επιμόρφωση και εκπαίδευση για χρήστες και παραγωγούς των γενετικών πόρων και της σχετικής με αυτούς παραδοσιακής γνώσης όσον αφορά τις υποχρεώσεις τους, την πρόσβαση στους πόρους, τη διανομή του οφέλους χρήσης

τους, τη συμμετοχή των αυτοχθόνων, των τοπικών κοινοτήτων και των σχετικών κοινωνικών εταίρων στην εφαρμογή του Πρωτοκόλλου και τέλος, πρέπει να συμβάλλουν στην αφύπνιση του ενδιαφέροντος για τυχόν κοινοτικές συμφωνίες (πρωτόκολλα) και για διαδικασίες καθιερωμένες από τους αυτόχθονες και τις τοπικές κοινότητες.

Το άρθρο 22¹⁵⁷ αναφέρει ότι τα Μέρη οφείλουν να προβούν σε συνεργασία για να αυξήσουν τη δυναμική των υποδομών τους, της ανάπτυξης τους και να ενισχύσουν το έμπνηχο υλικό τους και τη θεσμική τους θωράκιση, ώστε να εφαρμοστεί ευστοχότερα το Πρωτόκολλο στις αναπτυσσόμενες χώρες και ιδίως, στις ελάχιστα αναπτυγμένες, στα νησιωτικά κράτη ή σε αυτά με μεταβατικές οικονομίες. Στο στόχο αυτό θα πρέπει να ενταχθεί και η συνεργασία με διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς, η συμμετοχή των αυτοχθόνων, των τοπικών κοινοτήτων, οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί, ο ιδιωτικός τομέας και άλλοι κοινωνικοί εταίροι. Οι ανάγκες των προαναφερομένων μειονεκτούντων κρατών για υποδομές και ανάπτυξη θα λαμβάνονται υπόψη. Τα κράτη αυτά οφείλουν, κατά την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, να εντοπίσουν τις εθνικές τους ανάγκες και προτεραιότητες μέσα από διαδικασία εσωτερικής αποτίμησης της ικανότητας τους. Αυτά τα κράτη μέλη οφείλουν να ενισχύσουν την κάλυψη των αναγκών των αυτοχθόνων, των τοπικών κοινοτήτων, σχετικών κοινωνικών εταίρων και ιδίως των γυναικών.

Κατά την παράγραφο 4 του άρθρου 22, για στήριξη της εφαρμογής του Πρωτοκόλλου όσον αφορά τη δυνατότητα υποδομών και ανάπτυξης, τα Μέρη οφείλουν, μεταξύ άλλων, να στραφούν στην υλοποίηση και συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις του Πρωτοκόλλου, στην ικανότητα διαπραγμάτευσης των ΜΑΤ, στη βελτίωση και εφαρμογή της εσωτερικής νομοθεσίας, διοικητικών και πολιτικών μέτρων για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη διανομή του οφέλους και τέλος, στην ανάπτυξη της ενδογενούς έρευνας, ώστε τα Μέρη να προσδώσουν προστιθέμενη αξία στους εσωτερικούς γενετικούς πόρους τους. Σύμφωνα με την παράγραφο 5, τα νομοθετικά, διοικητικά και πολιτικά μέτρα μπορούν να περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων:

- a) Τη νομική και θεσμική ανάπτυξη.

¹⁵⁷Nagoya Protocol, 2010, Article 22 (Capacity). Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

- b) Την επιδίωξη της ίσης και δίκαιης μεταχείρισης στις διαπραγματεύσεις, όπως η εκπαίδευση στη διαπραγμάτευση των MAT.
- c) Την εποπτεία και την ενίσχυση της συμμόρφωσης.
- d) Τη χρήση των καλύτερων διαθέσιμων επικοινωνιακών εργαλείων και του διαδικτύου για τις δραστηριότητες του μηχανισμού της Access and Benefit-sharing.
- e) Ανάπτυξη και χρήση μεθόδων αξιολόγησης.
- f) Έρευνα στην «βιοαναζήτηση» (bioprospecting).
- g) Μεταφορά τεχνολογίας, υποδομών, τεχνογνωσίας, με τέτοιο τρόπο, ώστε να αποβεί βιώσιμη.
- h) Μεγιστοποίηση της συμβολής του μηχανισμού της Access and Benefit-sharing στη διατήρηση και στη βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας μέσω λήψης ειδικών μέτρων που θα αυξήσουν τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων, των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων στον προαναφερόμενο μηχανισμό και ιδίως, των γυναικών που διαβιούν σε αυτόχθονες πληθυσμούς και τοπικές κοινότητες.

Επίσης κατά την παράγραφο 6 του ίδιου άρθρου, πληροφορίες που αφορούν τη δυνατότητα υποδομών και αναπτυξιακές πρωτοβουλίες θα πρέπει να κοινοποιούνται στο κέντρο πληροφόρησης του Access and Benefit-sharing Clearing-House με την προοπτική να επιτευχθεί συνέργεια και συνεργασία των Μερών στο μηχανισμό της Access and Benefit-sharing.

Στο άρθρο 22, λοιπόν γίνεται φανερό ότι ο μηχανισμός της Access and Benefit-sharing του Πρωτοκόλλου επιφυλάσσει ειδική μεταχείριση στα πιο αδύναμα Μέρη του, προσδιορίζοντας τα ως αναπτυσσόμενες χώρες, ελάχιστα αναπτυγμένες, νησιωτικά κράτη ή κράτη με μεταβατικές οικονομίες. Με τον τρόπο αυτό αναγνωρίζει την ενδεχόμενη δυσκολία αυτών να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του μηχανισμού του Πρωτοκόλλου και τον κίνδυνο αχρήστευσης του τελευταίου σε περίπτωση που τα μειονεκτούντα κράτη, τα οποία και φιλοξενούν την πλειοψηφία των γενετικών πόρων, αδυνατούν να προσαρμοστούν. Συνεπώς, στο άρθρο αυτό που περιέχονται κατευθυντήριες γραμμές, αλλά και τεχνικές ρυθμίσεις, επιδιώκεται να ρυθμιστεί η ανάγκη της προσαρμογής των ευάλωτων κοινωνικών Μερών στις απαιτήσεις μιας νέας πραγματικότητας που επιβάλλει το Πρωτόκολλο.

5.3.21. Μεταφορά τεχνολογίας και συνεργασία.

Το άρθρο 23,¹⁵⁸ υποδεικνύει στα Μέρη να συνεργάζονται στην τεχνολογική, επιστημονική έρευνα και στα αναπτυξιακά προγράμματα, κάνοντας ιδιαίτερη μνεία στη βιοτεχνολογία ως μέσο για την επίτευξη του σκοπού του Πρωτοκόλλου. Τα Μέρη δεσμεύονται να προωθούν την πρόσβαση των αναπτυσσόμενων χωρών στην τεχνολογία και τη μεταφορά της σε αυτές με στόχο τη δημιουργία υποδομής που θα καταστήσει εφικτή την υλοποίηση των στόχων του Πρωτοκόλλου. Κατά το άρθρο 24¹⁵⁹ τα Μέρη οφείλουν να ενθαρρύνουν τα μη μέλη να προσχωρήσουν στο Πρωτόκολλο και να συμβάλλουν στην κατάλληλη πληροφόρηση του πληροφοριακού κέντρου του Access and Benefit-sharing Clearing-House.

5.3.22. Οικονομικός μηχανισμός και Πόροι.

Στο άρθρο 25 που φέρει τον τίτλο «Οικονομικός μηχανισμός και Πόροι», αναφέρεται ότι ο οικονομικός μηχανισμός της CBD, θα εξυπηρετεί και τη λειτουργία του Πρωτοκόλλου λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των μειονεκτούντων Μερών και των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Ιδιαίτερως, θα λαμβάνεται υπόψη η προσπάθεια αυτών των Μερών να ενισχύσουν την υποδομή τους και να πραγματώσουν τις αναπτυξιακές απαιτήσεις που επιβάλλει η υλοποίηση του Πρωτοκόλλου. Η δράση του οικονομικού μηχανισμού της CBD μπορεί να εφαρμοστεί ανάλογα στις περιπτώσεις του Πρωτοκόλλου και να διοχετευθεί οικονομική βοήθεια και μέσω άλλων διμερών, περιφερειακών ή πολυμερών διαύλων, δηλαδή συμφωνιών ή καθεστώτων που συνεισφέρουν πόρους για σκοπούς που καλύπτει το Πρωτόκολλο.

¹⁵⁸Nagoya Protocol, 2010, Article 23 (Technology transfer, collaboration and cooperation). Διαθέσιμο στο: <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

¹⁵⁹*Ibid.*, Article 24 (Non-parties). Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

5.3.23. Η Συνέλευση των Μερών.

Το άρθρο 26¹⁶⁰ αναφέρεται στη Διάσκεψη των Μερών που διατελεί όταν συγκαλείται το ρόλο της Συνέλευσης του καθεστώτος που ιδρύει το Πρωτόκολλο. Στη Συνέλευση μπορούν να συμμετάσχουν ως παρατηρητές μη μέλη του Πρωτοκόλλου, αλλά μέλη της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα, χωρίς όμως να μπορούν να συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεων. Η Συνέλευση οφείλει να εποπτεύει την υλοποίηση του καθεστώτος και να προάγει με εξουσιοδοτημένες αποφάσεις την αποτελεσματική εφαρμογή του. Λειτουργίες τις Συνέλευσης των Μερών είναι :

- Να προβαίνει σε συστάσεις όσον αφορά θέματα εφαρμογής του Πρωτοκόλλου.
- Να ιδρύει βοηθητικά σώματα που είναι αναγκαία για την υλοποίηση του καθεστώτος.
- Να αναζητά και να χρησιμοποιεί υπηρεσίες, συνεργασία και πληροφορίες δια μέσου αρμοδίων διεθνών οργανισμών, διακυβερνητικών και μη κυβερνητικών σωμάτων.
- Να δημιουργήσει τη φόρμα με την οποία τα Μέρη πρέπει να υποβάλλουν πληροφορίες και να καθορίζει τη συχνότητα.
- Να αποφασίζει για την αναθεώρηση του καθεστώτος.
- Να έχει αρμοδιότητα για οποιαδήποτε άλλη ενέργεια απαιτείται επιπλέον για την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου και δεν έχει προβλεφθεί.

Προβλέπονται τακτικές και έκτακτες Συνελεύσεις, το αίτημα των οποίων πρέπει να στηρίζεται τουλάχιστον από το 1/3 των Μερών. Όσον αφορά τη συμμετοχή παρατηρητών, πρέπει να σημειωθεί ότι τα Ηνωμένα Έθνη, ειδικευμένες αντιπροσωπείες αυτών και ο Διεθνής Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας, όπως επίσης κάθε κράτος μέλος αυτών ή παρατηρητές σε αυτά τα καθεστώτα, ακόμα και αν δεν είναι μέλη της CBD, μπορούν να συμμετέχουν ως παρατηρητές στη Συνέλευση των Μερών του Πρωτοκόλλου. Κάθε σώμα ή αντιπροσωπεία, που πιστοποιείται ότι ασχολείται με θέματα που καλύπτει το Πρωτόκολλο και έχει ενημερώσει τη

¹⁶⁰Nagoya Protocol, 2010, Article 26 (Conference of the parties serving as the meeting of the parties to this protocol). Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

Γραμματεία, μπορεί να παρασταθεί ως παρατηρητής στη Συνέλευση, εκτός αν τουλάχιστον το 1/3 των παρισταμένων Μερών προβάλλουν αντίρρηση.

5.3.24. Βοηθητικά Σώματα και υποχρέωση Αναφοράς.

Σύμφωνα με το άρθρο 27 που φέρει τον τίτλο «Βοηθητικά Σώματα», προβλέπεται η ίδρυση τέτοιων σωμάτων με απόφαση της Συνέλευσης των Μερών που θα εξειδικεύει τις αρμοδιότητες τους. Στις διασκέψεις των βοηθητικών αυτών σωμάτων δύνανται να παρίστανται ως παρατηρητές και μη μέλη του Πρωτοκόλλου, χωρίς όμως το δικαίωμα συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων. Κατά το άρθρο 28¹⁶¹ αναφέρεται ότι η Γραμματεία της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα θα λειτουργήσει με ανάλογα καθήκοντα και ως Γραμματεία για το καθεστώς που θα ιδρύσει το Πρωτόκολλο. Στο άρθρο 29¹⁶² προβλέπεται ότι κάθε Μέρος οφείλει να παρακολουθεί την εφαρμογή των υποχρεώσεων που υπαγορεύει το Πρωτόκολλο και να υποβάλλει κατά διαστήματα και στον τύπο που καθορίζει η Συνέλευση των Μερών, αναφορά για τα μέτρα που λαμβάνονται για την υλοποίηση των στόχων του Πρωτοκόλλου. Σύμφωνα με το άρθρο 30, που φέρει τον τίτλο «Διαδικασίες και Μηχανισμός για να προαχθεί η συμμόρφωση με το Πρωτόκολλο» η Συνέλευση των Μερών θα πρέπει να προβλέψει διαδικασίες συνεργασίας και θεσμικούς μηχανισμούς για να προωθήσει τη συμμόρφωση με τους όρους του Πρωτοκόλλου και να αντιμετωπίσει περιπτώσεις παραβιάσεων. Αυτές οι διαδικασίες και οι μηχανισμοί θα πρέπει να προβλέπουν περιπτώσεις παροχής συμβουλευτικής ή άλλης βοήθειας, όπου αυτό αρμόζει και είναι διακριτοί από τις διαδικασίες και τους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών του άρθρου 27 της CBD¹⁶³.

¹⁶¹Nagoya Protocol, 2010, Article 28 (Secretariat). Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

¹⁶²*Ibid.*, Article 29 (Monitoring and reporting). Διαθέσιμο στο: <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

¹⁶³Στο άρθρο 27 της CBD προβλέπεται ως μέθοδος επίλυσης των διαφορών, η διαπραγμάτευση, η αναζήτηση διαμεσολάβησης από τρίτο Μέρος, η διαιτησία ή η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο και τέλος, η διαδικασία της συμφιλίωσης που προβλέπεται στο 2^ο Μέρος του Παραρτήματος II ή άλλως κάποιος άλλος τρόπος που τα Μέρη επέλεξαν.

5.3.25. Εκτίμηση και Αναθεώρηση.

Επίσης, κατά το άρθρο 31 που έχει τον τίτλο «Εκτίμηση και Αναθεώρηση», η Συνέλευση των Μερών δύναται μετά από 4 τουλάχιστον χρόνια από την ισχύ του Πρωτοκόλλου να εκτιμήσει την αποτελεσματικότητα του για ενδεχόμενη αναθεώρηση του. Η εκτίμηση της αποτελεσματικότητας του καθεστώτος θα λάβει χώρα κατά τα διαστήματα που θα υποδείξει η Συνέλευση των Μερών.

Με τον τρόπο αυτό το καθεστώς εξοπλίζεται με ανάλογη ευελιξία για να προσαρμοστεί στις ανάγκες και τα προβλήματα που θα ανακύψουν από την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου και κυρίως από την διεύρυνση της συμμετοχής σε αυτό. Παρόλα αυτά, μια σταθερή περίοδος εφαρμογής 4 χρόνων, χωρίς τροποποιήσεις, θεωρήθηκε αναγκαία, ώστε να αξιολογηθούν επαρκώς οι τυχόν ανάγκες αναπροσαρμογής του καθεστώτος.

5.3.26. Υπογραφή, Έναρξη ισχύος και Επιφυλάξεις.

Το άρθρο 32¹⁶⁴ αναφέρει ότι το Πρωτόκολλο θα παραμείνει «ανοιχτό» για υπογραφή από τα Μέρη της CBD στα γραφεία του ΟΗΕ στη Νέα Υόρκη από της 2 Φεβρουαρίου του 2011 έως την 1 Φεβρουαρίου του 2012. Το άρθρο 33 που φέρει τον τίτλο «Θέση σε Ισχύ» αναφέρει ότι το Πρωτόκολλο θα τεθεί σε ισχύ σε 90 ημέρες από την πεντηκοστή επικύρωση, αποδοχή, έγκριση ή προσχώρηση κρατών ή περιφερειακών οικονομικών οργανισμών ολοκλήρωσης που είναι μέλη της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα. Στο άρθρο 34, που τιτλοφορείται «Επιφυλάξεις», αναφέρεται ότι το Πρωτόκολλο δεν επιδέχεται επιφυλάξεις.

5.3.27. Αποχώρηση.

Στο άρθρο 35 που ονομάζεται «Αποχώρηση» αναφέρει ότι επιτρέπεται η αποχώρηση μετά από 2 χρόνια από τη θέση του Πρωτοκόλλου σε ισχύ για το αποχωρών Μέρος, το οποίο πρέπει να επιδώσει γραπτό σημείωμα για την αποχώρηση του στον Θεματοφύλακα. Η αποχώρηση θα ενεργεί σε ένα χρόνο από την επίδοση του σημειώματος αποχώρησης ή σε άλλη μέρα (μετά το έτος όμως από την επίδοση)

¹⁶⁴Nagoya Protocol, 2010, Article 32 (Signature). Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

που ορίζεται. Επιπλέον, το άρθρο 36¹⁶⁵ ορίζει ότι το πρωτότυπο του Πρωτοκόλλου που είναι στα Αραβικά, Κινέζικα, Αγγλικά, Γαλλικά, Ρωσικά και Ισπανικά κατατίθεται στη Γενική Γραμματεία του ΟΗΕ.

5.3.28. Αξιολόγηση.

Συμπερασματικά, το πρωτόκολλο υποχρεώνει τα μέρη να θεσπίσουν σαφές νομικό πλαίσιο για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους, καθιερώνοντας τη χορήγηση της προηγούμενης συναίνεσης ύστερα από διαφώτιση του δικαιοπαρόχου, τη σύναψη αμοιβαίως συμφωνηθέντων όρων για την εκμετάλλευση των πόρων αυτών και διοικητικές ή ρυθμιστικές διαδικασίες, όπως ο δικαιοπάροχος να εκδίδει άδεια ή ισοδύναμη πράξη χορήγησης δικαιώματος πρόσβασης. Γενικότερα, το Πρωτόκολλο υποδεικνύει στα Μέρη να καλλιεργήσουν τις συνθήκες της έρευνας για τη βιοποικιλότητα, λαμβάνοντας υπόψη παρούσες ή επικείμενες περιπτώσεις που απειλούν τη δημόσια υγεία και υπογραμμίζει τη σημασία των γενετικών πόρων για τη γεωργία και τον επισιτισμό.

Επίσης, οι ρυθμίσεις ορίζουν ότι η διανομή των ωφελειών από τη χρήση των γενετικών πόρων πρέπει να είναι δίκαιη και ορθόνομη¹⁶⁶ (fair and equitable sharing) τόσο για τον επικαρπωτή όσο και για το συμβαλλόμενο μέρος που διατηρεί και παρέχει τους γενετικούς πόρους. Η χρήση των γενετικών πόρων περιλαμβάνει την έρευνα για τους πόρους ή τις βιοχημικές τους συνθέσεις, όπως επίσης και την εφαρμογή ή την εμπορευματοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Η διανομή του οφέλους της χρήσης επιβάλλεται να βασίζεται στην αμοιβαία συμφωνία των μερών (χρήστη και δικαιοπαρόχου), ενώ το όφελος δεν περιορίζεται μόνο σε οικονομικά μεγέθη, αλλά μπορεί να πραγματοποιηθεί και μέσω άυλων αγαθών, όπως συμμετοχή στην επιστημονική έρευνα, δικαιώματα εκμετάλλευσης των προϊόντων της, επιμόρφωση και μεταλαμπάδευση τεχνογνωσίας.

Καινοτομία του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια αποτελεί η πρόβλεψη συγκεκριμένων υποχρεώσεων που αφορούν είτε τη συμμόρφωση με την εγχώρια νομοθεσία του δικαιοπαρόχου είτε τη συμμόρφωση με συμβατικές υποχρεώσεις που

¹⁶⁵Nagoya Protocol, 2010, Article 36 (Authentic texts). Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

¹⁶⁶ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ. 29-30.

περιλαμβάνονται στους αμοιβαία συμφωνημένους όρους (mutually agreed terms) μεταξύ των μερών. Το Πρωτόκολλο, επίσης υποχρεώνει το δικαιοπάροχο να διασφαλίσει το ό,τι η χρήση των γενετικών πόρων μέσα στα όρια της δικαιοδοσίας του θα πραγματοποιηθεί σύμφωνα με την παρεχόμενη προηγούμενη συναίνεση του και ό,τι έχουν συναφθεί οι αμοιβαία συμφωνηθέντες όροι, όταν χορηγείται η συναίνεση. Επιπλέον, προβλέπεται η λήψη αποφάσεων για τη συγκρότηση μηχανισμών συμμόρφωσης σε περίπτωση παράβασης των υποχρεώσεων που απορρέουν από το Πρωτοκόλλο και η δυνατότητα αναθεώρησης του καθεστώτος.

Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια προνοεί και για την παραδοσιακή γνώση που σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους, την χρησιμοποίηση της και τη δίκαιη και ορθόνομη¹⁶⁷ διανομή της ωφέλειας που πηγάζει από την εκμετάλλευση της. Ειδικότερα, περιλαμβάνει γενετικούς πόρους στους οποίους οι ιθαγενείς και οι τοπικές κοινωνίες έχουν θεμελιώσει δικαίωμα εκμετάλλευσης, αλλά και γνώση και πρακτικές που σχετίζονται με τους πόρους αυτούς. Τα συμβαλλόμενα στο Πρωτόκολλο Μέρη υποχρεώνονται να βεβαιώνουν ότι οι τοπικές κοινότητες και πληθυσμοί παρείχαν την προηγούμενη συναίνεση τους για τη χρήση των πόρων αυτών ή/και της παραδοσιακής γνώσης, προνοώντας ταυτόχρονα, για τη δίκαιη και ορθόνομη¹⁶⁸ διανομή των ωφελειών από τη χρήση τους και λαμβάνοντας υπόψη την εσωτερική νομοθεσία και την εθιμοτυπία, η οποία μπορεί και να ενταχθεί στους αμοιβαία συμφωνηθέντες όρους που συνάπτονται μεταξύ των Μερών. Με τον τρόπο αυτό το εθιμικό δίκαιο ανάγεται σε δεσμευτική συμβατική ρύθμιση.

Επίσης, στις ρυθμίσεις προβλέπονται Εθνικά Κέντρα (National Focal Points)¹⁶⁹ που παρέχουν πληροφορίες για τις Αρμόδιες Εθνικές Αρχές. Οι τελευταίες χορηγούν τη συναίνεση για την εκμετάλλευση των γενετικών πόρων, όπως και πληροφορίες για τη διαδικασία και προϋποθέσεις πρόσβασης σε αυτούς καθώς και για τη διανομή των ωφελειών από τη χρήση τους. Δηλαδή, τα National Focal Points λειτουργούν ως κέντρα ενημέρωσης, ενώ οι Αρμόδιες Εθνικές Αρχές (Competent National Authorities) επιτελούν πιο ενεργό ρόλο, εφόσον συμβουλεύουν, χορηγούν δικαίωμα πρόσβασης, διαπραγματεύονται τη διαδικασία, προσχωρούν στους

¹⁶⁷*Ibid.*

¹⁶⁸Βλ. υποσημείωση 166.

¹⁶⁹Nagoya Protocol, 2010, Article 13. Διαθέσιμο στο: <<http://www.cbd.int/abs/text/>>.

αμοιβαίως συμφωνηθέντες όρους (Mutually Agreed Terms-MAT) και επιλαμβάνονται των μηχανισμών για δραστική συμμετοχή των γηγενών και τοπικών κοινοτήτων στις ωφέλειες από την εκμετάλλευση των γενετικών πόρων.

Με στόχο, λοιπόν, να διασφαλιστεί η εφαρμογή του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια σε τοπικό επίπεδο, προβλέπεται ένα φάσμα εργαλείων και μηχανισμών (Εθνικά Κέντρα-National Focal Points -NFPs και Αρμόδιες Εθνικές Αρχές-Competent National Authorities-CNAs) που θα επιτελούν το ρόλο των επικοινωνιακών φορέων, θα χορηγούν την άδεια εκμετάλλευσης των γενετικών πόρων και της παραδοσιακής γνώσης και επιπλέον, θα συνεργάζονται σε ζητήματα συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις του Πρωτοκόλλου. Επίσης, προβλέπεται Κέντρο Πληροφοριακής Διαχείρισης για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη δίκαιη και ορθόνομη¹⁷⁰ διανομή του οφέλους τους (An Access and Benefit-sharing Clearing-House) με ρόλο συλλογής πληροφοριών από τα Μέρη και διάχυσης τους στο ευρύτερο κοινό.

Ταυτόχρονα, λαμβάνεται πρόνοια για την επάρκεια της υλικής υποδομής, αλλά και του κανονιστικού πλαισίου για την εφαρμογή των υποχρεώσεων των Μερών σχετικά με τη νομοθεσία της ABS, τη διαπραγμάτευση των MAT, την έρευνα, την ετοιμότητα και την μεταφορά τεχνολογίας. Για την επίτευξη των προηγουμένων, το GEF (Global Environment Facility) θα διαδραματίσει¹⁷¹ το ρόλο του οικονομικού μηχανισμού ενίσχυσης για την πλήρωση των υποχρεώσεων που πηγάζουν από το Πρωτόκολλο.

Εγγενής αδυναμία του Πρωτοκόλλου εντοπίζεται στο γεγονός ό,τι ενώ αναγνωρίζει την εθνική κυριαρχία των κρατών στους γενετικούς τους πόρους, δεν αναγνωρίζει αυτό το κυριαρχικό δικαίωμα στους αυτόχθονες και τοπικούς πληθυσμούς, οι οποίοι για να αποκομίσουν τα οφέλη του Πρωτοκόλλου, θα πρέπει ήδη να έχουν θεμελιώσει δικαίωμα ('established right') στους πόρους βάσει της εθνικής νομοθεσίας. Το γεγονός αυτό εκθέτει τους αυτόχθονες σε μια μετέωρη κατάσταση προστασίας, αφού η εκτελεστική εξουσία των κρατών, όχι μόνο δεν αναγνωρίζει, συχνά, τα υφιστάμενα δικαιώματα τους, αλλά καθιστά και επισφαλείς τις συνθήκες διαβίωσης τους.

¹⁷⁰ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ. 29-30.

¹⁷¹ Διαθέσιμο στο < <http://www.cbd.int/abs/about/>>.

Δεν είναι τυχαίο λοιπόν, που το Πρωτόκολλο, ενώ επικεντρώνεται στην προστασία της παραδοσιακής γνώσης των τοπικών κοινοτήτων και κάνει αναφορά στη Διακήρυξη του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των αυτοχθόνων, δεν αναφέρεται στο σποραδικά επικυρωμένο, αλλά δεσμευτικό κείμενο της Συνθήκης 169 του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (International Labour Organisation-ILO)¹⁷². Το κείμενο αυτό του 1959 (αναθεωρήθηκε το 1989) αποτελεί μια Συνθήκη του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας που μεταξύ άλλων, αναγνωρίζει το δικαίωμα ιδιοκτησίας των αυτοχθόνων στη γη που διαβιούν και στους φυσικούς της πόρους. Ειδικότερα, αναγνωρίζεται το δικαίωμα συμμετοχής στη χρήση, διαχείριση και συντήρηση των πόρων αυτών. Η σκόπιμη αυτή παράβλεψη αναφοράς στη Συνθήκη 169 του ILO, οφείλεται στο ότι αποτελεί ένα δεσμευτικό κείμενο που αναγνωρίζει την αυτοδιάθεση των αυτοχθόνων. Το ζήτημα¹⁷³ της αυτοδιάθεσης, όμως, των ιθαγενών δεν εμπίπτει στα αντικείμενα του Πρωτοκόλλου, το οποίο ασχολείται αποκλειστικά με τη διαχείριση των γενετικών πόρων και της σχετικής με αυτούς παραδοσιακής γνώσης, αντίθετα αφήνει την διακριτική ευχέρεια στην εσωτερική νομοθεσία να θεμελιώσει ή όχι, δικαίωμα των ιθαγενών στη διαχείριση των πόρων στις εστίες τους.

Η προστιθέμενη αξία του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια στη διαχείριση των γενετικών πόρων έγκειται στο ότι φιλοδοξεί να πραγματώσει τους στόχους της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα συγκροτώντας, κατ' ουσία ένα δεσμευτικό επιτελικό σχέδιο δράσης που επιδιώκει κυρίως να αναστείλει τη μακρόχρονα αλόγιστη και άνευ ανταλλάγματος, εκμετάλλευση των φυσικών πόρων των αναπτυσσομένων κρατών από τις πρώην και νυν αποικιακές δυνάμεις. Αποσκοπεί, επίσης, στο να διατηρήσει τους γενετικούς πόρους στο διηνεκές και στο να αμβλύνει το χάσμα Βορρά-Νότου που δημιουργεί η ταχύτατη ανάπτυξη της βιοτεχνολογίας στα προηγμένα τεχνολογικά κράτη, τα οποία χρησιμοποιούν ως πρώτη ύλη, κυρίως τους πόρους των αναπτυσσομένων κρατών. Η άμβλυνση του χάσματος επιτυγχάνεται με την παροχή αντισταθμιστικού ανταλλάγματος στα κράτη χορηγούς των φυσικών πόρων, το οποίο

¹⁷² Διαθέσιμο στο <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/-normes/documents/publication/wcms_123946.pdf>.

¹⁷³ HARROP R., STUART, "Analysis 'Living In Harmony With Nature?' Outcomes of the 2010 Nagoya Conference of the Convention on Biological Diversity", Journal of Environmental Law 23 (2011), 117-128. Διαθέσιμο στο <<http://jel.oxfordjournals.org/content/23/1/117.full>>.

αντάλλαγμα εκφράζεται, όχι μόνο με χρηματικά οφέλη, αλλά και με συμμετοχή στα προϊόντα της έρευνας και τη μεταφορά τεχνογνωσίας. Πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα της επιτυχούς λειτουργίας ενός τέτοιου συστήματος διανομής των ωφελειών από τη χρήση των γενετικών πόρων, θα είναι η ενίσχυση των κοινωνικών δομών στον αναπτυσσόμενο Νότο, ο οποίος διατηρώντας το φυσικό του πλούτο και χρησιμοποιώντας τα οφέλη της έρευνας και τεχνολογίας, θα μπορέσει ευστοχότερα να αντιμετωπίσει το πρόβλημα του επισιτισμού, της φτώχειας και της περιβαλλοντικής υποβάθμισης.

<http://stephenleahy.net/2010/10/>

5.4. Ερμηνεία του όρου “Fair and equitable Benefit-sharing”.

Η διανομή¹⁷⁴ των ωφελειών από τη χρήση των γενετικών πόρων αποτελεί ένα από τα αντικείμενα της Συνθήκης του ΟΗΕ για τη Βιοποικιλότητα (Convention on Biological Diversity-CBD) και της Διεθνούς Συνθήκης για τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους για τα Τρόφιμα και τη Γεωργία του παγκόσμιου Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας (FAO-International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture).

¹⁷⁴Το περιεχόμενο και ο προβληματισμός του υποκεφαλαίου (με εξαίρεση την ερμηνεία του όρου “equitable” που προέρχεται από το βιβλίο του Καθηγητή PAYTOΠΟΥΛΟΥ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2004, σελ.29-30, 34-35) πηγάζει από το άρθρο του DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, J Agric Environ Ethics (2011), 127-146. Διαθέσιμο στο: <http://www.springerlink.com/content/p4122020q6064r0w/fulltext.pdf>. Στο τέλος του υποκεφαλαίου αναπτύσσεται και ο προσωπικός προβληματισμός της γραφούσης.

Η διανομή του οφέλους από την εκμετάλλευση των γενετικών πόρων πρέπει, όπως οι παραπάνω Συνθήκες εντέλλονται, να είναι ‘‘Fair and equitable’’, δηλαδή, όπως αυτή η φράση ερμηνεύεται θα πρέπει η διανομή να είναι «δίκαιη» σε σχέση με τη συνεισφορά του χορηγού και του επικαρπωτή των φυσικών πόρων, αλλά και «ορθόνομη».¹⁷⁵ Κατά το βιβλίο του Καθηγητή Ε. Ραυτόπουλου «Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου» (σελ.34-35): «Η απόδοση του όρου *«equitable»* με τον ελληνικό όρο *«ορθόνομος»* ανταποκρίνεται με τον πληρέστερο δυνατό τρόπο στη σχέση equity και δικαίου (...), αφού equity είναι η *«ορθονομία»* που μπορεί να λειτουργήσει ως διορθωτική, ως διανεμητική και ως εμπιστευματική ορθονομία». Ειδικότερα, σύμφωνα πάλι με το βιβλίο «Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου» του Καθηγητή Ε. Ραυτόπουλου (σελ.31-32): «Η διορθωτική equity περιορίζεται στον *κανονιστικό μετριασμό κατάφορων ανισοτήτων και αδικιών* που μπορεί να συνεπάγεται η καθεστωτική εφαρμογή του διεθνούς δικαίου, διαπλάθοντας επιπρόσθετες διορθωτικές αρχές και πρότυπα για το σκοπό αυτό(...). Η διανεμητική equity εισάγει τον *κανονιστικό επαναπροσδιορισμό* στην καθεστωτική εφαρμογή του διεθνούς δικαίου με τη *διάπλαση ειδικών καθεστωτικών αρχών και προτύπων που συνεπάγονται την επίτευξη μιας περισσότερο διανεμητικά δίκαιης κατανομής και διαχείρισης πόρων*. Από την άλλη πλευρά, η εμπιστευματική equity πηγαίνει ακόμα πιο μακριά. Εισάγει ένα *κανονιστικό δημιουργικό πλαίσιο διαχείρισης και κατανομής των πόρων ως δημοσίου εμπιστεύματος (in public trust)* προσδιορίζοντας, σε ποικίλους βαθμούς, *τους όρους που διασφαλίζουν την κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας ή τις μελλοντικές γενεές*(...). Για *διανεμητική equity* πρόκειται επίσης στις περιπτώσεις που προβλέπει η Σύμβαση του ΟΗΕ για τη Βιοποικιλότητα σχετικά με τον equitable καταμερισμό των ωφελειών από τη χρησιμοποίηση των γενετικών πόρων, όπου τίθενται οι όροι της

¹⁷⁵ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2004, σελ.29-30: «Η απόδοση του όρου *«equitable»* με την ελληνική λέξη *«ισότιμος»* είναι εμφανώς ατυχής, αφού *«ισότιμος»* σημαίνει *«αυτός που έχει τα ίδια δικαιώματα με άλλον»*. Η ορθή απόδοση του όρου *«equitable»* (...) συνδέεται με την εισαγωγή της έννοιας της δικαιοσύνης στην κατανομή και διαχείριση πόρων και αποτελεί εκφορά δεσπόμενου κανόνα διανεμητικής προσέγγισης(...)».

διαφοροποίησης της οικονομικής ευθύνης μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων Συμβαλλόμενων Κρατών για την εφαρμογή της Σύμβασης(...)» .

Το ερμηνευτικό πρόβλημα από τη χρήση του όρου “Fair and equitable”, πηγάζει από το γεγονός ότι ούτε η Συνθήκη του ΟΗΕ για τη Βιοποικιλότητα, αλλά ούτε και η Διεθνής Συνθήκη για τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους για τα Τρόφιμα και τη Γεωργία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας, δεν διευκρινίζει την έννοια αυτής της φράσης. Επιπλέον, στο εκτελεστικό πρωτόκολλο της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα, που υπογράφηκε στη Ναγκόγια τον Οκτώβριο του 2010, ενώ υφίσταται άρθρο (το άρθ. 5) που τιτλοφορείται με τη φράση “FAIR AND EQUITABLE BENEFIT SHARING”, δεν δίνεται η ερμηνεία για το περιεχόμενο αυτών των όρων.

Το UNEP το 1998 παραδέχτηκε ότι αν «η διανομή είναι “Fair and equitable” είναι ζήτημα το οποίο (...) εξαρτάται από το αξιακό σύστημα πάνω στο οποίο βασίζεται η κρίση». Άρα θα πρέπει να υπάρχουν συγκεκριμένα κριτήρια που θα πρέπει να πληρούνται για να κριθεί η διανομή του οφέλους από τη χρήση των γενετικών πόρων ως «δίκαιη και ορθόνομη», διαφορετικά ο χαρακτηρισμός του “Fair and equitable” θα αποβεί μια ανεφάρμοστη ρητορική.

Αυτό συμβαίνει διότι η ανισότητα στη γνώση και την ισχύ των μερών που είτε παράγουν είτε εκμεταλλεύονται τους γενετικούς πόρους, λόγω χάρη ιθαγενείς πληθυσμοί και πολυεθνικές εταιρίες, θα υπονομεύει πάντα την προσπάθεια για μια δίκαιη και ορθόνομη συμφωνία διανομής του οφέλους από την εκμετάλλευση των πόρων αυτών. Για το λόγο αυτό αναπτύχθηκαν 6 θεωρητικές προσεγγίσεις¹⁷⁶ για το πρίσμα υπό το οποίο πρέπει να εξετάζεται η φράση της διανομής του οφέλους. Αυτές οι 6 προσεγγίσεις είναι:

- I. Το χάσμα Βορά-Νότου στην εκμετάλλευση και διανομή του οφέλους των εν γένει φυσικών πόρων.
- II. Η θωράκιση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας από την βιοπειρατεία.
- III. Η προστασία της ταυτότητας των παραδοσιακών κοινωνιών (αυτόχθονες, ιθαγενείς, τοπικές κοινότητες).
- IV. Η εξασφάλιση της διατροφικής επάρκειας και ασφάλειας.

¹⁷⁶ Όπως υποστηρίζεται από τους De Jonge και Louwaars και παρουσιάζεται στο άρθρο του DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, J Agric Environ Ethics (2011), 127-146. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.springerlink.com/content/p4122020q6064r0w/fulltext.pdf>>.

V. Η διατήρηση της βιοποικιλότητας.

VI. Η σύγκρουση ανάμεσα στην προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων και το δημόσιο συμφέρον.

Όσον αφορά το αναπτυξιακό χάσμα μεταξύ Βορά-Νότου, εκφράζεται με το γεγονός ότι πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, ενώ διαθέτουν πλούσιο κεφάλαιο σε φυσικούς πόρους, δεν διαθέτουν τα μέσα αξιοποίησης τους, αντίθετα πολλά αναπτυγμένα κράτη με περιορισμένους φυσικούς πόρους, είναι εκείνα, τα οποία προήγαγαν την εκμετάλλευση των πόρων μέσω της βιοτεχνολογίας. Την αντίθεση αυτή φιλοδοξεί να εξισορροπήσει ο μηχανισμός της ABS (Access and Benefit-Sharing) του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια.

Πριν τη CBD οι γενετικοί πόροι θεωρούνταν «κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας» και η πρόσβαση σε αυτούς ήταν ελεύθερη και χωρίς περιορισμούς. Η Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα, όμως, επεδίωξε να ανταποκριθεί στην όλο και αυξανόμενη απαίτηση των αναπτυσσόμενων χωρών για διανομή του οφέλους χρήσης των γενετικών πόρων, οι οποίες φιλοξενούσαν και συντηρούσαν στο έδαφος τους άφθονες πλουτοπαραγωγικές πηγές, που αποτέλεσαν και αποτελούν αντικείμενο εκμετάλλευσης άνευ ανταλλάγματος από τα αναπτυγμένα κράτη.

Η ανταπόκριση αυτή εκφράστηκε με την εισαγωγή παγκοσμίως του 1^{ου} μοντέλου διανομής του οφέλους που πηγάζει από τη χρήση των γενετικών πόρων. Το μοντέλο αυτό θα μπορούσε αρχικά να χαρακτηριστεί ως μηχανισμός αποζημίωσης, που επιβάλλει οι αναπτυσσόμενες χώρες να αποζημιώνονται για τη συνεισφορά τους στις βιολογικές πηγές,¹⁷⁷ περιλαμβανομένων των γενετικών πόρων.

Η CBD αποσκοπεί στο να λύσει το πρόβλημα αναγνωρίζοντας ιδιοκτησιακά δικαιώματα των κρατών στους φυσικούς τους πόρους και διακρίνει τις χώρες παραγωγούς φυσικών πόρων από τις χώρες χρήστες ή χορηγούς αυτών. Παρόλα αυτά, όμως είναι δύσκολο¹⁷⁸ να προσδιοριστεί κάθε φορά η χώρα παραγωγός των φυσικών πόρων και να ασκηθεί κρατικός έλεγχος στη διαμετακόμιση τους.

¹⁷⁷ CBD, 1992, Article 2, paragraph 3: “*Biological resources*” includes genetic resources, organisms or parts thereof, populations, or any other biotic component of ecosystems with actual or potential use or value for humanity. Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/convention/text/>>.

¹⁷⁸ Όπως υποστηρίζεται από τους Petit et al (2001) και Safrin (2004) και παρουσιάζεται στο άρθρο του DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, J Agric Environ Ethics (2011), 127-146. Διαθέσιμο στο:

Μηχανισμός που προσφέρεται να δώσει λύση σε τέτοια ζητήματα είναι η καταχώριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας (Intellectual Property Rights). Τέτοια δικαιώματα στοχεύουν στο να προστατεύσουν και να ελέγξουν την ανταλλαγή πληροφορίας ή γνώσης. Τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας προορίζονται να προστατέψουν μια ποικιλία προϊόντων διανοήσης που δεν είναι εύκολο να εκτιμηθούν με κάποια αξιολογική κλίμακα, όπως η λογοτεχνία, προϊόντα τέχνης, επιστημονικές ανακαλύψεις, βιομηχανικά σχέδια ή γενικότερα «εφευρέσεις σε όλα τα πεδία της ανθρώπινης προσπάθειας»¹⁷⁹.

Οι γενετικοί πόροι, όμως, στη μορφή που εντοπίζονται στη φύση, δεν είναι βέβαια ανθρώπινα επιτεύγματα και άρα δεν μπορούν να κατοχυρώσουν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Όμως σε πολλές χώρες, ιδιωτικές εταιρίες ή ιδρύματα μπορούν¹⁸⁰ να κατοχυρώσουν τέτοιου είδους δικαιώματα για μια καινούργια ποικιλία φυτών που έχουν εφεύρει ή ακόμα για ένα μοναδικό γονίδιο ή μια σειρά γονιδίων των οποίων τη λειτουργία έχουν ανακαλύψει. Άρα, ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες φιλοξενούν γενετικούς πόρους, δεν μπορούν να τους προστατέψουν θεσμικά διότι δεν θεωρούνται προϊόντα διανοίας που προστατεύονται μέσω πνευματικών δικαιωμάτων, σε αντίθεση με τα αναπτυγμένα κράτη που μπορούν να κατοχυρώσουν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας σε ανακαλύψεις που βασίζονται πάνω σε γενετικούς πόρους λόγω της ανάπτυξης της βιοτεχνολογίας (τα προϊόντα της οποίας, υπόκεινται σε θεσμική κατοχύρωση με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας).

Συνεπώς, ο όρος “Benefit-sharing” και γενικότερα ο μηχανισμός του πρωτοκόλλου της Ναγκόγια επιδιώκει να καλύψει αυτό το κενό στην προστασία των γενετικών πόρων, το οποίο δεν μπορεί βέβαια να καλύψει το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας.

Επίσης, ο θεσμός του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας είναι εκτεθειμένος στο φαινόμενο της «βιοπειρατείας». Ο όρος «βιοπειρατεία» διαμορφώθηκε από το

<<http://www.springerlink.com/content/p4122020q6064r0w/fulltext.pdf>>.

¹⁷⁹“WIPO 1967”, DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, *supra* note 174, σελ. 130.

¹⁸⁰ Όπως υποστηρίζεται από τους Drahos and Blakeney (2001) και παρουσιάζεται στο άρθρο του DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, *J Agric Environ Ethics* (2011), 127-146. Διαθέσιμο στο <<http://www.springerlink.com/content/p4122020q6064r0w/>>.

Βορειοαμερικανικό Κίνημα Δράσης για τη Διάβρωση, την Τεχνολογία και τη Συγκέντρωση (North American Action Group on Erosion, Technology and Concentration -ETC Group) για να εκφράσει την «οικειοποίηση»¹⁸¹ της γνώσης και των γενετικών πόρων των αγροτικών και αυτοχθόνων κοινοτήτων από ιδιώτες ή ιδρύματα που αναζητούν αποκλειστικό μονοπωλιακό έλεγχο (πατέντες ή πνευματική ιδιοκτησία) πάνω σε αυτούς τους πόρους και τη γνώση». Επιπλέον, όχι μόνο δεν μπορούν να προστατευθούν οι γενετικοί πόροι μέσω του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αλλά ούτε και η παραδοσιακή γνώση ή οι μέθοδοι παραγωγής των τοπικών κοινοτήτων (αγροτικών και ιθαγενών πληθυσμών), που σχετίζονται με του γενετικούς πόρους. Και αυτό διότι η παραδοσιακή γνώση και ο τρόπος ζωής που την εκκόλαψε, παρόλο που είναι ανθρώπινα επιτεύγματα δεν πληρούν το κριτήριο της καινοτομίας, του εφευρετικού προβαδίσματος (πρωτοτυπία) και της βιομηχανικής εφαρμογής που είναι απαραίτητα στοιχεία για την κατοχύρωση ενός πνευματικού δικαιώματος. Επίσης, η παραδοσιακή γνώση έχει ένα συλλογικό χαρακτήρα και είναι δύσκολο να αποδοθεί σε κάποιον ατομικά, ώστε να αποτελέσει αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας.

Άρα, η αδυναμία προστασίας των γενετικών πόρων και της εξασφάλισης της δίκαιης διανομής των ωφελειών από τη χρήση τους μέσω του θεσμού της πνευματικής ιδιοκτησίας, εγκυμονεί τον κίνδυνο να θεωρηθούν οι γενετικοί πόροι δημόσια αγαθά¹⁸² για τα οποία δεν μπορεί να απαιτηθεί καμία αποζημίωση χρήσης ή διανομή οφέλους από αυτήν. Αρκεί να αναλογιστεί κάποιος ότι πολλές γηγενείς κοινότητες έχουν θεμελιώδεις διαφορές στην αντίληψη τους για την έννοια του οφέλους, της διανομής του και της ιδιοκτησίας σε σχέση με τη δυτική αντίληψη. Η σημασία των γονιδίων, λόγου χάρη που απομονώνονται και καθίστανται εμπορεύσιμα αγαθά, προέρχεται από τη σύγχρονη τεχνολογική ανάπτυξη και δεν υφίσταται με

¹⁸¹“North American Action Group on Erosion, Technology and Concentration (ETC Group): ‘appropriation of the knowledge and genetic resources of farming and indigenous communities by individuals or institutions who seek exclusive monopoly control (patents or intellectual property) over these resources and knowledge’”, DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, *supra* note 174, σελ. 131.

¹⁸² Όπως υποστηρίζεται από Hamilton (2006) και παρουσιάζεται στο άρθρο του DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, *J Agric Environ Ethics* (2011), 127-146. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.springerlink.com/content/p4122020q6064r0w/>>.

αυτήν την έννοια στις παραδοσιακές κουλτούρες. Ειδικότερα, ενώ η μίσθωση της γης και η ιδιοκτησία είναι κεντρικές έννοιες της δυτικής κουλτούρας, πολλές κοινότητες ιθαγενών θεωρούν ότι η γη και κατ' επέκταση οι πόροι της είναι «κοινά τοις πάσι» αγαθά και δεν επιδέχονται ατομικής ιδιοκτησίας ή όπως δηλώνουν¹⁸³ «το πατεντάρισμα και η εμπορευματοποίηση της ζωής είναι αντίθετα με τις θεμελιώδεις αξίες και τις πεποιθήσεις μας όσον αφορά την ιερότητα και την εξέλιξη της ζωής και την αμοιβαία σχέση που διατηρούμε με όλη την πλάση».

Ο εκσυγχρονισμός μπορεί εν δυνάμει να αποτελέσει μια απειλή για τις παραδοσιακές κουλτούρες και ακόμα και ο μηχανισμός της ABS αποτελεί μια μορφή παγκοσμιοποίησης που πολλές φορές μπορεί να αντιτίθεται στην νοοτροπία των τοπικών κοινοτήτων. Για το λόγο αυτό, ο μηχανισμός αυτός θα πρέπει να αποτρέπει την επιβολή μέτρων που αντιβαίνουν στη φύση των παραδοσιακών κοινωνιών, γεγονός που σημαίνει ότι στις συμφωνίες της ABS θα πρέπει να υιοθετούνται και μέτρα που περιλαμβάνουν και το εθιμικό δίκαιο¹⁸⁴ των αυτοχθόνων ή να υφίσταται η διακριτική ευχέρεια της επιλογής για τη σύναψη αυτών των συμφωνιών. Συνεπώς, αναγκαία προϋπόθεση για να υφίσταται μια δίκαιη διαδικασία διανομής του οφέλους των γενετικών πόρων, είναι η αναγνώριση δικαιωμάτων¹⁸⁵ ελέγχου από τους αυτόχθονες τόσο της πρόσβασης στους πόρους που συντηρούν όσο και στη χρήση της παραδοσιακής τους γνώσης.

¹⁸³“patenting and commodification of life is against our fundamental values and beliefs regarding the sacredness of life and life processes and the reciprocal relationship which we maintain with all creation”(Tauli-Corpuz, 2004)”, DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, *supra* note 174, σελ. 135.

¹⁸⁴ Όπως υποστηρίζεται από Tobin (2004) και παρουσιάζεται στο άρθρο του DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, J Agric Environ Ethics (2011), 127-146. Διαθέσιμο στο: <<http://www.springerlink.com/content/p4122020q6064r0w/>>.

¹⁸⁵“GRAIN, 2007”, DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, *supra* note 174, σελ. 135. Επίσης, στη διαθέσιμη διαδικτυακή διεύθυνση <<http://www.grain.org/about/?org>> αναφέρεται ότι “GRAIN is a small international non-profit organisation that works to support small farmers and social movements in their struggles for community-controlled and biodiversity-based food systems”.

Επιπλέον, οι Κατευθυντήριες γραμμές της Βόννης (Bonn Guidelines¹⁸⁶ on Access and Benefit-Sharing) αναφέρουν ότι τα οφέλη θα πρέπει να διανέμονται δίκαια και ανάλογα σε όλους αυτούς που έχουν αναγνωριστεί ότι έχουν συνεισφέρει στη διαχείριση των πόρων αξιοποιώντας τους είτε για επιστημονικούς είτε για εμπορικούς σκοπούς. Το μοντέλο συναλλαγής που καθιερώνει ο μηχανισμός ABS της CBD φαίνεται να εισαγάγει τους γενετικούς πόρους, την παραδοσιακή γνώση και τη συνεισφορά όσων τους συντηρούν και τους εξελίσσουν σε μια κλίμακα αξιολόγησης. Πολλοί θεωρούν¹⁸⁷ ότι αυτή η προσέγγιση είναι προβληματική επειδή δεν υπάρχει ιστορικό προηγούμενο ή ένα σύστημα αγοράς για αυτούς τους πόρους.

Η διεθνής Συνθήκη για τους Φυτικούς Γενετικούς Πόρους για τα Τρόφιμα και τη Γεωργία (The International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture-ITPGR) του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τα Τρόφιμα και τη Γεωργία (FAO) διακηρύσσει ότι η δίκαιη και ορθόνομη¹⁸⁸ διανομή είναι «θεμελιώδης για τα δικαιώματα των αγροτών»¹⁸⁹. Αυτά τα δικαιώματα βασίζονται στην «τεράστια συνεισφορά που οι τοπικές κοινότητες, οι κοινότητες των αυτοχθόνων και οι αγρότες όλων των περιοχών του κόσμου (...) έχουν προσφέρει και θα συνεχίσουν για τη συντήρηση και εξέλιξη των φυτικών γενετικών πόρων οι οποίοι συνιστούν τη βάση της διατροφικής και αγροτικής παραγωγής σε ολόκληρο τον

¹⁸⁶“The Bonn Guidelines” είναι ένα μη δεσμευτικό κείμενο που υιοθετήθηκε από την COP της CBD (Conference of the Parties) του 2002 με σκοπό να συνδράμει τα μέρη στην οργάνωση και την εξέλιξη των συμφωνιών ABS μαζί με τη διαμόρφωση πολιτικής πρακτικής, DE JONGE, BRAM, *supra* note 174, *infra*.

¹⁸⁷ Όπως υποστηρίζεται από τους Falcon και Fowler (2002) και παρουσιάζεται στο άρθρο του DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, J Agric Environ Ethics (2011), 127-146. Διαθέσιμο στο <<http://www.springerlink.com/content/p4122020q6064r0w/>>.

¹⁸⁸PAYTOΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ. 29-30.

¹⁸⁹International Treaty on plant genetic resources for food and agriculture, 2001, PART III - FARMERS’ RIGHTS, Article 9 (Farmers’ Rights): 9.2(B): (b) “the right to equitably participate in sharing benefits arising from the utilization of plant genetic resources for food and agriculture (...)”. Διαθέσιμο στο <<http://www.fao.org/legal/treaties/033t-e.htm>>.

κόσμο».¹⁹⁰ Ο μηχανισμός ABS της ITPGR εισάγει ένα πολύπλευρο σύστημα πρόσβασης στους γενετικούς πόρους και διανομής του οφέλους χρήσης τους, το οποίο ιδρύει μια λίστα βασικών φυτών και ζωοτροφών τα οποία θα είναι ελεύθερα προσιτά σε αγρότες, κτηνοτρόφους και ερευνητές των κρατών μελών (Part IV). Η διεθνής αυτή Συνθήκη του FAO (International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture) φαίνεται να καθιερώνει ένα σύστημα της διανομής οφέλους που στοχεύει πρώτιστα στην κάλυψη των διατροφικών αναγκών βασισμένο στην αντίληψη ότι καμιά χώρα ή ακόμα και ήπειρος δεν είναι αυτόρκης στους φυτικούς γενετικούς πόρους όσον αφορά το φαγητό και τη γεωργία.

Αυτή η προσέγγιση καθιερώνει ένα μοντέλο που διευκολύνει την πρόσβαση και ανταλλαγή των γενετικών πόρων που είναι απαραίτητοι για τον επισιτισμό σε όλο τον κόσμο. Και η Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα αποσκοπεί στην εξασφάλιση της διατροφικής ασφάλειας και επάρκειας, γεγονός που δηλώνεται στο προοίμιο σύμφωνα με το οποίο «η συντήρηση και η βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας είναι καίριας σημασίας για την κάλυψη των διατροφικών αναγκών, των αναγκών υγείας και άλλων, του συνεχώς αυξανόμενου παγκόσμιου πληθυσμού και για αυτό το σκοπό τόσο η πρόσβαση όσο και η διανομή των γενετικών πόρων και των τεχνολογιών είναι αναγκαία»¹⁹¹.

Για να είναι πράγματι η διανομή του οφέλους χρήσης των πόρων δίκαιη και ίση ή ανάλογη θα πρέπει οι όμοιες περιπτώσεις να αντιμετωπίζονται με όμοιο τρόπο και οι ανόμοιες με διαφορετικό, ώστε να διασφαλίζεται η ίση μεταχείριση. Για το λόγο αυτό, οι φτωχές και οι αναπτυσσόμενες χώρες χρήζουν βοήθειας για να ικανοποιήσουν ζωτικές τους ανάγκες, να προστατεύσουν τους πόρους τους, να προβάλλουν αξιώσεις πνευματικής ιδιοκτησίας και να ενδυναμώσουν τη διαπραγματευτική τους ικανότητα. Η αδήριτη αυτή ανάγκη διαμορφώνει και το

¹⁹⁰International Treaty on plant genetic resources for food and agriculture, 2001, Article 9.1: “enormous contribution that the local and indigenous communities and farmers of all regions of the world (...) have made and will continue to make for the conservation and development of plant genetic resources which constitute the basis of food and agriculture production throughout the world”. Διαθέσιμο στο: <<http://www.fao.org/legal/treaties/033t-e.htm>>.

¹⁹¹DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, *supra* note 174, σελ. 138.

κριτήριο με το οποίο θα πρέπει να λαμβάνει χώρα και η διανομή του οφέλους, ώστε να είναι “Fair and equitable”.

Αρκεί να αναλογιστεί κανείς ότι μια τεράστια μερίδα πληθυσμού δεν έχει πρόσβαση σε προϊόντα και αγαθά της σύγχρονης έρευνας, κάποια από τα οποία είναι αναγκαία για τη διατήρηση της ανθρώπινης ζωής. Αυτό και μόνο το γεγονός θεμελιώνει αξιολογικά και δικαιολογεί¹⁹² την απαίτηση για δίκαιη και ορθόνομη¹⁹³ διανομή του οφέλους από τη χρήση των πόρων. Συνεπώς, ένα δίκαιο σύστημα συναλλαγής για τη διανομή του οφέλους των γενετικών πόρων θα συνέβαλλε στην αντιμετώπιση της υπανάπτυξης και ειδικότερα της φτώχειας, εφόσον όπως προαναφέρθηκε, το υφιστάμενο καθεστώς προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας προωθεί περισσότερο την έρευνα, την οικονομική ανάπτυξη και την ενίσχυση των εμπορικών αγορών, ενώ μετά βίας ωφελεί τους αδύναμους του αναπτυσσόμενου Νότου. Άρα ο μηχανισμός διανομής του οφέλους δεν πρέπει να αποκτά απλώς έναν αποζημιωτικό χαρακτήρα, μα να αποσκοπεί στη διάχυση της σύγχρονης έρευνας και ανάπτυξης. Από μόνο του αυτό φανερώνει ότι τα αναπτυγμένα κράτη μέλη της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα και του εκτελεστικού της πρωτοκόλλου έχουν τη μεγαλύτερη ευθύνη, ώστε ο μηχανισμός διανομής του οφέλους από τη χρήση των γενετικών πόρων να λειτουργήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Από τα παραπάνω συμπεραίνεται ότι η επιτυχής εφαρμογή ενός συστήματος συναλλαγής για τη διανομή του οφέλους από τη χρήση των γενετικών πόρων, όπως αυτό που φιλόδοξα σχεδίασε η CBD και προσδοκεί να εφαρμόσει το εκτελεστικό Πρωτόκολλο της Ναγκόγια, για να είναι πράγματι δίκαιο, εφαρμόζοντας την αρχή της ίσης μεταχείρισης που επιφυλάσσει την ίση αντιμετώπιση όμοιων καταστάσεων και την διαφορετική μεταχείριση ανόμοιων, θα πρέπει να λαμβάνει υπ’ όψη μια πληθώρα παραμέτρων. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να λειτουργεί κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να καλύπτει το αναπτυξιακό χάσμα μεταξύ αναπτυγμένου Βορρά και αναπτυσσόμενου

¹⁹² Όπως υποστηρίζεται από τους τους Schroeder και Pogge (2009) και παρουσιάζεται στο άρθρο του DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, J Agric Environ Ethics (2011), 127-146. Διαθέσιμο στο:
< <http://www.springerlink.com/content/p4122020q6064r0w/>>.

¹⁹³ ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ. 29-30.

Νότου όσον αφορά τη διαπραγματευτική ικανότητα των χωρών αυτών και τα μέσα χρήσης των πόρων, οφείλει να προστατέψει τους αυτόχθονες πληθυσμούς από την αλλοτρίωση στην επαφή τους με το σύστημα συναλλαγής, να συνεισφέρει στη διατροφική ασφάλεια και επάρκεια, προωθώντας τη βιώσιμη χρήση των γενετικών πόρων με στόχο τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και τέλος, να συμβάλει, ώστε ο θεσμός της πνευματικής ιδιοκτησίας να μην εκτίθεται στον κίνδυνο της επιβολής μονοπωλίων μέσω της «βιοπειρατείας» και όπου συγκρούεται η ατομική κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων με το δημόσιο συμφέρον, το τελευταίο να υπερτερεί.

Με τον τρόπο αυτό ο μηχανισμός της ABS θα μπορέσει να επιτελέσει ένα ρόλο άμβλυνσης των ανισοτήτων, οι οποίες υφίστανται αιώνες τώρα και αναπαράγονται ή μεταλλάσσονται στο πέρασμα του χρόνου μεταξύ των ισχυρών πρώην αποικιοκρατικών κρατών και του αναπτυσσόμενου Νότου, με σκοπό οι καρποί της χρήσης των γενετικών πόρων να μπορούν να καθίστανται κτήμα όλη της ανθρωπότητας και όχι προνόμιο μόνο των λιγοστών τεχνολογικά αναπτυγμένων κρατών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο: ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΚΑΘΕΣΤΩΤΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

(CASE STUDIES ΜΗΧΑΝΙΣΜΩΝ ABS)

6.1.Κατοχύρωση δικαιωμάτων χρήσης πατεντών και ίδρυση τραπεζών γενετικών πόρων.

Υπάρχουν διάφορα παραδείγματα¹⁹⁴ που σχετίζονται με την κατοχύρωση πατεντών κυρίως στις Η.Π.Α. και στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για προϊόντα που βασίζονται σε βιολογικούς πόρους ποικίλης προέλευσης, περιλαμβανομένων των γενετικών, που συχνά εντοπίζονται στην Ινδία, όπως οι παρακάτω:

¹⁹⁴ANURADHA, R.V-DHAR, BISWAJIT, “Access, benefit sharing, intellectual property rights: Establishing linkages between the agreement on trips and the convention on biological diversity”, Centre for WTO Studies, Indian Institute of Foreign Trade, New Delhi (2002), 1-25. Διαθέσιμο στο: <<http://wtocentre.iift.ac.in/Papers/2.pdf>>.

i) Η χρήση της κουρκούμης (turmeric) στην επούλωση πληγών.

http://www.healthnatural.net/Winter_Spices.html

ii) Ο συνδυασμός του μαύρου δαμάσκηνου (jamun), του πικρού πεπονιού (bitter-gourd), του φυτού gur-mar και της μελιτζάνας (eggplant) για τη θεραπεία του διαβήτη.

Jamun

<http://www.agriculturalproductsindia.com/fruits/fruits-jamun.html>

Bitter-gourd

<http://yourhealth1st.com/category/alternative-medicine/>

Gur-mar

<http://www.indiamart.com/pureingredients/botanicals-extracts.html>

iii) Διάφορα προϊόντα που προέρχονται από το είδος Neem tree.

Neem-tree

<http://www.discoverneem.com/neem-tree.html>

iv) Ποικιλίες ρυζιού basmati με την ιδιότητα να μεγαλώνει σε εύκρατο κλίμα και με απουσία ηλιοφάνειας.

Methi

<http://www.arzoomag.com/food/methi-ki-sabji/>

ν) Μια σύνθεση με το φυτό Methi που επιτυγχάνει τη μείωση των επιπέδων της γλυκόζης στο αίμα.

vi) Ένας συνδυασμός του μπαχαρικού Kala jeera or Kalonji (μαύρο κύμινο) για την αύξηση της ανοσοποιητικής λειτουργίας, τη θεραπεία του διαβήτη, της ηπατίτιδας και του άσθματος.

Kala jeera

http://www.clovegarden.com/ingred/py_parsley.html

Άλλα τέτοια παραδείγματα¹⁹⁵ προέρχονται από φυσικούς πόρους της Νότιας Αμερικής και Αφρικής, που περιλαμβάνουν κατοχύρωση πατεντών για το υψηλό σε διατροφική αξία φυτό Quinoa (κινόα),¹⁹⁶ που καλλιεργείται στις Άνδεις και το φυτό Ayahuasca του οποίου τις ιδιότητες κατείχαν και έχουν χρησιμοποιήσει για χρόνια οι Σαμάνοι¹⁹⁷ των αυτοχθόνων της Λατινικής Αμερικής, οι οποίοι μέσα στις ποικίλες ιδιότητες που διέθεταν ήταν και αυτή του θεραπευτή. Με πατέντα έχει κατοχυρωθεί, επίσης και η χρήση του φυτού Endod που χρησιμοποιήθηκε από τοπικές κοινότητες

¹⁹⁵ ANURADHA, R.V-DHAR, BISWAJIT, “Access, benefit sharing, intellectual property rights: Establishing linkages between the agreement on trips and the convention on biological diversity”, *supra* note, 194, *infra*.

¹⁹⁶ Διαθέσιμο στο:

<<http://www.healthyliving.gr/2011/02/28/%CE%BA%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CE%B1-%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CF%86%CF%85%CF%84%CF%8C-%CE%BC%CE%B5-%CF%85%CF%88%CE%B7%CE%BB%CE%AE-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84/>>.

¹⁹⁷ Διαθέσιμο στο <<http://www.nationalgeographic.com/adventure/0603/features/peru.html>>.

και συμβάλλει στην αντιμετώπιση μιας παρασιτικής νόσου της σχιστοσωμίας,¹⁹⁸ η οποία είναι η ακόλουθη της ελονοσίας ασθένεια που πλήττει περισσότερο τους πληθυσμούς στην Ασία, Αφρική και Λατινική Αμερική.

Όσον αφορά τη χρήση της κουρκούμης (turmeric), το Γραφείο των Η.Π.Α. για τις Ευρεσιτεχνίες και τα Σήματα (United States Patent and Trademark Office-USPTO) κατοχύρωσε¹⁹⁹ μια πατέντα για την επουλωτική χρήση της κουρκούμης, με την οποία ανασχηματίστηκε προϋπάρχουσα γνώση για τη χρησιμότητα του συγκεκριμένου φυτού. Το γεγονός αυτό προκάλεσε διαμάχη μεταξύ του Γραφείου των Η.Π.Α. για τις Ευρεσιτεχνίες και τα Σήματα και της κυβέρνησης της Ινδίας με αποτέλεσμα την ανάκληση της χορηγούμενης πατέντας. Ειδικότερα,²⁰⁰ η κουρκούμη, μεταξύ άλλων, χρησιμοποιείται παραδοσιακά στην Ινδία ως τονωτικό, απολυμαντικό, αναμειγμένη με γάλα για την αντιμετώπιση του κοινού κρυολογήματος, το ρίζωμα της, επίσης, χρησιμοποιείται ως αντιπαρασιτικό για τις μολύνσεις του δέρματος, συμβάλλει στην αντιμετώπιση του έλκους και γενικά, η χρήση και οι ιδιότητες του φυτού αυτού σε διάφορες μορφές (πολτό ή σκόνη) είναι αποτελεσματικές και διαδεδομένες για τη θεραπεία διάφορων παθήσεων στους πληθυσμούς της Ινδίας.

Το 1995 δύο Αμερικανοί ινδικής καταγωγής κατοχύρωσαν δικαίωμα χρήσης της κουρκούμης για επουλωτική δράση (Turmeric patent on Use of Turmeric in Wound Healing), το οποίο εκχωρήθηκε στο Ιατρικό Κέντρο του Πανεπιστημίου του Μισισιππί (Mississippi), στις Η.Π.Α. Όταν αυτό έγινε γνωστό Το Κέντρο Επιστημονικής και Βιομηχανικής Έρευνας της Ινδίας (Centre for Scientific and Industrial Research-CSIR), το οποίο είναι ένα ανεξάρτητο ίδρυμα υπό την εποπτεία του Υπουργείου Επιστήμης και Τεχνολογίας της κυβέρνησης της Ινδίας, αποφάσισε να θέσει το ζήτημα της κατοχύρωσης της πατέντας σε επανεξέταση. Μετά από ενδελεχή έρευνα, εντοπίστηκαν 32 αναφορές για τη χρήση της κουρκούμης, κάποιες

¹⁹⁸Η υψηλή μεταδοτικότητα της ασθένειας οφείλεται στη μόλυνση του νερού από τα σαλιγκάρια, τα οποία το φυτό endod έχει την ιδιότητα να σκοτώνει. Διαθέσιμο στο:

<<http://chora.virtualave.net/lema4.htm>>.

¹⁹⁹ANURADHA, R.V-DHAR, BISWAJIT, “Access, benefit sharing, intellectual property rights: Establishing linkages between the agreement on trips and the convention on biological diversity”, *supra* note, 194, *infra*.

²⁰⁰Βλ. υποσημείωση 199.

από τις οποίες ήταν πάνω από 100 ετών στις γλώσσες των Sanskrit, Urdu και Hindi. Το Γραφείο των Η.Π.Α. για τις Ευρεσιτεχνίες και τα Σήματα δέχθηκε το αίτημα επανεξέτασης χορήγησης της πατέντας και απεφάνθη βάσει των ανωτέρω αναφορών ότι πράγματι η χρήση της κουρκούμης σε σκόνη για την επούλωση των πληγών ήταν μια παλαιότερη ανακάλυψη και έτσι ανακάλεσε τη χορηγούμενη πατέντα.

Στην υπόθεση της ‘Turmeric patent’ η κυβέρνηση της Ινδίας δικαιώθηκε, διότι ήταν ένας φορέας που μπορούσε να εμπλακεί σε μια πολυδάπανη δικαστική διαμάχη που απαιτούσε πληθώρα ειδικών, κόστος χρόνου, έρευνα και εξειδικευμένες μεταφράσεις. Υφίστανται, όμως περιπτώσεις που ο φορέας που θα επεδίωκε να αιτηθεί την ανάκληση μιας πατέντας είναι ένας ιδιώτης ή μια περιορισμένη πληθυσμιακή ομάδα (τοπικές κοινότητες ή αυτόχθονες πληθυσμοί), που δεν διαθέτει τα μέσα για τη διεξαγωγή ενός τέτοιου πολυδάπανου αγώνα. Τότε η κρατική υποστήριξη ή πρωτοβουλία θα ήταν μια λύση για να αντιμετωπιστεί ο σφετερισμός των πνευματικών δικαιωμάτων, που καθίσταται ιδιαίτερα ευδόκιμος, όταν υπάρχει τόση διαθεσιμότητα αταξινόμητων βιολογικών πόρων με θεραπευτική και όχι μόνο, χρήση. Για το λόγο αυτό, η εύχρηστη αρχειοθέτηση της παραδοσιακής γνώσης σε βάση δεδομένων αποτελεί²⁰¹ ένα πολύτιμο εργαλείο που συνδυάζει δύο διαφορετικούς στόχους που έγκεινται τόσο στη διατήρηση της γνώσης όσο και στην προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων που δύνανται να κατοχυρωθούν μέσω των πληροφοριών που περιέχουν οι ταξινομημένες συλλογές για τους ήδη γνωστούς βιολογικούς πόρους και την παραδοσιακή γνώση.

Άλλη πρωτοβουλία διαχείρισης των γενετικών πόρων αποτελούν οι τράπεζες γονιδίων που στοχεύουν να εξαλείψουν τον κίνδυνο της οριστικής απώλειας των ειδών της βιοποικιλότητας. Ο Συμβουλευτικός Όμιλος για τη Διεθνή Αγροτική έρευνα²⁰² (Consultative Group on International Agricultural Research-CGIAR) είναι

²⁰¹VAN OVERWALLE, GEERTRUI, “Protecting and sharing biodiversity and traditional knowledge: Holder and user tools”, *Ecological Economics*, 53 (2005), 585–607. Διαθέσιμο στο: <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800904004574>>.

²⁰²DUTFIELD, GRAHAM, “Intellectual property rights, trade and biodiversity: The case of seeds and plant varieties”, Background Paper, Intersessional Meeting on the Operations of the Convention, Montreal, Canada (1999), 5-80. Διαθέσιμο στο: <<http://www.sristi.org/material/mdpipr2003/MDPIPR2003CD/M5%20Intellectual%20property%20rights.pdf>>.

μια ένωση (άτυπη εταιρία) που ιδρύθηκε το 1971 και χρηματοδοτήθηκε από τον FAO, την Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank), το UNDP (United Nations Development Programme) και το UNEP (United Nations Environment Programme). Η ένωση αυτή υποστηρίζει ένα διεθνές δίκτυο 16 ερευνητικών κέντρων (International Agricultural Research Centres -IARCs) που έχει ως στόχο να συμβάλλει δια της έρευνας στη βιώσιμη καλλιέργεια της γης με απώτερο σκοπό την εξασφάλιση του επισιτισμού στις αναπτυσσόμενες χώρες. Το δίκτυο της ένωσης Consultative Group on International Agricultural Research (CGIAR) κατέχει μια από τις μεγαλύτερες παγκοσμίως συλλογές²⁰³ φυτικών γενετικών πόρων με 600.000 αποκτήματα βελτιωμένων ποικιλιών και άγριων ειδών. Αυτή η συλλογή βρίσκεται υπό την εποπτεία του FAO ως θεματοφύλακα²⁰⁴ προς όφελος της διεθνούς κοινότητας και ιδιαίτερα των αναπτυσσόμενων χωρών και περιλαμβάνει πάνω από το 40% όλων των μοναδικών δειγμάτων από τα σπουδαιότερα εδώδιμα φυτικά είδη που φυλάσσονται σε τράπεζες γονιδίων σε ολόκληρο τον κόσμο.

Οι τράπεζες γονιδίων για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας δεν αποτελούν μια καινούργια έννοια, αλλά αντίθετα είναι τόσο παλιές όσο και η Βίβλος, αφού στην Παλαιά Διαθήκη, ο Νώε κατασκευάζοντας την Κιβωτό του, έμοιαζε να στοχεύει μεταξύ άλλων να διαφυλάξει τη βιοποικιλότητα της εποχής του από τον κατακλυσμιαίο αφανισμό.

6.2. Η Κοινότητα των Άνδεων.

Σε διάφορες περιοχές και κράτη αναπτύχθηκαν συστήματα για την πρόσβαση και τη διανομή των ωφελειών από τη χρήση των γενετικών πόρων, ένα από αυτά είναι το Κοινό Σύστημα για την Πρόσβαση στους Γενετικούς Πόρους (Common System on Access to Genetic Resources) της Κοινότητας των Άνδεων που υιοθετήθηκε το 1996 από την Κοινότητα των Άνδεων που αποτελείται από πέντε κράτη, τη Βολιβία, την Κολομβία, το Εκουαδόρ, το Περού και τη Βενεζουέλα. Στο καθεστώς αυτό προβλέπεται²⁰⁵ ότι τα κράτη-μέλη έχουν κυριαρχικό δικαίωμα στους γενετικούς

²⁰³Βλ. υποσημείωση 202.

²⁰⁴*Ibid.*

πόρους που εντοπίζονται στην επικράτεια τους και επίσης, το δικαίωμα να καθορίζουν τις συνθήκες πρόσβασης σε αυτούς.

Η Κοινότητα των Άνδεων καινοτόμησε σε σχέση με τη Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα επεκτείνοντας το δικαίωμα εθνικής κυριαρχίας, όχι μόνο στους γενετικούς πόρους, αλλά και στα μη προερχόμενα από επεξεργασία παράγωγα (derivative)²⁰⁶ τους. Το Κοινό Σύστημα για την Πρόσβαση στους Γενετικούς Πόρους αναγνωρίζει τη συνεισφορά των τοπικών κοινοτήτων στην βιοποικιλότητα και επίσης, εισάγει έναν νέο όρο,²⁰⁷ τη φράση ‘intangible component’ (άυλη συνιστώσα ή συστατικό), που ερμηνεύεται ως κάθε γνώση, επινόηση ή πρακτική (ατομική ή συλλογική) πραγματικής ή εν δυνάμει αξίας που συνδέεται με έναν βιολογικό πόρο ή παράγωγο του είτε προστατεύεται είτε όχι από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Η καινοτομία που εισάγεται με τη φράση ‘intangible component’ (άυλη συνιστώσα ή συστατικό) και αναφέρεται εν τοις πράγμασι στη λειτουργική αξία των βιολογικών πόρων, περιλαμβανομένων των γενετικών, είναι το γεγονός ότι αποσυνδέει από την έννοια του κοινόχρηστου αγαθού, τη γνώση, καινοτομία ή πρακτική τη σχετική με τους βιολογικούς πόρους, που δεν προστατεύεται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ένα από τα αντικείμενα του καθεστώτος της Κοινότητας των Άνδεων είναι η ίδρυση μιας βάσης δεδομένων για ταυτοποίηση και αξιολόγηση των γενετικών πόρων, των παραγώγων τους και των σχετικών άυλων συστατικών τους, δηλαδή της

²⁰⁵DUTFIELD, GRAHAM, ‘‘Intellectual property rights, trade and biodiversity: The case of seeds and plant varieties’’, *supra* note 202, *infra*.

²⁰⁶‘‘A derivative is defined as a molecule or combination or mixture of natural molecules, including raw extracts of living or dead organisms of biological origin, derived from the metabolism of living organisms. This is not the same thing as a synthesised product, which is a substance obtained through an artificial process using genetic information or molecules and which may include semi-processed extracts. Even so, it appears that isolated bio-compounds could become subject to the claims of Andean Community member states even if the compound has been isolated *and patented* by a company outside the Andean Community region. It is by no means certain that such a measure is TRIPS-compatible’’, DUTFIELD, GRAHAM, ‘‘Intellectual property rights, trade and biodiversity: The case of seeds and plant varieties’’, *supra* note 202, σελ. 6.

²⁰⁷DUTFIELD, GRAHAM, ‘‘Intellectual property rights, trade and biodiversity: The case of seeds and plant varieties’’, *supra* note 202, σελ. 68.

γνώσης, επινόησης ή πρακτικής (ατομικής ή συλλογικής) πραγματικής ή εν δυνάμει αξίας που συνδέεται με έναν βιολογικό πόρο ή παράγωγο του είτε προστατεύεται είτε όχι από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Επίσης, το καθεστώς εισάγει μέτρα που θα διασφαλίσουν ότι η λειτουργική αξία των βιολογικών πόρων θα αποτιμάται στη διαδικασία πρόσβασης των πόρων. Η διαδικασία πρόσβασης περιλαμβάνει²⁰⁸ γραπτή συμφωνία και Μέρη δύνανται να είναι τα κράτη, που αντιπροσωπεύονται από μια Αρμόδια Εθνική Αρχή και οι αιτούντες, αντίθετα οι τοπικές κοινότητες δεν αναφέρονται ως μέρη αυτών των συμφωνιών, παρά μόνο αν αναγνωριστούν ως ιδιοκτήτες της περιοχής στην οποία εντοπίζονται βιολογικοί πόροι. Επίσης, βοηθητικές συμβάσεις δύνανται να συναφθούν μεταξύ αιτούντων και ιδρυμάτων. Παράλληλα, στις συμβάσεις πρόσβασης πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των χορηγών των βιολογικών πόρων και των παραγώγων τους. Η δίκαιη και ορθόνομη²⁰⁹ διανομή του οφέλους της χρήσης των πόρων θα πρέπει να αναφέρεται σε κάποιο παράρτημα της γραπτής συμφωνίας των Μερών.

Σύμφωνα με το καθεστώς κάθε δικαίωμα, περιλαμβανομένων και των πνευματικών δικαιωμάτων που σχετίζονται με γενετικούς πόρους, των παραγώγων αυτών, των σύνθετων προϊόντων ή της σχετικής λειτουργικής γνώσης, που χρησιμοποιείται χωρίς τήρηση των όρων πρόσβασης, δεν θα αναγνωρίζεται από τα κράτη-μέλη. Επιπλέον, οι εθνικές υπηρεσίες εξουσιοδοτούνται να απαιτούν την υποβολή των συμφωνιών πρόσβασης ως προαπαιτούμενο για την κατοχύρωση πνευματικού δικαιώματος.

Το καθεστώς της Κοινότητας των Άνδων, που έχει ένα περιορισμένο πεδίο ισχύος, αφού αφορά μερικά μόνο κράτη της Λατινικής Αμερικής, επιτυγχάνει να εισαγάγει ένα μηχανισμό ABS που επιδιώκει να συμφιλιώσει τις υποχρεώσεις της CBD με τη νομοθεσία της πνευματικής ιδιοκτησίας. Αυτό βέβαια, δεν ματαιώνει την αντίθεση των ρυθμίσεων διαχείρισης των γενετικών πόρων της CBD με τις προβλέψεις της TRIPS για την πνευματική ιδιοκτησία, γεγονός που αποτελεί

²⁰⁸Βλ. υποσημείωση 205.

²⁰⁹ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ.29-30.

πρόκληση για τα αναπτυσσόμενα κράτη στο να καταστήσουν συμβατά μεταξύ τους τα δύο αυτά καθεστώτα.

6.3. Ο Νόμος της Κόστα Ρίκα για τη Βιοποικιλότητα.

Τον Απρίλιο του 1998 θεσπίστηκε ένα από τα πιο προοδευτικά νομοθετήματα για την ABS στην Κόστα Ρίκα, ο Νόμος της Κόστα Ρίκα για την Βιοποικιλότητα,²¹⁰ ο οποίος είχε στόχο να συμφιλιώσει, όπως το προαναφερόμενο καθεστώς, τις υποχρεώσεις που πηγάζουν από τη CBD με την TRIPs σε συνδυασμό με την προτροπή για την ίδρυση ενός *sui generis* συστήματος προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας των ιθαγενών και τοπικών πληθυσμών.

Ο Νόμος που αποτελείται από 117 άρθρα καλύπτει ένα εύρος θεμάτων που περιλαμβάνονται²¹¹ και στη CBD, τα οποία είναι τα εξής:

- (i) Η βιοασφάλεια.
- (ii) Η διατήρηση και βιώσιμη χρήση των οικοσυστημάτων και των ειδών.
- (iii) Η πρόσβαση στα γενετικά και τα βιοχημικά στοιχεία της βιοποικιλότητας.
- (iv) Η προηγούμενη ύστερα από διαφώτιση συναίνεση για το δικαίωμα χρήσης των πόρων.
- (v) Η προστασία της επιστημονικής και παραδοσιακής γνώσης που σχετίζεται με τη βιοποικιλότητα μέσω αναγνώρισης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και/ή *sui generis* συστημάτων προστασίας.
- (vi) Η εκπαίδευση και ενημέρωση.
- (vii) Η μεταφορά τεχνολογίας.
- (viii) Η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων.
- (ix) Η παροχή κινήτρων.

Ο Νόμος, επίσης, ρυθμίζει τη χρήση των πόρων, τη διαχείριση τους, την αντιμετώπιση της σχετικής με αυτούς γνώσης και τον επιμερισμό των ωφελειών και του κόστους που πηγάζει από τη γενικότερη χρήση της βιοποικιλότητας,

²¹⁰DUTFIELD, GRAHAM, ‘‘Intellectual property rights, trade and biodiversity: The case of seeds and plant varieties’’, *supra* note 202, *infra*.

²¹¹Βλ. υποσημείωση 210.

περιλαμβάνοντας όμως 3 εξαιρέσεις.²¹² Αυτές είναι οι περιπτώσεις που δεν συμπεριλαμβάνονται στο εύρος του Νόμου και είναι οι εξής:

- (i) Ανθρώπινο γενετικό και βιοχημικό υλικό.
- (ii) Μη εμπορικές συναλλαγές ανάμεσα σε αυτόχθονες και τοπικές κοινότητες βιοχημικών και γενετικών πόρων και της σχετικής με αυτούς παραδοσιακής γνώσης που πηγάζει από πρακτικές, χρήσεις και έθιμα και
- (iii) η αυτονομία των πανεπιστημίων όσον αφορά την έρευνα και τη διδασκαλία για μη εμπορικού σκοπούς.
- (iv) Επίσης, κατά το άρθρο 6 του Νόμου, οι βιοχημικές και γενετικές ιδιότητες των άγριων ή υπό έξη στοιχείων της βιοποικιλότητας είναι κοινόχρηστες, αντίθετα τα ίδια τα στοιχεία της βιοποικιλότητας υπόκεινται στην αποκλειστική κυριαρχία του κράτους, σύμφωνα με το άρθρο 2. Επομένως, ενώ οι πόροι μπορούν να ανήκουν στο κράτος, σε ιδιώτες ή σε τοπικούς πληθυσμούς ύστερα από παραχώρηση της Αρχής, οι ιδιότητες αυτών των πόρων είναι κοινά τοις πάσι αγαθά.

Σύμφωνα με τις αρχές²¹³ του Νόμου της Κόστα Ρίκα για τη Βιοποικιλότητα επιτάσσεται ο σεβασμός για όλες τις μορφές ζωής, τα στοιχεία της βιοποικιλότητας ανάγονται σε σπουδαία αγαθά και καθιερώνεται η προστασία της πολιτιστικής ποικιλομορφίας, περιλαμβανομένης της σχετικής με τη βιοποικιλότητα γνώσης, η οποία πρέπει, κατά το Νόμο, να προάγεται σύμφωνα με το εθνικό και διεθνές νομοθετικό καθεστώς. Επιτάσσεται η προστασία της κουλτούρας των αγροτικών κοινοτήτων, των ιθαγενών και άλλων πολιτιστικών ομάδων και επιδιώκεται η διασφάλιση της διαγενεακής ισότητας όσον αφορά την απόλαυση των καρπών της βιοποικιλότητας.

Μεταξύ των αντικειμένων²¹⁴ του Νόμου είναι η ρύθμιση της πρόσβασης στους πόρους και η διευκόλυνση του δίκαιου επιμερισμού του κοινωνικού,

²¹²Law N° 7788 - Biodiversity Law of Costa Rica, April 1998, Legislative Assembly of the Republic of Costa Rica (1998), Article 4 (Exclusions). Διαθέσιμο στο:
<http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=208691>.

²¹³Βλ. υποσημείωση 202.

²¹⁴Law N° 7788 - Biodiversity Law of Costa Rica, April 1998, Legislative Assembly of the Republic of Costa Rica (1998), Article 10 (Objectives). Διαθέσιμο στο:
<http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=208691>.

περιβαλλοντικού και οικονομικού οφέλους για όλους τους τομείς της κοινωνίας και ιδίως τις τοπικές κοινότητες και τους αυτόχθονες. Επίσης, επιδιώκεται να αναγνωριστούν και να αντισταθμιστούν οικονομικά, η γνώση, οι επινοήσεις και οι πρακτικές των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων για τη διατήρηση και βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας. Παράλληλα, επιδιώκεται η αναγνώριση δικαιωμάτων συνεισφοράς στην επιστημονική γνώση για τη διατήρηση και βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας, προωθείται η πρόσβαση στα στοιχεία της βιοποικιλότητας, η μεταφορά τεχνολογίας και υιοθετείται η διεθνής και περιφερειακή συνεργασία για τη βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας και τον επιμερισμό του οφέλους από αυτήν, ιδιαίτερα σε συνοριακές περιοχές και σε συνιδιοκτησιακούς πόρους. Πάντως, σύμφωνα με το άρθρο 1 του Νόμου ο γενικός σκοπός του είναι η διατήρηση της βιοποικιλότητας, η βιώσιμη χρήση των πόρων της και ο δίκαιος επιμερισμός του παραγομένου οφέλους χρήσης και κόστους.

Επιπλέον στο κείμενο του Νόμου, στο άρθρο 7 παρ.2²¹⁵ που αναφέρεται στους ορισμούς, εμφανίζεται και ο όρος, που διατυπώνεται και στο καθεστώς της Κοινότητας των Άνδων, δηλαδή της φράσης “intangible component” για την άυλη αξία της βιοποικιλότητας προστατευμένη ή όχι από τη νομοθεσία της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Τα άρθρα 77 έως 85 έχουν ως αντικείμενο²¹⁶ τα δικαιώματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας. Κατά τα άρθρα αυτά, αναγνωρίζεται η ανάγκη προστασίας της γνώσης (χωρίς να γίνεται διάκριση μεταξύ επιστημονικής και παραδοσιακής) και

²¹⁵Law N° 7788 - Biodiversity Law of Costa Rica, April 1998, Legislative Assembly of the Republic of Costa Rica (1998), Article 7.2: “For the purposes of this law, intangible components, which are included within the term biodiversity, are: the knowledge, innovations and practices, be they traditional, individual or collective, with real or potential value associated with biochemical or genetic resources, whether these are protected or not by systems of intellectual property or by sui generis registration systems”. Διαθέσιμο στο:

<http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=208691>.

²¹⁶DUTFIELD, GRAHAM, “Intellectual property rights, trade and biodiversity: The case of seeds and plant varieties”, Background Paper, Intersessional Meeting on the Operations of the Convention, Montreal, Canada (1999), 5-80. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.sristi.org/material/mdpir2003/MDPIPR2003CD/M5%20Intellectual%20property%20rights.pdf>>.

της καινοτομίας δια μέσου θεσμικών μηχανισμών και γίνεται αναφορά, ιδίως στις πατέντες, στο εμπορικό απόρρητο, στα δικαιώματα των φυτικών παραγωγών, σε *sui generis* κοινοτικά πνευματικά δικαιώματα και σε δικαιώματα δημιουργών και αγροτών.

Εξαιρούνται²¹⁷ από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας:

- (i) Η αλληλουχία του γονιδιώματος (DNA).
- (ii) Φυτά και ζώα.
- (iii) Μη γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί.
- (iv) Η αναγκαία βιολογική διαδικασία για τον πολλαπλασιασμό φυτών και ζώων.
- (v) Οι φυσικές διαδικασίες. Λόγου χάρη, ο κύκλος του νερού στη φύση.
- (vi) Επινοήσεις που προέρχονται αναγκαία από γνώση που σχετίζεται με βιολογικές πρακτικές που είναι κοινόχρηστες και
- (vii) καινοτομίες, οι οποίες μέσω μονοπωλιακής εμπορικής εκμετάλλευσης δύνανται να επηρεάσουν τη γεωργία, την κτηνοτροφία ή προϊόντα που θεωρούνται βασικά για τη διατροφή και την υγεία.

Ο Νόμος της Κόστα Ρίκα για τη βιοποικιλότητα προβλέπει ότι η αίτηση για κατοχύρωση δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας πρέπει να περιλαμβάνει²¹⁸ πιστοποιητικό καταγωγής των πόρων και δήλωση για τη χορήγηση προηγούμενης ύστερα από διαφώτιση συναίνεσης του διαχειριστή των φυσικών πόρων. Οι αυτόχθονες και οι τοπικές κοινότητες μπορούν να αρνηθούν την πρόσβαση στους πόρους και τη γνώση τους για οποιοδήποτε λόγο.

Τα άρθρα 82-85 έχουν αντικείμενο τα πνευματικά δικαιώματα των ιθαγενών και τοπικών κοινοτήτων και εντέλλονται τη διαδικασία ίδρυσης ενός *sui generis* συστήματος προστασίας αυτών των πνευματικών δικαιωμάτων, στην οποία θα πρέπει συμμετάσχουν αυτόχθονες και αγροτικοί πληθυσμοί. Πάντως, ο Νόμος ρητώς αναγνωρίζει και προστατεύει τα λεγόμενα *sui generis* κοινοτικά πνευματικά δικαιώματα (*'sui generis community intellectual rights'*)²¹⁹ των αυτοχθόνων και

²¹⁷Βλ. υποσημείωση 216.

²¹⁸Law N° 7788 - Biodiversity Law of Costa Rica, April 1998, Legislative Assembly of the Republic of Costa Rica (1998), Article 80 (Obligated prior consultation). Διαθέσιμο στο: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=208691.

²¹⁹*Ibid.*, Article 82 (Sui generis community intellectual rights).

τοπικών πληθυσμών, τα οποία καθίστανται χωρίς καμιά άλλη προϋπόθεση (δημόσια διακήρυξη ή εγγραφή) αχώριμα. Επίσης, σύμφωνα με το Νόμο, το Κράτος δεσμεύεται κατά τη CBD να διευκολύνει την πρόσβαση στην τεχνολογία που σχετίζεται με τη διατήρηση και βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας, χωρίς να προσβάλλονται δικαιώματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας ή τα *sui generis* συλλογικά-κοινοτικά πνευματικά δικαιώματα.

Ο Νόμος της Κόστα Ρίκα για τη Βιοποικιλότητα θεωρείται προοδευτικός όσον αφορά την προστασία των βιολογικών πόρων, τη γνώση και τις πρακτικές των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων. Το προβάδισμα του Νόμου έγκειται, όχι τόσο στο γεγονός ότι επιδιώκει να υλοποιήσει τις υποχρεώσεις που επιτάσσει η Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα, αλλά στο ό,τι επιχειρεί να διαμορφώσει ένα ιδιώνυμο σύστημα προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας. Το σύστημα αυτό έχει πιο ευρύ πεδίο προστασίας, αφού ιδρύει μια νέα κατηγορία συλλογικών πνευματικών δικαιωμάτων που θα προστατεύουν τις πνευματικές κατακτήσεις των ιθαγενών και τοπικών πληθυσμών. Με τον τρόπο αυτό καλύπτεται το κενό που δημιουργείται από το μέχρι και σήμερα καθεστώς IPRs (Intellectual Property Rights) που αδυνατεί να κατοχυρώσει τα συλλογικά διανοητικά επιτεύγματα των τοπικών πληθυσμών που αθρόα χρησιμοποιούνται από τη δυτική βιομηχανία.

Πάντως τόσο το καθεστώς της Κοινότητας των Άνδων όσο και ο Νόμος της Κόστα Ρίκα επιδιώκουν να καταστήσουν συμβατή την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που πηγάζουν από τη CBD και του γενικότερου συστήματος των IPRs. Παράλληλα και τα δύο νομικά καθεστάτα αναγνωρίζουν την άυλη συνιστώσα των βιολογικών πόρων, περιλαμβανομένων των γενετικών, που την ορίζουν ως τις σχετικές με αυτούς τους πόρους γνώσεις, καινοτομία και πρακτικές των ιθαγενών και τοπικών πληθυσμών, ανάγοντας όλα αυτά σε έννομα αγαθά είτε είναι κατοχυρωμένα είτε όχι από τη νομοθεσία της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Πάντως, και στους δύο μηχανισμούς ABS, η κυριαρχία των πόρων ανήκει στο κράτος, γεγονός που σημαίνει ότι για να αποκτήσουν κυριαρχικά δικαιώματα στους πόρους που από χρόνια διαχειρίζονται, οι αυτόχθονες πληθυσμοί και οι τοπικές κοινότητες, θα πρέπει να έχει προηγηθεί αναγνώριση αυτών των δικαιωμάτων από την κρατική εξουσία. Το γεγονός αυτό αποτελεί εγγενή αδυναμία και των δύο νομικών συστημάτων, διότι καθιερώνοντας το μονοπώλιο του κράτους στην

κυριότητα των γενετικών πόρων, περιορίζεται η ευχέρεια του ελέγχου των ιθαγενών και τοπικών κοινοτήτων στους πόρους των φυσικών τους εστιών, τους οποίους διατηρούν συνεισφέροντας μέγιστα στην επισιτιστική επάρκεια και στην πρώτη ύλη της βιοτεχνολογίας.

6.4. Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο για τη διαχείριση των γενετικών πόρων και ειδικότερα υπό τη θέσπιση του νόμου 3937 της 29/31.3.2011 για την βιοποικιλότητα.

Η Ελλάδα έχει θεσπίσει νομικό πλαίσιο που διέπει τη διαχείριση των φυτογενετικών πόρων το οποίο είναι το εξής²²⁰:

- Ο Ν. 2204/94 (ΦΕΚ 59/Α'/15-4-1994) ο οποίος επικυρώνει τη Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα του 1992.
- Ο Ν. 3165/2003 (ΦΕΚ 177/Α'/2-7-2003) ο οποίος επικυρώνει τη Διεθνή Συνθήκη του FAO για τους Φυτογενετικούς πόρους για τη Διατροφή και τη Γεωργία, η οποία υπογράφηκε από τα συμβαλλόμενα μέλη το 2001.
- Το Π.Δ 80/90 (ΦΕΚ 40/Α'/22-3-1990) περί «Προστασίας του φυτικού γενετικού υλικού της χώρας» το οποίο εκδόθηκε με σκοπό την «προστασία και διατήρηση του εγχώριου αβελτίωτου γενετικού υλικού των καλλιεργούμενων φυτικών ειδών και των προγονικών ή συγγενών τους ειδών» και με οποίο θεσπίζεται το Εθνικό Σύστημα Φυτικών Γενετικών Πόρων.
- Η υπ' αριθ. 135644/6-7-2005 ΚΥΑ περί «προστασία των ντόπιων ποικιλιών από τη γενετική διάβρωση».
- Το Π.Δ. 915/8-8-1981 με το οποίο ιδρύθηκε η Ελληνική Τράπεζα Γενετικού Υλικού (Τ.Γ.Υ.) ως Τμήμα του Κέντρου Γεωργικής Έρευνας Βορείου Ελλάδος (Κ.Γ.Ε.Β.Ε.).

Η Ελληνική Τράπεζα Γενετικού Υλικού ιδρύθηκε σε συνεργασία με τον FAO, ο οποίος χρηματοδότησε τον εξοπλισμό της και στοχεύει²²¹ στην προστασία των

²²⁰ Διαθέσιμο στο <http://www.minagric.gr/greek/data/Guide-Questionn_Apodek-Ekthesi-FAO_final.pdf>.

²²¹ ΣΑΜΑΡΑΣ, ΣΤΕΛΙΟΣ - ΜΑΤΘΑΙΟΥ, ΑΝΤΩΝΗΣ, «Ελληνική Τράπεζα Γενετικού Υλικού», Κέντρο Γεωργικής Έρευνας Βορείου Ελλάδας, ΕΘΙΑΓΕ (1994), 24-25. Διαθέσιμο στο:

φυτογενετικών πόρων από τη «διαφαινόμενη επικίνδυνη γενετική διάβρωση».²²² Επίσης, στις 31.3.2011 τέθηκε σε ισχύ στην ελληνική επικράτεια ο υπ' αριθ.3937 νόμος για τη «Διατήρηση της Βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις».²²³ Στο Ε' κεφάλαιο του νόμου που φέρει τον τίτλο «Επιστημονική έρευνα, κοινωνική ενημέρωση και συμμετοχή», στο άρθρο 17 που τιτλοφορείται με την ονομασία «Επιστημονική έρευνα» στην παράγραφο 2 αναφέρεται ότι: «Η έρευνα για την κατάσταση και τη χρήση των συστατικών της βιοποικιλότητας, στα οποία συμπεριλαμβάνονται και οι γενετικοί πόροι, αδειοδοτείται, ελέγχεται και ενθαρρύνεται από το κράτος.»

Στην παράγραφο 3 ως βασικά εργαλεία της διαχείρισης της βιοποικιλότητας αναφέρονται: α) Η εθνική στρατηγική για τη βιοποικιλότητα, στην οποία συμπεριλαμβάνεται και αναλυτικό σχέδιο δράσης που επικαιροποιείται ανά πενταετία, β) η Εθνική απογραφή βιοποικιλότητας ανά δεκαετία, γ) Σχέδια επιστημονικής παρακολούθησης σημαντικών οικοτόπων και ειδών με δεκαετή ορίζοντα, δ) Κόκκινοι κατάλογοι των απειλούμενων ειδών πανίδας και χλωρίδας ή άλλων ομάδων οργανισμών και τακτική επικαιροποίηση αυτών, ανά πενταετία, σύμφωνα με τα κριτήρια της Διεθνούς Ένωσης για τη Διατήρηση της Φύσης (IUCN).

Επίσης στο άρθρο 11 του ίδιου νόμου που φέρει τον τίτλο «Προστασία της ενδημικής βιοποικιλότητας» στην παράγραφο 2 στο 2^ο εδάφιο, αναφέρεται ότι «Ως συμπληρωματική δράση της επιτόπιας (in situ) διατήρησης, επιδιώκεται επιπρόσθετα η εκτός τόπου (ex situ) διατήρηση των σημαντικών ειδών χλωρίδας, πανίδας και άλλων ομάδων οργανισμών σε βοτανικούς κήπους ή / και τράπεζες γενετικού υλικού.

<<http://www.nagref.gr/journals/ethg/images/23/ethg23p24-26.pdf>>.

²²²Βλ. υποσημείωση 221.

²²³ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ (2011). *Νόμος υπ' αριθ.3937/31.3.2011. Διατήρηση της Βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις*, τεύχος πρώτο, αρ. φύλλου 60, Αθήνα, 28 Μαρτίου 2011, ΦΕΚ.. Διαθέσιμο στο: <<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=0fZuYtoeIE%3D&tabid=502&language=el-GR>>.

Επιπλέον, η αιτιολογική έκθεση²²⁴ που συνοδεύει το άρθρο 17 του νόμου για τη Βιοποικιλότητα, αναφέρει ότι «Η επιστημονική έρευνα είναι απαραίτητο εργαλείο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Το παρόν επιδιώκει όχι μόνο την προώθηση της έρευνας αλλά και την αποτελεσματική της διάδοση με σκοπό να αποτελεί οδηγό για τα μέτρα θεσμικής προστασίας και διατήρησης της βιοποικιλότητας της Ελλάδας. (...) Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής επιφορτίζεται με την ευθύνη απογραφής της βιοποικιλότητας και συγκέντρωσης της πληροφορίας σε βάσεις δεδομένων, οι οποίες θα είναι ελεύθερα προσβάσιμες από τους πολίτες».

Επίσης, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου 3937/31.3.2011 η Ευρωπαϊκή Ένωση το 2001 είχε θέσει ως στόχο την ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας ως το 2010, γεγονός που δεν επιτεύχθηκε. Η Ε.Ε. στοχεύει να επαναπροσδιορίσει την πολιτική της για το περιβάλλον με πρωτοβουλίες, όπως η Χάρτα των Συρακουσών και να αναστείλει την απώλεια της βιοποικιλότητας, σύμφωνα πάλι με την αιτιολογική έκθεση του ίδιου νόμου. Για το λόγο αυτό, το νέο αυτό νομοθέτημα, που έρχεται να τροποποιήσει και να συμπληρώσει το νόμο 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος, φιλοδοξεί να ενισχύσει τόσο τη θεσμική προστασία της βιοποικιλότητας όσο και τη βιώσιμη διαχείρισή της.

Η ορθή διαχείριση της βιοποικιλότητας διαδραματίζει καίριο ρόλο στην εσωτερική ανάπτυξη, αν αναλογιστεί κανείς την σπουδαιότητα της πρωτογενούς παραγωγής, που τροφοδοτείται από την βιοποικιλότητα. Από τη στιγμή που η γεωργική παραγωγή αυτονομήθηκε από την τοπική κοινωνία και ακολούθησε ένα βιομηχανοποιημένο μοντέλο μαζικών αποδόσεων ή αντικαταστάθηκε από τον τριτογενή τομέα (υπηρεσίες), η ελληνική βιοποικιλότητα παρουσίασε την αντίστοιχη διάβρωση. Λόγου χάρι,²²⁵ στην ελληνική επικράτεια καλλιεργούνταν πριν από τον Β' παγκόσμιο πόλεμο 200 ποικιλίες σιταριού, ενώ στις μέρες μας μόνο 2. Η περιθωριοποίηση μεγάλου μέρους του αγροτικού πληθυσμού με την επακόλουθη αστυφιλία και η αποψίλωση των οικοτόπων λόγω αλλαγής χρήσης γης, οδήγησε τις τοπικές κοινωνίες να μεταλλαχθούν από το μοντέλο του παραγωγού διατροφής σε

²²⁴ΚΩΔΙΚΑΣ ΝΟΜΙΚΟΥ ΒΗΜΑΤΟΣ (2011). *Αιτιολογική έκθεση νόμου 3937/31.3.2011*, Τόμος 59, τεύχος 2, Αθήνα, Μάρτιος 2011, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών.

²²⁵ΜΟΔΙΝΟΣ, ΜΙΧΑΛΗΣ, «Βαντάνα Σίβα: Η σκακιέρα της παγκόσμιας γεωργίας. Το βαμβάκι δεν τρώγεται ας μην το ξεχνάμε!», εφημ. *ΤΑ ΝΕΑ* (Αθήνα), 9 -7- 2011, Ν συν ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, σελ. 12.

καταναλωτές των προϊόντων υπεραγορών (σούπερ μάρκετ), που είναι κατά βάση επεξεργασμένα τρόφιμα με ακριβότερη τιμή και με χαμηλότερη διατροφική αξία.

Άρα, η βιώσιμη διαχείριση της βιοποικιλότητας φαίνεται να είναι συνυφασμένη με ένα μοντέλο αποκεντρωμένης²²⁶ γεωργικής παραγωγής, που θα συμβάλλει τα μέγιστα στην βελτίωση της κοινωνικόοικονομικής ανάπτυξης της χώρας.

²²⁶Βλ. υποσημείωση 225.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ: “Access and Benefit-sharing” του Πρωτοκόλλου της Ναγκόγια-Ένας μηχανισμός εν δυνάμει εφαρμογής.

Η διαχείριση των γενετικών πόρων είναι συνυφασμένη με μια πληθώρα καίριων ζητημάτων για την ανάπτυξη των κρατών και την επιβίωση των πληθυσμών τους. Τέτοια ζητήματα είναι ο παγκόσμιος επισιτισμός, η διατροφική ασφάλεια, η καταπολέμηση των μονοπωλίων στη διακίνηση πατενταρισμένων αγαθών ζωτικής σημασίας για την επιβίωση, η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και η κατοχύρωση της παραδοσιακής γνώσης ως συλλογικού αγαθού που σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους και των δικαιωμάτων των φορέων της (αυτοχθόνων και τοπικών πληθυσμών). Παρόμοιας σπουδαιότητας ζητήματα που σχετίζονται με τους γενετικούς πόρους είναι και το αναπτυξιακό χάσμα των χωρών Βορά-Νότου που δημιουργεί άνισους όρους στην εκμετάλλευση των γενετικών πόρων από τις αντίστοιχες χώρες, η περιβαλλοντική υποβάθμιση που φθίνει την βιολογική ποικιλομορφία των γενετικών πόρων, η ακόλουθη επιτακτική ανάγκη για βιώσιμη χρήση τους, ώστε να περιοριστεί η απώλεια τους και τέλος, η επιδίωξη συμβατότητας με καθεστώτα διαφορετικών στόχων, όπως λόγου χάρη, η CBD και η TRIPs με σκοπό οι στόχοι της διαχείρισης των βιολογικών πόρων να μην αποβαίνουν ανεφάρμοστοι.

Ειδικότερα, οι φυτικοί γενετικοί πόροι είναι η πρώτη ύλη για την επάρκεια της αγροτικής παραγωγής και η βιώσιμη διαχείριση τους είναι αυτή που διασφαλίζει τη συνέχεια της αγροτικής καλλιέργειας, η οποία είναι η βασική δραστηριότητα που δύναται να προσδώσει διατροφική αυτονομία σε τοπικούς πληθυσμούς και κοινότητες που μαστιίζονται από το πρόβλημα της πείνας. Για τις αναπτυσσόμενες χώρες που φιλοξενούν την πλειοψηφία των γενετικών πόρων, η βιώσιμη χρήση τους μέσω ενός μοντέλου γεωργικής παραγωγής που δεν επικεντρώνεται μόνο στην επίτευξη του συγκριτικού πλεονεκτήματος, δηλαδή στην παραγωγή των πιο προσοδοφόρων προϊόντων για τη μεγέθυνση της οικονομίας, αλλά στοχεύει και στην κάλυψη των διατροφικών αναγκών του πληθυσμού, θα αποτελέσει λύδια λίθο στο πρόβλημα του επισιτισμού.

Το πολλαπλό σύστημα διακυβέρνησης της διαχείρισης των γενετικών πόρων αντικατροπτίζεται, επίσης, σε διαφορετικά καθεστώτα μεταξύ άλλων και σε αυτά της κατοχύρωσης πνευματικών δικαιωμάτων, στα πλαίσια του Παγκόσμιου Οργανισμού

Πνευματικής Ιδιοκτησίας (WIPO), του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (WTO και ειδικότερα η συμφωνία TRIPs) και της Διεθνούς Ένωσης για την Προστασία των Νέων Φυτικών Ποικιλιών (UPOV). Συγκεκριμένα, στα πλαίσια του WIPO και στα πλαίσια του WTO, οι γενετικοί πόροι στη φυσική τους μορφή δεν πληρούν τα κριτήρια (καινοτομία, τεχνολογικό προβάδισμα, βιομηχανική εφαρμογή) για να αποτελέσουν αντικείμενο πνευματικού δικαιώματος. Παρόλα αυτά, πολλές ευρεσιτεχνίες βασίζονται άμεσα στους γενετικούς πόρους και στη σχετική με αυτούς παραδοσιακή γνώση των αυτοχθόνων και τοπικών κοινοτήτων, η οποία επίσης δεν προστατεύεται λόγω του ό,τι αποτελεί συλλογικό και όχι ατομικό κεκτημένο. Παρόλα αυτά, η Συμφωνία της TRIPs επιτρέπει τη δημιουργία στα μέλη της ενός ιδιώνυμου καθεστώτος προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας που θα πληρεί όμως τα ελάχιστα όρια που ορίζει αυτή η Συμφωνία.

Για τον μετριασμό αυτής της διαφοροποίησης των καθεστώτων η UPOV, που υπήρξε παλαιότερο καθεστώς των δύο προαναφερόμενων, επέτρεψε την κατοχύρωση πνευματικών δικαιωμάτων για τις νέες φυτικές ποικιλίες με κριτήρια (νεωτερικότητα ακόμα και εθνική, διαφοροποίηση, ομοιογένεια και σταθερότητα γνωρισμάτων της νέας ποικιλίας) διαφορετικά από την TRIPs και το καθεστώς του WIPO. Εντούτοις, το καθεστώς αυτό έτεινε να διευρύνει το χάσμα μεταξύ Βορά-Νότου, αφού νέες ποικιλίες μπορούσαν πολύ πιο εύκολα να δημιουργηθούν από αναπτυγμένες χώρες, οι οποίες αποκλείουν, μέσω των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας όσα κράτη ή πληθυσμούς δεν δύνανται να αντεπεξέλθουν στις οικονομικές απαιτήσεις της παραχώρησης χρήσης των ωφελειών των φυτογενετικών πόρων.

Αντίθετα, ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας (ILO) επέδειξε προοδευτικό πνεύμα με τη Συνθήκη 169, αφού, όχι μόνο αναγνώρισε την κυριαρχία των ιθαγενών και τοπικών κοινοτήτων πάνω στους φυσικούς πόρους που εντοπίζονται στις εστίες τους, αλλά και το δικαίωμα ιδιοκτησίας στην πατρογονική τους γη. Η ριζοσπαστικότητα όμως αυτής της Συνθήκης σε σχέση με άλλα καθεστώτα αποτέλεσε και την αδυναμία της, αφού απέτρεψε τα περισσότερα κράτη από το να την υπογράψουν.

Όσον αφορά τη CBD που τυγχάνει ευρείας αποδοχής, η τελευταία αναγνωρίζει κατ' αρχήν την εθνική κυριαρχία των κρατών στους φυσικούς τους πόρους και σχετικά με τους αυτόχθονες και τις τοπικές κοινότητες δεν αντιστρατεύεται την αναγνώριση των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων τους με την

προϋπόθεση όμως η κρατική κυριαρχία υπό την επικράτεια της οποίας διαβιούν αυτοί οι πληθυσμοί να έχει ήδη παραχωρήσει αυτά τα δικαιώματα.

Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια ως εκτελεστικό πρωτόκολλο της CBD που καταγράφει λεπτομερώς τον μηχανισμό για την πρόσβαση στους γενετικούς πόρους και τη δίκαιη και ορθόνομη²²⁷ διανομή του οφέλους από τη χρήση τους, φέρει την ίδια με τη CBD αντίληψη όσον αφορά την αναγνώριση του κρατικού μονοπωλίου στην κυριότητα των γενετικών πόρων. Παρόλα αυτά, με λεπτομερείς διατάξεις που αφορούν την προηγούμενη ύστερα από διαφώτιση συναίνεση του παραγωγού των γενετικών πόρων και του φορέα της παραδοσιακής γνώσης που σχετίζεται με αυτούς, επιδιώκει να διασφαλίσει κάποιας μορφής συμμετοχικότητα των τοπικών πληθυσμών στη διαχείριση των γενετικών πόρων, συμβάλλοντας έτσι στην αυτοδιαχείριση των καρπών της τοπικής βιοποικιλότητας.

Παράλληλα, το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια επιδιώκει να οικοδομήσει ένα πλαίσιο διαχείρισης των βιολογικών πόρων που θα αποδυναμώσει την ίδρυση μονοπωλίων στην εκμετάλλευση τους, περιλαμβανομένων και των γενετικών πόρων, επισημαίνοντας με τον τρόπο αυτό την ανισοκατανομή της μονομερούς απόλαυσης των αγαθών της βιοτεχνολογίας από τη Δύση. Συγκεκριμένα, υιοθετώντας τη μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας από τον αναπτυγμένο Βορά στις αναπτυσσόμενες χώρες, επιδιώκει να καταστήσει τις τελευταίες μετόχους στα πλεονεκτήματα που επιφυλάσσει η σύγχρονη επιστήμη, η οποία επεξεργάζεται γενετικούς πόρους που εδράζονται κατά πλειοψηφία στον αναπτυσσόμενο Νότο.

Οι υφιστάμενες ρυθμίσεις της διαχείρισης των γενετικών πόρων δεν ευνόησαν τη βιώσιμη διαχείριση και τη δίκαιη και ορθόνομη²²⁸ διανομή των ωφελειών που πηγάζουν από τους πόρους αυτούς, διότι οι κανονιστικές διατάξεις που ισχύουν μέχρι τώρα είναι ετερογενείς, διάσπαρτες και έως ένα βαθμό αντιφατικές, αφού το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια δεν έχει ακόμα συμπληρώσει τις απαιτούμενες επικυρώσεις για να τεθεί σε ισχύ και η Συνθήκη για τη Βιοποικιλότητα είναι δεσμευτική από τη μια πλευρά, αλλά περιέχει γενικές ρυθμίσεις από την άλλη.

²²⁷ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ.29-30.

²²⁸Βλ. υποσημείωση 227.

Επίσης, η αντίληψη περί «κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας» όσον αφορά τους γενετικούς πόρους, οδήγησε στην αθρόα εκμετάλλευση τους από τις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες που είχαν τα μέσα να τους αξιοποιήσουν, χωρίς αντισταθμιστικό αντάλλαγμα για τους φορείς που τους συντηρούν. Επιπλέον, δεν είναι σπάνιο να συνάπτονται διμερείς συμφωνίες εκμετάλλευσης των γενετικών πόρων, με κριτήριο, όχι την ορθολογικότητα και βιωσιμότητα της χρήσης τους, αλλά με άνισους όρους που καθρεφτίζουν την οικονομικόκοινωνική ανισότητα μεταξύ αναπτυγμένου Βορά και αναπτυσσόμενου Νότου. Άρα, η υφιστάμενη πολυμέρεια ρυθμίσεων αποδεικνύεται ένα ακατάλληλο σύστημα διαχείρισης των γενετικών πόρων, αφού δεν συμβάλει στην καθολική ευημερία των πολλών, αλλά στην εύνοια των λίγων.

Μέχρι σήμερα το καθεστώς που φιλοδοξεί να υλοποιήσει το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια παραμένει ανενεργό, αφού δεν έχει λάβει τις 50 επικυρώσεις που απαιτούνται για τη θέση του σε εφαρμογή με αποτέλεσμα να μην μπορεί να διαφανεί, αν οι στόχοι του είναι συμβατοί με το αποτέλεσμα που επιδιώκει. Εντούτοις, το καθεστώς της Συνθήκης για τη Βιοποικιλότητα ενέπνευσε τη δημιουργία άλλων καθεστώτων διαχείρισης (Η Κοινότητα των Άνδεων το 1996 και ο Νόμος της Κόστα Ρίκα για τη Βιοποικιλότητα το 1998) των γενετικών πόρων που παρουσίασαν καινοτομίες, επιφέροντας έτσι ένα πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα όσον αφορά την επίδραση της CBD σε άλλες κανονιστικές ρυθμίσεις. Ειδικότερα, τα καθεστώτα αυτά αναγνώρισαν, όχι μόνο τους γενετικούς πόρους ως φορείς πρώτης ύλης της βιοτεχνολογίας, αλλά και την ύλη συνιστώσα ή συστατικό τους, που αναφέρεται στη λειτουργική αξία των γενετικών πόρων από την αξιοποίηση τους και αποσύνδεσαν από την έννοια του κοινόχρηστου αγαθού τη γνώση, την καινοτομία ή πρακτική τη σχετική με τους γενετικούς πόρους που μπορεί να μην προστατεύεται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Επίσης, αναγνωρίστηκαν (στο Νόμο της Κόστα Ρίκα για τη Βιοποικιλότητα) ως αγωγή τα λεγόμενα ιδιώνυμα κοινοτικά πνευματικά δικαιώματα ('sui generis community intellectual rights')²²⁹ για την προστασία της συλλογικής παραδοσιακής γνώση των αυτοχθόνων και τοπικών πληθυσμών, οι οποίοι αποτελούν φορείς της.

²²⁹Law N° 7788 - Biodiversity Law of Costa Rica, April 1998, Legislative Assembly of the Republic of Costa Rica (1998), Article 4 (Exclusions). Διαθέσιμο στο: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=208691.

Η διαπραγμάτευση για τη διαμόρφωση των πολλαπλών καθεστώτων διακυβέρνησης στο ζήτημα διαχείρισης των γενετικών πόρων έλαβε χώρα σε ένα πλαίσιο ζυμώσεων δύο πόλων με διαφορετικές ανάγκες και προτεραιότητες, οι οποίοι εκφράστηκαν σχηματικά με δύο συνασπισμούς, αυτόν του αναπτυγμένου Βορά και αυτόν του αναπτυσσόμενου Νότου. Σε κάθε ομάδα εκκολάφτηκαν και υποσύνολα με περισσότερο ή λιγότερο μετριοπαθείς απόψεις. Τα αναπτυγμένα κράτη προέβαλλαν την απαίτηση τους να διασφαλίσουν την όλο και ανερχόμενη πρόοδο της βιοτεχνολογίας μέσω της κατοχύρωσης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας για τα επιτεύγματα της, ενώ τα αναπτυσσόμενα κράτη εξέφρασαν την ανάγκη τους για κατάργηση των μονοπωλίων σε ζωτικής σημασίας βιοτεχνολογικά επιτεύγματα, που έχουν διαμορφωθεί από πολυεθνικές εταιρίες, όπως η Μονσάντο. Παράλληλα, απαίτησαν να συμμετάσχουν στα οφέλη που προέρχονται από την αξιοποίηση των γενετικών πόρων που συντηρούν.

Στη διαπραγματευτική αυτή διαδικασία προβλήθηκε ο καίριος ρόλος των ιθαγενών και τοπικών κοινοτήτων που συνέβαλλαν στη διατήρηση των βιολογικών πόρων των εστιών τους και στην αξιοποίηση τους μέσω της παραδοσιακής γνώσης, την οποία μετέφεραν διαγενεακώς μέσω της συλλογικής τους μνήμης. Οι πληθυσμοί αυτοί αποδείχτηκαν ιστορικά θεματοφύλακες της παραδοσιακής γνώσης που σχετίζεται με τους γενετικούς πόρους και ο ρόλος τους αποτέλεσε την παρακαταθήκη για τη βιώσιμη διαχείριση της βιοποικιλότητας. Για το λόγο αυτό, η CBD επεδίωξε να διασφαλίσει τη συμμετοχή των τοπικών πληθυσμών επιτάσσοντας την προηγούμενη ύστερα από διαφώτιση συναίνεση τους για τη χρήση των γενετικών πόρων. Πάντως η ανεπάρκεια των καθεστώτων διαχείρισης των γενετικών πόρων έγκειται στο ό,τι αυτά, (με εξαίρεση αυτό του ILO) δεν αναγνωρίζουν κυριαρχικά δικαιώματα στους αυτόχθονες πληθυσμούς, αλλά επαφίονται στην κρατική εξουσία να αναγνωρίσει ή όχι τέτοια ιδιοκτησιακά δικαιώματα. Αυτό αποτελεί συνάμα και εγγενή αδυναμία τους, διότι περιορίζει την τόσο ζωτική για τη διατήρηση των γενετικών πόρων αυτοδιαχείριση των τοπικών κοινοτήτων και αυτοχθόνων.

Ειδικότερα, η βιώσιμη διαχείριση των γενετικών πόρων αποτελεί καταλυτικό παράγοντα για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και η μέχρι τώρα διάσπαση του καθεστώτος διακυβέρνησης των γενετικών πόρων δεν ανέστειλε τη διάβρωση και απώλεια τους και συγκέντρωσε τα οφέλη της χρήσης τους στον αναπτυγμένο Βορά. Πάντως, η διαχείριση των γενετικών πόρων στους κόλπους της βιοτεχνολογίας δύναται να αποβεί εκτός από επικερδής για τους λίγους και κοινωνικώς ωφέλιμη για

τους πολλούς, όταν η αρχή της πρόληψης και η αρχή της προφύλαξης, που αποσκοπούν στην περιβαλλοντική προστασία και την προστασία της δημόσιας υγείας, λαμβάνονται υπόψη στην παραγωγή των νέων τροποποιημένων προϊόντων της επιστήμης.

Μέσα στο μωσαϊκό των ρυθμίσεων για τη διαχείριση των γενετικών πόρων, οι επιδιώξεις των αναπτυσσόμενων χωρών εν τέλει αποτυπώθηκαν έως ένα βαθμό στο πιο πρόσφατο κείμενο για τη διαχείριση των γενετικών πόρων το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια, αλλά και σε επιμέρους περιφερειακά καθεστώτα, όπως αυτά της Λατινικής Αμερικής, που συστηματικά υπέμεινε τον νεοαποικισμό στην εκμετάλλευση του φυσικού της πλούτου.

Το Πρωτόκολλο της Ναγκόγια αποτελεί έναν πολλά υποσχόμενο μηχανισμό διαχείρισης των γενετικών πόρων για τη δίκαιη και ορθόνομη²³⁰ διανομή των ωφελειών που πηγάζουν από τη χρήση τους που παραμένει όμως ανενεργός λόγω των λιγοστών επικυρώσεων του, συνεπώς δεν δύναται να διερευνηθεί ακόμα η αποτελεσματικότητά του. Και αν όμως τεθεί σε ισχύ και διευρυνθεί το φάσμα των συμμετεχόντων κρατών, οι ρυθμίσεις του θα χρειαστούν σταδιακή αναπροσαρμογή για να συγκεράσουν τις αντιτιθέμενες θέσεις των Μερών με διαφορετικό ρυθμό τεχνολογικής ανάπτυξης και για να αποτολμήσουν ένα πιο προοδευτικό βήμα στην κατοχύρωση της πραγματικής αυτοδιαχείρισης των αυτοχθόνων και τοπικών πληθυσμών, οι οποίοι αποτελούν τους καταλυτικούς παράγοντες στη διατήρηση των αγαθών της βιοποικιλότητας μέσα στα οποία συγκαταλέγονται και οι γενετικοί πόροι.

²³⁰ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε., Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, *supra* note 37, σελ.29-30.

Παράρτημα

NAGOYA PROTOCOL ON ACCESS TO GENETIC RESOURCES AND THE FAIR AND EQUITABLE SHARING OF BENEFITS ARISING FROM THEIR UTILIZATION TO THE CONVENTION ON BIOLOGICAL DIVERSITY

The Parties to this Protocol,

Being Parties to the Convention on Biological Diversity, hereinafter referred to as “the Convention”,

Recalling that the fair and equitable sharing of benefits arising from the utilization of genetic resources is one of three core objectives of the Convention, and recognizing that this Protocol pursues the implementation of this objective within the Convention,

Reaffirming the sovereign rights of States over their natural resources and according to the provisions of the Convention,

Recalling further Article 15 of the Convention,

Recognizing the important contribution to sustainable development made by technology transfer and cooperation to build research and innovation capacities for adding value to genetic resources in developing countries, in accordance with Articles 16 and 19 of the Convention,

Recognizing that public awareness of the economic value of ecosystems and biodiversity and the fair and equitable sharing of this economic value with the custodians of biodiversity are key incentives for the conservation of biological diversity and the sustainable use of its components,

Acknowledging the potential role of access and benefit-sharing to contribute to the conservation and sustainable use of biological diversity, poverty eradication and environmental sustainability and thereby contributing to achieving the Millennium Development Goals,

Acknowledging the linkage between access to genetic resources and the fair and equitable sharing of benefits arising from the utilization of such resources,

Recognizing the importance of providing legal certainty with respect to access to genetic resources and the fair and equitable sharing of benefits arising from their utilization,

Further recognizing the importance of promoting equity and fairness in negotiation of mutually agreed terms between providers and users of genetic resources,

Recognizing also the vital role that women play in access and benefit-sharing and affirming the need for the full participation of women at all levels of policy-making and implementation for biodiversity conservation,

Determined to further support the effective implementation of the access and benefit-sharing provisions of the Convention,

Recognizing that an innovative solution is required to address the fair and equitable sharing of benefits derived from the utilization of genetic resources and traditional knowledge associated with genetic resources that occur in transboundary situations or for which it is not possible to grant or obtain prior informed consent,

Recognizing the importance of genetic resources to food security, public health, biodiversity conservation, and the mitigation of and adaptation to climate change,

Recognizing the special nature of agricultural biodiversity, its distinctive features and problems needing distinctive solutions,

Recognizing the interdependence of all countries with regard to genetic resources for food and agriculture as well as their special nature and importance for achieving food security worldwide and for sustainable development of agriculture in the context of poverty alleviation and climate change and acknowledging the fundamental role of the International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture and the FAO Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture in this regard,

Mindful of the International Health Regulations (2005) of the World Health Organization and the importance of ensuring access to human pathogens for public health preparedness and response purposes,

Acknowledging ongoing work in other international forums relating to access and benefit-sharing,

Recalling the Multilateral System of Access and Benefit-sharing established under the International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture developed in harmony with the Convention,

Recognizing that international instruments related to access and benefit-sharing should be mutually supportive with a view to achieving the objectives of the Convention,

Recalling the relevance of Article 8(j) of the Convention as it relates to traditional knowledge associated with genetic resources and the fair and equitable sharing of benefits arising from the utilization of such knowledge,

Noting the interrelationship between genetic resources and traditional knowledge, their inseparable nature for indigenous and local communities, the importance of the traditional knowledge for the conservation of biological diversity and the sustainable use of its components, and for the sustainable livelihoods of these communities,

Recognizing the diversity of circumstances in which traditional knowledge associated with genetic resources is held or owned by indigenous and local communities,

Mindful that it is the right of indigenous and local communities to identify the rightful holders of their traditional knowledge associated with genetic resources, within their communities,

Further recognizing the unique circumstances where traditional knowledge associated with genetic resources is held in countries, which may be oral, documented or in other forms, reflecting a rich cultural heritage relevant for conservation and sustainable use of biological diversity,

Noting the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, and

Affirming that nothing in this Protocol shall be construed as diminishing or extinguishing the existing rights of indigenous and local communities,

Have agreed as follows:

Article 1

OBJECTIVE

The objective of this Protocol is the fair and equitable sharing of the benefits arising from the utilization of genetic resources, including by appropriate access to genetic resources and by appropriate transfer of relevant technologies, taking into account all rights over those resources and to technologies, and by appropriate funding, thereby contributing to the conservation of biological diversity and the sustainable use of its components.

Article 2

USE OF TERMS

The terms defined in Article 2 of the Convention shall apply to this Protocol. In addition, for the purposes of this Protocol:

- (a) “Conference of the Parties” means the Conference of the Parties to the Convention;
- (b) “Convention” means the Convention on Biological Diversity;

(c) “Utilization of genetic resources” means to conduct research and development on the genetic and/or biochemical composition of genetic resources, including through the application of biotechnology as defined in

Article 2 of the Convention;

(d) “Biotechnology” as defined in Article 2 of the Convention means any technological application that uses biological systems, living organisms, or derivatives thereof, to make or modify products or processes for specific use;

(e) “Derivative” means a naturally occurring biochemical compound resulting from the genetic expression or metabolism of biological or genetic resources, even if it does not contain functional units of heredity.

Article 3

SCOPE

This Protocol shall apply to genetic resources within the scope of Article 15 of the Convention and to the benefits arising from the utilization of such resources. This Protocol shall also apply to traditional knowledge associated with genetic resources within the scope of the Convention and to the benefits arising from the utilization of such knowledge.

Article 4

RELATIONSHIP WITH INTERNATIONAL AGREEMENTS AND INSTRUMENTS

1. The provisions of this Protocol shall not affect the rights and obligations of any Party deriving from any existing international agreement, except where the exercise of those rights and obligations would cause a serious damage or threat to biological diversity. This paragraph is not intended to create a hierarchy between this Protocol and other international instruments.

2. Nothing in this Protocol shall prevent the Parties from developing and implementing other relevant international agreements, including other specialized access and benefit-sharing agreements, provided that they are supportive of and do not run counter to the objectives of the Convention and this Protocol.

3. This Protocol shall be implemented in a mutually supportive manner with other international instruments relevant to this Protocol. Due regard should be paid to useful and relevant ongoing work or practices under such international instruments and relevant international organizations, provided that they are supportive of and do not run counter to the objectives of the Convention and this Protocol.

4. This Protocol is the instrument for the implementation of the access and benefit-sharing provisions of the Convention. Where a specialized international access and benefit-sharing instrument applies that is consistent with, and does not run counter to the objectives of the Convention and this Protocol, this Protocol does not apply for the Party or Parties to the specialized instrument in respect of the specific genetic resource covered by and for the purpose of the specialized instrument.

Article 5

FAIR AND EQUITABLE BENEFIT-SHARING

1. In accordance with Article 15, paragraphs 3 and 7 of the Convention, benefits arising from the utilization of genetic resources as well as subsequent applications and commercialization shall be shared in a fair and equitable way with the Party providing such resources that is the country of origin of such resources or a Party that has acquired the genetic resources in accordance with the Convention. Such sharing shall be upon mutually agreed terms.

2. Each Party shall take legislative, administrative or policy measures, as appropriate, with the aim of ensuring that benefits arising from the utilization of genetic resources that are held by indigenous and local communities, in accordance with domestic legislation regarding the established rights of these indigenous and local communities over these genetic resources, are shared in a fair and equitable way with the communities concerned, based on mutually agreed terms.

3. To implement paragraph 1 above, each Party shall take legislative, administrative or policy measures, as appropriate.

4. Benefits may include monetary and non-monetary benefits, including but not limited to those listed in the Annex.

5. Each Party shall take legislative, administrative or policy measures, as appropriate, in order that the benefits arising from the utilization of traditional knowledge associated with genetic resources are shared in a fair and equitable way with indigenous and local communities holding such knowledge. Such sharing shall be upon mutually agreed terms.

Article 6

ACCESS TO GENETIC RESOURCES

1. In the exercise of sovereign rights over natural resources, and subject to domestic access and benefit-sharing legislation or regulatory requirements, access to genetic resources for their utilization shall be subject to the prior informed consent of the

Party providing such resources that is the country of origin of such resources or a Party that has acquired the genetic resources in accordance with the Convention, unless otherwise determined by that Party.

2. In accordance with domestic law, each Party shall take measures, as appropriate, with the aim of ensuring that the prior informed consent or approval and involvement of indigenous and local communities is obtained for access to genetic resources where they have the established right to grant access to such resources.

3. Pursuant to paragraph 1 above, each Party requiring prior informed consent shall take the necessary legislative, administrative or policy measures, as appropriate, to:

- (a) Provide for legal certainty, clarity and transparency of their domestic access and benefit-sharing legislation or regulatory requirements;
- (b) Provide for fair and non-arbitrary rules and procedures on accessing genetic resources;
- (c) Provide information on how to apply for prior informed consent;
- (d) Provide for a clear and transparent written decision by a competent national authority, in a cost-effective manner and within a reasonable period of time;
- (e) Provide for the issuance at the time of access of a permit or its equivalent as evidence of the decision to grant prior informed consent and of the establishment of mutually agreed terms, and notify the Access and Benefitsharing Clearing-House accordingly;
- (f) Where applicable, and subject to domestic legislation, set out criteria and/or processes for obtaining prior informed consent or approval and involvement of indigenous and local communities for access to genetic resources; and
- (g) Establish clear rules and procedures for requiring and establishing mutually agreed terms. Such terms shall be set out in writing and may include, inter alia:
 - (i) A dispute settlement clause;
 - (ii) Terms on benefit-sharing, including in relation to intellectual property rights;
 - (iii) Terms on subsequent third-party use, if any; and
 - (iv) Terms on changes of intent, where applicable.

Article 7

ACCESS TO TRADITIONAL KNOWLEDGE ASSOCIATED
WITH GENETIC RESOURCES

In accordance with domestic law, each Party shall take measures, as appropriate, with the aim of ensuring that traditional knowledge associated with genetic resources that is held by indigenous and local communities is accessed with the prior and informed consent or approval and involvement of these indigenous and local communities, and that mutually agreed terms have been established.

Article 8

SPECIAL CONSIDERATIONS

In the development and implementation of its access and benefit-sharing legislation or regulatory requirements, each Party shall:

- (a) Create conditions to promote and encourage research which contributes to the conservation and sustainable use of biological diversity, particularly in developing countries, including through simplified measures on access for non-commercial research purposes, taking into account the need to address a change of intent for such research;
- (b) Pay due regard to cases of present or imminent emergencies that threaten or damage human, animal or plant health, as determined nationally or internationally. Parties may take into consideration the need for expeditious access to genetic resources and expeditious fair and equitable sharing of benefits arising out of the use of such genetic resources, including access to affordable treatments by those in need, especially in developing countries;
- (c) Consider the importance of genetic resources for food and agriculture and their special role for food security.

Article 9

CONTRIBUTION TO CONSERVATION AND SUSTAINABLE USE

The Parties shall encourage users and providers to direct benefits arising from the utilization of genetic resources towards the conservation of biological diversity and the sustainable use of its components.

Article 10

GLOBAL MULTILATERAL BENEFIT-SHARING MECHANISM

Parties shall consider the need for and modalities of a global multilateral benefit-sharing mechanism to address the fair and equitable sharing of benefits derived from

the utilization of genetic resources and traditional knowledge associated with genetic resources that occur in transboundary situations or for which it is not possible to grant or obtain prior informed consent. The benefits shared by users of genetic resources and traditional knowledge associated with genetic resources through this mechanism shall be used to support the conservation of biological diversity and the sustainable use of its components globally.

Article 11

TRANSBOUNDARY COOPERATION

1. In instances where the same genetic resources are found in situ within the territory of more than one Party, those Parties shall endeavour to cooperate, as appropriate, with the involvement of indigenous and local communities concerned, where applicable, with a view to implementing this Protocol.
2. Where the same traditional knowledge associated with genetic resources is shared by one or more indigenous and local communities in several Parties, those Parties shall endeavour to cooperate, as appropriate, with the involvement of the indigenous and local communities concerned, with a view to implementing the objective of this Protocol.

Article 12

TRADITIONAL KNOWLEDGE ASSOCIATED WITH GENETIC RESOURCES

1. In implementing their obligations under this Protocol, Parties shall in accordance with domestic law take into consideration indigenous and local communities' customary laws, community protocols and procedures, as applicable, with respect to traditional knowledge associated with genetic resources.
2. Parties, with the effective participation of the indigenous and local communities concerned, shall establish mechanisms to inform potential users of traditional knowledge associated with genetic resources about their obligations, including measures as made available through the Access and Benefit-sharing Clearing-House for access to and fair and equitable sharing of benefits arising from the utilization of such knowledge.
3. Parties shall endeavour to support, as appropriate, the development by indigenous and local communities, including women within these communities, of:
 - (a) Community protocols in relation to access to traditional knowledge associated with genetic resources and the fair and equitable sharing of benefits arising out of the utilization of such knowledge;

(b) Minimum requirements for mutually agreed terms to secure the fair and equitable sharing of benefits arising from the utilization of traditional knowledge associated with genetic resources; and

(c) Model contractual clauses for benefit-sharing arising from the utilization of traditional knowledge associated with genetic resources. 4. Parties, in their implementation of this Protocol, shall, as far as possible, not restrict the customary use and exchange of genetic resources and associated traditional knowledge within and amongst indigenous and local communities in accordance with the objectives of the Convention.

Article 13

NATIONAL FOCAL POINTS AND COMPETENT NATIONAL AUTHORITIES

1. Each Party shall designate a national focal point on access and benefit-sharing. The national focal point shall make information available as follows:

(a) For applicants seeking access to genetic resources, information on procedures for obtaining prior informed consent and establishing mutually agreed terms, including benefit-sharing;

(b) For applicants seeking access to traditional knowledge associated with genetic resources, where possible, information on procedures for obtaining prior informed consent or approval and involvement, as appropriate, of indigenous and local communities and establishing mutually agreed terms including benefit-sharing; and

(c) Information on competent national authorities, relevant indigenous and local communities and relevant stakeholders.

The national focal point shall be responsible for liaison with the Secretariat.

2. Each Party shall designate one or more competent national authorities on access and benefit-sharing. Competent national authorities shall, in accordance with applicable national legislative, administrative or policy measures, be responsible for granting access or, as applicable, issuing written evidence that access requirements have been met and be responsible for advising on applicable procedures and requirements for obtaining prior informed consent and entering into mutually agreed terms.

3. A Party may designate a single entity to fulfil the functions of both focal point and competent national authority.

4. Each Party shall, no later than the date of entry into force of this Protocol for it, notify the Secretariat of the contact information of its national focal point and its

competent national authority or authorities. Where a Party designates more than one competent national authority, it shall convey to the Secretariat, with its notification thereof, relevant information on the respective responsibilities of those authorities. Where applicable, such information shall, at a minimum, specify which competent authority is responsible for the genetic resources sought. Each Party shall forthwith notify the Secretariat of any changes in the designation of its national focal point or in the contact information or responsibilities of its competent national authority or authorities.

5. The Secretariat shall make information received pursuant to paragraph 4 above available through the Access and Benefit-sharing Clearing-House.

Article 14

THE ACCESS AND BENEFIT-SHARING CLEARING-HOUSE AND INFORMATION-SHARING

1. An Access and Benefit-sharing Clearing-House is hereby established as part of the clearing-house mechanism under Article 18, paragraph 3, of the Convention. It shall serve as a means for sharing of information related to access and benefitsharing. In particular, it shall provide access to information made available by each Party relevant to the implementation of this Protocol.

2. Without prejudice to the protection of confidential information, each Party shall make available to the Access and Benefit-sharing Clearing-House any information required by this Protocol, as well as information required pursuant to the decisions taken by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol. The information shall include:

- (a) Legislative, administrative and policy measures on access and benefit-sharing;
- (b) Information on the national focal point and competent national authority or authorities; and
- (c) Permits or their equivalent issued at the time of access as evidence of the decision to grant prior informed consent and of the establishment of mutually agreed terms.

3. Additional information, if available and as appropriate, may include:

- (a) Relevant competent authorities of indigenous and local communities, and information as so decided;
- (b) Model contractual clauses;
- (c) Methods and tools developed to monitor genetic resources; and
- (d) Codes of conduct and best practices.

4. The modalities of the operation of the Access and Benefit-sharing Clearing- House, including reports on its activities, shall be considered and decided upon by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol at its first meeting, and kept under review thereafter.

Article 15

COMPLIANCE WITH DOMESTIC LEGISLATION OR REGULATORY REQUIREMENTS ON ACCESS AND BENEFIT-SHARING

1. Each Party shall take appropriate, effective and proportionate legislative, administrative or policy measures to provide that genetic resources utilized within its jurisdiction have been accessed in accordance with prior informed consent and that mutually agreed terms have been established, as required by the domestic access and benefit-sharing legislation or regulatory requirements of the other Party.
2. Parties shall take appropriate, effective and proportionate measures to address situations of non-compliance with measures adopted in accordance with paragraph 1 above.
3. Parties shall, as far as possible and as appropriate, cooperate in cases of alleged violation of domestic access and benefit-sharing legislation or regulatory requirements referred to in paragraph 1 above.

Article 16

COMPLIANCE WITH DOMESTIC LEGISLATION OR REGULATORY REQUIREMENTS ON ACCESS AND BENEFIT-SHARING FOR TRADITIONAL KNOWLEDGE ASSOCIATED WITH GENETIC RESOURCES

1. Each Party shall take appropriate, effective and proportionate legislative, administrative or policy measures, as appropriate, to provide that traditional knowledge associated with genetic resources utilized within their jurisdiction has been accessed in accordance with prior informed consent or approval and involvement of indigenous and local communities and that mutually agreed terms have been established, as required by domestic access and benefit-sharing legislation or regulatory requirements of the other Party where such indigenous and local communities are located.
2. Each Party shall take appropriate, effective and proportionate measures to address situations of non-compliance with measures adopted in accordance with paragraph 1 above.

3. Parties shall, as far as possible and as appropriate, cooperate in cases of alleged violation of domestic access and benefit-sharing legislation or regulatory requirements referred to in paragraph 1 above.

Article 17

MONITORING THE UTILIZATION OF GENETIC RESOURCES

1. To support compliance, each Party shall take measures, as appropriate, to monitor and to enhance transparency about the utilization of genetic resources. Such measures shall include:

(a) The designation of one or more checkpoints, as follows:

(i) Designated checkpoints would collect or receive, as appropriate, relevant information related to prior informed consent, to the source of the genetic resource, to the establishment of mutually agreed terms, and/or to the utilization of genetic resources, as appropriate;

(ii) Each Party shall, as appropriate and depending on the particular characteristics of a designated checkpoint, require users of genetic resources to provide the information specified in the above paragraph at a designated checkpoint. Each Party shall take appropriate, effective and proportionate measures to address situations of non-compliance;

(iii) Such information, including from internationally recognized certificates of compliance where they are available, will, without prejudice to the protection of confidential information, be provided to relevant national authorities, to the Party providing prior informed consent and to the Access and Benefit-sharing Clearing-House, as appropriate;

(iv) Checkpoints must be effective and should have functions relevant to implementation of this subparagraph (a). They should be relevant to the utilization of genetic resources, or to the collection of relevant information at, inter alia, any stage of research, development, innovation, pre-commercialization or commercialization.

(b) Encouraging users and providers of genetic resources to include provisions in mutually agreed terms to share information on the implementation of such terms, including through reporting requirements; and (c) Encouraging the use of cost-effective communication tools and systems.

2. A permit or its equivalent issued in accordance with Article 6, paragraph 3 (e) and made available to the Access and Benefit-sharing Clearing-House, shall constitute an internationally recognized certificate of compliance.

3. An internationally recognized certificate of compliance shall serve as evidence that the genetic resource which it covers has been accessed in accordance with prior informed consent and that mutually agreed terms have been established, as required by the domestic access and benefit-sharing legislation or regulatory requirements of the Party providing prior informed consent.

4. The internationally recognized certificate of compliance shall contain the following minimum information when it is not confidential:

- (a) Issuing authority;
- (b) Date of issuance;
- (c) The provider;
- (d) Unique identifier of the certificate;
- (e) The person or entity to whom prior informed consent was granted;
- (f) Subject-matter or genetic resources covered by the certificate;
- (g) Confirmation that mutually agreed terms were established;
- (h) Confirmation that prior informed consent was obtained; and
- (i) Commercial and/or non-commercial use.

Article 18

COMPLIANCE WITH MUTUALLY AGREED TERMS

1. In the implementation of Article 6, paragraph 3 (g) (i) and Article 7, each Party shall encourage providers and users of genetic resources and/or traditional knowledge associated with genetic resources to include provisions in mutually agreed terms to cover, where appropriate, dispute resolution including:

- (a) The jurisdiction to which they will subject any dispute resolution processes;
- (b) The applicable law; and/or
- (c) Options for alternative dispute resolution, such as mediation or arbitration.

2. Each Party shall ensure that an opportunity to seek recourse is available under their legal systems, consistent with applicable jurisdictional requirements, in cases of disputes arising from mutually agreed terms.

3. Each Party shall take effective measures, as appropriate, regarding:

- (a) Access to justice; and
- (b) The utilization of mechanisms regarding mutual recognition and enforcement of foreign judgments and arbitral awards.

4. The effectiveness of this article shall be reviewed by the Conference of the Parties

serving as the meeting of the Parties to this Protocol in accordance with Article 31 of this Protocol.

Article 19

MODEL CONTRACTUAL CLAUSES

1. Each Party shall encourage, as appropriate, the development, update and use of sectoral and cross-sectoral model contractual clauses for mutually agreed terms.
2. The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall periodically take stock of the use of sectoral and cross-sectoral model contractual clauses.

Article 20

CODES OF CONDUCT, GUIDELINES AND BEST PRACTICES AND/OR STANDARDS

1. Each Party shall encourage, as appropriate, the development, update and use of voluntary codes of conduct, guidelines and best practices and/or standards in relation to access and benefit-sharing.
2. The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall periodically take stock of the use of voluntary codes of conduct, guidelines and best practices and/or standards and consider the adoption of specific codes of conduct, guidelines and best practices and/or standards.

Article 21

AWARENESS-RAISING

Each Party shall take measures to raise awareness of the importance of genetic resources and traditional knowledge associated with genetic resources, and related access and benefit-sharing issues. Such measures may include, inter alia:

- (a) Promotion of this Protocol, including its objective;
- (b) Organization of meetings of indigenous and local communities and relevant stakeholders;
- (c) Establishment and maintenance of a help desk for indigenous and local communities and relevant stakeholders;
- (d) Information dissemination through a national clearing-house;
- (e) Promotion of voluntary codes of conduct, guidelines and best practices and/or standards in consultation with indigenous and local communities and relevant stakeholders;

- (f) Promotion of, as appropriate, domestic, regional and international exchanges of experience;
- (g) Education and training of users and providers of genetic resources and traditional knowledge associated with genetic resources about their access and benefit-sharing obligations;
- (h) Involvement of indigenous and local communities and relevant stakeholders in the implementation of this Protocol; and
- (i) Awareness-raising of community protocols and procedures of indigenous and local communities.

Article 22

CAPACITY

1. The Parties shall cooperate in the capacity-building, capacity development and strengthening of human resources and institutional capacities to effectively implement this Protocol in developing country Parties, in particular the least developed countries and small island developing States among them, and Parties with economies in transition, including through existing global, regional, subregional and national institutions and organizations. In this context, Parties should facilitate the involvement of indigenous and local communities and relevant stakeholders, including non governmental organizations and the private sector.
2. The need of developing country Parties, in particular the least developed countries and small island developing States among them, and Parties with economies in transition for financial resources in accordance with the relevant provisions of the Convention shall be taken fully into account for capacity-building and development to implement this Protocol.
3. As a basis for appropriate measures in relation to the implementation of this Protocol, developing country Parties, in particular the least developed countries and small island developing States among them, and Parties with economies in transition should identify their national capacity needs and priorities through national capacity self-assessments. In doing so, such Parties should support the capacity needs and priorities of indigenous and local communities and relevant stakeholders, as identified by them, emphasizing the capacity needs and priorities of women.
4. In support of the implementation of this Protocol, capacity-building and development may address, inter alia, the following key areas:
 - (a) Capacity to implement, and to comply with the obligations of, this Protocol;

- (b) Capacity to negotiate mutually agreed terms;
- (c) Capacity to develop, implement and enforce domestic legislative, administrative or policy measures on access and benefit-sharing; and
- (d) Capacity of countries to develop their endogenous research capabilities to add value to their own genetic resources.

5. Measures in accordance with paragraphs 1 to 4 above may include, inter alia:

- (a) Legal and institutional development;
- (b) Promotion of equity and fairness in negotiations, such as training to negotiate mutually agreed terms;
- (c) The monitoring and enforcement of compliance;
- (d) Employment of best available communication tools and Internet-based systems for access and benefit-sharing activities;
- (e) Development and use of valuation methods;
- (f) Bioprospecting, associated research and taxonomic studies;
- (g) Technology transfer, and infrastructure and technical capacity to make such technology transfer sustainable;
- (h) Enhancement of the contribution of access and benefit-sharing activities to the conservation of biological diversity and the sustainable use of its components;
- (i) Special measures to increase the capacity of relevant stakeholders in relation to access and benefit-sharing; and
- (j) Special measures to increase the capacity of indigenous and local communities with emphasis on enhancing the capacity of women within those communities in relation to access to genetic resources and/or traditional knowledge associated with genetic resources.

6. Information on capacity-building and development initiatives at national, regional and international levels, undertaken in accordance with paragraphs 1 to 5 above, should be provided to the Access and Benefit-sharing Clearing-House with a view to promoting synergy and coordination on capacity-building and development for access and benefit-sharing.

Article 23

TECHNOLOGY TRANSFER, COLLABORATION AND COOPERATION

In accordance with Articles 15, 16, 18 and 19 of the Convention, the Parties shall collaborate and cooperate in technical and scientific research and development programmes, including biotechnological research activities, as a means to achieve the

objective of this Protocol. The Parties undertake to promote and encourage access to technology by, and transfer of technology to, developing country Parties, in particular the least developed countries and small island developing States among them, and Parties with economies in transition, in order to enable the development and strengthening of a sound and viable technological and scientific base for the attainment of the objectives of the Convention and this Protocol. Where possible and appropriate such collaborative activities shall take place in and with a Party or the Parties providing genetic resources that is the country or are the countries of origin of such resources or a Party or Parties that have acquired the genetic resources in accordance with the Convention.

Article 24

NON-PARTIES

The Parties shall encourage non-Parties to adhere to this Protocol and to contribute appropriate information to the Access and Benefit-sharing Clearing-House.

Article 25

FINANCIAL MECHANISM AND RESOURCES

1. In considering financial resources for the implementation of this Protocol, the Parties shall take into account the provisions of Article 20 of the Convention.
2. The financial mechanism of the Convention shall be the financial mechanism for this Protocol.
3. Regarding the capacity-building and development referred to in Article 22 of this Protocol, the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol, in providing guidance with respect to the financial mechanism referred to in paragraph 2 above, for consideration by the Conference of the Parties, shall take into account the need of developing country Parties, in particular the least developed countries and small island developing States among them, and of Parties with economies in transition, for financial resources, as well as the capacity needs and priorities of indigenous and local communities, including women within these communities.
4. In the context of paragraph 1 above, the Parties shall also take into account the needs of the developing country Parties, in particular the least developed countries and small island developing States among them, and of the Parties with economies in transition, in their efforts to identify and implement their capacity-building and development requirements for the purposes of the implementation of this Protocol.

5. The guidance to the financial mechanism of the Convention in relevant decisions of the Conference of the Parties, including those agreed before the adoption of this Protocol, shall apply, *mutatis mutandis*, to the provisions of this Article.

6. The developed country Parties may also provide, and the developing country Parties and the Parties with economies in transition avail themselves of, financial and other resources for the implementation of the provisions of this Protocol through bilateral, regional and multilateral channels.

Article 26

CONFERENCE OF THE PARTIES SERVING AS THE MEETING OF THE PARTIES TO THIS PROTOCOL

1. The Conference of the Parties shall serve as the meeting of the Parties to this Protocol.

2. Parties to the Convention that are not Parties to this Protocol may participate as observers in the proceedings of any meeting of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol. When the Conference of the Parties serves as the meeting of the Parties to this Protocol, decisions under this Protocol shall be taken only by those that are Parties to it.

3. When the Conference of the Parties serves as the meeting of the Parties to this Protocol, any member of the Bureau of the Conference of the Parties representing a Party to the Convention but, at that time, not a Party to this Protocol, shall be substituted by a member to be elected by and from among the Parties to this Protocol.

4. The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall keep under regular review the implementation of this Protocol and shall make, within its mandate, the decisions necessary to promote its effective implementation. It shall perform the functions assigned to it by this Protocol and shall:

(a) Make recommendations on any matters necessary for the implementation of this Protocol;

(b) Establish such subsidiary bodies as are deemed necessary for the implementation of this Protocol;

(c) Seek and utilize, where appropriate, the services and cooperation of, and information provided by, competent international organizations and intergovernmental and non-governmental bodies;

(d) Establish the form and the intervals for transmitting the information to be submitted in accordance with Article 29 of this Protocol and consider such information as well as reports submitted by any subsidiary body;

(e) Consider and adopt, as required, amendments to this Protocol and its Annex, as well as any additional annexes to this Protocol, that are deemed necessary for the implementation of this Protocol; and

(f) Exercise such other functions as may be required for the implementation of this Protocol.

5. The rules of procedure of the Conference of the Parties and financial rules of the Convention shall be applied, *mutatis mutandis*, under this Protocol, except as may be otherwise decided by consensus by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol. 6. The first meeting of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall be convened by the Secretariat and held concurrently

with the first meeting of the Conference of the Parties that is scheduled after the date of the entry into force of this Protocol. Subsequent ordinary meetings of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall be held concurrently with ordinary meetings of the Conference of the Parties, unless otherwise decided by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol.

7. Extraordinary meetings of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall be held at such other times as may be deemed necessary by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol, or at the written request of any Party, provided that, within six months of the request being communicated to the Parties by the Secretariat, it is supported by at least one third of the Parties.

8. The United Nations, its specialized agencies and the International Atomic Energy Agency, as well as any State member thereof or observers thereto not party to the Convention, may be represented as observers at meetings of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol. Any body or agency, whether national or international, governmental or non-governmental, that is qualified in matters covered by this Protocol and that has informed the Secretariat of its wish to be represented at a meeting of the Conference of the Parties serving as a meeting of the Parties to this Protocol as an observer, may be so admitted, unless at least one

third of the Parties present object. Except as otherwise provided in this Article, the admission and participation of observers shall be subject to the rules of procedure, as referred to in paragraph 5 above.

Article 27

SUBSIDIARY BODIES

1. Any subsidiary body established by or under the Convention may serve this Protocol, including upon a decision of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol. Any such decision shall specify the tasks to be undertaken.
2. Parties to the Convention that are not Parties to this Protocol may participate as observers in the proceedings of any meeting of any such subsidiary bodies. When a subsidiary body of the Convention serves as a subsidiary body to this Protocol, decisions under this Protocol shall be taken only by Parties to this Protocol.
3. When a subsidiary body of the Convention exercises its functions with regard to matters concerning this Protocol, any member of the bureau of that subsidiary body representing a Party to the Convention but, at that time, not a Party to this Protocol, shall be substituted by a member to be elected by and from among the Parties to this Protocol.

Article 28

SECRETARIAT

1. The Secretariat established by Article 24 of the Convention shall serve as the secretariat to this Protocol.
2. Article 24, paragraph 1, of the Convention on the functions of the Secretariat shall apply, mutatis mutandis, to this Protocol.
3. To the extent that they are distinct, the costs of the secretariat services for this Protocol shall be met by the Parties hereto. The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall, at its first meeting, decide on the necessary budgetary arrangements to this end. Article

Article 29

MONITORING AND REPORTING

Each Party shall monitor the implementation of its obligations under this Protocol, and shall, at intervals and in the format to be determined by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol, report to the Conference

of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol on measures that it has taken to implement this Protocol.

Article 30

PROCEDURES AND MECHANISMS TO PROMOTE COMPLIANCE WITH THIS PROTOCOL

The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall, at its first meeting, consider and approve cooperative procedures and institutional mechanisms to promote compliance with the provisions of this Protocol and to address cases of non-compliance. These procedures and mechanisms shall include provisions to offer advice or assistance, where appropriate. They shall be separate from, and without prejudice to, the dispute settlement procedures and mechanisms under Article 27 of the Convention.

Article 31

ASSESSMENT AND REVIEW

The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall undertake, four years after the entry into force of this Protocol and thereafter at intervals determined by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol, an evaluation of the effectiveness of this Protocol.

Article 32

SIGNATURE

This Protocol shall be open for signature by Parties to the Convention at the United Nations Headquarters in New York, from 2 February 2011 to 1 February 2012.

Article 33

ENTRY INTO FORCE

1. This Protocol shall enter into force on the ninetieth day after the date of deposit of the fiftieth instrument of ratification, acceptance, approval or accession by States or regional economic integration organizations that are Parties to the Convention.
2. This Protocol shall enter into force for a State or regional economic integration organization that ratifies, accepts or approves this Protocol or accedes thereto after the deposit of the fiftieth instrument as referred to in paragraph 1 above, on the ninetieth day after the date on which that State or regional economic integration organization deposits its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, or on the date on which the Convention enters into force for that State or regional economic integration organization, whichever shall be the later.

3. For the purposes of paragraphs 1 and 2 above, any instrument deposited by a regional economic integration organization shall not be counted as additional to those deposited by member States of such organization.

Article 34

RESERVATIONS

No reservations may be made to this Protocol.

Article 35

WITHDRAWAL

1. At any time after two years from the date on which this Protocol has entered into force for a Party, that Party may withdraw from this Protocol by giving written notification to the Depositary.

2. Any such withdrawal shall take place upon expiry of one year after the date of its receipt by the Depositary, or on such later date as may be specified in the notification of the withdrawal.

Article 36

AUTHENTIC TEXTS

The original of this Protocol, of which the Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

IN WITNESS WHERE OF the undersigned, being duly authorized to that effect, have signed this Protocol on the dates indicated.

DONE at Nagoya on this twenty-ninth day of October, two thousand and ten.

Annex

MONETARY AND NON-MONETARY BENEFITS

Monetary benefits may include, but not be limited to:

1. Monetary benefits may include, but not be limited to:

- (a) Access fees/fee per sample collected or otherwise acquired;
- (b) Up-front payments;
- (c) Milestone payments;
- (d) Payment of royalties;
- (e) Licence fees in case of commercialization;
- (f) Special fees to be paid to trust funds supporting conservation and

sustainable use of biodiversity;

(g) Salaries and preferential terms where mutually agreed;

(h) Research funding;

(i) Joint ventures;

(j) Joint ownership of relevant intellectual property rights.

2. Non-monetary benefits may include, but not be limited to:

(a) Sharing of research and development results;

(b) Collaboration, cooperation and contribution in scientific research and development programmes, particularly biotechnological research activities, where possible in the Party providing genetic resources;

(c) Participation in product development;

(d) Collaboration, cooperation and contribution in education and training;

(e) Admittance to ex situ facilities of genetic resources and to databases;

(f) Transfer to the provider of the genetic resources of knowledge and technology under fair and most favourable terms, including on concessional and preferential terms where agreed, in particular, knowledge and technology that make use of genetic resources, including biotechnology, or that are relevant to the conservation and sustainable utilization of biological diversity;

(g) Strengthening capacities for technology transfer;

(h) Institutional capacity-building;

(i) Human and material resources to strengthen the capacities for the administration and enforcement of access regulations;

(j) Training related to genetic resources with the full participation of countries providing genetic resources, and where possible, in such countries;

(k) Access to scientific information relevant to conservation and sustainable use of biological diversity, including biological inventories and taxonomic studies;

(l) Contributions to the local economy;

(m) Research directed towards priority needs, such as health and food security, taking into account domestic uses of genetic resources in the Party providing genetic resources;

(n) Institutional and professional relationships that can arise from an access and benefit-sharing agreement and subsequent collaborative activities;

(o) Food and livelihood security benefits;

(p) Social recognition;

(q) Joint ownership of relevant intellectual property rights.

Βιβλιογραφία

Πρωτογενείς Πηγές

Ελληνικές

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ (2011). *Νόμος υπ' αριθ.3937/31.3.2011.Διατήρηση της Βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις*, τεύχος πρώτο, αρ. φύλλου 60, Αθήνα, 28 Μαρτίου 2011, ΦΕΚ. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=0fZuYtoeIIE%3D&tabid=502&language=el-GR>> (τελευταία πρόσβαση 16 Αυγούστου, 2011).

ΚΩΔΙΚΑΣ ΝΟΜΙΚΟΥ ΒΗΜΑΤΟΣ (2011). *Αιτιολογική έκθεση νόμου 3937/31.3.2011*, Τόμος 59, τεύχος 2, Αθήνα, Μάρτιος 2011, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών.

Ξενόγλωσσες

ANDEAN COMMUNITY (1996). *Common Regime on Access to Genetic Resources, Decision No. 391*, Caracas, Venezuela, 2 July 1997, the Commission of the Cartagena Agreement. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.comunidadandina.org/ingles/normativa/d391e.htm>> (τελευταία πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου, 2011)

CBD (2002). *Bonn Guidelines on Access and Benefit-Sharing and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising Out of Their Utilization*, COP VI, Decision 24, Hague, 7-19 April 2002, CBD. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.cbd.int/doc/publications/cbd-bonn-gdls-en.pdf>> (τελευταία πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου 2011).

CBD (2010). *Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their utilization to the Convention on Biological Diversity*, COP 10, Nagoya, 18-29 October 2010, CBD. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.cbd.int/abs/about/>> (τελευταία πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου, 2011).

CBD (2010). *Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020*, COP 10, Nagoya, 18-29 October 2010, CBD. Διαθέσιμο στο <<http://www.cbd.int/decision/cop/?id=12268>> (τελευταία πρόσβαση 17 Οκτωβρίου, 2011).

FAO (2001). *International Treaty on Plant and Genetic Resources for Food and Agriculture*, Rome, 3 November 2001, United Nations. Διαθέσιμο στο: <http://www.fao.org/legal/treaties/033t-e.htm> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011).

ILO (1989). *Indigenous and tribal peoples Convention: No. 169*, Governing Body of the International Labour Office, Geneva, 27 June 1989, ILO. Διαθέσιμο στο: <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_123946.pdf> (τελευταία πρόσβαση 10 Αυγούστου, 2011).

LEGISLATIVE ASSEMBLY OF THE REPUBLIC OF COSTA RICA (1998). *Law N° 7788-Biodiversity Law*, Costa Rica, 23 April 1998, Legislative Assembly. Διαθέσιμο στο: <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=208691> (τελευταία πρόσβαση 12 Ιουλίου, 2011).

LIKE-MINDED MEGADIVERSITY COUNTRIES (2002). *Cancun Declaration*, Cancun, Mexico, 18 February 2002, LMMC. Διαθέσιμο στο: <http://www.weltvertrag.org/e375/e719/e1045/CancunDeclarationonLike-MindedMegadiversityCountries_2002_ger.pdf> (τελευταία πρόσβαση 15 Οκτωβρίου, 2011).

UNEP (1992). *Convention on Biological Diversity*, United Nations Conference on Environment and Development, Rio, 5 June 1992, United Nations Environmental Programme. Διαθέσιμο στο: <<http://www.cbd.int/convention/text/>> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011).

UPOV(1991). *International Convention of the Union for the Protection of New Varieties Plants*, 19 March 1991, Geneva, International Union for the Protection of New Varieties of Plants. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.upov.int/en/publications/conventions/1991/act1991.htm>> (τελευταία πρόσβαση 21 Ιουλίου, 2011).

URUGUAY ROUND (1994). *Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*, Annex 1C of the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Marrakesh, Morocco, 15 April 1994, GATT. Διαθέσιμο στο:

<http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/t_agm0_e.htm> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011).

WIPO (2000). *Patent Law Treaty*, Geneva, 1 June 2000, World Intellectual Property Organization. Διάθεσιμο στο:

<http://www.wipo.int/treaties/en/ip/plt/trtdocs_wo038.html>.

WTO FOURTH MINISTERIAL CONFERENCE (2001). *Doha WTO Ministerial Declaration*, Doha, Qatar, 9-14 November 2001, World Trade Organization. Διαθέσιμο στο:

<http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min01_e/mindecl_e.htm> (τελευταία πρόσβαση 17 Ιουλίου, 2011).

Ελληνική βιβλιογραφία

Βιβλία-Άρθρα

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, Η. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ - ΣΑΜΙΩΤΗΣ, Δ. ΓΙΩΡΓΟΣ - ΤΣΑΛΤΑΣ, Ι. ΓΡΗΓΟΡΗΣ, Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio de Janeiro) για το περιβάλλον και την ανάπτυξη. Νομική και Θεσμική διάσταση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1993.

ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΟΥ, ΒΙΚΥ, «Παγκόσμια Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση: Τα Δεδομένα, οι Προκλήσεις και η Πορεία προς την Ενδυνάμωση της», Νόμος και Φύση (2004), 1-18. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=68&lang=1&catpid=1>>

(τελευταία πρόσβαση 10 Ιουνίου, 2010).

ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, Συμβατική Περιβαλλοντική Διακυβέρνηση και Μεσόγειος ή Plus Ultra. Ο Κύκλος των Αποβλήτων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2006.

ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, Το νέο καθεστώς της Σύμβασης της Βαρκελώνης για την προστασία του περιβάλλοντος της Μεσογείου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2004.

ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, Προς έναν πολυπολικό κόσμο, Λιβάνης, Αθήνα 2007.

ΣΑΜΑΡΑΣ, ΣΤΕΛΙΟΣ - ΜΑΤΘΑΙΟΥ, ΑΝΤΩΝΗΣ, «Ελληνική Τράπεζα Γενετικού Υλικού», Κέντρο Γεωργικής Έρευνας Βορείου Ελλάδας, ΕΘΙΑΓΕ (1994), 24-25.

Διαθέσιμο στο:

<<http://www.nagref.gr/journals/ethg/images/23/ethg23p24-26.pdf>> (τελευταία

πρόσβαση 15 Αυγούστου, 2011).

ΣΤΕΦΑΝΟΥ, Α. ΚΩΝ/ΝΟΣ - ΓΚΟΡΤΣΟΣ, ΒΛ. ΧΡΗΣΤΟΣ, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005.

ΣΤΙΓΚΛΙΤΖ, ΤΖΟΖΕΦ, Η Μεγάλη Αυταπάτη, Λιβάνης, Αθήνα 2003.

ΤΣΑΛΤΑΣ, Γ. Ι., Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος - Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης, Παπαζήσης, Αθήνα 1991.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία**Βιβλία-Άρθρα**

AGRAWAL, ARUN - GIBSON, C. CLARK, “Enchantment and Disenchantment: The Role of Community in Natural Resource Conservation”, World Development, Vol. 27(1999), 629-649. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X98001612>> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011).

ANURADHA, R.V - DHAR, BISWAJIT, “Access, benefit sharing, intellectual property rights: Establishing linkages between the agreement on trips and the convention on biological diversity”, Centre for WTO Studies, Indian Institute of Foreign Trade, New Delhi (2002), 1-25. Διαθέσιμο στο:

<<http://wtocentre.iiif.ac.in/Papers/2.pdf>> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011).

BEYERLIN, ULRICH, “Bridging the North-South Divide in International Environmental Law”, Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, ZaöRV 66(2006), 259-296. Διαθέσιμο στο:

<http://www.zaoerv.de/66_2006/66_2006_2_a_259_296.pdf> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011).

CARRIZOSA, SANTIAGO - BRUSH, STEPHEN B. - WRIGHT, BRIAN D. - MC GUIRE, PATRICK E., “Assessing Biodiversity and Sharing Benefits: Lessons from Implementing the Convention on Biological Diversity”, IUCN Environmental Policy and Law Paper, No.54 (2004), xiv +316. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.google.com/books?hl=el&lr=&id=h7Yi3xhJrsC&oi=fnd&pg=PR9&dq=%E2%80%98Accessing+Biodiversity+and+Sharing+Benefits:+Lessons+from+Implementing+the+Convention+on+Biological+Diversity%E2%80%99%E2%80%99&ots=0heolH5MIL&sig=E8WJay1dV3AH8CzEAi18m5NJk7g#v=onepage&q&f=false>> (τελευταία πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου 2011).

DE JONGE, BRAM, “What is Fair and Equitable Benefit-sharing?”, J Agric Environ Ethics (2011), 127-146. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.springerlink.com/content/p4122020q6064r0w/fulltext.pdf>> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011).

DHAR, BISWAJIT, “Sui Generis Systems for Plant Variety Protection, Options under TRIPS, A Discussion Paper”, Quaker United Nations Office, Geneva (2002), 2-27. Διαθέσιμο στο:

< <http://www.geneva.quno.info/pdf/sgcoll.pdf>> (τελευταία πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου, 2011).

DUTFIELD, GRAHAM, “Intellectual property rights, trade and biodiversity: The case of seeds and plant varieties”, Background Paper, Intersessional Meeting on the Operations of the Convention, Montreal, Canada (1999), 5-80. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.sristi.org/material/mdpipr2003/MDPIPR2003CD/M5%20Intellectual%20property%20rights.pdf>> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011).

GOEL, S. MALINI, Keeping biopirates at bay, creating a new legal and institutional protection regime for traditional knowledge, Master of Arts in Law and Diplomacy Thesis, The Fletcher School, Tufts University, 2003. Διαθέσιμο στο:

<<http://dl.tufts.edu/ProxyServlet/?url=http://repository01.lib.tufts.edu:8080/fedora/get/tufts:UA015.012.DO.00021/bdef:TuftsPDF/getPDF&filename=tufts:UA015.012.DO.00021.pdf>> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011).

HARROP R., STUART, “Analysis ‘Living In Harmony With Nature?’ Outcomes of the 2010 Nagoya Conference of the Convention on Biological Diversity”, Journal of Environmental Law 23 (2011), 117-128. Διαθέσιμο στο:

<<http://jel.oxfordjournals.org/content/23/1/117.full>> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011).

KORTHALS, MICHEL - DE JONGE, BRAM, “Two different ethical notions of benefit sharing of genetic resources and their implications for global development”, New Genetics and Society, Vol. 28 (2009), 87–95. Διαθέσιμο στο:

<<http://www.ingentaconnect.com/content/routledg/cngs/2009/00000028/00000001/art00007>> (τελευταία πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου, 2011).

LOUKA, ELLI, International Environmental Law. Fairness, Effectiveness, and World Order, Cambridge, University Press, 2006.

MARKUSSEN, M. - BUSE, R.- GARRELTS, H. - MANEZ COSTA, M.A. - MENZEL, S. - MARGGRAF, R., Valuation and Conservation of Biodiversity. Interdisciplinary Perspectives on the Convention on Biological Diversity, Berlin Heidelberg, Springer, 2005.

PIRES DE CARVALHO, NUNO, “Requiring Disclosure of the Origin of Genetic Resources and Prior Informed Consent in Patent Applications Without Infringing The TRIPS Agreement: The Problem and The Solution”, Re-Engineering Patent Law Vol.2 (2000), 371-401. Διαθέσιμο στο:

<<http://law.wustl.edu/journal/2/p371carvalho.pdf>> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011).

SIEBENHYNER, BERND-SUPLIE, JESSICA, “Implementing the access and benefit-sharing provisions of the CBD: A case for institutional learning”, Ecological Economics 53 (2005), 507– 522. Διαθέσιμο στο:

<<https://www.cbd.int/doc/articles/2005/A-00339.pdf>> (τελευταία πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου, 2011).

SINGH NIJAR, GURDIAL, “Incorporating Traditional Knowledge in an International Regime on Access to Genetic Resources and Benefit Sharing: Problems and Prospects”, The European Journal of International Law, Vol. 21 (2010), 457-475.

Διαθέσιμο στο:

<<http://ejil.oxfordjournals.org/content/21/2/457.full.pdf>> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011).

TULLY, STEPHEN, “The Bonn Guidelines on Access to Genetic Resources and Benefit Sharing”, Reciel: Review of European Community and International Environmental Law (2003), 12 (1). Διαθέσιμο στο:

<<http://69.90.183.227/doc/articles/2003/A-00457.pdf>> (τελευταία πρόσβαση 21 Ιουλίου, 2011).

VAN OVERWALLE, GEERTRUI, “Protecting and sharing biodiversity and traditional knowledge: Holder and user tools”, *Ecological Economics*, 53 (2005), 585– 607. Διαθέσιμο στο:
<<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800904004574>>(τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011).

VON LEWINSKI, SILKEN, *Indigenous Heritage and Intellectual Property: Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore*, Netherlands, Wolters Kluwer Law & Business, 2008. Διαθέσιμο στο:
<http://www.google.com/books?hl=el&lr=&id=krj92ftvDp4C&oi=fnd&pg=PR1&dq=UN+ABS+GENETIC+RESOURCES&ots=fxtn dyTMdQ&sig=Nefmk-B7An_25JPC1GPcozJocZM#v=onepage&q&f=false> (τελευταία πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου, 2011).

Πηγές διαδικτύου

http://books.icimod.org/uploads/tmp/icimod-access_and_benefit_sharing_from_genetic_resources_and_associated_traditional_knowledge.pdf (τελευταία πρόσβαση 23 Μαΐου, 2011)
<http://chora.virtualave.net/lema4.htm> (τελευταία πρόσβαση 25 Ιουλίου, 2011)
<http://data.iucn.org/dbtw-wpd/edocs/EPLP-067-2.pdf> (τελευταία πρόσβαση 23 Μαΐου, 2011)
<http://jed.sagepub.com/content/15/4/428> (τελευταία πρόσβαση 19 Μαΐου, 2011)
<http://stephenleahy.net/2010/10/> (τελευταία πρόσβαση 22 Ιουλίου, 2011)
<http://update.unu.edu/downloads/38intechpb.pdf> (τελευταία πρόσβαση 23 Μαΐου, 2011)
<http://www.agriculturalproductsindia.com/fruits/fruits-jamun.html> (τελευταία πρόσβαση 25 Ιουλίου, 2011)
http://www.ari.gov.cy/content/INTERLAKEN_GREEK.pdf(τελευταία πρόσβαση 15 Αυγούστου, 2011)

<http://www.arzoomag.com/food/methi-ki-sabji/> (τελευταία πρόσβαση 25 Ιουλίου, 2011)

<http://www.bibliojuridica.org/estrev/pdf/derint/cont/7/cmt/cmt15.pdf> (τελευταία πρόσβαση 23 Μαΐου, 2011)

<http://www.birdlife.org/community/2010/10/banking-on-biodiversity/>: εξώφυλλο. (τελευταία πρόσβαση 22 Μαρτίου, 2011)

<http://www.cbd.int/abs/doc/protocol/factsheets/factsheet-nagoya-en.pdf> (τελευταία πρόσβαση 1 Μαΐου, 2011)

<http://www.cbd.int/abs/information-kit-en/powerpoint.shtml> (τελευταία πρόσβαση 22 Ιουλίου, 2011)

<http://www.cbd.int/abs/text/> (τελευταία πρόσβαση 6 Μαΐου, 2011)

<http://www.cbd.int/convention/text/> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011)

<http://www.cbd.int/decision/cop/?id=7198> (τελευταία πρόσβαση 6 Μαΐου, 2011)

<http://www.cbd.int/doc/press/2010/pr-2010-10-29-cop-10-en.pdf> (τελευταία πρόσβαση 22 Ιουλίου, 2011)

<http://www.cbd.int/history/> (τελευταία πρόσβαση 6 Μαΐου, 2011)

<http://www.cbd.int/information/parties.shtml> (τελευταία πρόσβαση 4 Μαΐου, 2011)

<http://www.citeulike.org/journal/bpl-reel> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011)

http://www.clovegarden.com/ingred/py_parsley.html (τελευταία πρόσβαση 25 Ιουλίου, 2011)

<http://www.comunidadandina.org/ingles/who.htm> (τελευταία πρόσβαση 5 Ιουλίου, 2011)

<http://www.discoverneem.com/neem-tree.html> (τελευταία πρόσβαση 25 Ιουλίου, 2011)

[http://www.mepielan-ebulletin.gr/default.aspx?pid=18&CategoryId=12&ArticleId=9&Article=Negotiations-on-Access-to-Genetic-Resources-and-Benefit-Sharing-\(ABS\).-Towards-a-new-Protocol-on-ABS-of-the-Convention-on-Biological-Diversity](http://www.mepielan-ebulletin.gr/default.aspx?pid=18&CategoryId=12&ArticleId=9&Article=Negotiations-on-Access-to-Genetic-Resources-and-Benefit-Sharing-(ABS).-Towards-a-new-Protocol-on-ABS-of-the-Convention-on-Biological-Diversity) (τελευταία πρόσβαση 13 Σεπτεμβρίου, 2011)

http://www.minagric.gr/greek/data/Guide-Questionn_Apodek-Ekthesi-FAO_final.pdf (τελευταία πρόσβαση 15 Αυγούστου, 2011)

<http://www.minagric.gr/greek/FitogenetiPori.html> (τελευταία πρόσβαση 15 Αυγούστου, 2011)

http://www.mri.gouv.qc.ca/en/pdf/APA_en_11x17.pdf (τελευταία πρόσβαση 23 Μαΐου, 2011)

<http://www.nationalgeographic.com/adventure/0603/features/peru.html> (τελευταία πρόσβαση 25 Ιουλίου, 2011)

<http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=68&lang=1&catid=1> (τελευταία πρόσβαση 10 Ιουνίου, 2010)

http://www.ias.unu.edu/resource_centre/ABS%20in%20Africa.pdf (τελευταία πρόσβαση 23 Μαΐου, 2011)

<http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/ratifce.pl?C169> (τελευταία πρόσβαση 11 Αυγούστου, 2011)

<http://www.indiamart.com/pureingredients/botanicals-extracts.html> (τελευταία πρόσβαση 25 Ιουλίου, 2011)

<http://www.ingentaconnect.com/content/routledg/cngs/2009/00000028/00000001/art00007> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011)

<http://www.fao.org/Legal/TREATIES/033s-e.htm> (τελευταία πρόσβαση 20 Ιουλίου, 2011)

http://www.farmersrights.org/bestpractices/success_benefit-sharing_7.html (τελευταία πρόσβαση 3 Ιουλίου, 2011)

<http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R0410.pdf> (τελευταία πρόσβαση 23 Μαΐου, 2011)

<http://www.geneva.quno.info/pdf/sgcoll.pdf> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011)

<http://www.grain.org/about/?org> (τελευταία πρόσβαση 9 Ιουνίου, 2011)

<http://www.healthyliving.gr/2011/02/28/%CE%BA%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CE%B1-%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CF%86%CF%85%CF%84%CF%8C-%CE%BC%CE%B5-%CF%85%CF%88%CE%B7%CE%BB%CE%AE-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84/> (τελευταία πρόσβαση 25 Ιουλίου, 2011)

http://www.healthnatural.net/Winter_Spices.html (τελευταία πρόσβαση 25 Ιουλίου, 2011)

http://www.planttreaty.org/texts_en.htm (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011)

<http://www.regjeringen.no/en/dep/lmd/campaign/svalbard-global-seed-vault.html?id=462220> (τελευταία πρόσβαση 20 Ιουλίου, 2011)

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800904004549> (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011)

http://www.sciencedirect.com/science?_ob=ArticleURL&_udi=B6VDY-4G4XBXM-1&_user=109811&_coverDate=06%2F01%2F2005&_rdoc=1&_fmt=high&_orig=gateway&_origin=gateway&_sort=d&_docanchor=&view=c&_acct=C000059633&_version=1&_urlVersion=0&_userid=109811&md5=5bbe30bd15d7fe4a03e075e5cf366c1d&searchtype=a (τελευταία πρόσβαση 19 Μαΐου, 2011)

http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MIImg&_imagekey=B6VFFV-5275D68-1-1&_cdi=6020&_user=109811&_pii=S095937801100015X&_origin=gateway&_coverDate=02%2F20%2F2011&_sk=999999999&view=c&wchp=dGLbVlb-zSkzS&md5=78bb552d2de3393609643c5c3ec58b35&ie=/sdarticle.pdf (τελευταία πρόσβαση 19 Μαΐου, 2011)

<http://www.sos-arsenic.net/english/homegarden/hoodia.html> (τελευταία πρόσβαση 2 Ιουλίου, 2011)

<http://www.springerlink.com/content/215m544036861k67/> (τελευταία πρόσβαση 23 Μαΐου, 2011)

<http://www.springerlink.com/content/c3893726127p1290/> (τελευταία πρόσβαση 19 Μαΐου, 2011)

<http://www.upov.int/en/publications/conventions/1991/act1991.htm> (τελευταία πρόσβαση 21 Ιουλίου, 2011)

http://www.upov.int/index_en.html (τελευταία πρόσβαση 21 Ιουλίου, 2011)

http://www.upov.int/export/sites/upov/en/publications/pdf/upov_inf_6_1.pdf (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011)

http://www.wipo.int/freepublications/en/intproperty/450/wipo_pub_l450gtf.pdf (τελευταία πρόσβαση 23 Μαΐου, 2011)

http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=208691 (τελευταία πρόσβαση 12 Αυγούστου, 2011)

http://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/t_agm3_e.htm (τελευταία πρόσβαση 12 Ιουλίου, 2011)

<http://yourhealth1st.com/category/alternative-medicine/> (τελευταία πρόσβαση 25 Ιουλίου, 2011)

Άλλες πηγές

Ημερήσιος Τύπος

ΜΟΔΙΝΟΣ, ΜΙΧΑΛΗΣ, «Βαντάνα Σίβα: Η σκακιέρα της παγκόσμιας γεωργίας. Το βαμβάκι δεν τρώγεται ας μην το ξεχνάμε! », εφημ. *ΤΑ ΝΕΑ* (Αθήνα), 9-7-2011, Ν συν ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, σελ.12.

ΣΙΒΑ, BANTANA, «Όταν βλέπουμε μαύρα σύννεφα, μας κυριεύει ο φόβος», περιοδικό κυριακάτικης εφημ. *Η Καθημερινή* (Αθήνα), 3-1-2010, Περιβάλλον, σελ.18-21.